

ΠΑΡΘΕΝΩΝ

ΕΤΟΣ Α΄.

Μάιος.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Γ΄.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΕΡΑΝΖΕΡΟΣ

Le peuple, c'est ma muse.

En me créant, Dieu m'a dit : Ne sois rien.
BERANGER

Α΄.

Τὴν 16 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1857 ὀλόκληρος ὁ λαὸς τῶν Παρισίων πενθηφορῶν καὶ τεθλιμμένος συνώδευε νεκρὸν τινα εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ κατοικίαν. Ἐν τῇ ἐπικηδείῳ ἐκείνῃ συνοδίᾳ δὲν παρήσαν μεγαλοπρεπεῖς στρατιωτικαὶ παρατάξεις, τὸ φέρετρον δὲν περιεκύκλουν στρατάρχαι καὶ πρίγκηπες καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ νεκροῦ οὐδαμοῦ ἐβάρυνε τὸ παράσημον, ἀλάνθαστον σύμβολον πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς δουλοφροσύνης καὶ ποταπότητος, ἀλλὰ τὸ πένθος, ἀντανάκλασις τῶν αἰσθημάτων καὶ

[ΠΑΡΘΕΝΩΝ—ΕΤΟΣ Α΄.]

τῶν παθήσεων καρδίας εὐγενοῦς καὶ μεγάλου φρονος, ἐφαίνετο ἀποτετυπωμένον ἀληθές καὶ ἀνεπίπλαστον ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας τοῦ ἀπείρου ἐκείνου λαοῦ τοῦ παρακολουθοῦντος τὸν ἀποδημήσαντα.

Δὲν ἦτο οὗτος ἡγεμὼν τις, αὐτοκράτωρ ἢ βασιλεὺς· καὶ ὅμως οὐδέποτε εἰς οὐδενὸς ἀνακτος λαῶν κηδεῖαν τοιαύτη εἶχεν ἀποδοθῆ τιμὴ· δὲν ἦτο στρατάρχης, δρέψας ἀδόξους δάφνας εἰς τὸ πεδίον τῶν ἐμφυλίων ἀγώνων, μαχόμενος ὅτε μὲν κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν συμπολιτῶν του, ὅτε δὲ κατὰ τῶν δικαίων ἄλλων λαῶν, δὲν ἦτο τις τῶν ὑπουργῶν, ὧν μόνον ἀξίας προσὸν εἶναι ἡ ταπεινώσις καὶ ὑποταγὴ εἰς τὰς δρέξεις αὐθέντου, οὐδέ τις ἄλλος πολυτάλαντος μεγίσταν ἢ εὐπατρίδης τῆς μεγαλοπόλεως τῶν Παρισίων.

Ἦτο εἰς ἀπλοῦς πολίτης — ὁ Βερανζέρος.

Βρέφος δὲν ἐλικνίσθη εἰς περιλαμπῆ καὶ

χρυσότευκτα λίκνα ὑπὸ τίτθης προσεχούσης μὴ διαταράξῃ τὸν γαλήνιον αὐτοῦ βρεφικὸν ὕπνον, διότι ἐκέκτητο τὸ ἀληθῶς εὐγενές καὶ ἐπίζηλον προσόν, δι' οὗ διακρίθησαν πάντες οἱ μεγάλοι τῆς ἀνθρωπότητος εὐεργέται—τὴν πενίαν, ἣτις ὑπῆρξεν ἀείποτε τὸ ἀτίμητον χωνευτήριον τῆς μεγαλοφυΐας, ἀληθῆς λυδία λίθος τῆς δόξης, ἐφ' ἧ ἔδοκιμάσθησαν οἱ ἔνδοξοι μαχηταὶ τῶν διανοητικῶν ἀγῶνων τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἄσημος καὶ πτωχός, υἱὸς ράπτου, ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἦτο ἡ ἐποχὴ ἐκείνη τῶν ἐλπίδων, καθ' ἣν ἐν παραύστῳ ἔτι ἀλλ' ἀκαμάτως καὶ διὰ κινδύνων εἰργάζοντο ἐν Γαλλίᾳ οἱ σκαπανεῖς τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ παρελθόντος πρὸς ἀνακαινίσιν τοῦ ἐπιθάνοντος ὄζοντος ὁσμῆν παλαιοῦ κόσμου· ὑπολανθάνουσα ἀλλὰ ζωηρὰ καὶ δροσοβόλος διέπνεεν ἀνὰ τὰ στήθη ἡ πνοὴ τῆς ἀνηνθώσης ἐλευθερίας, μυστηριώδεις καὶ θεσπιωδοὶ ἁρμονίαι, προφήτιδες ἐλπίδων καὶ δόξης, ἀντήχουν κατὰ πρῶτον ἤδη εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν παραδόξων ἐκείνων στροφῶν καὶ τῶν ἀκαταλήπτων ἐκείνων Ὀρφικῶν ὕμνων μία ἦτο ἡ ἐπωδὸς, ἔπος φοβερὸν καὶ κεραυνεῖον.—Ἐγρηγορεῖτε.

Ἀληθῶς ἤρξατο ἐγρηγορῶν τότε ὁ κόσμος, ἀφυπνιζόμενος ἀπὸ τοῦ προαιωνίου ὕπνου του· τὸ πνεῦμα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως μετὰ βίας καὶ μόλις διήνοιγε τοὺς διανοητικούς οφθαλμοὺς τοῦ ἀνθρώπου, ἀτυχοῦς τῶν δικαίων αὐτοῦ Ἐπιμενίδου, ὅστις, ἐξεγερθεὶς τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ, κατενόησεν ὅτι ἦτο ἄνωθεν ἐντεταλμένος πρῶτος νὰ θραύσῃ τὰ πιέζοντα αὐτὸν δεσμὰ τῆς ἠθικῆς δουλείας καὶ καταπτώσεως· ἦτο παιδίον τότε ἔτι ὁ Βερανζέρος, εἶδεν, ἀγνοῶν καὶ οὗτος τοὺς λόγους, τὴν καταστροφὴν τῆς Βαστίλλης, τοῦ δεσμωτηρίου τούτου τῶν ἐλευθεριῶν καὶ συνειδήσεων τῆς μεσαιωνικῆς Γαλλίας, ἐπὶ τῆς ὑπερνεφοῦς τῆς ὁποίας πυρᾶς ἐσελάγιζον τὰ ἀποτρόπαια ἐγκλήματα τοῦ μεσαιῶνος, ἐνῶ ἀπὸ τῆς τέφρας ἀνεγεννᾶτο ἡ ἐλευθερία θεοειδῆς καὶ θεσπεσία· ἠσθάνθη ἀμυδρῶς διεισδυσάσας εἰς τὴν ἀ-

παλὴν αὐτοῦ καρδίαν τὰς ὀμιλίας τοῦ Μιραβώ, τοῦ Βερνιὸ καὶ τοῦ Δαντῶνος, ἤκουσε μετὰ παιδικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τὰ ἄθλα τῶν μεγάλων ἡρώων τῆς στρατιωτικῆς ἐποποιΐας τῆς Γαλλίας, τῆς ὁποίας τὸ τελευταῖον ἄσμα ἐκαλεῖτο *Batavica*, καὶ αἱ ἐντυπώσεις ἐκείναι τῆς πρώτης ἡλικίας διέμειναν ἀνεξίτηλοι κατὰ τὸ μακρὸν τοῦ βίου αὐτοῦ διάστημα καὶ ἔψαλλεν αὐτὰς κατόπιν ἐνθουσιῶν καὶ οἰστρηλατούμενος ὁ ποιητὴς τοῦ λαοῦ, διότι ὁ λαὸς ἦτο ἡ μουσά του, προσφιλὴς καὶ πιστὴ ἐρωμένη εἰς τοὺς ἀληθῶς ἀγαπῶντας αὐτήν, εἰς τοὺς μὴ καπηλευομένους τὴν εὐνοίαν αὐτῆς χάριν κατασχύντου μικροδοξίας καὶ ἰδιοτελείας.

Ὁ λαὸς ἦσαν τὰ ἄσματα του καὶ τὰ ἄσματα ἦσαν ὁ βίος του, βίος παρελθῶν ἐν ἀγνεΐᾳ καὶ χαρμονῇ, ὡς παρέρχεται ὁ κελαρύζων ρυαῖς ὑπὸ τὴν εὐφρόσυτον σκιάν τῶν λειμώνων, ἐπιχαρίτως μιγνυμένου τοῦ ἐρωτύλου αὐτοῦ κελαδήματος μετὰ τὰ ἄσματα τῆς ἀηδόνος καὶ τοῦ κορδαλοῦ. Δὲν σκοποῦμεν ν' ἀναζητήσωμεν τὰς ἀρχὰς τοῦ βίου τούτου εἰς τοὺς βιογράφους αὐτοῦ, διότι αὐτὸς ὁ ποιητὴς, ψάλτης περιπαθῆς καὶ ἐπιχαρὴς, θέλει διηγηθῆ τὸν βίον αὐτοῦ δι' ἀφελοῦς καὶ πρωτοτύπου λυρικῆς χάριτος καὶ ἀφελείας.

B'.

Ἐν τοῖς πολυταλάντοις καὶ παναθλίοις Παρισίοις, τὸ χριστιανικὸν ἔτος 1780, ἐγγὺς ράπτου, τοῦ πτωχοῦ καὶ γηραιοῦ πάππου μου, μάθετε τί συνέβη εἰς ἐμὲ ἀρτιγενῆ ἔτι ὄντα. Οὐδὲν προεμήνυεν Ὀρφεὺς δόξαν εἰς τὸ λίκνον μου στείρον ἀνθέων· ἀλλ' ὁ πάππος μου, σπεύδων ἡμέραν τινὰ πρὸς ἐμὲ κλαίοντα, με εὕρισκει εἰς τὰς ἀγκάλας νύμφης, καὶ ἡ νύμφη ἐκείνη διὰ χαρισσῶν ἐπωδῶν κατεπραύνε τὴν κραυγὴν τῶν πρώτων θλίψεων μου.

Ἐὸ ἀγαθὸς γέρον ἐρωτᾷ τὴν ἀνήσυχον ψυχὴν: «Ὅποια τύχη προωρίσθη διὰ τὸ τέκνον τοῦτο;» ἐκείνη ἀποκρίνεται; «Ἴδὲ» αὐτὴν εἰς τὴν βάρβδον μου: ὑπῆρέτης ξε-

»νοδοχείου, τυπογράφος καὶ γραφεύς· κερ-
 »ραυνὸς προστίθεται εἰς τὰ προμηνύματά
 »μου· ὁ υἱός σου σβέννυται, μέλλει νὰ ἀ-
 »πολεσθῆ, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐποπτεύει αὐτὸν
 »καὶ τὸ πτηνὸν ἀνακαινισθῆν, ἐν ψαλμῶ
 »ἀφρίπταται ὅπως παλαίσῃ κατ' ἄλλων
 »τρικυμιῶν» καὶ ἡ νύμφη ἐκείνη διὰ χα-
 »ρισσῶν ἐπωδῶν κατεπράυνε τὴν κραυγὴν
 τῶν πρώτων θλίψεων μου»...

Ὅχι, δὲν ἦτο ψευδὴς προφητὴς ἡ νύμφη
 ἐκείνη, ἦτο ἡ Μοῦσα, ἥτις ἔσκεπε τὸ βρε-
 φικὸν λίκνον τοῦ ἐν σπαργάνοις Ὀρφέως,
 ἥτις ἔσκεπε καὶ ἐπαρηγόρει αὐτὸν κατὰ
 τῶν θλίψεων του καθ' ὅλον τὸ διάστημα
 τοῦ βίου του· ἦτο ἡ Μοῦσα, ἥτις ἐν συμ-
 παθείᾳ καὶ ἔρωτι ἠσπάζετο αὐτὸν, περι-
 παθῶς προσφωνοῦσα — Ποιητὰ, λάβε τὴν
 λύραν σου.

Ἦτο παιδίον εἰσέτι ὁ Βερανζέρος, ὅτε
 ἐν ἡμέρᾳ τινὶ τρικυμίας ἡ θεία αὐτοῦ, εὐ-
 σεβῆς καὶ ἀγαθὴ γυνὴ ἐξιλίου τὸ θεῖον,
 σπένδουσα τὸν οἶκον δι' ἠγιασμένου ὕδα-
 τος· τὸ μικρὸν παιδίον καθήμενον παρὰ
 τὸν οὐδὸν τῆς θύρας ἐθεώρει μετ' ἀπορίας
 τὸν ἀστράπτοντα οὐρανόν, ὅπως ὁ Σχίλλ-
 λερὸς κατὰ τὰς θεαλλώδεις ἡμέρας ἀνῆρ-
 χετο εἰς τὰς κορυφὰς τῶν δρυῶν, κατο-
 πτεῦον τὸν Θεὸν κατεργαζόμενον τοὺς κε-
 ρραυνοὺς του, καὶ ἴσως ἐψιθύριζε καθ' ἑαυ-
 τὸν τὰς ἀσεβεῖς στροφὰς τοῦ ἄσματος τοῦ
 «*Ἀραβοῦ Θεοῦ,*» ὅτε κερραυνὸς ἐνοσκήφας
 ἀνέτρεψε τὸ ἀσεβὲς καὶ φιλοσκῶμμον παι-
 δίον· οὕτως ἐπληροῦτο ἡ προφητεία τῆς
 μάντιδος· ἡ νύμφη δὲν ἐψεύδετο.

Δεκαετραετής ὁ Βερανζέρος εἰσηλθὼν
 εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τυπογράφου· «παρ' αὐτῶ,
 λέγει ὁ ποιητὴς αὐτοβιογραφούμενος, ἐξη-
 σκήθην κατὰ πρῶτον· μὴ κατορθώσας νὰ
 μάθω τὴν ὀρθογραφίαν, ἠγάπησα τὴν ποίη-
 σιν καὶ ἔλαβον μαθήματα στιχουργίας παρ'
 αὐτοῦ, διορθοῦντος τὰ πρῶτα ποιητικὰ
 δοκίμιά μου.»

Ἄλλ' ἐκεῖνος ἐπετρυγίζεν· ἡ φαντασία
 αὐτοῦ ἀδυνατοῦσα νὰ διατελῇ καθειργμένη
 ἐντὸς τοῦ στενοῦ κλωθοῦ ἐνὸς τυπογρα-
 φείου, κατεξανέστη· ἦτο ἀνίκανος ὁ ἐπί-
 χαρις καὶ ἠδυπαθὴς ποιητὴς νὰ ἐνδιατρίβῃ
 ἀενάως περὶ τὴν ἀτερπῆ καὶ πεζὴν οἰονεὶ
 στρατιωτικὴν παράταξιν τῶν στοιχείων

τοῦ ἀλφαβήτου· καὶ ἀπεχώρησε τοῦ τυπο-
 γραφικοῦ καταστήματος, προκρίνας τοῦ
 ὀλίγου πενιχροῦ ἄρτου τὴν φύσιν καὶ τὰς
 καλλονὰς αὐτῆς· προετίμησε τὸν γλυκὺν
 θόρυβον τὸν ἀπὸ τοῦ ἄσματος τῶν ἀηδό-
 νων ἀντὶ τοῦ μονοτόνου κτύπου τῶν πιε-
 στηρίων τοῦ τυπογραφείου... Ἄφρων,
 ἄφρων καὶ αἰωνίως ἠβῶσα ποίησις, θεότης
 τῶν εὐγενῶν καρδιῶν, ἀλλὰ τῶν ἀπείρων
 τῶν ἐγωϊστικῶν τάσεων κοινωνίας ἀπο-
 πνεύσεως ὕλισμὸν, κοινωνίας δεσποζομένης
 ὑπὸ τοῦ δισταγμοῦ καὶ τῆς ἀπογοητεύ-
 σεως! Ἄφρων ποιητικὴ νεότης, ποτισθεῖσα
 ἄπαξ μὲ τὸ ἐπώδυνον δηλητήριον πόθων
 ὑπερανθρώπων, ἐνθῶν ῥεμβασμῶν καὶ ἰδιο-
 τύπων! Πόσαι ποιητικαὶ καρδίαι μὲ τὸ
 ἡμιάνοιγμα τοῦ πρώτου αὐτῶν ἔαρος ἐφυλ-
 λορόρησαν καὶ ἐμαράνθησαν ὑπὸ τὴν παγε-
 τώδη πνοὴν τῆς ἀδιαφορίας! Τοιαῦτα πά-
 λαι ποτὲ ἠσθάνετο ὁ Σχίλλερὸς, ὅταν ἐψαλ-
 λε τὸν μῦθον τῆς *Διαιρομῆς τῆς γῆς* ὑπὸ
 τοῦ Διὸς καὶ ἐθρήνει τὴν μοῖραν τοῦ ποιη-
 τοῦ, ἀποκλήρου τοῦ κοινωνικοῦ κόσμου,
 μόνον δὲ δώρημα τυχόντος παρὰ τοῦ
 Ὀλυμπίου πατρὸς τὴν ἐν τοῖς θεολήττοις
 τοῦ οὐρανοῦ φωτὸς *λήθη* τῶν ἐπιγείων
 ἀραθῶν. Δύο πράγματα μόνον εἰσὶν ἀναγ-
 καῖα διὰ τὸν ποιητὴν, ἔλεγεν ὁ ἄθλιος
 Ἡγήσιππος Μορῶ, φθίνων ἤδη καὶ κατα-
 βεβλημένος ὑπὸ τῆς δυστυχίας: — *Φίλημα*
καὶ ἄρτος. Ταλαίπωρε! Τίς ἔδωκεν εἰς σέ
 ἄρτον ἐν τῷ βραχεῖ ἀλλὰ πολυωδύνῳ δια-
 στήματι τοῦ βίου σου, τίς σέ ἀπεζημίωσε
 διὰ τὰ ἄσματα σου ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν
 ἔταϊροι ἀοιδοὶ, σιρῆνες πολυμήχανοι δια-
 φθορᾶς καὶ ἐξουδενώσεως, κατέφθειραν καὶ
 ἐδηλητηρίασαν τὴν σύγχρονον κοινωνίαν;...

Τότε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ τρελ-
 λοῦ καὶ ἀφρόντιδος βίου του εἰς τινα γω-
 νίαν τοῦ ἀνθοστεφούς λειμῶνος τῆς νεό-
 τητός του ἔδρεψεν ἐν ἄνθος· ἦτο ἡ Διζέττα·
 ὠραία κόρη, ἀδελφὴ τῆς Γλυκέρως τοῦ Με-
 νάνδρου καὶ τῆς Λυδίας τοῦ Ὀρατίου, εὐ-
 φυῆς καὶ χαρίεσσα ὡς τις Παρισινὴ Λορέτ-
 τα, ἠγάπησε τὸν νέον ποιητὴν καὶ εἰς αὐ-
 τὸν μετέδωκεν ἄφθιτον τοῦ ἔρωτος τὴν
 πυρὰν, ἐμπνέουσα τὰ μελισταγῆ καὶ εὐφρό-
 συνα ἐκεῖνα ἄσματα, δι' ὧν ἐξέφραζε τοὺς
 μυχίους αὐτοῦ πόθους ὁ νεαρὸς Ἐπικού-

ρειος. Ἦτο ὠραία ἡ Λιζέττα ἡ ἐρωμένη τοῦ ποιητοῦ· παρῆλθον πολλὰ ἔτη, ὅτε γέρον ἤδη πλέον ὁ ποιητικὸς οὗτος Ἐπικούρειος διέγραψε τὴν Μοῦσαν τῆς νεότητος αὐτοῦ διὰ τῆς εὐτραπέλου ταύτης ἐπιστολῆς, ἀπαντῶν πρὸς τινὰ φίλην του κατηγοροῦσαν τὴν ἐρωμένην τῆς νεότητος του ἐπὶ ἑλλείψει αἰδοῦς: « Ἦτο τόσον ἀγαθὴ κόρη, τόσον τρελλή, τόσον ὠραία, καὶ ὀφείλω ἐπίσης νὰ εἶπω τόσον τρυφερά! Κκι πῶς! διότι αὕτη εἶχεν ἀνδρείκελόν τι, μόνον διὰ τὸ ἱματιοφυλάκιόν της προνοοῦν, ἀγανακτεῖτε κατ' αὐτῆς! Δὲν θὰ εἴχετε τὴν τόλμην, ἂν τὴν ἐβλέπετε τότε. Ἄλλως τε, αὕτη δὲν ἤθελε προτιμῆσαι νὰ ζητήσῃ ἀπὸ ἐμὲ ὅ,τι ἦτο ὑποχρεωμένη ν' ἀγοράσῃ ἀπὸ ἕτερον. Ἀλλὰ πῶς νὰ κάμω; ἤμην τοσοῦτον πτωχός! Ἐνεκα τῆς ἐλαχίστης διασκεδάσεως ἠναγκαζόμην ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρας νὰ ζῶ ἀπὸ ἀρτοζώμου, ὅν ἐγὼ αὐτὸς κατεσκεύαζον, ἀδιαλείπτως στιχουργῶν καὶ μέλλουσαν δόξαν ἐλπίζων. Τοιαύτη ἡ εὐμειδῆς ἐκείνη ἐποχὴ τῆς ζωῆς μου, καθ' ἣν ἄνευ ὑποστηρίγματος, ἄνευ βεβαίου ἄρτου, ἄνευ μαθήσεως, ὠνειροπόλον μέλλον, μὴ λησμονῶν τὰς τέρψεις τοῦ παρόντος καὶ ἣν ἀναμιμνησκόμενος αἰσθάνομαι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀκουσίως δακρυχέοντας. Ὡ! πόσον ὠραία εἶναι ἡ νεότης, ἀφοῦ τοσοῦτον θέλητρον δύναται νὰ ἐπιχύσῃ ἐπὶ τοῦ γήρατος, τῆς ἀποκλήρου καὶ πτωχῆς ταύτης ἡλικίας! Μεταχειρίσθητε καλῶς, προσφιλῆς μου φίλη, τὸν ὑπολειπόμενον ὑμῖν βίον· ἀγαπήσατε καὶ ἀγαπήθητε! Ἐγνώρισα καλῶς τὴν ἡδονὴν ταύτην, ἣτις εἶναι ἡ μεγαλύτερα τῆς ζωῆς! »

Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἡδονὴν ἐπέρχεται ὁ κόρος, μετὰ τὸν ἐνθουσιασμόν ἡ ἀναίσθησις καὶ ἡ ἀπογοήτευσίς· τῆς νόσου ταύτης ἤρξατο γιγνόμενος ἡδὴ θῦμα ὁ ποιητής· ἔστρεψίτο ἄρτου· τὰ ὄνειρά του δὲν ἐπραγματοποιοῦντο· ἡ Λιζέττα — ἦτο γυνὴ — τὸν ἐγκατέλιπε καὶ τὴν ἐγκατέλιπε καὶ ἐκεῖνος, δυσφορῶν διὰ τὴν οἰκτράν κατάστασιν, ἐν ἣ διετέλει. Ἐμελλεν ἴσως ν' ἀποσθεσθῆ ἡ ποιητικὴ πυρὰ, ἣτις διεφλόγιζε τὰ εὐγενῆ ἐκείνα στήθη, ἐν οἷς ἀνέπαλλεν ἡ καρδιά τῆς Γαλλίας καὶ ν' ἀποθάνῃ ἄγνωστος ἴσως

καὶ εἰς ἐαυτὸν ἀκόμη ὁ ποιητὴς τῆς Πέμπτης Μαΐου, τοῦ Θεοῦ τῶν ἀγαθῶν ἀρθρώπων καὶ τῆς παλαιᾶς σημαίας· ἀλλ' ἡ γνωστὴ ἡμῖν προφήτις δὲν ἐψεύδετο· ὁ ἀγαθὸς Θεὸς κατώπτευε καὶ ἐπροστάτευε τὸ πτηνὸν καὶ μία εὐγενῆς καὶ συμπαθοῦσα καρδιά εὐρέθη, ὅπως προστατεύσῃ τὸν νέον μουσικόλον — ὁ Λουκιανὸς Βοναπάρτης, ἀδελφὸς τοῦ τότε ὑπάτου τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας Ναπολέοντος Βοναπάρτου.

Γ'.

Ὁ ποιητικὸς Ὀράτιος εὔρε τὸν Μαικῆναν του, οὐχὶ Μαικῆναν Αὐτοκρατορίας, προσπαθούσης διὰ τῆς ἐξυμνήσεως τῶν ἡδονῶν ν' ἀποκοιμίσῃ τὸν λαὸν καὶ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν αἰσθήματα μαλακὰ καὶ ἀνάξια λαοῦ ἐλευθέρου, ἀλλὰ προστάτην ἀνακαλύψαντα ἐν τῷ νεαρῷ ποιητῇ τὰ σπέρματα ἀγλαοῦ μέλλοντος· ὁ Λουκιανὸς δὲν ἠπατήθη· μολονότι ἦτο καὶ ἐκεῖνος συγγραφεὺς, ἐν τούτοις ἠγάπα καὶ ἐπροστάτευε, πράγμα παράδοξον, τοὺς ὁμοτέχνους τοῦ ἦτο πρὸς τούτοις γνήσιος δημοκρατικὸς, ἀπορρίψας, ὡς γνωστὸν, τὸν θρόνον τῆς Πορτογαλλίας, ὅν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, αὐτοκράτωρ γενόμενος, προσῆνεγκε, καθ' ἣν ἐποχὴν διεμοίραζε τὰ βασίλεια τῆς Εὐρώπης εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας του. Τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην εὐτυχίαν εὐρέσεως προστάτου νοήμονος καὶ φιλομούσου διὰ τῶν ἐξῆς λόγων διηγεῖται αὐτὸς ὁ Βερανζέρος.

« Ἐν ἔτει 1803 στερούμενος πάσης βοήθειας, ἀπελπισ, στιχουργῶν ἀκόπως καὶ ἀτόλμως, ἄνευ παιδείσεως καὶ συμβουλῶν, συνέλαβον τὴν ἰδέαν (καὶ πόσαι παρόμοιοι ἰδέαι ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος!) συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ θέσω ἐν φακέλω τὰς ποιήσεις μου καὶ ν' ἀποσείλω αὐτάς διὰ τοῦ ταχυδρομείου εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ πρώτου ὑπάτου, τὸν Κ. Λουκιανὸν Βοναπάρτην, ἥδη διάσημον ἐπὶ ἐξόχοις ῥητορικοῖς προτερήμασι καὶ ἐπὶ ἔρωτι τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Ἡ ἐπιστολὴ μου ἀνταξία

νεαρᾶς δημοκρατικῆς κεφαλῆς, ἔφερε τὸν τύπον φιλοδοξίας πληγωθείσης ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς εἰς προστάτην καταφυγῆς. Πτωχὸς, ἄγνωστος, τοσάκις ἀποτυχῶν, δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐλπίζω εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ διαβήματός μου τούτου. Ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν πρὸς ἀνέκφραστον χαρὰν μου ὁ Κ. Λουκιανὸς μὲ καλεῖ παρ' αὐτῷ, συμμορφουταί πρὸς τὴν θέσιν μου, ἦν ἀμέσως ἀνακουφίζει, μοὶ ὁμιλεῖ ὡς ποιητῆς καὶ μοὶ χορηγεῖ θάρρος καὶ συμβουλὰς. Δυστυχῶς ἠναγκάσθη ν' ἀπομακρυνθῆ τῆς Γαλλίας. Ἐσκεπτόμην ἐμαυτὸν λησμονηθέντα, ὁπότε λαμβάνω ἐκ Ῥώμης πληρεξούσιον ἔγγραφον, ὅπως πληρωθῶ τὴν μισθοδοσίαν τοῦ Ἰνστιτούτου, τοῦ ὁποίου ὁ Κ. Λουκιανὸς ἀπετέλει μέρος, συνωδευμένην δι' ἐπιστολῆς, ἣν πολυτίμως διετήρησα καὶ ἐν ἧ μοὶ ἔλεγε:

«Σὰς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὴν τοῦ Ἰνστιτούτου μισθοδοσίαν μου καὶ δὲν ἀμφισβῆσθαι, ὅτι ἂν ἐξακολουθήσητε νὰ καλλιεργῆτε τὸ προτέρημά σας, θέλετε καταστῆ μίαν ἡμέραν ἐν τῶν ἐγκαλλωπισμάτων τοῦ ἡμετέρου Παρνασσοῦ. Ἐπιμελήθητε πρὸ πάντων τὴν εὐγένειαν τοῦ ρυθμοῦ καὶ μὴ παύσητε νὰ ἦσθε τολμηρὸς, ἀλλ' ἔστε κανονικὸς ἀείποτε.»

Τοιαύτην εὐγενῆ προστασίαν παρέσχε τότε τῷ Βερανζέρῳ ὁ Λουκιανὸς Βοναπάρτης· ὁ εὐγενὴς ποιητῆς ἔθνους καὶ εὐγνωμονῶν ἐπὶ τῇ ἀνεπίστατῳ εὐεργεσίᾳ, ἠθέλησε δημοσίως νὰ διακηρύξῃ τὰ εὐγνώμονα αὐτοῦ αἰσθήματα· ἀλλ' ἡ λογοκρισία ἀντέστη εἰς ταῦτα· ὡς γνωστὸν ὁ Λουκιανὸς, δυσαρρεστηθεὶς πρὸς τὸν ὑπατον ἀδελφόν του διὰ τὰ δημοκρατικὰ αὐτοῦ φρονήματα, εἶχεν ἀναχωρήσει εἰς Ῥώμην.

Καίπερ εὐεργετηθεὶς ὑφ' ἑνὸς τῶν μελῶν τῆς Ναπολεοντείου οἰκογενείας ὁ Βερανζέρος, οὐδὲ τὸ παράπαν ἠλλοίωσε τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ φρονήματα, καὶ τὰς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα συμπαιθείας αὐτοῦ τότε μόνον ἐξεδήλωσεν, ὅτε ὁ γίγας οὗτος τοῦ αἰῶνος πεσὼν ἐν Βατερλώ, ἔφθινεν αἰχμάλωτος τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῶν ἀξένων βραχῶν τῆς ἁγίας Ἐλένης. Ἀληθῶς ὁ Βερανζέρος ὑπῆρξεν ὕμνωδὸς τοῦ καταβληθέντος κολοσσοῦ, καὶ εἰς τὰ ἄσματα αὐτοῦ ἔψαλ-

λε τὴν δόξαν τοῦ Ναπολέοντος, ἀφελῶς καὶ ὑπολαθάνων παραβάλλων τὴν ἐλσεινὴν σμικρότητα τῶν τότε δεσποζόντων τῆς Γαλλίας Βουρβόνων πρὸς τὸ ἐνδοξὸν μεγαλεῖον τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅστις ἐθεωροῦτο ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ. Ἦτο ἔθνους τοῦ Ναπολέοντος λάτρις, οὐχὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ τοῦ νικητοῦ τῶν μεγάλων ἐκείνων μαχῶν, τοῦ δεσμώτου τῆς Ἁγίας Ἐλένης. «Ὁ ἐνθουσιώδης καὶ ἐπίμονος θαυμασμός μου, λέγει ὁ ποιητῆς, ὑπὲρ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Αὐτοκράτορος, πᾶν ὅ,τι ἐνέπνεεν εἰδωλολατρίαν εἰς τὸν λαόν, ὅστις ἀείποτε ἔβλεπεν ἐν αὐτῷ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς νικηφόρου ἰσότητος· ὁ θαυμασμός ἐκείνος, ἡ εἰδωλολατρεία ἐκείνη, ἣτις ἔμελλε μίαν ἡμέραν νὰ καταστῆ τὸ εὐγενέστερον ἀντικείμενον τῶν ἄσμάτων μου, οὐδαμῶς μ' ἀπετύφλωσαν ὡς πρὸς τὸν δεσποτισμὸν τοῦ Αὐτοκράτορος.»

Οἷα μαθήματα ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς συμπεριφορᾶς καὶ χρηστότητος διὰ τοὺς κλεινοὺς δημοκρατικοὺς τοῦ 1793, διὰ τοὺς θιασώτας ἐκείνους τῆς ἰσότητος, τοὺς ἀνακηρύξαντας μόνον ἀλλὰ μηδέποτε ἐπιδιώξαντας τὴν πραγματοποίησιν τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀρχῆς τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, οἵτινες κατόπιν πρὸς θρίαμβον τῶν εὐγενῶν αὐτῶν ἀρχῶν ἐγένοντο δοῦκες καὶ κόμητες τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ πάλαι ἔξαλλοι δημοκρατικοὶ, οἱ ἀπολογηταὶ καὶ ρήτορες τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου! Οἷον μάθημα τιμῆς διὰ τοὺς εὐγενεῖς Βρούτους πάντων τῶν ἔθνῶν, οἵτινες πολιτικοὶ Πρωτεῖς ἀπὸ σφόδρα φιλελευθέρων αἵφνης μεταβάλλονται εἰς συντηρητικοὺς καὶ νομιμόφρονας πολίτας, ὁπότε εὐάρεστος κνίσσα τιμῶν καὶ ἀξιωμάτων ἀπὸ ἀνακτορικῶν μαγειρειῶν προσπνέουσα, θωπεύει καὶ γαλθανίζει εὐπαθεῖς αἰσθήσεις, ὑποδουλοῦσα καὶ οἰονεὶ γοητεύουσα τὴν ἄπτωτον ἀνεξαρτησίαν διὰ μαγικῶν φίλων καὶ ἄλλων Κιρκιῶν δελεασμάτων! Καὶ ὁμως οἱ τοιοῦτοι λέγονται πρακτικοὶ ἄνθρωποι καὶ τιμώνται καὶ προσαγορεύονται εὐμενῶς ὑπὸ πάσης αὐτοκαλουμένης σώφρονος κοινωνίας, ἀδιάφορον ἂν οἱ ἐκλεκτοὶ οὔτοι τοῦ κοινωνικοῦ συρφετοῦ κατέ-

σθειραν καὶ ἐδηλητηρίασαν πᾶσαν εὐγενῆ ἰδέαν, ἂν ἐπόμπευσαν τὰς ἀρχὰς ἐκείνας, ὑπὲρ ὧν χθὲς ἔτι ἐν ἰδρωτί καὶ φωνασίᾳ συνηγόρουν, ἀδιάφορον ἂν ἐκ τῆς ἐνόχου ταύτης συμπεριφορᾶς των ἢ πατρίε περιέστη εἰς τὸ χεῖλος τῆς παρακμῆς καὶ τῆς ἐξουδενώσεως. Σὺ ὅμως, πτωχὲ ἄσματοποιέ! ὅστις δὲν ἐγνώριζες νὰ ἦσαι πρακτικὸς ἄνθρωπος, ζῶν μὲν ὑπὸ τὴν εὐδαίμονα ἀποχὴν τῶν πολιτικῶν ὀργῶν καὶ καταταγμένους μόνον εἰς τὰς τάξεις τῶν προμάχων τῆς πατρίδος σου ἀπλοῦς μαχητῆς τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἀπέθνησκας σχεδὸν ἐστερημένος τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, ἐνῶ ἡ ἐκφορὰ σου ἐτελείτο διὰ δημοσίου διαπάνης, εἶρων καὶ περὶ ἀνταμοιβῆ, ἦν ἐνίοτε ἡ πολιτεία ἀποδίδει εἰς τοὺς εὐγενῶς καὶ ἀκερδῶς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνισαμένους!...

Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη ἀντίληψις καὶ προστασία τοῦ Λουκιανοῦ Βοναπάρτου ἐξήγειραν τὸν νέον ποιητὴν ἐν ἀθλιότητι τέως καὶ πενία διατελοῦντα ὁ ἔραστής τῆς Λιζέττας δὲν ἐπένετο πλέον καὶ ἦδη ἡ Μοῦσα αὐτοῦ φαιδρὰ καὶ χαρίεσσα, ἔρωτα μόνον ψάλλουσα, ἀνηλίσκετο εἰς περιπαθῆ ἔσματα, καὶ ἦδη ὁ Βερνζέρος εὐθυμος καὶ λυσιμέριμος ὄλος παρεδίδοτο εἰς τὴν θεότητα τῶν ὀνείρων του, ψάλλον τὰς καλλονὰς τῆς φύσεως καὶ τὰς ἡδονὰς τοῦ ἔρωτος, ἀφελῆς ὡς ὁ Ἀνακρέων, πυρῶδης ὡς ὁ Ὀράτιος ἢ Γαλλία τότε λησμονήσασα ἑαυτὴν ὑπὸ τὴν Μοναρχίαν τοῦ 1815 ἐμεθύσκετο ἐξ ἡδονῆς, ἡ νεότης ἐκείνη, ἥτις ἄλλοτε ἐπέτα ὑπὸ τὴν νικητήριον σημαίαν τοῦ ἀετοῦ τοῦ Μαρτέγγου, κατάπονος ἐλησμέναι τὴν δόξαν, παραδοθεῖσα εἰς τὸν οἶνον, εἰς τὸν ἔρωτα καὶ εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ ὁ Βερνζέρος, ἠγῶ τῶν κοινῶν αἰσθημάτων, ἐξηγελεῖτο ἐπὶ ματαίῳ ψάλλον τὰ αἰσθήματα καὶ τοὺς πόθους Ἐπικουρείου νεότητος. Ἔρωσι καὶ οἴνῳ, ἀπόλαυσις καὶ ἡδονῇ, ἰδοὺ ἡ προσφυγὴ τῆς νεότητος, ὁπότε οὐδὲν εὐγενὲς καὶ ἀρρενωπὸν αἰσθημα ἀναπάλλεται εἰς τὰ στήθη αὐτῆς, ὁπότε καὶ αὐτὸ τὸ αἶμα νωγελὲς καὶ ὑπόθερμον σφριγᾷ εἰς τὰς φλέβας. Ὅτε ἡ πατρίε, ἡ ἐλευθερία εἶναι κενὰ καὶ κοῦφα ῥήματα διὰ τὸν λαόν, τότε διὰ τὸν ψάλλον, τὸν τηρόμενον καὶ θρηνοῦντα διὰ τὴν τοιαύ-

την ἠθικὴν κατάπτωσιν τὸ μόνον ἀντιφάρμακον εἶναι ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ ἔρωσι, τότε ὁ Ἀνακρέων λησμονεῖ τὰς θλίψεις του εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Βαθύλου, τότε ὁ Ὀράτιος εὕρισκει τὴν τέρψιν εἰς τῆς καλῆς Λυδίας τὰ ἀπαλὰ καὶ φιλερώτα στήθη.

Συγχρόνως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Γαλλίᾳ ἤρξατο διαπνεῶν πνεῦμα Μοῦσης, ἡ δὲ ποίησις ἀνακαινιζομένη, καὶ ἰδίως κατὰ τὰ τέλη τῆς δευτέρας καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τρίτης δεκαετηρίδος τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπὸ τὴν γοητευτικὴν ἐπιρροὴν τῶν ἀναμνήσεων τῆς ἐν Ἰταλίᾳ διαμονῆς αὐτοῦ ὁ Δαμαρτίνος, ὡς ὁ ἐρωτευμένος ἐκείνος ψάλλτης τῆς Βωκλούςης, ἐδημοσίευσεν ἤδη τὰς πρώτας αὐτοῦ *Ποιητικὰς Μελέτας*, ποιήσεις θαυμασθείσας ὑπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐξάλλοι ἀληθῶς καὶ ἰδεῶδες πετρύγισμα ψυχῆς πρὸς τὰς μαγικὰς χώρας τοῦ ὠραίου καὶ τῆς ποιήσεως ἡ ποίησις ἐκείνη, Ἰταλικὴ ὅλως, μαγευτικὴ ὡς αἱ ἀκταὶ τῆς Παρθενόπης, περίλυπος ὡς ἡ αἰολικὴ κιθάρα τῶν παλαιῶν ἐρειπίων, κατεμάγευσε τὴν Γαλλίαν καὶ ἡ νεότης αὐτῆς, ἡ διάδοχος τῆς θορυβώδους καὶ ἐπαναστατικῆς νεότητος τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας, τρυφερωτέρα καὶ ἐρωτικωτέρα ἐλησμέναι τοὺς κομματικὸς σάλους ἀπέναντι τῶν ἡμέρων καὶ ἐρῶθμων τόνων τῆς *Αἰμυγῆς*, τοῦ *θρήσκοτος ποιητοῦ*, τῶν *ἀστέρων* καὶ τοῦ *Ἐσταυρωμένου*. Ὁ Βίκτωρ Οὐγγῶ — τὸ ὑψίνουον παιδίον — ἀνατέλλων μᾶλλον ἢ μεσουρανοῦν τότε, ἔγραψε τὰς πρώτας ᾠδὰς του, εὐόωνον προνάκρουσμα τῶν *Ἀνατολικῶν Ἀσμάτων* καὶ τῶν *Φύλλων τοῦ Φθινοπώρου* ὁ ἐλεγειακὸς ποιητῆς Καζιμίρος Δελαβὴν ἐψάλλε τὰ *Μεσσηνιακὰ*, *παθητικὰς* ποιήσεις θρηνοῦσας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ Γαλλία, ἥτις θυμηδῆς καὶ ποιητικῆ ἀνεγίνωσκε τὰς ποιήσεις τῶν νέων αὐτῆς ποιητῶν, ἐγκαταλιπούσα τὴν τετριμμένην καὶ ψυχρὰν παλαιὰν σχολὴν τῶν ἀδιακόπων μιμήσεων τῶν κλασικῶν, ἐνθουσιωδωδέστερα ἀνεγίνωσκε τὰ πατριωτικὰ ἔσματα τοῦ Βερνζέρου, ὅστις φιλόπατρις ἦδη καὶ φιλελεύθερος δὲν ἐψάλλε μόνον τῆς Λιζέττας τοὺς ἔρωτας, οὐδ' ἔθυσ μόνον εἰς τὸν υἱὸν τῆς Σεμέλης ἢ Μοῦσα αὐτοῦ ἐξεγειρο-

μένη ἤδη μετὰ τοῦ δημοσίου φρονήματος ἔψαλλε τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ, ἔψαλλε τοὺς πόθους, οἵτινες τότε ἤρξαντο διακυμαινόμενοι εἰς τὰ στήθη τῶν τέκνων τῆς Γαλλίας· τὰ ἄσματά του ἦσαν ἀμίμητα, ἐμμελεῖς καὶ ἐναρμόνιοι Τυρταῖκοι φθόγγοι, διὰ τοῦτο καὶ ἀπεστήθισεν αὐτὰ ὀλόκληρος ἡ Γαλλία. Ἡ ποίησις αὐτοῦ καίτοι ἀφελής, ἀρίπταται πολλακίς μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ ὕμνου· ποίησις ἀγνή καὶ διαυγής ὡς ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ποίησις· δὲν εἶναι αὕτη ὡς ἡ ἐκλελυμένη καὶ ράθυμος ποίησις τοῦ Λαμαρτίνου· εἶναι τοσοῦτον αὐτῆς διάφορος, ὅσον ἡ Ἐλβίρα, ρεμβώδης καὶ μελαγχολικὴ Γαλάτις ἰέρεια τῶν παλαιῶν χρόνων, παραβαλλομένη πρὸς Λαίδα τῆς Παρισινής κοινωνίας, ὅποια ἦτο ἡ Λιζέττα· δὲν εἶναι ἡ ὑψηλὴ καὶ ἰδιόρρυθμος ἀλλ' ἐνιαχοῦ σκοτεινὴ καὶ νεφελώδης ποίησις τοῦ ποιητοῦ τῶν Ἀνατολικῶν ἄσμάτων· ὁ Βερανζέρος οὐδαμῶς ἐξήνεγκε τοὺς σπαραξικαρδίους στόνους τῆς Μούσης τοῦ Ἀλφρέδου Μυσσέ· εἶναι ἀληθῆς Γαλλικὴ ποίησις, ὅποιαν ἐνόησεν αὐτὴν καὶ ἔψαλλεν ὄλος ὁ Γαλλικὸς λαὸς, ἐλευθέρᾳ καὶ φιλόπατρις, ἀποπνέουσα ὀλόκληρον τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὸ πῦρ καρδίας ἐλευθέρως καὶ φιλοπάτριδος· ὁ Βερανζέρος παρεβλήθη πρὸς τὸν Ἀνακρέοντα καὶ τὸν Ὀράτιον· οὐδεμία, οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ὑπάρχει συγγένεια τοῦ δημοκρατικοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πολυκράτους ψάλλοντα τὸν οἶνον καὶ τὸν ἔρωτα, οὐδαμῶς ὁμοιάζει οὗτος πρὸς τὸν ἀπελεύθερον Ῥωμαῖον τοῦ Αὐγούστου, ταπεινῶς ἐξυμνοῦντα τὸν κύριόν του καὶ δι' ὧδῶν ναυγελείας καὶ ἠδονῆς ἐκθηλύνοντα τοὺς ἀπογόνους τοῦ Βρούτου· εἶναι μᾶλλον Τυρταῖος, ὀλοσχερῶς πρωτότυπος εἰς τὸ εἶδός του· καὶ τὰ ἄσματα αὐτοῦ εἶναι ἀδελφὰ τῆς Μασσαλιώτιδος, τοῦ πυράδου τούτου καὶ αἰωνίου ὕμνου πάσης Ἐπαναστάσεως. «Ἰπὸ τὸν ἀπλοῦν τοῦ ἄσματοποιοῦ τίτλον, λέγει ὁ Σατωβριάνδος, ἀνὴρ τις κατέστη ὁ μέγιστος τῶν ποιητῶν τῆς Γαλλίας· διὰ πνεύματος ἔφαμίλλου πρὸς τὸ τοῦ Λαφονταίνου καὶ τοῦ Ὀρατίου, ἔψαλλεν, ὁσάκις ἠθέλησεν, ὅπως ἔγραψεν ὁ Τάκιτος.»

Δ'.

— Πτερύγισον, προσφιλές καὶ εὐαίσθητον ἄσμα μου, τέκνον τρυφερόν καὶ ὄνειροπόλον τῶν πόθων καὶ τῶν ρεμβασμῶν μου, πτερύγισον πρὸς χώρας αἰθίου φωτός καὶ κάλλους· ἐξέλθε ἀπὸ τὰ στήθη μου, τὰ ὅποια ἐθέρμαινες, ἐν οἷς ἀπὸ τοσοῦτου ἀνέπαλλες χρόνου, καὶ εἴσθελε εἰς τὰ στήθη ἐκεῖνα, τὰ ὅποια σὲ ἐννοοῦσι, τὰ ὅποια πάλλουσι ὅταν πάλλης καὶ στενάζουσιν εἰς τοὺς ἀποκρύφους καὶ μυστηριώδεις στόνους σου· εἰπέ εἰς ἐκείνους, οἵτινες σὲ αἰσθανθῶσιν, οἵτινες συγκινηθῶσιν ὑπὸ τῆς μελωδίας σου, ὅποιας ἠσθάνετο ἐκστάσεις ἐκεῖνος, ὅστις σὲ ἐνεκυμόνει καὶ σὲ περιέθαλπεν εἰς τὰ στήθη του, καὶ ἂν διεγείρης ἓνα παλμὸν εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν, ἂν διὰ τῆς γοητευτικῆς δυνάμεώς σου καταρρέσῃ ἐν δάκρυ ἐπὶ τὰς παρεῖάς των, ἡ τοιαύτη ἀνταμοιβὴ εἶναι ἡ μόνη, ἣν ἐπόθησεν ἡ ψυχὴ μου, ἐλάχιστον ἀντίδοτον τῶν ταλαιπωριῶν, αἵτινες μαραινουσι τὴν καρδίαν μου. . .

Τίς ποιητῆς δημοσιεύων τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἄσματα, τοιαῦτά τινα δὲν ὑπεψιθύρισεν ἔπη, αἰσθανόμενος ἐν ἑαυτῷ τοὺς τρυφεροὺς ἐκείνους παλμούς, τὰς ἀκατανοήτους συγχύσεις, οἷας αἰσθάνεται ἡ νέα παρθένος, αἰσθανομένη τὸν πρῶτον ἔρωτα, ἀλλὰ ἡμιαγνούσῃ εἰσέτι διὰ ποίας αἰτίας κατέχεται ὑπὸ τῶν παραδόξων ἐκείνων συγκινήσεων, αἵτινες πιέζουσι τὴν καρδίαν της; Εὐδαίμων τότε ὁ ποιητῆς ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελεν ἀληθῶς διεγείρει τοιαῦτα, οἷα ἐπόθει, αἰσθήματα εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀγνωστῶν του, τοῦ ὁποίου ἡ καρδία διὰ μυστηριώδους δεσμοῦ ἤθελε συγκοινωνήσῃ μετὰ τὰς καρδίας ἐκείνων, εἰς οὓς ἀποκαλύπτει τοὺς ἐνδομύχους αὐτοῦ πόθους, τὰ θέλητρα καὶ τὰς ἐκστάσεις τῆς ὑποκαιούσης καρδίας του· εἶναι ἡ Μούσα ἡ μυστηριώδης ἐκείνη καὶ ἔνθεος Βεατρίκη, ἡ ὀδηγοῦσα τὸν ποιητὴν πρὸς τὰς φωτεινὰς χώρας τοῦ οὐρανοῦ, ὅπως ἐν αὐταῖς θερμανθῇ οὗτος ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ αἰωνίου φωτός, δι' ὧν μέλλει νὰ καταυγάσῃ τὴν ἀνθρωπότητα, προσφώνων εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτῆς τὰ ῥήματα, τὰ ὅποια ἠκροάσθη κατὰ τὴν ἐναέριον καὶ μυστηριώδη ὁδοπορίαν του. . .

Τοιοῦτος ποιητής, οἷον ἀνωτέρω ἐσκιαγράφησα, εἶναι ὁ Βερανζέρος· ποιητής τοῦ λαοῦ, δυνάμενος νὰ θέλξῃ, νὰ συγκινήσῃ, νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ μυχιαίτατα τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου· ὁ τοιοῦτος ποιητής ὁμοιάζει μὲ τοὺς ποιητὰς τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἀνθρωπότητος, μὲ τοὺς ἱεροὺς ἐκείνους μύστας, τοὺς ἀποκαλύπτοντας εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐξυμνοῦντας ἐπὶ χρυσῆς λύρας τὰ μυστήρια τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· ἀντιγράφω ἐνταῦθα μίαν σελίδα τοῦ Sainte-Beuve, ὠραίαν καὶ γλαφυράν σελίδα, ἐν ἣ θυμασιῶς ἐξεικονίζει τοὺς θεοὺς ἐκείνους αἰοιδούς, οἵτινες αἰετοπετοῦ ἀπὸ τοῦ Ὁρφέως καὶ τοῦ Μωϋσέως μέχρι τῶν ἀπωτάτων χρόνων τῆς ἀνθρωπότητος κατέθελξαν καὶ θέλουσι καταθέλγει τὸν ἄνθρωπον:

« Ὑπάρχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος πρωτόγονός τις ἡλικία, καθ' ἣν οἱ ποιηταὶ ἐξήσκησαν δημόσια καὶ ἱερά καθήκοντα. Ἡ ποίησις τότε προφορικῆ, ζῶσα, φυσικὴ τὸ σχῆμα καὶ κυρίαρχος, ἔρεισμα καὶ περικάλυμμα τῶν πάντων, τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἱστορίας, τῆς ἠθικῆς, τῆς θρησκείας συνεῖχεν εἰς αὐτὰ τὰ ἐνδόμυχα τῆς ὑπάρξεως ἐκάστης φυλῆς, καὶ ἐμπεριελάμβανεν ἐν θαυμασίᾳ ἀλληλουχίᾳ ἤθη, ἄθλα, ἀναμνήσεις, τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωας ἐνὸς ἔθνους. Ἡ ἐποχὴ ἐκεῖνη ἦτο ἡ βασιλεία τοῦ ἄσματος· τὸ πτερυγίζον πρὸς τὸ ἐκπληκτικὸν οὗς ἄσμα, διαφεύγον ἀπὸ τοῦ σώματος τῶν θείων ἀνδρῶν, οὗς εὐηργέτησεν ἡ Μοῦσα, ἔτρεχε πρὸς τὰ συνθηροισμένα πλήθη καὶ ἐξέτεινε μυριοτρόπως ἄλυσιν ὑπόπτερον, ἀόρατον, σαγηνεύουσαν τὰς ψυχάς. Ἐκάστη γενεὰ ἐγίνωσκε κ' ἐπανελάμβανε διὰ τοῦ ἄσματος τὰς παραδόσεις τοῦ παρελθόντος, ἐπαυξάνουσα αὐτὰς, ποικίλλουσα ἀεννάως, ἀγνοοῦσα τὸν συγγραφέα ἢ τοὺς συγγραφεῖς τῶν ποιημάτων τούτων, ἅτινα ἀπέδιδεν εἰς μυθικὰ πρόσωπα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐν Ἑλλάδι, ἐν Ἀραβίᾳ, ἐν Ἰνδικῇ συνεχίσθησαν καὶ ἐμεγαλύνθησαν διὰ τῶν αἰῶνων θησαυροὶ διηγήσεων καὶ ἄσμάτων, ἅτινα εἰσὶν ἡ πληρεστέρη παρακαταθήκη, οἶονεὶ τὸ ἀγνόητον ἄρωμα τῆς ζωῆς τῶν λαῶν ἐκείνων κατὰ τοὺς πρωτογενεῖς χρόνους. Μετὰ τῆς γραφῆς, καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς παρατη-

ρήσεως καὶ τῆς ἀναλύσεως, ἤρξατο νέα ἡλικία διὰ τὴν κοινωνίαν. Ἡ θρησκεία, ἀποχωρήσασα βαθμηδὸν τοῦ ἀπίστου καὶ εὐρέος αὐτῆς κράτους, συνεστράφη ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς τελεταῖς· ἡ ἐπιστήμη ἀπεπειράθη ν' ἀποσπασθῇ καὶ ἔμεινεν ἰδιογενής· ἡ φιλοσοφία ἐθεμελίωσε τὰς σχολὰς αὐτῆς· ἡ ἱστορία καθίδρυσε πρωτόκολλα μᾶλλον ἢ ἥττον περιέργου. Συνεπεία τῆς ποικίλης ταύτης διαίρεσεως καὶ τελειοποιήσεως ὁ ποιητὴς ἔπαυσεν ὡς ὄργανον ἀπαραίτητον καὶ αἰώνιον, κοινωνικὸς ὁδηγὸς καὶ διδάσκαλος... »

Ὡς οἱ ποιηταὶ ἐκείνοι τοῦ παρελθόντος, οἱ ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τῶν ἄσμάτων καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ λαοῦ, ὁ Βερανζέρος, ἀληθῆς καὶ γνήσιος ποιητοῦ τύπος, ἐνεπνεύσθη τοσοῦτον ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ, ὅσον σπανίως ἀπαντᾶται τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς τὰ χρονικὰ τῆς καθολικῆς φιλολογίας. Τὸ ἄσμα, τὸ μόνον σχεδὸν εἶδος τῆς ποιήσεως, τὸ μᾶλλον ἐπιτυχῶς καλλιεργηθὲν ἐν Γαλλίᾳ, ἡ ἀφελῆς καὶ εὐάρεστος αὐτῆ κραυγὴ ἱλαρᾶς διαχύσεως καὶ θυμηδίας, εὔρεν ἐν τῷ Βερανζέρῳ τὸν ἀριστοτέλῃν του, ὅστις οἶονεὶ διὰ μαγικῶν καὶ ἀποκρύφων φίλτρων ἐγνώριζε νὰ μαγεύῃ καὶ νὰ συγκινήσῃ τὰς καρδίας. Ὅ,τι ἡ Γαλλία ἔσχε διὰ τοῦ Βερανζέρου, οὐδεμία ἄλλη χώρα δύναται νὰ ἐπιδείξῃ· καὶ ἡ χώρα αὕτη ἡ ὑστεροῦσα ἐν τῇ ποιήσει ὄλων τῶν ἄλλων χωρῶν, εἶναι ἀνωτέρα αὐτῶν κατὰ τὸ ἄσμα· ὄλον τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα, εἰλικρινές καὶ ἀνεπίπλαστον ἀπεικονίζεται ἐν τῇ ποιήσει ταύτῃ ἱλαρὸν, φιλοσκῶμμον, εἰρωνικόν, δι' ἐνὸς λογοπαιγνίου, δι' ἐνὸς ἐπιγράμματος σατυρίζον πολλάκις, ὅ,τι ἔξοχοι νόες ἐν ἀκαμάτῳ ἐργασίᾳ ἀπεπειράθησαν νὰ ὑποστηρίξωσι καὶ νὰ ἐξυμνήσωσι. Χλευαστῆς Παρισινὸς ὁ Βερανζέρος, εὐθυμὸς αἰετοπετοῦ καὶ κομψὸς ἐμπαίζει, εἰρωνεύεται τὰς ἀδυναμίας τῶν συγχρόνων του, τὰς ματαιότητας τῆς πολιτικῆς, τὰ ἐλαττώματα τῆς Κυβερνήσεως· ἀν' ἡ ποίησις ἦναι ἡ ἐνδόμυχος κραυγὴ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν πόθων ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ οὐχὶ ἰδιότυποι ῥεμβασμοὶ καὶ τάσεις ἐνὸς μόνου ἀνθρώπου, ὁ Βερανζέρος εἶναι εἷς τῶν ἀληθεστέρων καὶ γνησιωτέρων

ποιητικῶν τύπων· ὁ κομψὸς καὶ αἰσθημα-
τικὸς οὗτος γόης ἐκπροσωπεῖ δολόκληρον
ἐποχὴν· εἶναι διάφορος παντελῶς καὶ ἀνό-
μοιος πρὸς τοὺς συγχρόνους ποιητάς, οἵτινες
ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ τῆς ἠθικῆς ἐξαντλή-
σεως, τῆς φιλοσοφικῆς βέμβης, ἥτις ἀτυχῶς
ἀπεμάρανε τὴν σύγχρονον κοινωνίαν, ἐν
θρήνῳ ὀλοφύρονται ἐπὶ τῇ δυσμοιρίᾳ τῆς
ἀνθρωπότητος. Ἐν τῇ ποικίλῃ ποιητικῇ
στοᾷ τοῦ παρόντος αἰῶνος, μέσῳ τῶν
ἀμειδῶν καὶ σκυθρωπῶν φυσιογνωμιῶν τῶν
πλείστων ποιητῶν, ἡ μορφή τοῦ Βερανζέ-
ρου — ἴσως ἡ μόνη κατ' ἐξάίρεσιν — ἐπι-
φαίνεται φιλόγελως καὶ χαρίεσσα, οἷον εἰ
σκώπτουσα καὶ κατειρωευομένη τὰ μελαγ-
χολώδη αἰσθητάτα τῶν συναδέλφων του·
εἶναι ὁ διαβολικὸς ἐκεῖνος Μεφιστοφελῆς,
ἐν μέσῳ τῆς ἀθύμου σπουδαιότητος τῶν
περὶ αὐτὸν, διακόπτων τὴν μονότονον
συναυλίαν διὰ μιᾶς εἴρωνος ἐπωδῆς, δι' ἐνὸς
σατυρικοῦ ἐπιγράμματος.

“Ὅλα τὰ ἄσματα τοῦ Βερανζέρου ἀπε-
στήθισε καὶ ἐκελάδησεν ἡ Γαλλία· ἡ νεό-
της αὐτῆς ἠσθάνθη ὡς ἰδίους πόθους τοὺς
πόθους τοῦ ἐπικουρείου καὶ δημοκρατικοῦ
ψάλτου. Πῶς νὰ μὴ θαυμάσῃ, πῶς νὰ μὴ
αἰσθανθῇ ἡ ἐρωτιώδης τῆς Γαλλίας νεότης
τοὺς στίχους τούτους τῆς Βακχίδος;

Η ΒΑΚΧΙΣ

“ Ἰπέικω εἰς τοὺς πόθους σου, ἀγάπη μου γλυκεῖα·
ὁ καμπανίτης τὴν θερμὴν μεθύσκει Ἰουλίαν.
Ἄς εὐρεθῇ, εἰ δυνατόν, καὶ ἄλλη εὐθυμία·
Ὡ πᾶσαν ἐξαντλήσωμεν τοῦ ἔρωτος μανίαν.
Ποθῶ τὸ δηλητηριον αὐτὸ τῆς εὐπαθείας
νὰ μοὶ προσφέρῃς, πρὸ παντὸς ὑπὲρ ἐμοῦ προπίνων·
αἱ παρειαὶ μου ἐρυθραὶ θὰ ἴσων ἐξ ἀγνείας,
ἂν δὲν ἐμέθυσκες καὶ σὺ ποσῶς ἀπὸ τὸν οἶνον.

Ἰδὲ ἐπὶ τὸ βλέμμα μου αὐγάζον ἀνακύπτει
ἔλον τὸ πῦρ, νεανικὸν διαφλογίζον αἷμα·
ἐκ τῆς ἀτάκτου κόμης μου ἐπὶ τῆς κλίνης πίπτει
ἄνθος πρὸς ἄνθος τὸ χλωρὸν τοῦ ἑαρέος μου στέμμα.
Ἢδὴ τὸ κύπελλον ἰδὲ θρασυθὲν τὸ κρυσταλλῶδες.
Θεοὶ! φαίδρος τὸ στήθος μου τὸ ἀναπάλλον φίλει
καὶ τὸ ποτὴν ἐξάντλησον τῆς μέθης τὸ ἀφρώδες,
δι' οὗ ἀρέσκεισαι τὰ σά νὰ καταβρέχῃς χεῖλιν.

Χῦσον ἀκόμη! πλὴν πρὸς τί οἱ διαταγμαὶ οἱ τόσοι;
ἐν μέσῳ πρὸς τὰ κάλλη μου τοσοῦτων φιλημάτων
ἄς συντριβῶσι τὰ δεσμά, ὦ ναί, ἄς συντριβῶσι!
οὐδὲν τὴν σωφροσύνην μου ὑπάρχει τὸ ταράττον.
Ὡ τείνον τὰς ἀγκάλας σου εἰς τὰ γυνά μου κάλλη·
εὐοὶ! ἐν τῇ καρδίᾳ μου λαμβάνω βίον νέον
κ' ἐνῶ τὸ στήθος μου θερμὸν ἐκ τοῦ πυρός σου πάλλει,
ὁ πυρετός σου οὐδαμῶς θὰ ἐξαρκῆθῃ πλέον.

Εἶν' ἡ σειρά σου πρόσελθε ν' ἀναπαυθῆς σιμά μου
πλὴν φεῦ! τῶν φιλημάτων σου ὁ ζῆλος ἠλαττώθῃ·
μὴ πίνῃς πλέον· φύλαξον διὰ τὸν ἔρωτά μου
τὸ νέκταρ τοῦτο, ὅπου πῦρ τοσοῦτον ἐνεκρῶθη.
Ὡ, ἂν διὰ τοὺς πόθους μου κακῶς ἐξηντημένους
ἠδύνασο νὰ λυπηθῆς, ἀγνώμων νεανία,
ἀλλὰ θὰ εἶχον νὰ κρατῶ αὐτοὺς ἀπεσβεσμένους
τὸν οἶνον, δι' οὗ ἠντλησα αὐτοὺς ἐν θυμηδίᾳ.

Τὸ ποίημα τοῦτο, τοῦ ὁποῦ ἡ καλλονὴ
καὶ ἡ χάρις ἀδύνατον νὰ κατανοηθῶσιν ἐν
μεταφράσει, βεβαίως ἔγραψεν ὁ ἐπικουρείος
ποιητὴς εἰς στιγμὰς αἰσθητικῶν ὀργανισμῶν·
τόσον πῦρ καὶ δύναμις τοσαύτη ἀφέλεια
καὶ ἀπλότης. Λέγουσιν ὅτι ὁ Γιουγγ, ὁ
Ἰὼβ οὗτος τῆς Ἀγγλικῆς ποιήσεως, ἔγραφε
τὰς Νύκτας αὐτοῦ, τὸν μύχιον ἐκεῖνον
στόνον τῆς ὀδύνης, ἐνώπιον ἐνὸς κρανίου
ἀποθανόντος ἀνθρώπου, ὁπότε ἀπορφανι-
σθεὶς προσφιλοῦς θυγατρὸς, οὐδὲν εὗρισκε
πλέον τὸ συνδέον αὐτὸν μετὰ τοῦ κόσμου
τούτου καὶ διήρχετο τὸν βίον, κλαίων ἐπὶ
τῇ συμφορᾷ αὐτοῦ καὶ μελετῶν τὴν ἀνθρω-
πότητα. Ὁ Γκαίτς, αὐτὸς ὁ σοβαρὸς Κρο-
νίων, εὐθυμὸς πολλάκις καὶ ἐρωτιῶν ἔγραφε
τὰς ποιήσεις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς
ἐρωμένης του· ὁ συγγραφεὺς τοῦ Βερτέρου
ἠσθάνετο, φαίνεται, τὰς ἐμπνεύσεις τῆς
Μούσης ἐκφανέστερον εἰς τὸ πῦρ τῶν βλεμ-
μάτων καὶ εἰς τοὺς παλμούς τοῦ στήθους
τῆς ἐρωμένης του, μηδαμῶς ἀναμένων αὐτὴν
νὰ κατέλθῃ ἐξ οὐρανοῦ ὡς ὁ ἀπὸ μηχανῆς
θεὸς τῆς παλαιᾶς κλασικῆς τραγωδίας. Ἐν
ἀναλόγῳ ἀκμῇ αἰσθηματικοῦ παροξυσμοῦ
ἔγραψε τὸ ἄσμα τοῦτο ὁ Βερανζέρος· ὁ
πυρώδης Κάτουλλος, ὁ ἀνεμιμένος ἐκεῖνος
ἐπικουρείος, ἤθελε φθονῆσαι τὸ ποίημα
τοῦτο τοῦ ποιητοῦ, ὅπως καὶ τοσαῦτα
ἄλλα ἐρατεινὰ καὶ χαρίεντα Μούσης εὐπα-
θοῦς καὶ ἀκκιζομένης.

Τὸ ποίημα τοῦτο μετὰ τινων ἄλλων
ἐγράφη κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ

βίου του Βερανζέρου, πρὶν ἢ εἰσέτι ὁ φιλόπατρις ποιητὴς θίξῃ ἄλλας χορδὰς τῆς λύρας αὐτοῦ ἀρρενωποτέρας· ἀνήκει εἰς τὴν πρῶτην συλλογὴν τοῦ Βερανζέρου ἐκδοθεῖσαν ἐν ἔτει 1815, ἐν ἣ ὁὗτος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον θίγει τὰς χορδὰς τῆς πολιτικῆς, ἐρωτικῆς καὶ ἐπικούρειος ψάλλον τὸν ἔρωτα μᾶλλον ἢ τὴν πατρίδα, τὰ ἀτομικὰ τῆς καρδίας αἰσθήματα ἢ τοὺς πόθους τοῦ λαοῦ· ἀλλ' ἤδη εἶχεν ἐπιστῆ διὰ τὴν Γαλλίαν τὸ ἔτος 1815, ἔτος μοιραῖον διὰ τὸν ἀτυχῆ τοῦτον τόπον, τὸν ὅποιον ἡ κακὴ χρῆσις τῆς ἐλευθερίας εἶχε ρίψει ὑπὸ τὴν σιδηρᾶν πτέρυν τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις ἤδη ἀποτίων τὴν ποινὴν τοῦ κατὰ τῆς Γαλλίας ἐγκλήματός του καθείργετο εἰς τὴν ἀγίαν Ἐλένην ὑπὸ τῆς συμμαχισίας κατ' αὐτοῦ Εὐρώπης διὰ τὴν ὑπερφίαλον αὐτοῦ διαγωγὴν· ἡ Γαλλία, πεσόντος τοῦ πιέζοντος αὐτὴν ἐφιάλτου, ἀνέπνευσεν ἐπ' ὀλίγον· βεβαίως ἢ ὑπὸ τῆς Εὐρώπης ἀνεγερθεῖσα βασιλεία, ἡ παλινορθωσις τῆς παλαιᾶς τῶν Βουρβόνων δυναστείας, δὲν ἦτο ἡ κυβέρνησις, ἡ κατὰλληλος ὅπως ἱκανοποιήσῃ τὴν Γαλλίαν· ἡ βασιλεία ἐκείνη, ἥτις συνεδέετο διὰ θλιβερῶν ἀναμνήσεων μετὰ τοῦ τόπου, ἥτις εἶχε συμμαχήσει κατ' αὐτοῦ μετὰ τῶν ξένων, ἔμελλε νὰ καταρρεύσῃ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους, ἅμα τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσει τοῦ Λουδοβίκου 18^{ου}. Εὐτυχῶς ἡ βασιλεία αὕτη ἀσθενῆς ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτῆς δὲν ἠδύνατο νὰ δεσμεύσῃ εἰς τὸν χαλύβδινον κλοιὸν τοῦ δεσποτισμοῦ τὸν εὐγενῆ τράχηλον τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ, ὅστις ὅμοιος μὲ τὸν ἀτίθασσον ἐκείνον ἵππον τῆς Ἀραβίας, ἀνέμενε τὴν πρόσφορον στιγμὴν, ὅπως ἀποτινάξῃ τὸν ἀναβάτην του. Τότε αἱ ἀναμνήσεις τοῦ τόπου ἐστράφησαν εἰς τοὺς χρόνους τῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ Ναπολέοντος· ὁ Ναπολεὼν, ὁ τολμηρὸς οὗτος καὶ φιλοδόξος Κορσικανὸς, ὁ ἀνεγείρας τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐρείπειων τῆς Γαλλικῆς ἐλευθερίας, συνεπέα τοῦ μαρτυρίου συγγνωσθέντων αὐτῷ τῶν ἀμαρτημάτων, ἤρξατο ζωγραφιζόμενος διὰ τῶν λαμπροτέρων χρωμάτων εἰς τὸν Γαλλικὸν λαόν, ὅστις καίπερ πολλὰ ὑποστάς ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς

ταύτης αὐτοκρατορίας, ἔδρεψε τοὺλάχισον δάφνας δόξης ἀμαράντους· ἡ μεγάλη καταστροφή τοῦ Ναπολέοντος εἶχεν ἐξαγνίσει αὐτὸν παντελῶς· δὲν ἀνεμνησκοντο πλέον τῶν ἀδίκων ἐκείνων φόρων τοῦ αἵματος, οὓς προσέφερον ἡ Γαλλία χάριν τῆς κενοδοξίας τοῦ ἀνδρός· ὁ δεσμώτης τῆς ἀγίας Ἐλένης, οὗτος ὁ ἄλλοτε προκρούστης τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Γαλλίας, εἶχε καταστῆ τὸ εἶδωλον τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ· ἦτο ὁ νέος Προμηθεύς, ὁ ὑποκλέψας τὸ πῦρ τῆς Γαλλικῆς ἐλευθερίας καὶ διασκορπίσας αὐτὴ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, ὁ ἀνὴρ τοῦ αἰῶνος, ὁ ἀπεσταλμένος τῆς θείας προνοίας· καὶ ἐνῶ ταυτοχρόνως ἐξυβρίζετο ὑπὸ τῶν βασιλικῶν ὡς τίγρις τῆς Κορσικῆς, ἄτιμος ληστής καὶ διὰ τοιούτων ἄλλων ἀβρῶν καὶ κοσμητικῶν ἐπιπέτων, ἡ δόξα καὶ δημοτικότης τοῦ μεγάλου ἀνδρός ἐξυψούτο καὶ κατηγαλλίζετο ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως· ὁ Βερανζέρος ὀφείλων ἄπειρον εὐγνωμοσύνην εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ναπολέοντος διὰ τὴν προστασίαν, ἣς ἠξιώθη ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ Βοναπάρτου, καὶ σιγῶν μέχρι τοῦδε καὶ ἀδιαφορῶν μᾶλλον πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν, δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ κατευνάσῃ τοὺς παλμοὺς αὐτοῦ, ὅποτε ἡ παλινορθωσις, θρᾶσεία καὶ κούφη, μὴ δυναμένη ν' ἀποστῆ τῶν μεσαιωνικῶν αὐτῆς παραδόσεων, ἀπεπειράτο νὰ ἐκδικήσῃ ὅσα ὑπέστη ἄλλοτε ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς αὐτοκρατορίας· ἡ Ἐλέω Θεοῦ αὕτη δυναστεία διενοήθη νὰ ἐγκαινιάσῃ καὶ πάλιν ἐν Γαλλίᾳ τὴν παλαιὰν πολιτικὴν, τὴν ἐποχὴν τῆς αὐθαιρεσίας καὶ τῶν καταπιέσεων. Τῶν πόθων καὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ ἡγῶ γινόμενος ὁ Βερανζέρος, ἠσθάνθη διαφλέγουσαν τὴν καρδίαν του ὄλην τὴν δύναμιν τοῦ ἄσματος, ὅλον τὸ θερμὸν ἐκείνο πῦρ, τὸ φλογίζον τὰς ὑψηλὰς διανοίας. Διὰ μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς παλινορθώτου δυναστείας τῶν Βουρβόνων νὰ μὴ προτιμήσῃ τὴν πρῶτην, ἥτις καίπερ ἔχουσα χαρακτῆρα στρατιωτικοῦ δεσποτισμοῦ, ἐξεπροσώπει τοὺλάχιστον ἄπασαν τὴν δόξαν καὶ τὴν γοητείαν, ἣν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εἶχε περιβληθῆ ἡ Γαλλία; Τοιαῦτα

ἦσαν τὰ αἰσθημὰ τῆς ἐποχῆς, αἰσθημὰ ἐπιδράσαντα ἀμέσως ἐπὶ τῆς καρδίας τοῦ Βερανζέρου, ὅστις καταλιπὼν τὴν ἡδουπαθὴ λύραν τοῦ Καλλιμάχου καὶ τοῦ Τιβούλλου, ἔκρουε τὴν εὐγενῆ λύραν τῆς φιλοπατρίας δι' ἁσμάτων ἀμιμητῶν ἀναμιμνησκόντων τὴν Μασσαλιώτιδα. Ἡ παλινόρθωτος δυναστεία τῶν Βουρβόνων, ἥτις εἶχε κατ' ἀρχὰς ὑποθέσει τὸν Βερανζέρον φιλικῶς πρὸς αὐτὴν διατεθειμένον, συνεπίει ἐνὸς ἁσματος αὐτοῦ, ποιηθέντος περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὸ ὅποιον καλούμενον ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ὑβετώ, εἰρωνεύετο τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἔκαμε προτάσεις εἰς τὸν Βερανζέρον, ὅπως ὑμνήσῃ τὴν βασιλείαν τῶν Βουρβόνων ἐπὶ γενναίᾳ ἀνταμοιβῇ· ἀλλ' ὁ εὐγενὴς ποιητὴς ἀπεκρίνετο: « Ἄς μᾶς δοθῇ ὡς ἀντάλλαγμα τῆς δόξης ἢ ἐλευθερίας, ἄς καταστῇ ἡ Γαλλία εὐδαίμων καὶ θέλω ἐξυμνήσει αὐτοὺς δωρεάν. »

Τοιαύτην εὐγενῆ ἀπάντησιν ἔδιδεν εἰς τοὺς Βουρβόνους ὁ ποιητὴς τοῦ Βασιλέως τοῦ Ὑβετώ· ἀλλ' ἡ βασιλεία ἐκείνη, ἡ μὴδὲ κεραίαν παρακλίνας ἀπὸ τῶν παλαιῶν αὐτῆς πατρογονικῶν παραδόσεων, περὶ παντὸς ἄλλου διενοεῖτο ἢ περὶ τῆς δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς Γαλλίας· ὁ Βερανζέρος ἀμείλικτος τότε διὰ τῶν μετριοφρόνων ὑπ' αὐτοῦ ἐπικληθέντων ἁσμάτων, ἀλλὰ τὰ ὅποια ἕτερος ἔξοχος ἀνὴρ τῆς Γαλλίας, ὁ Βενιαμὶν Κωνστάντιος, ἀπεκάλυπεν φάρα, ἐστηλίτευσεν τὰς καταχρήσεις τῆς παλινόρθου κυβερνήσεως καὶ τῶν περὶ αὐτὴν συσπειρωθέντων Ἰησουϊτῶν· καὶ ἐν ἔτει 1821 ἐκδοὺς ἑτέραν συλλογὴν ἁσμάτων του ἐδικάσθη καὶ ἐφυλακίσθη, ὡς καθαρπτόμενος τῆς κυβερνήσεως· ὑπεδέχθη ἢ εἰρατῆ τὸν φιλόπατρην ποιητὴν, διότι ἔψαλεν ἄσμα παρκαμυθίας διὰ τὴν Γαλλίαν ἐπὶ τῇ ὀδυνηρᾷ αὐτῆς καταπτώσει, διότι ἀνεμνήσθη τοῦ αὐτοκράτορος ἐν μαρμαρω καὶ πόνῳ ἀποθνήσκοντος ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς ἀγίας Ἐλένης· ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν συγκινήσεων τούτων ἄτρομος αὐτὸς ἔθιγε τὰς εὐγενεστέραις χορδαῖς τῆς καρδίας τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ βραχιῶν, κεφαλῆ καὶ καρδία, τὸ πᾶν ἦτο λαὸς ἐν αὐτῷ· οὕτως ἔλεγε περὶ τοῦ βουλευτοῦ Μανουήλ ὁ Βε-

ρανζέρος· καὶ ἐζωγράφιζεν ἑαυτὸν, ζωγραφίζων τὸν φίλον του ὁ ποιητὴς, ὁ εἰπὼν ἀκολούθως: ὁ λαὸς εἶναι ἡ Μοῦσά μου.

Πόσοι πόθοι, πόσαι συγκινήσεις διηγεῖροντο τότε εἰς τὰ πνεύματα τῆς Γαλλικῆς νεότητος! ἐν τῇ ὀδυνηρᾷ ἐκείνῃ σιγῇ καὶ καταπτώσει ἄτρομος οὗτος ἐπαρηγόρει καὶ συνεκίνει τὰς καρδίας τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ, καὶ τὰ ἄσματτα αὐτοῦ ἦσαν πυρώδη καὶ κεραυνοβόλα, ὡς αἱ ἀγορεύσεις τῶν ρητόρων τῆς Γαλλικῆς βουλῆς, ὡς τὰ ἄρθρα τῆς δημοσιογραφίας, ὑπὸ τὰς προσβολὰς τῶν ὀποίων βαθμηδὸν κατέρρεεν εἰς κόριν ὁ θρόνος, ὁ ἀνεγερθεὶς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Γαλλικῆς δόξης διὰ τῆς λόγῃς τῶν ξένων. Εὐγενεῖς ἄνδρες, ἐν οἷς διεκρίνετο ὁ ποιητὴς τοῦ λαοῦ, εἶχον ἀναλάβει τὴν ἐπιχειρίσιν τῆς καταστροφῆς τῆς παλινόρθου ἐκείνης δυναστείας, μετὰ τῶν ὀποίων διεκρίνοντο ὁ Βενιαμὶν Κωνστάντιος, ἔξοχος συγγραφεὺς καὶ εἷς τῶν εὐγενεστέρων χαρακτηριστῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τοῦ ὀποίου ἡ αἴγλη, καίπερ ἐπὶ στιγμᾷ σκιασθεῖσα, ἔνεκα τῆς μετὰ τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἑκατὸν ἡμερῶν συνθηκολογίας, ἀνέλαθε καὶ πάλιν τὴν προτέραν αὐτοῦ λαμπρότητα διὰ τῆς εὐγενούς καὶ ἰσχυρᾶς αὐτοῦ κατὰ τῆς δυναστείας τῶν Βουρβόνων ἀντιπολιτεύσεως· ὁ Παῦλος Κουριέρος, ὁ εἶρων σατυρικός, ὁ ἔξοχος ἑλληνιστὴς καὶ μεταφραστὴς τοῦ Λόγγου, εἷς τὰς ἀφελεῖς ἀλλὰ καυστικὰς τοῦ ὀποίου σατύρας ἐπιπνέει κλασικὴ ἀρχαιότης· ὁ Μανουήλ, δεινὸς ρήτωρ, ἔχων μεγαλοφροσύνην ἀρχαίου Ρωμαίου καὶ χαρακτηριστῶν πολῦτιμον καὶ σπάνιον ἐν τῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ τῆς πατρίδος του, ὁ Γυζώτος, ὁ ἐμβριθὴς καὶ σπουδαῖος ἱστορικός τοῦ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Γαλλίᾳ πολιτισμοῦ, ὁ Θιέρσο, ὁ εὐγλωττος καὶ εὐφυὴς ἱστορικός τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, τῆς Ὑπατείας καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ ἐνθουσιώδης ὑμνωδὸς τοῦ Ναπολέοντος, οἶονεὶ στυλοβάτης γενόμενος τῆς δόξης τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ἀνυψώσας αὐτὸν εἰς περιωπὴν, ἀπὸ τῆς ὀποίας μόλις ἐσχάτως ἠδυνήθη νὰ καταρτίψῃ αὐτὸν ὁ Λάνφρεϋ, εἶρων καὶ καυστικὸς ἱστορικός, διὰ σοβαρᾶς καὶ ἀμερολήπτου γραφίδος ὑποδείξας ἐν τῇ

Ἱστορία τοῦ Ναπολέοντος τὰ ποικίλα σφάλματα τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Ἐκεῖνοι ἔγραψαν ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ ἢ ἐκεραύουν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς βουλῆς τὴν διὰ τῆς λόγῃς τῶν ξένων ἐπιβληθεῖσαν τῇ Γαλλίᾳ δυναστείαν, ὃ δὲ Βερανζέρος ψάλλων τὴν δόξαν τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἀνυψῶν τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀνδρός κατεδείκνυε τὴν σμικρότητα τῶν διαδόχων του, οἵτινες στείροι παντὸς φυσικοῦ καὶ ἐπικτήτου προτερήματος, ἐλέω λόγῃς τῶν ξένων ἐβασίλευον ἐπὶ τῆς Γαλλίας.

Ἄλλ' ἀναγνώσωμεν μίαν σελίδα τοῦ Βερανζέρου, ἐν ἣ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐκτίθησι τὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους πολιτικὴν του:

«Κατὰ τὸ 1815 εἶδον ἐν τῇ πτώσει τοῦ κολοσσοῦ τὰς συμφορὰς τῆς πατρίδος, ἣν ἡ δημοκρατία μὲ εἶχε διδάξει νὰ λατρεύω. Ἐπανελθόντων τῶν Βουρβόνων, οἵτινες μοι ἦσαν ἀδιάφοροι, ἡ ἀδυναμία των μοι ἐφάνη, ὅτι θέλει καταστήσει εὐχερῆ τὴν ἀναγέννησιν τῶν ἐθνικῶν ἐλευθεριῶν. Ἐβεβαίουν εἰς ἡμᾶς ὅτι ἤθελον συμμαχήσει μετ' ἐκείνων: μολοντί ὑπεγράφη ὁ χάρτης, ὀλίγον ἐπίστευον εἰς αὐτόν· ἀλλ' ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς αὐτοὺς αἱ ἐλευθερίαι αὐταί. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν λαόν, οὐδαμῶς ἀπεχωρίσθη αὐτοῦ μετὰ τὴν μοιραίαν ἐκδοασιν τῶσων μακρῶν πολέμων, ἡ δὲ γνώμη του δὲν μοι ἐφάνη κατ' ἀρχὰς ἀνευδοκίμως ἐναντία τῶν κυρίων, οὗς πρὸ ὀλίγου ἐπανεφέρον εἰς αὐτόν. Ἐψάλλον τότε τὴν δόξαν τῆς Γαλλίας· ἐψάλλον αὐτὴν ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ξένων, σατυρίζων ἤδη ἐνίοτε γελοίους τινὰς τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης, δίχως νὰ ἦμαι ἐπιστὴς πολέμιος πρὸς τὴν παλινόρθωτον βασιλείαν.»

Ἦτο τὴν ἐπιπροπὴν τοιούτων φρονημάτων ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1824 δευτέραν συλλογὴν τῶν ἀσμάτων αὐτοῦ. Συνεπέια τῆς δημοσιεύσεως ταύτης ἐπέστρεψεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἐκδίκησιν τῆς κυβερνήσεως, ἀπώλεσε τὴν θέσιν του καὶ κατεδικάσθη εἰς τριῶν μηνῶν φυλάκισιν καὶ πεντακοσίων δραχμῶν πρόστιμον. Εἶχε δίκαιον ἡ Κυβέρνησις καταδιώξασα αὐτόν τοιοῦτατρόπως· ἀναγνώσατε τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δημοσιευθέντα ἔξοματά του, ἢ μάλλον τὰς

ῥῥάδας του, πλήρεις ὕψους, δυνάμειος, πάθος, αἰσθημάτων· ἀναγνώσατε τὰ μυδροβόλα ταῦτα τοῦ λόγου καὶ τοῦ αἰσθηματος, πλήρη πυρὸς, κεραυνοβολοῦντα ἰδέας, διεισδυούσας εἰς τὰ ἐνδότεα τῆς καρδίας, δι' ἣν ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἐλευθερία ἀντιπαλαίουσιν αἰείποτε πρὸς τὰς κτηνώδεις τάσεις τῆς αὐθαιρεσίας! Ὅποιον ἔξοχον ἐλεγεῖον τὸ ἐπιγραφόμενον ἡ ψυχὴ μου!

«Ὅταν μεθύσκω ἐν τῇ τραπέζῃ ἐξ εὐαρεσκείας, οἴνου καὶ ἔρωτος, ἀδιαφορῶν περὶ τοῦ ρέοντος χρόνου, ἀρέσκομαι νὰ προβλέπω τὴν τελευταίαν ἡμέραν μου. Νομίζω τότε ὅτι ἡ ψυχὴ μὲ ἀρίνει. Ὑγίαινε! τῇ προσφωνῶ, εἰς τὸ τερπνὸν τοῦτο συμπόσιον: Ἄ! ἄλυπος ἄπελθε ταχέως, ψυχὴ μου· πτερύγισον πρὸς τοὺς οὐρανοὺς μειδιῶσα. . .

«. . . Ζήτησον ὑπεράνω τῶν τρικυμιῶν τόσους Γάλλους εὐγενεῖς θανόντας, οἵτινες, φεύγοντες τὴν ἀτιμίαν, ἐκόμισαν εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς σημαίας των. Ὅπως ἰκετεύσης τὸν ἄγριον κεραυνὸν, ἐνώθητι μὲ ὄλους ἐκεῖνους τοὺς ἡμιθέους. Ἄ! ἄλυπος ἄπελθε ταχέως, ψυχὴ μου· πτερύγισον πρὸς τοὺς οὐρανοὺς μειδιῶσα. . .

«. . . Ἡ ἐλευθερία, εὐγενὴς παρθένος βασιλεύει ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οἵτινες σοὶ εἶναι ἠνεωγμένοι. Μόνος ὁ ἔρωσ μ' ἐβόηθει ἐν τῇ κόσμῳ τούτῳ, ὅπως θραύσω δεσμὰ λυπηρά. Ἀλλὰ ἀπὸ τῆς αὐρίου φοβοῦμαι μὴ μοῦ φύγῃ πτωχὴς δεσμώτης αὐριον θέλω εἶσθαι γέρον. Ἄ! ἄλυπος ἄπελθε ταχέως, ψυχὴ μου· πτερύγισον πρὸς τοὺς οὐρανοὺς μειδιῶσα. . .»

Μεθ' ὁποίου ὕψηλοῦ τόνου καὶ δυνάμειος ψάλλει ἐν τῇ παλαιᾷ σημαίᾳ τὰς ἀναμνήσεις τῆς Γαλλίας!

«Ἡ σημαία αὕτη ἀπέτισεν εἰς τὴν Γαλλίαν ὅλον τὸ αἶμα τὸ ὁποῖον ἐδαπάνησεν. Εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐλευθερίας οἱ υἱοὶ ἡμῶν ἐπαίζον μὲ τὴν λόγῃν της. Ἄς ἐπιδείξῃ καὶ πάλιν εἰς τοὺς δυνάστας ὁπόσον ἡ δόξα εἶναι ἀγενής. Πότε θέλω τινάξει τὴν κόριν, ἥτις ἀμαυροῖ τὰ ὠραῖα αὐτῆς χρώματα;

«Ὁ ἀετὸς αὐτῆς κατελείφθη ἐν τῇ κόνῃ, ἀπληδῆκῶς ἔνεκα τῶν μεμακρυσμένων ἀνδραγαθημάτων. Ἀποδώσωμεν αὐτῇ τὸν

Γαλατικὸν ἀλέκτορα¹ ἐγνώριζε καὶ ἐκεῖνος νὰ ἐκπέμπῃ τὸν κεραιόν. Ἡ Γαλλία, λησμονοῦσα τὰς θλίψεις τῆς, θὰ τὴν ἐπαυελογῆσῃ ἐλευθέρᾳ καὶ ὑπερήφανοι. Πότε θέλω τινάξῃ τὴν κόριν, ἥτις ἀμαυροῖ τὰ ὠραῖα αὐτῆς χρώματα;

« Ἀπηνυδηκυῖα νὰ πλανᾶται μετὰ τῆς νίκης θέλει καταστῆ τῶν νόμων τὸ στήριγμα. Χάρις εἰς αὐτὴν ἕκαστος στρατιώτης ὑπῆρξε πολίτης παρὰ τὰς ὄχλας τοῦ Λεῖγρος. Μόνη δύνηται νὰ καλύψῃ τὰς δυστυχίας μας· ἀνελιξώμεν αὐτὴν ἐπὶ τῶν μεθορίων. Πότε θέλω τινάξῃ τὴν κόριν, ἥτις ἀμαυροῖ τὰ ὠραῖα αὐτῆς χρώματα;

«Κεῖται ἐκεῖ ἐγγὺς τῶν ὄπλων μου, ἃς τομῆσω νὰ τὴν διῶδω ἐπὶ στιγμῇ. Ἐλθὲ, σημαία μου, ἔλθὲ, ἐλπίς μου! ἔλθὲ νὰ καθάρῃ, τὰ δάκρυά μου. Ὁ οὐρανὸς θέλει ἀκούσῃ τὴν δέησιν τοῦ δακρυχέοντος πολεμιστοῦ. Ναι, θέλω τινάξῃ τὴν κόριν, ἥτις ἀμαυροῖ τὰ ὠραῖά σου χρώματα.»

Διὰ τοιούτων ὠδῶν πατριωτικοῦ πόνου ἐπαρηγόρει τὸν λαὸν ὁ Βερανζέρος· πόσα αἰσθήματα διήγειρε, πόσην ἀγάπην πρὸς τὴν ἀποπτᾶσαν ἐλευθερίαν, εὐκολον νὰ κατανοήσῃ ὁ ἀναλογιζόμενος τὴν μέχρι τοῦ θανάτου του δημοτικότητα τοῦ Βερανζέρου ἐν Γαλλίᾳ· ὁ λαὸς, τὸ ἄτακτον τοῦτο καὶ ἀνάγωγον καὶ κακῶς ἀνατετραμμένον παιδίον πάσης ἐποχῆς, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου οὐδέποτε οὐδεμία κυβερνήσις ἐμερίμνησε πατρικῶς, ὁ συντρίβων σήμερον τὰ εἰδῶλα τῆς προτερείας, ὁ κατακυλιῶν σήμερον εἰς τὸν βόρβορον τὸ ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον πρὸ ὀλίγου ἔτι ἔθεοποίηι, παραδόξως ἠγάπησε καὶ ἐλάτρευσε τὸν Βερανζέρον καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ μακροῦ βίου του. Ἄλλὰ καὶ ὁ Βερανζέρος, ἀληθὴς φιλελευθερός, οὐδέποτε ἐσυνηκολόγησε μετὰ τῆς συνειδήσεώς του· ὑπεστήριξε τὰς ιδέας του ἀπέναντι τῶν καταδρομῶν τῆς πολιτικῆς ἰσχύος, ἀπέναντι τῆς κτηνώδους βίας τῶν κυβερνῶντων, ὁπότε ἄλλοι ὑπέπτισσον, δειλιῶντες καὶ προφυλαττόμενοι ἀπέναντι τοῦ ψευδοῦς καὶ ἐπιπλάστου μεγαλείου τῶν ἀνακτόρων.

Εἰς ἕτερον αὐτοῦ ἄσμα τὸ πεδίου τοῦ

¹ Ὁ ἀλέκτωρ ἦτο τὸ πολεμικὸν σύμβολον τῶν ἀρκιῶν Γαλατῶν.

ἀσίου, ὁ ποιητὴς θρηνεῖ τὴν ἐξορίαν τῶν μεγάλων ἐκείνων μαχητῶν, οἵτινες φυγοπάτριδες ἐλεινοὶ ἐπλανῶντο εἰς μεμακρυσμένας χώρας, διότι τὸ μόνον ἐγκλημα αὐτῶν ἦτο, ὅτι ἐδόξασαν τὴν Γαλλίαν ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα:

« Ἀρχηγὸς γενναίων ἐξορίσων, μεμακρυσμένον ἱκετεύων ἄσυλον, ἔλεγεν εἰς ἀγνώστους βαρβάρους: « Ἡ Εὐρώπη μᾶς ἐξορίζει. Εὐδαίμονα τέκνα τῶν δασῶν τούτων, μάθετε τὴν ἱστορίαν τῶν δεινῶν ἡμῶν: » Ἄγριοι, εἴμεθα Γάλλοι· ἐλεήσατε τὴν ἡμετέραν δόξαν.»

« Ἀὕτη τρομάζει ἀκόμη τοὺς βασιλεῖς » καὶ ἐξορίζει ἡμᾶς ἀπὸ ταπεινὰς καλύβας, » ἀφ' ὧν, ἐξεληθόντες ὅπως διεκδικήσωμεν » τὰ δίκαιά μας, πέντε κατεβάλομεν βασιλεία. . . »

« . . . Εἷς ἀνὴρ τέλος ἐξεληθὼν τῶν τάξεων μας, λέγει: « Εἶμαι ὁ θεὸς τοῦ κόσμου ». Εἴδομεν πολλάκις βασιλεῖς πλάνητας, ἱκετεύοντας τὸν μυκώμενον κεραιόν του. » Μακρόθεν χαιρετίζοντες τὸ παλάτιόν του, » μόνον εἰς τὸν θεὸν τοῦτον ἐφαίνοντο πιστεύοντες. » Ἄγριοι, εἴμεθα Γάλλοι· ἐλεήσατε τὴν ἡμετέραν δόξαν.»

« Ἄλλὰ πίπτει· καὶ ἡμεῖς παλαιοὶ στρατιῶται, οἵτινες ἠκολουθοῦμεν ἔνοπλον σύντροφον, πλανώμεθα μέχρι τῶν κλιμάτων σας, κλιόντες τὴν πατρίδα καὶ τὰ » θέλητρά αὐτῆς. » Ὡ εἶθε νὰ ἀνεγερθῇ αὕτη » καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ μέγα ναυάγιον τοῦ Λεῖγρος! » Ἄγριοι, εἴμεθα Γάλλοι· ἐλεήσατε » τὴν ἡμετέραν δόξαν. . . »

Τῆς αὐτῆς ἐφάμιλλα ἀξίας εἰσι καὶ τὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν δημοσιευθέντα ἄσματα τοῦ ποιητοῦ: ἡ *τρικυμία*, ὁ θεὸς τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων, τὰ δόντα ἄστρα, ἡ ἀγαθὴ γραῦς, ἅπαντα ἀριστογῆματα ἀμίμητα, τὰ ὁποῖα θέλουσι συγκινεῖ καὶ μαγεύει τὴν Γαλλίαν, ἐνόσω δὲν παύσῃ λησμονοῦσα τὰς παλαιὰς αὐτῆς ἀναμνήσεις τῆς δόξης, ὅτε οἱ φυγάδες Γάλλοι πλάνητες ἐπὶ ἀξένων καὶ ἀγρίων ἀκτῶν ἠδύναντο νὰ εἴπωσι καὶ νὰ ἐννοηθῶσι: — *Εἴμεθα Γάλλοι!*

Ἄλλ' ὑπὲρ πάντα τὰ ἄσματα τῆς σὺλ-

λογῆς ταύτης τοῦ Βερνζέρου, γραφέντα κατὰ τὴν ποιητικωτέραν περίοδον τῆς ζωῆς αὐτοῦ, διακρίνεται τὸ ἄσμα τὸ ἐπιγραφόμενον «ἡ πέμπτη Μαΐου», ἡ μοιραία ἡμέρα τῆς ἀποθιώσεως τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ὅς τις καὶ περ κελκυσμένος ἐν τῷ κλωθῷ ἐκείνῳ τῆς ἀγίας Ἑλένης, ἀνησύχει ἐν τούτοις τὴν βασιλευομένην Εὐρώπην. Εἶναι ἐξοχον ἀριστούργημα περιπαθοῦς ἀφελείας καὶ χάριτος, πύρινον δάκρυ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ναπολέοντος, ἀδεδῶς δυνάμενον νὰ παραβληθῆ πρὸς τὰ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐλεγεία τοῦ Μαντσόνη καὶ τοῦ Λαμκρτίνου.

Ἡ ΠΕΜΠΤΗ ΜΑΪΟΥ

«Ναῦς Ἰσπανῶν μὲ ἔλαβεν ἀπὸ τὰς παραλίας,
εἰς ἃς εἶχον τὸ βῆμά μου περίλυπος πλανῆσαι,
καὶ σύντριμμα ἀγνωρίστον τῆς αὐτοκρατορίας
εἰς τὰς Ἰνδίας κατηφῆς τὰς θλίψεις ἐξορίσει.
Ἄλλ' εἰς τὸ Εὐέλπι, μακρὰς κατόπιν ἀπυρσίας,
ὑπὸ τὸν ποῖθρον ἐν φαιδρᾷ πλανῶμαι διαχύσει.
Τὴν γῆν πτωχὸς πολεμιστῆς θά ἴδω τῆς Γαλλίας
καὶ τέκνου χεῖρ φιλόστοργος τὸ ὄμμα μου θά κλείσῃ.

Θεοί! ἀνήγγειλ' ὁ προφρεὺς: Ἑλένη ἡ Ἀγία!
Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ σκόπελος, ἐν ᾧ ὁ ἦρωα φθίνει!
ἄς λήξῃ πλέον, Ἰσπανέ, ἡ σὴ μνησικαχία*
ἡ μνήμη τῶν δημίων του κατάρτος ἄς μείνῃ.
Οὐδὲν πλὴν ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ τολμᾶ ἐλευθερίας
φεῦ! τῶν ἐνδόξων θυσιῶν οἱ χρέον ἔχουν δύσει.
Τὴν γῆν πτωχὸς πολεμιστῆς θά ἴδω τῆς Γαλλίας
καὶ τέκνου χεῖρ φιλόστοργος τὸ ὄμμα μου θά κλείσῃ.

Ὡ ἴσως ἡ ἀνίκητος κοιμᾷτ' ἀκόμη σφαῖρα,
ἢ ἄλλοτε συντρίψασα τὸ κράτος πέντε θρόνων
καὶ ἴσως πάλιν ἐγερθῆ πολὺ τρομερωτέρα
τὸν θάνατον ἐκπέμπουσα κατὰ τῶν ἡγεμόνων.
Ἄλλὰ ὁ βράχος μὲ πληροῖ πικρὰς ἀπελπισίας
ὁ ἀέτης τὰς τῶν θεῶν βουλὰς δὲν θά γνωρίσῃ.
Τὴν γῆν πτωχὸς πολεμιστῆς θά ἴδω τῆς Γαλλίας
καὶ τέκνου χεῖρ φιλόστοργος τὸ ὄμμα μου θά κλείσῃ.

Ἡ νίκη ἠναγκάζετο κατόπιν του νὰ βραίνῃ,
ἀλλὰ προέτρεξεν αὐτῆς ἀπαυδησάσης πλέον
δὲς προδοθεὶς κατάρθωσεν ἐν τούτοις ζῶν νὰ μένῃ
πλὴν ὑπὸ τίνων ὄψεων κυκλοῦται ἀπνευσταῖον;
αἱ δάφναι πάντοτε πικρὰς ἐκβάλλουσι οὐσίας
τὸν νικητὴν ὁ θάνατος φεῦ! μόνον θά κοσμήσῃ.
Τὴν γῆν πτωχὸς πολεμιστῆς θά ἴδω τῆς Γαλλίας
καὶ τέκνου χεῖρ φιλόστοργος τὸ ὄμμα μου θά κλείσῃ.

* Ὑπὲρ πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, ὡς γνωστὸν, οἱ Ἰσπανοὶ εἶχον μᾶλλον πάθει ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος.

Ἄμα ἠγγέλλετο τις ναῦς μακρὰν που πλανωμένη,
Ἐκείνος! ἀνεκραύαζον οἱ ἡγεμόνες τότε
«Τοῦ κόσμου διεκδικητῆς καὶ πάλιν μὴ προβαίνῃ;
«ἔξοπλισθῶσιν ἅπαντες ἡμῶν οἱ στρατιῶται.»
Κ' ἐκείνος ἴσως ἄθυμος ἐκ τῆς ταλαιπωρίας
μακρῶθεν τὴν πατρίδα του ἐκπνέων περιπτύσσει.
Τὴν γῆν πτωχὸς πολεμιστῆς θά ἴδω τῆς Γαλλίας
καὶ τέκνου χεῖρ φιλόστοργος τὸ ὄμμα μου θά κλείσῃ.

Τὸν χαρακτήρα καὶ τὸν νοῦν τοὺς πάντας ὑπερβάλλων
πῶς ὤπλισε τὸ θράσος του μὲ σκῆπτρον βασιλέων;
ἤδη τῶν ἄλλων ἐπὶ γῆς ὠρθόθη θρόνων μᾶλλον
ἀπὸ τὸν σκόπελον αὐτὸν αὐγάσον φῶς ἐκχέων
ἢ δόξα του ὕψους' ἐκεῖ ἐπὶ τῆς παραλίας
κόσμος διδύμος παλαιὸν καὶ νέον νὰ φωτίσῃ.
Τὴν γῆν πτωχὸς πολεμιστῆς θά ἴδω τῆς Γαλλίας
καὶ τέκνου χεῖρ φιλόστοργος τὸ ὄμμα μου θά κλείσῃ.

Πλὴν τί δεικνύει, Ἰσπανοί, ἐκεῖ ἡ παραλία;
σημαία μαύρη! ὦ θεοί, πῶς ἡ ψυχὴ μου στένει!
λοιπὸν, ἀπέθανεν αὐτός! ὦ δόξα, τίς γηρεία!
φεῦ! κ' οἱ ἐχθροὶ του κλαίουσιν ἐγγύς μου τεθλιμμένοι.
Μακρὰν τοῦ βράχου φύγωμεν ἐν μέσῳ ἡρεμίας
ὁ ἥλιος μετὰ μικρὸν τοὺς οὐρανούς θ' ἀφήσῃ.
Τὴν γῆν πτωχὸς πολεμιστῆς θά ἴδω τῆς Γαλλίας
καὶ τέκνου χεῖρ φιλόστοργος τὸ ὄμμα μου θά κλείσῃ.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ποίησις τοῦ Βερνζέρου, πατριωτικῆ, πυρίνη, ἀδάμαστος. «Τὸ ὄπλον τοῦτο τοῦ ἀσματοποιοῦ, λέγει σύγχρονός τις συγγραφεὺς, ὑπῆρξεν τρομερὸν διὰ τοὺς Βουρβάνους ὄπλον· οὔτε αἱ σφοδρότεραι ἀπὸ τοῦ βήματος δημηγορίαι, οὔτε αἱ συνωμοσίαι, οὔτε οἱ σύλλογοι κατήνεγκον κατὰ τῆς νομιμοφροσύνης τοσοῦτον τραχέα τραύματα, ὅσον τὰ ποιητικὰ ἐκείνα βιβλίδια ἀλληλοδιαδόχως χλευαστικά, ζωηρὰ, στασιαστικά, μεγαλοπρεπῆ, τολμηρὰ, ἀνταρτικὰ, ἀφραπάζοντα τὰς ψυχὰς διὰ τῆς διανοίας καὶ τῆς καρδίας, διὰ τῆς εὐθυμίας καὶ τῶν δακρύων, διὰ τῆς μαγείας τῶν ἐνδόξων ἀναμνήσεων, διὰ τῶν πικρῶν θεληγῶν τῆς σατύρας, διὰ τῶν τέρψεων τῆς ἠδυπαθείας καὶ τῆς ὀργιώδους εὐθυμίας.»

Ἐν ἔτει 1828 ὁ Βερνζέρος ἐξέδωκε τὴν τρίτην συλλογὴν τῶν ἀσμάτων του. Ὁ Ἄγγελος φῶλαξ, ἡ στέφισ Καρόλου τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἡ Γεροντοκρατία ἐπέσυρον κατ' αὐτοῦ νέαν καταδίκην εἰς ἐννεάμηνον φυλάκιον καὶ εἰς 10000 φράγκων πρόστιμον. Ἡ κυβέρνησις ἐκείνη, ὡς πᾶσα κυβέρνησις βραίνουσα εἰς τὸ βάραθρον τῆς καταστροφῆς,

διὰ τοιούτων μέσων αὐθαιρέσιαις καὶ δεσποτισμοῦ ἐφρόνει ὅτι ἠδύνατο νὰ διατηρηθῆ παρὰ τὴν θέλησιν καὶ τοὺς πόθους τῆς Γαλλίας. Ἄλογος, δεσποτικὴ καὶ τὴν σκιάν της αὐτὴν φοβουμένη προσεπάθει, ἀποφεύγουσα τὸ φῶς τῆς ἐλευθέρως συζητήσεως, νὰ βασιλεύῃ ἐπὶ τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ. Πᾶσα ἰκανότης, πᾶσα ἀξία εἶχον κηρυχθῆ κατὰ τῆς δυναστείας ταύτης. Ὁ Σατωβριάνδος, ὅστις πέραν τοῦ δέοντος ἴσως καὶ μετ' ἀσυγγνώστου ζήλου εἶχε κατ' ἀρχάς ὑπηρετήσει τὴν Παλιόρθωσιν, ἀξιοπρεπῶς ἀπεχώρησεν ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν Νομιμοφρόνων, οἵτινες προσηκέθησαν πρὸς αὐτὸν ὡς «πρὸς ὑπέρθετον κλέψαντα τοῦ βασιλέως τὸ ὄρολόγιον.» Ὁ Λαμαρτίνος, ὁ Οὐγγὼ, βασιλικοὶ πρότερον, ἀπεσιρτίτησαν τῆς καταρρεύσεως βασιλείας, βδελυσσόμενοι τὸν Ἰησοῦιτισμὸν καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν τότε κυβερνήσεων, αἵτινες, φοβούμεναι τὸ βῆμα τῆς ἐλευθέρως συζητήσεως, ἀπεδίωκον μὲν τὸν Μανουὴλ διὰ πρωτοφανοῦς θρασυτητος ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς βουλῆς περιβόλου, διὰ δρακοντείου δὲ κατὰ τοῦ τύπου διατάγματος ἀπεπειρῶντο νὰ καταδαμάσωσι τὴν δημοσιογραφίαν, τὴν ἱεράν ταύτην φωνὴν τῶν ἐλευθέρων λαῶν.

Ἄλλ' ἤδη ὁ Ἰούλιος τοῦ 1830 εἶχεν ἐπέλθει διὰ τὴν Γαλλίαν ἡ μοναρχία τοῦ 1815 ἀπηλαύνετο τῆς χώρας ἐκείνης, εἰς ἣν ὀφείλει ἡ ἀνθρωπότης, τὸ ἔτος 1789. Κυβέρνησις ἀποτελουμένη ἐκ τῶν πρωτοφύγων τῆς πολιτικῆς ταύτης μεταβολῆς ἀνελάμβανε τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων τῆς Γαλλίας. Πάντα τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως ἦσαν πολιτικοὶ φίλοι καὶ συναγωνισταὶ τοῦ Βερανζέρου· ὁ δημοφιλὴς ποιητῆς προσεκλήθη νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν· ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη· ἀπήντησεν εἰς τὴν πρόσκλησιν τῶν φίλων του δι' ἐνὸς ἄσματος: «Οὐχί, φίλοι μου, οὐχί, θέλω νὰ ἤμαι μηδέν· διασκορπίσατε ἀλλαχοῦ θέσεις, τίτλους καὶ σταυροὺς. Οὐχί, δὲν με ἐπλασεν ὁ Θεὸς διὰ τὰς αὐλάς· πτηνὸν περιδεὲς, φεύγω τὴν γοητείαν τῶν βασιλέων. Τίνος ἔχω χρεῖαν; φίλης εὐσταλοῦς, δειπνοῦ μικροῦ καὶ χαριέστου συνδιαλέξεως· ἐνῶ ἠθλόγει τὸ ἀχρύρινον λί-

κνον μου ὁ Θεὸς πλάττων με, εἶπεν: Ἔσο μηδέν» . . .

Ἐν ἐποχῇ ὕλισμου καὶ συμφέροντος, ἐν ἐποχῇ ἠθικῆς καταπτώσεως καὶ μαρασμοῦ, ἡ ἀπάντησις αὐτῆ θὰ θεωρηθῆ ἴσως παρά τινων ὡς σχολαστικὸς δισταγμὸς, ὡς ἀπλῆ μόνον συνειδήσις τῆς ἀνικανότητος. Ὅτε πυγμαῖοι φιλόδοξοι, βαίνοντες ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς παρακμῆς τοῦ ἔθνους τῶν, κιναιδίως παρουσιάζονται ὡς ναυαγωγοὶ ἐπιτήδειοι τοῦ ποντοποροῦντος τῆς πολιτείας σκάφους, ὁ δὲ λαὸς ἠλιθίως ἀνέχεται αὐτοὺς ἐπικαθημένους ἐπὶ τοῦ τραχήλου του, ἀτιμάζοντας καὶ ἐξευτελίζοντας αὐτὸν ἀπέναυτι τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τότε ἡ μετριοφροσύνη τοῦ Βερανζέρου ἀπαρνούμενου τὴν ἐξουσίαν, τότε ἡ ἀρετὴ τοῦ Κιγκινάτου καὶ τοῦ Βασιγκτώνας, ἀποσυρομένων ἀπὸ τῆς διευθύνσεως τῆς πολιτείας εἰς τὰ ἀγροτικὰ αὐτῶν ἐρημητήρια καὶ καταλειπόντων ἐλευθέραν τὴν κονίστραν εἰς τοὺς μαρῶδες, εἰς τοὺς ἐξόχους ἐπὶ μηδαμινότητι, ὧν τὸ μόνον προσὸν ἐστὶν ἡ καλλιέργεια ἀνοσίων πολιτικῶν συμφερόντων πρὸς ἐγκατάστασιν καὶ ἐφήμερον διατριβὴν εἰς τὰς ἐδρας ἀχάριτος ἐξουσίας, τὸ μεγαλεῖον τοῦτο τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ εἶναι ἀκατάληπτον, εἶναι οἰονεὶ μελωδία εἰς τὰς ἀκοὰς πιθήκου. Οὐδεὶς ὁ πταίων διὰ τοιοῦτον τερατῶδη θρίαμβον τῆς ἠλιθιότητος, εἰμὴ ὁ λαὸς, ὁ κοιμώμενος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὴν ὀλεθρίαν ἐπιτροπὴν ἀπαίσιου γοητείας, ὁ λαὸς, τὸ αἰώνιον τοῦτο βρέφος, τὸ λιχνιζόμενον αἰεποτε ὑπὸ τὰ ἄσματα ἀνικάνων τιτθῶν, ὁ μὴ γινώσκων τὴν ἀποσολὴν του, ἀλλὰ κούφως ἀφιέμενος νὰ ριμουλακῆται ὑπὸ ἀδεζίων ναυκλήρων, οὐδέποτε ἐννοήσας, ὅτι παρ' οὐδενὸς ἢ παρ' ἑαυτοῦ καὶ μόνου ὀφείλει νὰ λάβῃ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ καὶ διανοητικὴν διάπλασιν καὶ διαπαιδαγώγησιν. . .

Ε΄.

Ἄλλ' ἀπάντων τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ βίου τοῦ Βερανζέρου ἀδαμάν-

των, οίτινες ἐπικοσμοῦσι τὸ εὐγενὲς αὐτοῦ μέτωπον, ὑπάρχει δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἕτερος ἀδάμας πολυτιμότερος καὶ τηλαυγέστερος. Ὅτε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου εἶχεν ἐπιστῆ διὰ τὸν ἑλληνισμόν, ὅτε ἡ μήτηρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀνεγειρομένη ἀπὸ μοιραίου ὕπνου, ἔθραυε τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας τῆς καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Τιμολέοντος ἐξεδίκουν διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν τοσούτων αἰώνων μαρτύρια, εἰς δὲ τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας ἐθύοντο ἐξιλαστήρια ὀλοκαυτώματα ἡ Κασσάνδρα καὶ ἡ Χίος, αἱ Κυθωνίαι καὶ τὰ Ψαρά, ὅτε ὁ Κανάρης, ἀήττητος τῶν θαλασσῶν δαίμων διὰ μιᾶς μόνης λέμβου ἐπυρπόλει στόλον ὀλόκληρον, ὅτε ὁ ἡμίθεος τῆς Καλλιδρόμης, νέος Λεωνίδας ἔθνησκε πρωτοφανῆ θάνατον, ὀλόκληρος δὲ ἡ Ἑλλάς κατηυγάζετο ὑπὸ τῆς δόξης τοῦ Μεσολογγίου, ἐν τῇ παγετώδει ἐκείνῃ ἀδιαφορίᾳ τῶν ἡγεμόνων τοῦ θείου δικαίου καὶ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, οἱ ποιηταί, οἱ σεμνοὶ οὗτοι τῆς θεότητος ὑποφῆται, ἀνεμνήσθησαν πρῶτοι, ὅτι ζῆ εἰσέτι ἡ μήτηρ τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Αἰσχύλου, ὅτι ἡ ἐλευθερία ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὰ πατρῶα αὐτῆς ἐδάφη τηλαυγῆς καὶ στεφανηφόρος. Τότε ὁ Ἀρόλδος, ὁ πολύτιμος βάρδος τῆς ἑλληνικῆς ἔθνεγερσίας, ἔχυνε τὸ αἶμα αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ δικαιότερου τῶν ἀγώνων, κύκνος θεσπέσιος, τοῦ ὁποῦ οὗ ὕστατος φθόγγος ἦτο Ἑλλάς, τότε ὄλων τῶν ἀοιδῶν οἱ πόθοι καὶ οἱ ρεμβασμοὶ ἐπτερύγιζον πρὸς τὴν μαχομένην πατρίδα τῶν τριακοσίων. Ὁ Βερανζέρος δὲν ἦτο μόνον ποιητῆς τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ, ἦτο ὁ παρήγορος ἀοιδὸς τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου.

Αἱ συμφοραὶ τοῦ μαχομένου κατὰ τῆς τυραννίας Ἑλληνισμοῦ εἶχόν συγκινηθεῖ τὴν τρυφερὰν αὐτοῦ καρδίαν καὶ ἔψαλλε τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἐκθύμως καὶ εὐγενῶς μετ' ἑλληνικὴν καρδίαν, ὡς ἤθελε ψάλλει αὐτὸν ἂν ἐπέζη ὁ Φεραῖος ἀοιδὸς, ὡς ἔψαλλον αὐτὸν τότε συμπαθεῖς καὶ φιλελεύθεροι καρδίαι καθ' ἅπασαν τὴν ἑσπερίαν Ἑυρώπην.

Ὡ τοὺς ὠραίους ἐκείνους καὶ μεγάλους χρόνους, ὅτε ἡ Ἑλλάς ἦτο τὸ εἶδωλον καὶ ἡ γοητεία τοῦ εὐγενοῦς κόσμου! Ὅτε νέας

νίκας, νέας τρόπαια ἐχειροκρότουσιν οἱ λαοὶ τῆς Ἑσπερίας, οὓς εἶχεν ἐξεγείρει ἀπὸ τοῦ ραθύμου ὕπνου, ὃν ἐκοιμῶντο ὑπὸ τὰ βαυκαλήματα τῶν ἡγεμόνων τῆς ἱερᾶς συμμαχίας! Ποσάκις ποιεῖ μίαν νίκην τῆς Μυκάλης, μίαν ἔξοδον τοῦ Ὀδυσσεῦς ἀπὸ τὸ περικλυτὸν Χάνι, ἓνα ἡρώϊκον θάνατον τοῦ Διάκου ἢ τοῦ Μαυρομιχάλη, παρηκολούθουν τοσαῦτα ἄσματα τοῦ Οὐγγῶ, τοῦ Βερανζέρου καὶ τοῦ Δελαβίν ἐν Γαλλίᾳ, τοῦ Ἐστεμμένου ποιητοῦ καὶ τοῦ Γουλλιέλμου Μυλλέρου ἐν Γερμανίᾳ, τοῦ Ἄλλεχ ἐν τῇ Ἀμερικῇ καὶ οἱ πολῖται ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων, κατανουσόμενοι ἐκ τῶν παθημάτων τῶν μαρτύρων τῆς ἐλευθερίας, προσήρχοντο συνεισφέροντες τὸ αἶμα αὐτῶν καὶ τὰ χρήματα ὑπὲρ τῆς μαχομένης ἡμῶν πατρίδος! Ἑλλάς ἦτο τὸ ἡθικὸν καὶ πολιτικὸν σύμβολον τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας παλαιόντων κατὰ τῆς βίας καὶ τοῦ δεσποτισμοῦ ἐν Ἑυρώπῃ! Καὶ ὑπὸ τῆς φιλέλληνας ταύτης συναυλίας πιεσθεῖσα ἡ Ἑυρωπαϊκὴ διπλωματία ἀπεφάσισε μόλις, ὑπέικουσα εἰς τοὺς πόθους τῶν ἐν Ἑυρώπῃ φιλελευθέρων, ἢ ἀπελευθερώσῃ ἐν μόνον τεμάχιον τῆς μεγάλης Ἑλλάδος!...

Τοῦ Βερανζέρου τὰ ἄσματα ἦσαν ὕψηλά καὶ ἑλληνοπρεπεῖ, ὡς ὁ ἀγὼν, τὸν ὁποῖον ἔψαλλεν, ὡς τὰ μαρτύρια, τὰ ὁποῖα τὸν ἐνέπνεον· εἰς τὴν ἄλωσιν τῶν Ψαρῶν ἡ καρδία τοῦ ποιητοῦ κατενύγη καὶ ἔψαλλε περιπαθέστατον ἐλεγεῖον, μάτην ἱκετεύων τοὺς Χριστιανοὺς βασιλεῖς νὰ τεινωσιν ἀρωγὸν χεῖρα πρὸς τὴν Ἑλλάδα· καὶ ὅτε πλέον ἡ μικρὰ Ἑλλάς ἐλευθερὰ ἐν μέρει ἀνέπνεεν ὑπὸ τὸν θαυμάσιον αὐτῆς οὐρανόν, ὁ ποιητῆς ποθῶν τὴν ἐλευθερίαν, ἧς ἐστρεφεῖτο ἐν τῇ πατρίδι του, ἔστρεφε τοὺς πόθους αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, πλήρης ἔρωτος καὶ ἰδεώδους μέθης διὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ἱκετεύων τὰς παρθένους τῶν Ἀθηνῶν νὰ υποδεχθῶσιν ἓνα βάρβαρον. Ὁ φαντασιώδης πλοῦς τοῦ Βερανζέρου εἶναι ἀμίμητον ἀριστοῦργημα, ἐν τῶν ὠραιότερων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἄσμάτων, ἅτινα ἡ Μοῦσα τῆς Ἑσπερίας ἐκελάδησε, βαθὺς καὶ μύχιος στεναγμὸς ἔρωτος πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Φειδίου, πρὸς τὴν γῆν ἐν ἣ ἀναπαύονταί· τὰ λείψανα τοῦ

Παρθενώνος. Τίς ἑλληνικὴ καρδία δὲν θέλει σκιρτήσει, δὲν θέλει συγκινηθῆ ἔκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν στίχων τούτων;

Ο ΦΑΝΤΑΣΙΩΔΗΣ ΠΛΟΥΣ

Προβαίνει τὸ φθινόπωρον εἰς τὰ πτερά του αἶρον καὶ πάλιν νέων θλίψεων πληθύνει καὶ ἀλγηδόνων πάντοτε πάσχων, πάντοτε πτωχὸς καὶ ὑποφέρων, τὰ ἄνθη βλέπω φθίνοντα τῶν χαρωπῶν μου χρόνων. Μακρὰν ἀπὸ τὸν βόρβορον, μακρὰν, τῆς Λουτεκίας* ὄρατον ἔπρεπ' οὐρανὸν τὸ πρῶτον ν' ἀτενίσω· Ἑλλάς, σ' ἐρρέμαζον ποτὲ εἰσέτιναιενίας.
Ἐκεῖ τὸν βίον, ὦ ἐκεῖ ποθῶ νὰ τελευτήσω.

Ματαίως μεταφράζουσι τὸν Ὀμηρον, ματαίως ὑπὲρξά Ἑλλήν' ἀληθῆ προσθεύεις Πυθαγόρα* ὑπὸ τὸν Περικλῆ ἀστέος ὑπὲρξά Ἀθηναίος· καὶ τὸν Σωκράτην ἤκουσα ἐν τῇ ὑστάτῃ ὥρᾳ Φειδία, σὲ εὐαύμασα· ἐπὶ τὰς παραλίας μ' εἶδεν αὐτοῦ ὁ Ἰλισσὸς τὸ βῆμα νὰ πλανήσω κ' ἐτάραξα τὴν σιωπὴν μελίσσης Ἰμμηττίας.
Ἐκεῖ τὸν βίον, ὦ ἐκεῖ ποθῶ νὰ τελευτήσω.

Θεοί! τὸ φῶς μου ἐκθαμβῶν ἡμέραν μόνον μίαν ἐπέθησα τὸ στήθος μου ὁ φοῖβος νὰ θερμάνῃ τὴν προσφιλῆ μου ἤκουσα μακρὰν ἐλευθερίαν. Νὰ κράξῃ: Δράμας* τῆς Φυλῆς ὁ νικητῆς* ἐφάνη. Ἀπέλωμεν, ἀπέλωμεν· ἡ λῆμμος ἀναμένει· δὲν θέλω εἰς τοὺς κίλπους σου, ὦ κύμα, νὰ σιγήσω. ἡ μουσά μου εἰς Πειραιᾶ ἄς πλεῖσθῃ ἔμπνευσμένη.
Ἐκεῖ τὸν βίον, ὦ ἐκεῖ ποθῶ νὰ τελευτήσω.

Εἶναι γλυκὺς ὁ οὐρανὸς τῆς Ἰταλίας μαῶλλον, ἀλλὰ τὸ λάμπρον χρωμὰ του σκιαζεῖ ἡ δουλεία· ὦ πλέε, σὲ παρακαλῶ, εἰς τόπον, ναῦτα, ἄλλον, κάτω ἐκεῖ, ὅπου γελᾷ ἡμέρα ἐξαίσια. Τίνα αὐτὰ τὰ κύματα; τίς ἡ σπιλάς ἐκείνη; ὦ ποῖον ἔδαφος λαμπρὸν ἐγγίζω ν' ἀτενίσω; στόνον ἔδω ἐκπένεσσα ἡ τυραννὴς ἀφίνει· ἔδω τὸν βίον, ὦ ἔδω ποθῶ νὰ τελευτήσω.

Ἐνίστατε τὸν βάρβαρον, ὦ Ἀττικαὶ παρθένοι. τὴν μουσάν του τὸ βλέμμασας φαιδρὸν ἄς ἐνθαρρύνῃ. Ἐκάριν ὑμῶν πατρῶν γῆν ἀφῆκε τεθλιμμένη, ὅπου τὸ πνεῦμα δέσιμον ὑπὸ τυράννου φθίνει. ὦ σώσατε τὴν λύραν μου, δεῖνοῦ δῖοκτου θύμα· καὶ ἂν μ' ἐν ἄσμά μου ποτὲ εἰς οἶκτον σᾶς κινήσω, εἰς τοῦ Τυρταίου θέσατε τὴν κόνιν μου τὸ μνημα· ὅπῃ ὄρατον οὐρανὸν ποθῶ νὰ τελευτήσω.

ΣΤ'.

* Ἦδη μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἰουδαϊκῆς μοναρχίας, ἀποσυρθεὶς τῆς πολιτι-

κῆς τύρβης ὁ Βερραζέρος, ἔζη ἐν τῇ εὐαρέστω ἐκείνῃ ἀφανεία, ἐν τῇ προσφιλεῖ ἐκείνῃ μονώσει, ἧτις εἶναι τὸ γόητρον τῆς μεγαλαφύας, εὐρισκούσης τὴν μεγαλητέραν ἠθικὴν τέρψιν παρὰ τὴν οἰκιακὴν ἔστιαν καὶ ἐν τῇ σιγῇ τοῦ σπουδαστηρίου. Ἐζη μόνος μετὰ τῶν ἀναμνήσεων τῆς ἡθῆς του, μετὰ τῶν πόθων ἐκείνων, οἵτινες ἐθερμαίνον ἄλλοτε τὴν καρδίαν του καὶ οἵτινες δὲν τὸν ἐγκατέλιπον μέχρι τελευταίου γήρωος, γλυκὺς ὡς ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ ἀθωότης, ὑψηλὸς καὶ περιπαθὴς ὡς ἡ ποίησις. Ἐν ἔτει 1833 ἐξέδωκε τὴν τετάρτην καὶ τελευταίαν συλλογὴν τῶν ἀσμάτων του. Καίτοι ἤττον ὑψηλὸς ἢ ἐν τοῖς προγενεστέροις αὐτοῦ ἄσμασιν ὁ ποιητῆς, ἀποπνέει ἐν τούτοις λυρικὴν τινα περιπάθειαν, γλυκυτέραν ἢ ἄλλοτε κατὰ τοὺς ζωηροὺς τῆς νεότητός του χρόνους, ὁπότε ἐψάλλεν ἐπὶ τῆς χρυσῆς λύρας του τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καταπολεμῶν τοὺς Βουρβόνους καὶ ἐξεγείρων τὰ φιλελεύθερα αἰσθήματα τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ. Ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ διακρίνονται ἰδίως ὁ περιπλανώμενος Ἰουδαῖος, ὁ Ἰάκωβος, οἱ παράφρονας, ἡ προφητεία τοῦ Νουστράδμου. Ὁ περιπλανώμενος Ἰουδαῖος εἶναι περιπαθὴς ἀπολογία καὶ υπεράσπισις τοῦ ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας προγεγραμμένου Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, τὸ ὅποιον ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν πεπαλαιωμένων προλήψεων θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ καταδιωκόμενον ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου, μὴδ' αὐτῆς τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης ἐξαιρουμένης, οὐδὲν σχεδὸν ἐκέκτητο εἰσέτι δικαίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὁπότε ἐψάλλετο ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἡ παράδοσις αὕτη τοῦ μεσαιῶνος. Ἡ ποίησις αὕτη τοῦ Βερραζέρου, ἐλεγειακὴ καὶ πένθιμος εἶναι ἐφάμιλλος τῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους γραψάντων περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως, ἐν οἷς διακρίνονται ὁ Περιπλανώμενος τοῦ Εὐγενίου Σὺν, ὁ Ἀγάσθρος τοῦ Ἐδγάρ Κιινὲ καὶ τοῦ Schubart. Εἶναι μία προσφώνησις, ἀπευθυνομένη εἰς πᾶσαν εὐγενῆ καρδίαν ὑπὲρ τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου ἔθνους, τὸ ὅποιον τοσοῦτον ἀπηνῶς καταδιώχθη καὶ εἰς τὸ ὅποιον ἐν τούτοις τοσαῦτα ὀφείλει ἡ ἀνθρωπότης... Ἀναγνώσατε ὀλίγους στίχους καὶ θέλετε ἰδεῖ δι-

* Ὁ Θρασίβουλος.

ὁποίου τρυφεροῦ πάθους συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν πελατῶν του:

«Χριστιανὲ, τείνον ἐπὶ τῆς θύρας σου κύπελλον ὕδατος εἰς τὸν πάσχοντα ὁδοιπόρον. Εἶμαι, εἶμαι ὁ περιπλανώμενος Ἰουδαίος, τὸν ὁποῖον ἀνεμοστρόβιλος ἀείποτε καταδιώκει. Χωρὶς νὰ γηράσκω, εἶμαι καταβεβλημένος ὑπὸ τῶν ἡμερῶν καὶ τὸ τέρας τοῦ κόσμου εἶναι τὸ μόνον ὄνειρόν μου. Ἐκάστην ἐσπέραν ἀείποτε εἶμαι πλήρης ἐλπίδων: ἀλλ' ἀείποτε ὁ ἥλιος ἀνατέλλει.

» Ἀπὸ δεκαοκτῶ αἰώνων, ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς σποδοῦ, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων μυρίων κρατῶν, ὁ φοικώδης ἀνεμοστρόβιλος μὲ περιφέρει: Εἶδον ἄκαρπον βλαστάνουσαν τὴν ἀγαθότητα· εἶδον ἀπείρους φοικαλεότητας. Καὶ, ὅπως ἐπιζήσω τοῦ ἀρχαίου κόσμου, εἶδον ἐκ τῶν κυμάτων δύο κόσμους. . . .

» Περιεφρόνησα δι' ἀπανθρώπου γέλωτος τὸν Θεάνθρωπον ἀναπνέοντα μόλις. . . Ἄλλ' ὑπὸ τοὺς πόδας μου διολισθαίνει ὁ δρόμος. . . Χαίρετε, ὁ ἀνεμοστρόβιλος μὲ παρασύρει. Καὶ σεῖς οἱ ἀνελεήμονες τρέμετε ἐπὶ τῇ παραδόξῳ καταδίχῃ μου. Οὐχὶ τὴν θεότητά του, ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὁ Θεὸς ἐκδικεῖται. . . .

Οἱ παράφρονες εἶναι λεπτὴ εἰρωνεία κατὰ τοῦ ἐγωΐσμοῦ τῶν δοκησισύφων ἐκείνων, οἵτινες ἀείποτε περιεφρόνησαν πᾶσαν νέαν ἰδέαν, ἥτις δὲν ἤθελεν ἐξέλθει τῆς σοφῆς αὐτῶν κεφαλῆς, προγράψαντες αὐτὴν ὡς ἀνυπόστατον καὶ χιμαϊρικὴν Ἄς ὁμιλήσωσιν ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Κολόμβος, ὁ Φούλτων, οἵτινες προεγράφησαν καὶ περιεφρονήθησαν ὡς ἀνόητοι ὑπὸ τῶν ἐξόχων πνευμάτων τῆς ἐποχῆς τῶν.

» Ποσάκις ἰδέα τις, ἄγνωστος παρθένος, ἀναμμένη τὸν σύζυγόν της; οἱ ἀνόητοι τὴν θεωροῦσιν ὡς παράφρονα· ὁ σοφὸς τῇ λέγει: «Κρύβητι!» Ἀλλὰ συναντῶν αὐτὴν μακρὰν τοῦ κόσμου μωρὸς τις, πιστεύων εἰς τὸ μέλλον, τὴν συζεύγνυται. Καὶ αὕτη καθίσταται γόνιμος πρὸς εὐτυχίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

» Τίς ἀνεκάλυψε νέον κόσμον; Ἄφρων, δὲν πανταχοῦ ἐχλεύαζον. Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τοῦ καταβραχέντος διὰ τοῦ αἵματός του, ἄφρων θνήσκων κληροδοτεῖ ἡμῖν ἕνα

Θεόν. Ἄν αὔριον ἡ ἡμέρα ἤθελε λησιμονῆσαι ν' ἀνατεῖλῃ, λοιπὸν αὔριον παράφρων τις ἤθελεν εὑρεῖ ἐπίσης λαμπάδα χάριν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. . . .

Τὰ τελευταῖα ἄσματα τοῦ Βερανζέρου ἀποπνεύουσι τὴν αὐτὴν εἰδωλλιακὴν χάριτα καὶ ἀφέλειαν, οἷαν καὶ τὰ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἡλικίας· καίπερ πολὺς ἦδη γέρον ἠεθάνετο τὴν καρδίαν αὐτοῦ νεανικὴν καὶ εὐαίσθητον, ὅπως κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἡλικίας του, ὅποτε ἡγάπα τὴν Λιζέτταν, ὅποτε ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ εὐθυμος καὶ λυσιμέριμος ἠρέσκετο νὰ τρέχῃ, τερπόμενος εἰς τὸν λειμῶνα τῆς ζωῆς, σφιγῶν καὶ ὄνειροπόλος. Τῆς τελευταίας ταύτης ἐποχῆς τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ποιήσεως καταχωρίζομεν στροφάς τινας χαριστάτου εἰδωλλίου ἢ *Νέα κόρη*, ἐν αἷς ἐμφανῶς καταδείκνυται πόσον ὁ ποιητὴς καὶ γέρον ἦδη ἐτέρπετο ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς αἰσθήμασιν, ἐφ' οἷς καὶ ἐν τῇ νεανικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ.

« Πόθεν προέρχεται ἡ ταραχὴ μου; μὴ θέλει ὁ Θεὸς δεκαπενταετῆς ν' ἀποθάνω, μεγάλη καὶ ὠραία ὑπὸ ἀκαταλήπτων ἀνησυχῶν; Κοιμῶμαι τεταραγμένῃ ἐγείρομαι καὶ κλαίω· τὸ μέτωπόν μου ἀποκαλύπτει εἰς τὴν ἡμέραν τὴν ἀνησυχίαν τῶν νυκτῶν μου.

» Ἄντι μακροῦ ὕπνου, τοσοῦτον ὠφελίμου διὰ τὴν ἡλικίαν μου, ἔχω συγκεχυμένα ὄνειρα, ἅτινα μὲ πυρπολοῦσι. Μάτην εἰσὶ δι' ἐμὲ πένθιμον προσιώνισμα· οὐδὲν δύναμαι νὰ ἐνοήσω οὐδὲ νὰ ὁμιλήσω περὶ τούτου.

» Ἀπόλωσα τὴν αἴγλην ἐκείνην, ἥτις ἐμέθυσε τὴν μητέρα μου· μόνον διὰ τῶν φιλημάτων της ἦδη καταπραῖνει τὰς θλίψεις μου. Πλὴν διατὶ μυστηριωδῶς πῶς μὲ λυποῦνται οἱ γέροντες; διατὶ οἱ νεανίσκοι γελῶσι διὰ τὴν ὠχρότητά μου; . . .

» Δὲν ἔχω πλέον θωπείας διὰ τὰ προσφιλῆ πτηνά μου: παραμελῶ τὰ ἄνθη μου, ἀποδιώκω τὸν κύνα μου. Οὕτω λοιπὸν θὰ περατωθῶσιν αἱ πρώται τρυφερότητές μου; καὶ ὁ Θεὸς μὲ κατεδίκασεν οὐδένα νὰ ἀγαπήσω πλέον; . . . »

Ἡ Μοῦσα τοῦ Βερανζέρου ἐθίξεν ὕλας τὰς χορδὰς τῆς λυρικῆς ποιήσεως ὁ ποιητὴς τοῦ Θεοῦ τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς πέμπτης Μαῖου ὑπῆρξεν ἀλληλοδια-

δόχως σατυρικός, εἰδυλλιακός, ἐρωτικός, ἐλεγειακός· ἡ λύρα του δὲν ἔψαλλεν, ὡς ἡ τοῦ Ἀνακρέοντος, ἔρωτα μούνον· ἐγίνωσκε νὰ ἐκβάλλῃ ὅλας τὰς κραυγὰς, ὅλους τοὺς φθόγγους, ὑφ' ὧν συγκινεῖται καὶ τέρπεται ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ἰδίως διεκρίθη καὶ κατέστη τοσοῦτον δημοτικὸς ἐν Γαλλίᾳ διὰ τὰ σατυρικὰ αὐτοῦ ἔραματα, δι' ὧν συνετέλεσεν εἰς τὴν πτώσιν δύο δυναστειῶν ἐν Γαλλίᾳ. Δημοκρατικὸς ἀπὸ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας, ἐξυμνήσας τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀμιμήτους στίχους, διέμεινε πιστὸς εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ, μεθ' ὅλην τὴν πολιτικὴν ἀστασίαν, μεθ' ὅλην τὴν παλινωδίαν, ἐφ' ἣ διεκρίθησαν οἱ συμπολίται αὐτοῦ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους. Ὁ ποιητὴς ἐξύμνησε τὴν δημοκρατίαν καὶ προεμάχησεν ὑπὲρ αὐτῆς, διότι ἡ δημοκρατία εἶναι τὸ πολίτευμα τοῦ μέλλοντος, ἡ ἱερά δρῦς, ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ τῆς ὁποίας σκιάν θέλουσιν ἀναπαυθῆ καὶ ἀναπνεύσει αἱ νεώτεραι γενεαί, ὅποτε ἴσως ἡμεῖς, ὀλίγη σποδὸς παγερὰ καὶ ἀναίσθητος, θά κοιμώμεθα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς γῆς, οὐδὲ θέλομεν ἰδεῖ πραγματούμενον τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο ὄνειρον, τὸ ὁποῖον ἐφαιδρυνε καὶ ἐγοήτευσεν ἀείποτε πᾶσαν εὐγενῆ καρδίαν!

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848 ἐπῆλθε, καταρρίψασα τὸν θρόνον τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, τοῦ πολιτικοῦ βασιλέως, ὅπως ὠνόμαζον αὐτὸν οἱ φίλοι του, τοῦ βασιλέως τῶν ὀδοφραγμάτων, ὅπως ὠνόμασεν αὐτὸν ὁ Σατωβριάνδος· κατέπεσε καὶ ἡ δυναστεία ἐκείνη τοῦ δευτεροτόκου κλάδου τῶν Βουρβόνων, ὅπως κατέπεσε προχθὲς καὶ ἐτέρα, ἧς ἡ μόνη ἀξία ἦτο ὅτι κατηγαλλίζετο δι' ὀνόματος, τὸ ὁποῖον ἀνεξαλείπτως ἐκλήιδωσεν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄνομα ἀηδιάζει τις νὰ προσφέρῃ, ὅπως θὰ πίπτῃ ἐν Γαλλίᾳ πᾶσα Κυβέρνησις, ἧς τὸ μόνον μέλημα εἶναι ἡ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ διατήρησις τῆς, πρὸς πᾶσαν παραμέλησιν καὶ ἀδιαφορίαν τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον ἐκλήθη νὰ διοικήσῃ καὶ νὰ διαπαιδαγωγῆσῃ. Εἰς τὴν συνελθούσαν Ἐθνοσυνέλευσιν, ὅπως συντάξῃ τὸν θεμελιώδη χάρτην, ὁ Βερανζέρος ἐξελέγετο διὰ μεγάλης πλειοψηφίας ἀντιπρόσωπος

τῶν Παρισίων· ἀλλ' ὁ ποιητὴς, κεκορησμένος ἤδη ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἐντυπώσεων, βλέπων τὰς παρεκτροπὰς τῶν λεγομένων φίλων τῆς ἐλευθερίας, τῶν σπουδαρχῶν ἀπασῶν τῶν πολιτικῶν ἀποχρώσεων, οἵτινες ἐθυσίαζον τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος εἰς τὸν βωμὸν τοῦ συμφέροντος αὐτῶν, ἀηδιάσας ἐκ προοιμίων παρητήθη τῆς ἀντιπροσωπείας, ἀποποιούμενος νὰ γίνῃ ὄργανον καὶ συνένοχος τῶν φατριῶν, αἵτινες ἐλυμαίνοντο τὴν πατρίδα του, καὶ φρικώδης συνέπεια τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ ἀνίδρυσις τῆς δευτέρας Αὐτοκρατορίας, ἧτις ἐξώθησε τὴν Γαλλίαν εἰς τὸ βάραθρον, εἰς θ εἶναι ἤδη ἐρριμμένη. Ἡ παραιτήσις του κατ' ἀρχὰς δὲν ἐγένετο δεκτὴ· ἀλλ' ὁ ποιητὴς ἐνέμεινε ἐπιμόνως εἰς αὐτήν, ἧτις τέλος ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἐκφρασάσης βαθεῖαν θλίψιν ἐπὶ τῇ ἐκ τῶν κόλπων αὐτῆς στερήσει τοῦ Βερανζέρου.

Μὴ ζητήσητε τὰς ἀφορμὰς, αἵτινες ἐκ προοιμίων ἠνάγκασαν τὸν Βερανζέρον νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ τίτλου· ὁ γνωρίζων τὴν ἐμπάθειαν, ὑφ' ἧς ἐμπνέεται ἡ συντηρητικὴ καὶ νομιμόφρων λεγομένη μερίς τῆς Γαλλίας, ἢ μᾶλλον ἡ διεπομένη ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτικῶν καὶ ὀπισθοδρομικῶν φρονημάτων, ἡ ὄνειροπολοῦσα τὴν ἐπάνοδον τῶν ἐν καταράτῳ τῇ λήξει χρόνων τοῦ Μεσαίωνος, οὐδαμῶς θέλει ἀπορῆσει ἐπὶ τῇ παραδόξῳ ἐπιμονῇ τοῦ Βερανζέρου τοῦ ν' ἀποσυρθῆ τῆς πολιτικῆς τύρβης, ζῶν ἀποκεχωρηκῶς καὶ μεμονωμένος. Οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν αὐτῶν ἴσως ἀντιπροσώπων τῆς Γαλλίας ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐθνοσυνελεύσει ἠνάγκαζον τὸν ἐξόριστον τῆς Γερμανίας νὰ παραιτηθῇ, ἐπιβάλλοντες σιγὴν εἰς τὰ εὐγλωττα ἐκεῖνα χεῖλη, εἰς τὰ ὁποῖα τοσαῦτα ὀφείλει ἡ Γαλλία. Οἷα ἐντιμὸς διαγωγῆ, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς ἤθελε φθονῆσει ὁ Βοναπάρτης, καὶ ἧτις προκαλέσασα τὴν ἀντιδράσιν, ἐπήνεγκε τὸν ἐπεγνωσμένον ἀδελφοκτόνον ἀγῶνα, ὅστις σήμερον λυμαίνεται τοὺς Παρισίους, κινδυνεύοντας νὰ πάθωσιν, ὅσα δὲν ἔπαθον διαφυγόντες τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γερμανῶν!... Παρητήθη ἐκ προοιμίων ὁ Βερανζέρος, φοβούμενος μὴ ἀναγκασθῇ ἀκολούθως εἰς τὴν

ἀπόφασιν ταύτην, στρέφω τὰ νῶτα πρὸς τοὺς μικρομεγάλους ἐκείνους πολιτικούς τῆς πατρίδος του καὶ σαρκαστικῶς ὑποψιθυρίζων ὅ,τι ἔψαλλε πρὸ δεκαοκταετίας:

«En me créant Dieu, m'a dit: «ne sois rien»...

Ἐν τῇ ἰδίᾳ εἰρηνικῇ μονώσει ἔζη καὶ μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 2 Δεκεμβρίου, ὅτε ὁ Ναπολέων Γ' παρασπονδήσας ἤρπασε τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας. Εἰς οὐδεμίαν μετ' αὐτοῦ ἐλθὼν σχέσιν ὁ πρεσβύτερος ποιητῆς, φθίνων ἤδη ὑπὸ τὸ γῆρας ἔψαλλεν ἐνίοτε τὰς ἀναμνήσεις τῆς νεότητός του, τὴν Διζέτταν, τὴν πατρίδα του, ἀγαπώμενος ὑφ' ἀπάσης τῆς Γαλλίας, ἧς ὑπῆρξε κόσμημα περικαλλῆς καὶ ἐπίζηλον...

Μίαν ἡμέραν ὁ ὑπερεβδομηκοντούτης ποιητῆς ἠσθάνθη ἑαυτὸν λίαν καταβεβλημένον ὑπὸ τὸ γῆρας· ἀλλ' αἴφνης, ὡσεὶ ἤλεκτρικός τις σπινθήρ διεπέρασε τὰ τρέμοντα ἐκεῖνα στήθη, ἐξηγέρθη ἀπὸ τῆς κλίνης, ἐν ἧ ἀνεπαύετο, ἡ καρδιά του κατενύγη καὶ ἔγραψε τοὺς στίχους τούτους — τὸ κύκνειον ἄσμα του.

«Γαλλία, θνήσκω, θνήσκω, τὰ πάντα μοὶ ἀναγγέλλουσι τὸν θάνατον. Μήτηρ λατρευτῆ, χαῖρε. Εἶθε τὸ ἱερὸν ὄνομά σου νὰ ἦναι τὸ τελευταῖον, ὅπερ προφέρει τὸ στόμα μου. Σ' ἠγήγησε Γάλλος τις μᾶλλον ἐμοῦ; ὦ! ὄχι. Σὲ ἔψαλλον, πρὶν ἢ μάθω ν' ἀναγινώσκω εἰσέτι. Καὶ, ὁπότε ὁ θάνατος μὲ κρατῆ ὑπὸ τὴν πτέρναν αὐτοῦ, ψάλλον σε ἐκπέμπω τὴν τελευταίαν πνοήν. Εἰς τόσον ἔρωτα χῦσον ἐν δάκρυ. Χαῖρε!...

«Ἡμικεκλιμένος βλέπω ἐν τῷ τάφῳ μου. Ἄ! ἐλθέ πρὸς βοήθειαν ὄλων, ὅσους ἠγάπων. Τὸ ὀφείλεις, Γαλλία, εἰς τὴν πτωχὴν περιστερὰν, ἧτις οὐδέποτε ἔβλαψε τὸν ἀγρόν σου. Ὅπως ἀφίχθῃ εἰς τοὺς υἱούς σου ἡ ἰκεσία μου, ἐνῶ ἤδη ἀκούω τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ, ὑπεστήριξα τὸν λίθον τοῦ τάφου μου. Ὁ βραχίον μου καταβάλλεται· πίπτει. Χαῖρε!»

Καὶ μετ' ὀλίγον ἡ ἱερὰ ἐκείνη ψυχὴ ἐπετρούγιζεν εἰς τὸν πλάστην τῆς.

Ὅταν ἐγνώσθη ὁ θάνατος τοῦ Βερανζέρου ἐν Παρισίοις, ἄπασα ἡ μητρόπολις τῆς Γαλλίας βαρυαλγῆς ἐπενθηφόρησε διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς ποιητοῦ· κη-

δεῖα, ἧτις ἔσται μοναδικὴ εἰς τὰ χρονικά τῆς Γαλλίας, ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἀνταμοιβὴ τοῦ Βερανζέρου. Ἡ κυβέρνησις ἐνόμισεν ὅτι νοθεύει τὸ δημόσιον αἶσθημα, ἀναλαμβάνουσα δῆθεν τὴν πρωτοβουλίαν καὶ διατάττουσα τὴν δημοσίαις δαπάναις ταφὴν τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ διὰ προκηρύξεως, ἧτις ἀτυχῶς ἔφερε τὴν ὑπογραφήν τοῦ τότε διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας τοῦ γνωστοῦ Πιέτρη· ἀλλ' ἡ γενικὴ θλίψις ἐκφανῶς ἦτο ἀπεικονισμένη ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας ὄλων τῶν τάξεων τῆς κοινωνίας, καὶ ἡ μορφή τοῦ λαοῦ ἐλάλει πλειότερον τῶν προγραμμάτων τῆς ἀστυνομίας...

Z'.

Οὕτως ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ὁ Βερανζέρος, ὁ φιλόπατρις βάρδος τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ, ὁ φιλέλλην ἀοιδὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἐπόθουν εἰς περιφανῆ καὶ ἄποπτον τῶν Ἀθηνῶν τόπον, εἰς τόπον αἰωνίου ἀναπαύσεως καὶ γαλήνης εὐγνώμων καὶ φιλόπατρις ὁ σύμπας Ἑλληνισμὸς νὰ ἀνήγειρε μεγαλοπρεπῆς κενοτάφιον εἰς τὴν μνήμην ὄλων τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἀγωνισαμένων φιλελλήνων, τῶν μεγάλων ἐκείνων τοῦ ἔθνους ἡμῶν εὐεργετῶν, οἵτινες Ἑλληνικοὶ τὴν καρδίαν καὶ τὰ αἰσθηματὰ τοσοῦτον συνετέλεσαν πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Ἐκεῖ, ὡς ἐν Ποικίλῃ στοῖχ, ἐπόθουν ν' ἀναρτηθῶσιν αἱ προτομαὶ τοῦ Βύρωνος, τοῦ Σατωβριάνδου, τοῦ Βερανζέρου, τοῦ Δελαδιν, τοῦ Οὐγγῶ, τοῦ Κάνιγκος, τοῦ Σανταρόζα καὶ ὄλων τῶν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀγωνισαμένων φιλελλήνων. Ἡ Ἑλλάς τότε ἱερὸν καθῆκον ἐπιτελοῦσα, θέλει ἐπισύρει τὴν ἀγάπην πάσης εὐγενοῦς καρδίας, καὶ ἴσως, ἴσως θέλει ἀφηνίσει καὶ πάλιν τὸν κοιμώμενον φιλελληνισμὸν, τὸν κατὰ τὴν μεγάλην ἡμῶν ἐπανάστασιν διατρανωθέντα. Ἀποδώσωμεν εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἄνδρας, οἵτινες ἠγάπησαν τὴν Ἑλλάδα μέχρις εἰδωλολατρίας. Ἴσως ὁ σκυθρωπὸς οὐρανὸς τῆς πατρίδος των πιέζει τὴν Ἑλληνικὴν αὐτῶν καρδίαν. Ἴσως

ἡ ψυχὴ αὐτῶν, οἶονεὶ νοσταλγοῦσα, ποθεῖ νὰ κοιμηθῆ ἐν εἰρήνῃ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν κυπαρίσσων τοῦ Ἀττικοῦ πολυανδρίου, ὑπὸ τὸν ὠραῖον ἐκεῖνον οὐρανόν, ὅφ' ἔν ἀπ' αἰῶνων περιπλανῶνται αἱ σκιαὶ τῆς ἀρχαιότητος...

Ἐδῶ ὑπὸ τὸν ὠραῖον οὐρανόν τῆς Ἀττικῆς, τὸν ὁποῖον δὲν ἀμανροῖ πλέον ἡ δουλεία, ἃς ἀνεγερθῆ ἡ προτομὴ τοῦ Βερανζέρου· ἐδῶ ἄλλοτε ἐπόθει ἡ ἀποθάρη

ὁ τεθλιμμένος ποιητῆς· ἡ ἑλληνόφρων αὐτοῦ ψυχὴ φεύγουσα τὰ τέλματα τοῦ Σηκουάνα, κούφη θέλει περυγίσει ἐνταῦθα, ὅπως ἀναπαυθῆ ὑπὸ τὰς στήλας τοῦ Παρθενῶνος, ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ Θησειοῦ, εἰς τὸν ἀνθοστεφῆ τόπον τῶν δειρῶν τῆς, εἰς τὴν ποιητικὴν πατρίδα τῶν μύρτων καὶ τῶν κυπαρίσσων!

NEOKLES KAZAZHE

NINON DELANKLO

Ἡ Ἄννα, ἐπιλεγομένη Νινὼν Δελανκλώ, ἐγεννήθη εἰς Παρισίους τῷ 1645. Ἡ μήτηρ τῆς ἦτο ἐνάρτος διερχομένη τὸν βίον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Ὁ πατὴρ τῆς ἦτο φαῖδρος δπαδὸς τοῦ Ἐπικούρου. Ἡ Νινὼν, παι-

δίον ἔτι, ἔμεινεν ἐλευθέρᾳ νὰ ἐκλέξῃ μετὰ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ μοναστηρίου. Ἐξέλεξε τὸν κόσμον. Μείνασα ὄρφανὴ ἐν δεκαεξαετῇ ἡλικίᾳ καὶ ἤδη γνωστὴ διὰ τὰς εὐφυσιολογίας τῆς καὶ τὴν χάριν τῆς

παρακυκλώθη ὑπὸ πλείστων προθυμοποιηθέντων νὰ τὴν παρηγορήσωσι καὶ νὰ τῇ φανῶσιν ὠφέλιμοι. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἠσθένησεν ἐπικινδύνως. Ἡμέραν τινα, βλέπουσα πολλοὺς περὶ τὴν κλίνην της λυπούμενους αὐτὴν διότι ἀπέθνησκε τοσοῦτον νέα: Φεῦ! εἶπε, *θηήσκορτας ἀγίνω*. Ἐπανακτῆσασα τὴν υγείαν της, κατέγινε νὰ τελειοποιήσῃ τὰ προτερήματά της καὶ νὰ κοσμήσῃ τὸ πνεῦμά της. Ἡ Νινῶν, εὐειδής, πεπαιδευμένη, πνευματώδης, δὲν εἶχεν ἄλλην ἀμηχανίαν εἰμὴ τὴν τῆς ἐκλογῆς, ἐὰν ἤθελε νὰ νυμφευθῇ. Ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς τὴν ἡδονὴν κλίσεώς της εἶχεν ἤδη ἀποδείξει ὅτι κατὰ τὸν χαρακτῆρα πλείοτερον ὁμοίαιζε τὸν πατέρα της ἢ τὴν μητέρα της. Ὑποθέτουσα πιθανῶς ὅτι δὲν τῇ ἤρμοζεν ὁ γάμος, ἀπεμάκρυνε τοὺς ζητοῦντας τὴν χεῖρά της λέγουσα ὅτι ἐσκόπευε νὰ μὴ δεσμευθῇ ἄλλως ἢ διὰ δεσμῶν εὐκόλως λυομένων ὡσάκις τὴν κατελάμβανεν ἡ ἐπιθυμία. Ἐχουσα δώδεκα χιλιάδων φράγκων ἐτήσιον εἰσόδημα, ἡ Νινῶν ἤνοιξε τὴν οἰκίαν της πρὸς ὅλους ὅσοι ἠδύνατο νὰ τῇ ἀρέσωσι. Τὸ σχέδιον τοῦ βίου της ὅπερ εἶχε χαράξει αὐτῇ ἡ ἴδια εἶχε χαρακτῆρά τινα εὐγενείας καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἐκτραχηλισμῷ τῆς ἀνεξαρτησίας της. Εἶχεν ὀρκισθῆ νὰ καθιστᾷ εὐτυχεῖς περὶ αὐτὴν, καὶ ὅχι δούλους. . . πολὺ δὲ ὀλιγώτερον δεσπότης. Διὰ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, ἡ Νινῶν συγκατετίθετο ν' ἀγαπᾷ ἐκείνον ὅστις τὴν ἠγάπα . . . ἀλλ' ἀπῆτει ὁ ἔρωσ του νὰ ἔχῃ τὴν διάρκειαν ἰδιοτροπίας, καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἐδέχετο τὸν ἔρωτα τῶν ἄλλων εἰμὴ ὡς ἐλαφρὰν φλόγα τὴν ὁποίαν ἡ πρώτη πνοὴ τοῦ ἀνέμου ἠδύνατο νὰ σβύσῃ. Ἡ Νινῶν ἄλλως τε εἶχε μέσον ἀρκετὰ εὐφυὲς διὰ νὰ κατευνάξῃ τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα ἐπροξένει ἡ ἀπιστία της μεταβληθεῖσα πλέον εἰς ἀνάγκην. Τοὺς ἐραστὰς τῆς χθές, καθίστα φίλους παντοτεινοὺς . . . διότι ἡ Νινῶν ἦτο ἐπίσης σταθερὰ εἰς τὴν φιλίαν ὅσον ἀσταθῆς εἰς τοὺς ἔρωτας. Καὶ βλέποντες αὐτὴν οὕτω, πάντοτε ἀξίεραστον καὶ πάντοτε θελκτικὴν, παραδειγματικὴν ἔχουσαν τιμιότητα καὶ ἀπεριόριστον ἀφιλοκέρδειαν . . . οἱ θυσιασθέντες τῆς προτεραίας, οἱ εὐτυχεῖς τῆς σήμερον, οἱ περιμέ-

νοντες μετὰ στεναγμῶν τὴν αὖριον, ὅλοι ἐλάμβανον ὑπομονὴν, χαρὰν ἢ ἐλπίδα εἰς τοὺς πόδας τῆς ὠραίας ἐταίρας. Μεθ' ὅλα ταῦτα, διατὶ νὰ παραπονεθῶσιν; Ἡ Νινῶν δὲν καθίστα ζηλοτύπους. Οἱ ὠραϊότεροι καὶ διασημότεροι, οἱ νεώτεροι καθὼς καὶ οἱ ἀρεστότεροι ἦσαν ἴσοι ἐνώπιον τῆς ἀφροσύνης της καὶ τῆς φρονήσεώς της, ἐνώπιον τοῦ παρακλητικῆς μειδιάματός της καὶ τοῦ ἀποπεμπτικῆς μειδιάματός της. Ἡ Νινῶν ἐσκέπτετο ὡς Σωκράτης καὶ ἔπραττεν ὡς Λαίης. Ὁ ἔρωσ δι' αὐτὴν ἦτο αἰσθησις καὶ ὄχι αἰσθημα. Εἶχεν ἀνάγκην διὰ τὸ ἄρμα της τῶν Φωβλάς καὶ τῶν Λοβελάς, οὐχὶ δὲ τῶν Ὀτέλων καὶ τῶν Βερτέρων! Ὁ Ὀτέλος θὰ ἐνεποίει αὐτῇ τρόμον! Ὁ δὲ Βέρτερος — ὅπερ χειρὸν — ἀνίαν.

Μεταξὺ τῶν ὀνομαστοτέρων ἐραστῶν τῆς Νινῶν Δελανκλὼ θὰ ἀναφέρωμεν τὸν Βιλλαρσῶ, τὸν Σβινιέ, τὸν μέγαν Κονδὲ, τὸν δοῦκα Λαροσφουκῶλ, τὸν στρατάρχην Ἀλβρέ, τὸν Γουρβίλ, τὸν Ἰωάννην Βαννιέ . . .

Καὶ τὸν δυστυχῆ ἐκείνον Λασάτρ — ὅστις πρὸς στιγμὴν ἐνόμισεν ὅτι ἦτο ὁ μᾶλλον εὐνοούμενος τῶν προκατόχων του. . . λαβῶν τὸ γραμματίον, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῆς Νινῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ τῷ ὠρκίζετο ὅτι θὰ περιέμενεν, ἐν τῇ σκιά καὶ τῇ ἀπομονώσει, τὴν ἐκ τῆς ἐκστρατείας ἐπιστροφήν του.

— *Α!* τί ὠραῖον ὑποσχετικὸν κρατεῖ ὁ Λασάτρ! ἔκραζαν οἱ φίλοι του ὅταν τοῖς ἐπέδειξε τὸ εὐῶδες γραμματίον του.

Καὶ ὁ Λασάτρ κατηγόρησε τοὺς φίλους του ἐπὶ ἀνευλαθείᾳ πρὸς τοὺς ὄρκους τῆς Νινῶν . . . ἢ τοῦλάχιστον ἐπὶ φθόνῳ διὰ τὴν εὐδαιμονίαν του! Φεῦ! μετὰ τινὰς μῆνας, ὁ Λασάτρ ἐνόει καὶ συνεχώρει τὰ σκώματα τῶν φίλων του. Ἐπιστρέψας πρὸ τῆς προθεσμίας πλησίον τῆς Νινῶν, ὁ Λασάτρ ἀγανακτῆσας ἔρριψεν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἀχαρίστου ἐρωμένης τὰ τεμάχια ἐπιστολῆς . . . ἥτις δὲν εἶχεν ἄλλην ἀξίαν εἰμὴ ὅτι ἦτο γεγραμμένη διὰ τῆς χειρὸς τῆς Νινῶν.

Εἰς πείσμα τῆς σκανδαλώδους φήμης τῆς Νινῶν Δελανκλὼ, αἱ σεβαστότεραι καὶ αἱ ὑψηλοτέρας περιωπῆς γυναῖκες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπεζήτησαν τὴνσχέσιν της.

Ἰδίως ἡ κυρία Μαιντενὼν ἐπεσκέφθη συ-
χνάκις τὴν διάσημον ἐταίραν. Ὅταν δὲ
τῇ ὤμιλησε περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς
της — Ἐχω ἀκόμη καιρὸν, εἶπε γελῶσα
ἡ Νινὼν. Κατόπιν τὴν παρεκάλεσε νὰ ἔλθῃ
εἰς Βερσαλλίας ὅπως τὴν βοηθήσῃ νὰ βα-
στάξῃ τὸ βάρος τοῦ μεγαλείου της καὶ τοῦ
γῆρατός της. — Δὲν ἔχω καιρὸν, ἐψιθύ-
ρισε μειδιῶσα καὶ πάλιν ἡ Νινὼν. Καίτοι
δὲ ἤμιστα εὐλαβῆς δὲν ἤθελεν ἐν τούτοις
νὰ καυχῶνται ἐπὶ ἀνευλαβείᾳ ἐνώπιόν της.
Εἷς ἐκ τῶν φίλων της, κινδυνεύων νὰ πα-
ραδώσῃ τὸ πνεῦμα ἠρνεῖτο νὰ καλέσῃ
τὸν ἱερέα του, ἀλλ' ἡ Νινὼν ἔφερε τὸν ἱε-
ρέα λέγουσα αὐτῷ — Κύριε, ἐκτελέσατε
τὸ καθήκόν σας ὅσως βεβαιῶ ὅτι, μολονότι
ὁ ἀσθενὴς μας ὀμιλῇ ἀκόμη ἀρκετὰ λογι-
κῶς, δὲν εἶναι ὅμως πλείτερον ὁμῶν καὶ
ἐμοῦ λογικός.

Ἡ οἰκία τῆς Νινὼν ὑπῆρξε τὸ συνεντευ-
κτήριον πάσης διασημότητος ἢν εἶχον ἡ
αὐτὴ, ἡ πόλις, ὁ στρατὸς καὶ αἱ τέχναι.
Ὁ Σκαρρόν τὴν συνεβουλεύετο διὰ τὰ μυ-
θιστορήματά του, ὁ Σαιντ' Ἐβρεμόν διὰ
τοὺς στίχους του ὁ Μολιέρος ἀνέγνωσεν
εἰς τὴν οἰκίαν της τὸν *Tartouffon* του, ὁ
Φοντενέλλος τοὺς *Dialogues* του.

Ἐρρέθη ὅτι εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα
ἑτῶν, ἡ Νινὼν εἶχεν ἀκόμη ἐραστὰς. Μο-
λονότι γνωρίζομεν ὅτι ἡ καλλονὴ τῆς Νι-
νὼν διετηρήθη ἐπὶ πολλὸν, οὐχ ἤττον νομί-
ζομεν ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος φήμη δὲν ἦτο
ἄλλο ἢ συκοφαντία ὑπὸ τὴν μορφήν κο-
λακείας. Ἡ Νινὼν ὀγδοηκοντούτις εἶχε
διατηρήσει ὅλον τὸ πνεῦμα τῆς νεότητός
της, ὅπερ σημαίνει ὅτι εἶχεν ἀποβάλει πᾶ-
σαν γελοιότητα νεανικὴν . . . ἵνα μὴ εἴπω-
μεν πᾶν ἐλάττωμα νεανικόν.

Ἡ Νινὼν ἀπέθανε τῷ 1706. Ἦτο λοι-
πὸν ἑννενηκοντούτις ὅταν ἔκλεισε τοὺς
ὀφθαλμούς. Ἄφηκε τέκνα τινά. Εἷς τῶν
υἱῶν της ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ.
Πρὶν ἢ γεννηθῆ, εἷς στρατιωτικὸς καὶ εἷς
οἰκονομολόγος διημφισβήτησαν τὴν ἔνοχον
τιμὴν τῆς πατρότητος. Ἡ ἐκλογὴ ἦτο ἀμ-
φίβολος ὁ κληρὸς ἀπεφάσισεν. Ἐλαβὼν
κύβους καὶ ὁ οἰκονομολόγος ἠττήθη. Ἐτε-
ρος υἱὸς τῆς Νινὼν ἀπεβίωσε διὰ τρόπον
τραγικοῦ. Ἀνατραφεὶς πλησίον τῆς μητρὸς

του, μὲ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπίστευεν ὅτι ἐσυγ-
γένευσεν τοσοῦτον ἐκ τοῦ σύγγενος, ἐρω-
τεύθη ἐμμανῶς τὴν θελακτικὴν ἐκείνην γυ-
ναῖκα. Τὴν ἡμέραν δὲ καθ' ἣν ἀνεκάλυψε
τὸ μυστήριον τῆς γεννήσεώς του, ὁ δυστυ-
χῆς νεανίας νύτοκτόνησε δι' ἐγχειριδίου.
Ὁ Λεσαῶς διηγεῖται τὸ τρομερὸν τοῦτο
συμβάν εἰς τὸ μυθιστόρημά του Ζιλ Βλάς.

ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΔΙΚΑΙ

Ο ΣΤΡΑΤΑΡΧΗΣ ΝΕΥ (1815)

ὑπὸ ΦΟΥΚΙΕ

(Συνέχ. ἴδε φυλλ. 6')

«Ὁ Νεύ ἔμεινε δέκα ἡμέρας ὑπὸ τὴν
φυλακὴν τοῦ νομάρχου Λοκάρδ' τὴν 10
αὐγούστου, κατὰ τὰς ἐκ Παρισίων σταλεί-
σας διαταγὰς, ὁ στρατάρχης ἐξέκλινε διὰ
τὴν πρωτεύουσαν συνοδευόμενος ὑπὸ δύο
ἀξιωματικῶν τῆς χωροφυλακῆς, εἰς τοὺς
ὁποίους ὁ νομάρχης τοῦ Καντάλ ἐσύστησε
τὰ αὐστηρότατα μέτρα τῆς ἐπιτηρήσεως.
Ὁ εἷς τῶν ἀξιωματικῶν τούτων, ὅστις
εἶχεν ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὸν στρατάρχην,
ἀποστρεφόμενος τὴν τραχύτητα τῶν μέ-
τρων τούτων, εἶπεν εἰς τὸν Νεύ ὅτι αὐτὸς
καὶ ὁ συστρατιώτης του δὲν ἦσαν φύλακες
ἀλλ' ἀπλοὶ συνοδοιπόροι του, καὶ τὸν πα-
ρεκάλεσαν νὰ τοῖς ὑποσχέθῃ ὅτι δὲν ἤθελε
ζητήσῃ νὰ ἀποδράσῃ. Ὁ στρατάρχης τὸ
ὑποσχέθη, ἀλλ' ἦτο λυπηρὸν τοῦτο, διότι
ἐν μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Αἰγείρου εὐρί-
σκετο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, μεταξὺ δὲ ἄλλων τὸ
σῶμα τῶν δραγόνων τοῦ Ἐξελμάνς σταθ-
μεῦον εἰς Ριδὸν, πόλιν δι' ἧς ἔμελλεν ὁ
Νεύ νὰ διέλθῃ. Ἡ εἰδησις τῆς συλλήψεώς
του διεδόθη ἐν ἀκαρεῖ εἰς ὅλον τοῦτον
τὸν στρατόν. Ὁ Ἐξελμάνς περιέμενε τὸν
αἰχμάλωτον κατὰ τὴν διάβασιν καὶ τοῦ
ἐπρότεινε νὰ τὸν ἀναρπάσῃ. — «Ὁχι,
ἀπήνητησεν ὁ Νεύ, ἔδωκα τὸν λόγον μου.»
Ἀεύγας τινὰς πρὸ τῶν Παρισίων, εὐρῆκε
τὴν σύζυγον του ἣτις τὸν περιέμενε εἰς

ἓνα τῶν ταχυδρομικῶν σταθμῶν τῆς λεωφόρου τοὺς ἀφῆκαν μόνους. Ὅτε ὁ στρατάρχης ἐκάλεσεν ἐπομένους ἓνα τῶν ἀξιωματικῶν τῆς χωροφυλακῆς καὶ τῷ εἶπεν ὅτι ἦτο ἕτοιμος, δάκρυα ἔρρεον βραδέως ἐπὶ τῶν παρειῶν του· ὁ ἀξιωματικὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ κίνημά τι ἐκπλήξως. Ἀποσεῖτε ὅτε μὲ βλέπετε κλαίοντα, τῷ εἶπεν ὁ στρατάρχης· ἀλλὰ κλαίω διὰ τὴν σύζυγόν μου, διὰ τοὺς τέσσαρας υἱούς μου, καὶ οὐχὶ δι' ἐμὲ αὐτόν.» Ὁ στρατάρχης ἔφθασεν εἰς Παρισίους καὶ ἐκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν τῆς διευθύνσεως τῆς ἀστυνομίας, τὴν αὐτὴν ὥραν, τὴν αὐτὴν στιγμήν, καθ' ἣν ὁ Λαβεδοῦέρος ἐξήρχετο τῆς φυλακῆς τῆς Μονῆς καὶ ἔπιπτεν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Γρενέλλης.»

Τὴν στιγμήν ἐκείνην, τρόντι ἡ μοναρχικὴ ἀντίδρασις ἐξεδικεῖτο καθ' ὅλην τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν. Εἰς Μασσαλίαν, εἰς Ἀβινιών, εἰς Νίμην, εἰς Οὐζές, συμμοριαὶ ληστῶν κατέσφαζον τοὺς Βοναπαρτιστάς καὶ τοὺς διαμαρτυρουμένους κρίζοντες: Ζήτω ὁ βασιλεὺς! Ὁ στρατάρχης Βροῦνος, οἱ στρατηγοὶ Λαγάρδης καὶ Ραμὲλ ἔπιπτον θύματα τοῦ πολιτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Αἱ βασιλικαὶ ἀρχαί, ἡ διοικητικὴ ἐξουσία, ἐπροστάτευον τοὺς δολοφόνους. Καὶ αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη ἐδολοφόρει. Οἱ ἀδελφοὶ Φωσὲ ἐσήποντο εἰς μίαν φυλακὴν τοῦ Βορδῶ, περιμένοντες τὸν θάνατον. Ὁ κόμης Λαβεδοῦέρος ἐπλήρωνε μὲ τὴν ζῶην τὴν ἵπποτικὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἀφοσίωσιν, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπῆντα εἰς τὴν κυρίαν Λαβεδοῦέρου ἐπικαλουμένην γονυκλιτῶς τὴν χάριν τοῦ συζύγου της — «Θὰ διατάξω λειτουργίαν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς του.» Τὸ λέγομεν καὶ πάλιν, δὲν πρέπει νὰ κατηγορήσωμεν ἐπὶ ὁμότητι τὸν δυστυχῆ μονάρχην τυφλώσαντα, πεπλανημένον, περικυκλωμένον ὑπὸ φανατισμῶν, ὑπὸ ῥυπαρῶν φιλοδοξιῶν, ὑπὸ ἀνανδρίας θηριώδους. Ἐπίστευεν ὅτι συνωμοσία ἐγκληματικὴ εἶχε δυνήθῃ μόνη νὰ τὸν ἀνατρέψῃ ἀπὸ τοῦ θρόνου· τῷ ἔλεγον ὅτι τὸ νὰ συγχωρήσῃ τοὺς συνωμότας ἦτο τὸ αὐτὸ ὡς ἂν προσεκάλει ἐκ νέου τὸν κίνδυνον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, οἱ ἀληθεῖς ἔνοχοι τῶν ἐγκλημάτων τούτων ἦσαν οἱ ὑπὸ ζή-

λου φανατικοῦ φερόμενοι οἵτινες ὠθοῦσι πᾶσαν ἐξουσίαν εἰς τὴν ὑπερβολικὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν· ἦσαν οἱ λειτουργοὶ ἐκείνοι οἱ πειναλέοι πρὸς τὴν προαγωγὴν, οἱ δικασταὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ διακριθῶσιν, οἱ προδόται ἐκείνοι οἱ προθυμοποιούμενοι νὰ φέρωσι τὴν λήθην τῶν προδοσιῶν των, οἱ ἱερεῖς οἱ ἐπιλήσμονες τοῦ εὐαγγελικοῦ ἔλεους οἵτινες πνέουσι μόνον μνησικακίαν καὶ ἐκδίκησιν. Ἡ αὐλὴ, ὁ κληρὸς, ἡ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων ἐξήγειραν τὴν ὀργὴν καὶ τὸν τρόμον τοῦ μονάρχου· εἰς τοῦτο δὲ συνετέλουν καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν συμμάχων δυνάμεων τοὺς ὁποίους ἄθλιον πνεῦμα μίσους ὤθει ν' ἀπαιτήσῃ τὴν τιμωρίαν τῶν ἀνδρείων ἐκείνων ἀντιπάλων ὅς ἐσυχρότατα ἀπήντησαν μόνον εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης. Μανία ἐνδημικὴ, χαμέρπεια γενικὴ!

Ἡ σύλληψις τοῦ Νεῦ ἀνεζωπύρησε τὴν διψαν τοῦ αἵματος τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον ἀκόμη κατασβέσει οἱ ὀχλοκρατικοὶ φόνοι καὶ οἱ τῶν δικαστηρίων. Ἐβῆν εἰς αὐτοὺς ὅτι συνέλαβον τὸν μέγιστον ἐχθρὸν τῆς Γαλλίας καὶ ὅτι ἔσπευδον νὰ θυσιάσωσι τὸν ἥρωα ὅστις εἶχε σώσει τόσους Γάλλους ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Βερσάνα. Αὐτὸς δὲν ἐξησφάλισε τὸν ἐφήμερον θρίαμβον τοῦ Βοναπάρτου;

Προέβησαν κατεσπευσμένως εἰς τὴν δίκην. Τὸ διάταγμα τῆς 24 ἰουλίου εἶχεν ἀκολουθήσει τὴν 2 αὐγούστου ἄλλα διάταγμα τὸ ὁποῖον ἀπένευεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ στρατιωτικὰ δικαστήρια τῆς πρώτης μεραρχίας τὴν καταδίωξιν καὶ τὴν ἐκδίκασιν τῶν ἐγκλημάτων τῶν ἀποδιδόμενων εἰς τὰ πρόσωπα τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν κατηγορίαν εἰς ἣν ὑπῆγετο καὶ ὁ Νεῦ. Ἐδέησε νὰ συστήσῃ στρατιωτικὸν δικαστήριον ἐιδικόν, διότι τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατάρχου ἔθετε τὸν Νεῦ ὑπὲρ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ διαρκοῦς. Δι' ἀποφάσεως τοῦ στρατάρχου ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν Γουδιῶν-Σαιν-Σὺρ, συνεστήθη τὸ δικαστήριον τοῦτο τοῦ ὁποίου πρόεδρος διωρίσθη ὁ στρατάρχης Μονσέ.

Ὁ γηραιὸς ἥρωα τοῦ Κλισὺ ἀπεποιήθη τὴν ἀποτρόπαιον καὶ ἀτιμωτικὴν ἐντολήν· ματαίως εἰς τῶν ὑπουργῶν ἦλθεν ἐν ὄνο-

ματι τοῦ βασιλέως καὶ τῷ ἐκονοποίησε τὴν διαταγὴν τῆς ὑποδοχῆς, ὁ Μονσὲ ἀπῆντησε διὰ τῆς ἐπομένης ἀξίας θαυμασμοῦ ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Λουδοβικὸν ΙΗ' τοῦ ὁποίου τὸ θαρρᾶλεον μεγαλεῖον ἀντιφάσκει τοσοῦτον παραδόξως μὲ τὰς μικροπρεπείας τοῦ καιροῦ. Πρέπει νὰ καταχωρίσωμεν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, τὴν ἀληθῆ τοῦ Νεῦ ὑπεράσπισιν, τὴν αἰώνιαν κατηγορίαν τῶν δημίω των.

«Μεγαλειότατε, διατελῶν ὑπὸ τὸ σκληρὸν δίλημμα νὰ παρακούσω τὴν Μεγαλειότητά Σου ἢ τὴν συνειδήσιν μου, ὀφείλω νὰ ἐκφρασθῶ πρὸς τὴν Μεγαλειότητά Σου. Δὲν ἐπιλαμβάνομαι τοῦ ζητήματος ἐὰν ὁ στρατάρχης ἦναι ἀθῶος ἢ ἔνοχος· ἡ δικαιολογία Σου καὶ ἡ εὐθυδικία τῶν δικαστῶν Σου εἶναι ὑπόλογοι περὶ τοῦτου πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους οἵτινες σταθμιζοῦσιν ἐν τῇ αὐτῇ πλάστιγγι τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ὑπηκόους. Ἄ! μεγαλειότατε! ἐὰν οἱ διευθύνοντες τὰ συμβούλιά σου ἐπεθύμουν τὸ καλὸν τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, ἤθελον εἰπεῖ πρὸς αὐτὴν ὅτι ΔΙΑ ΤΗΣ ΛΑΙΜΗΤΟΜΟΥ ΔΕΝ ΑΠΕΚΤΗΘΗΣΑΝ ΠΟΤΕ ΦΙΑΟΙ. Νομίζουσι λοιπὸν ὅτι ὁ θάνατος εἶναι τόσῳ φοβερὸς δι' ἐκείνους οἵτινες τοσάκις τὸν περιεφρόνησαν!

«Ἄρά γε οἱ σύμμαχοι ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν νὰ σφαγιάσῃ τοὺς μᾶλλον ἐνδόξους αὐτῆς πολίτας; Ἄλλὰ, Μεγαλειότατε, δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς κίνδυνος διὰ σὲ αὐτὸν καὶ τὴν δυναστείαν σου ἐὰν τοῖς ἐπιτρέψῃς τὴν θυσίαν ταύτην; Καί, ἀφοῦ ἀποπλίσης τὴν Γαλλίαν μεχρισοῦ κατὰ τὰ δύο τρίτα τοῦ βασιλείου σου δὲν μείνη πλέον οὔτε ἐν τουφέκιον τοῦ κυνηγίου, οὔτε εἰς μόνον ἀνὴρ ὑπὸ τὰς σημαίας, οὔτε ἐν τηλεβόλον εἰς τὰ ὑποζύγια, οἱ σύμμαχοι θέλουσι λοιπὸν νὰ σὲ καταστήσωσιν ἀπεχθῆ πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἐνεργούντες νὰ πέσωσιν αἱ κεφαλαὶ ἐκείνων τῶν ὁποίων δὲν δύνανται νὰ προσφέρωσι τὰ ἐνόματα χωρὶς νὰ ἐνθυμίσωσι τὸν ἴδιον ἑαυτὸν ἐξευτελισμὸν;

«Τίς, ἐγὼ, θὰ ἔλθω νὰ δικάσω περὶ τῆς τύχης τοῦ στρατάρχου Νεῦ! Ἄλλὰ, Μεγαλειότατε, ἐπιτρέψόν μοι νὰ ἐρωτήσω τὴν Μεγαλειότητά σου ποῦ ἦσαν οἱ κατήγοροι

ὅτε ὁ Νεῦ διέτρεχε τοσαῦτα πεδία μάχης; Ἄ! ἐὰν ἡ Ῥωσία καὶ οἱ σύμμαχοι δὲν δύνανται νὰ συγχωρήσωσι τὸν πρίγκηπα τῆς Μοσχόβας, δύναται ἄρα γε ἡ Γαλλία νὰ λησμονήσῃ τὸν ἥρωα τοῦ Βερσείνα;

«Εἰς τὸν Βερσείαν, Μεγαλειότατε, ὁ Νεῦ ἔσωσε τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ. Εἶχεν ἐκεῖ συγγενεῖς, φίλους, στρατιώτας τέλους οἵτινες εἶναι οἱ φίλοι τῶν ἀρχηγῶν των, καὶ θὰ στείλω εἰς τὸν θάνατον ἐκείνον εἰς τὸν ὁποῖον τοσοῦτοι Γάλλοι ὀφείλουσι τὴν ζωὴν, τοσαῦται οἰκογένειαι τοὺς υἱοὺς των, τοὺς συζύγους των, τοὺς πατέρας των! Ὅχι, Μεγαλειότατε! καὶ ἂν δὲν μοι ἦναι ἐπιτετραμμένον νὰ σώσω τὸν τόπον μου μῆτε τὴν ἰδίαν μου ὑπαρξιν, θὰ σώσω τὴν τιμὴν. Ἐὰν μοι ἀπομὲνη λύπη τις, εἶναι ὅτι ἔζησα ὑπὲρ τὸ δέον, ἐπειδὴ βλέπω τὴν ἀπώλειαν τῆς δόξης τῆς πατρίδος μου. Ὅποιος εἶναι, δὲν λέγω ὁ στρατάρχης, ἀλλ' ὁ τίμιος ἄνθρωπος ὅστις δὲν θ' ἀναγκασθῇ νὰ λυπηθῇ ὅτι δὲν ἔπασεν εἰς τὰ πεδία τοῦ Βατερλώ; Ἄ! Μεγαλειότατε, ἐὰν ὁ δυστυχὴς Νεῦ ἔπραττεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔπραξε τοσάκις ἀλλαχοῦ, ἴσως δὲν ἤθελε συρθῆ ἐνώπιον στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς, ἴσως ἐκείνοι οἱ ὁποῖοι ζητοῦσι σήμερον τὸν θάνατόν του ἤθελον ἐπικαλεῖσθαι τὴν προστασίαν του!

«Συγχωρήσατε, μεγαλειότατε, τὴν εὐλικρίνειαν ἐνὸς γηραίου στρατιώτου ὅστις, ἀπομεμακρυσμένος αἰεποτε τῶν ραδιοῦργων οὐδὲν ἄλλο ἐγνώρισε παρὰ τὸ ἐπάγγελμά του καὶ τὴν πατρίδα του. Ἐνόμισεν ὅτι ἡ αὐτὴ φωνὴ ἦτις ἐμέμφθη τοὺς πολέμους τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ῥωσίας, ἠδύνατο ἐπίσης νὰ λαλήσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀληθείας πρὸς τὸν ἄριστον τῶν βασιλέων. Δὲν ἀποκρύπτω ὅτι πλησίον παντὸς ἄλλου μονάρχου τὸ διάβημά μου ἤθελεν εἶσθαι κινδυνῶδες καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπισύρῃ κατ' ἐμοῦ τὸ μῖσος τῶν αὐλικῶν· ἀλλ' ἐὰν, καταβαίνων εἰς τὸν τάφον, δύναμαι νὰ εἶπω ὑπερηφάνως μεθ' ἐνὸς τῶν ἐνδόξων προγόνων σου: Τὸ πᾶρ ἀπώλετο ἐκτός τῆς τιμῆς, τότε ἀποθνήσκω εὐχαριστημένος.»

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτις ἐσιγματίζε τοσοῦ-

τον ἐντόνωσ τὰς δουλοπρεπείας, ἦτις προσέβαλλε τοσοῦτον καιρίως τὰ ἀμαρτήματα τῶν βασιλοφρόνων, ἐξήγειρε μερίστην ἀγανάκτησιν παρὰ τῆ αὐτῆ καὶ τοῖς ζηλωταῖς. Ὁ στρατάρχης Μουσὲ ἐπαύθη διὰ βασιλικοῦ διατάγματος προσυπογεγραμμένου ὑπὸ τοῦ Γκουβιῶν-Σαιν-Σύρ, καὶ ἔτι πλέον, κατεδικάσθη εἰς τριῶν μηνῶν φυλάκισιν.

Ὁ Νεῦ, ἐν τούτοις, ἀπὸ τῆς 19 αὐγούστου, καθείρθη ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ καὶ ὑπεβλήθη εἰς αὐστηρότατον ἀποκλεισμόν. Τὴν 20, ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας Κ. Δεκάζ ἤλθε νὰ τὸν ἀνακρίνη, ἔπραξε δὲ τοῦτο τρίς, ζητῶν διὰ μυσαρᾶς λεπτονοίας νὰ ἀποσπάσῃ ἐκ τοῦ φυλακισμένου ἀποκρίσεις ἱκανὰς νὰ τὸν ἀπολέσωσι καὶ νὰ ἐνοχοποιήσωσι μετ' αὐτοῦ ὑποτιθεμένους συνενόχους. Ὁ στρατάρχης ἀπήντησε κατ' ἀρχὰς μὲ ὑπερήφανον ἀξιοπρέπειαν καὶ ζωηρότητα, ἔπειτα μὲ ἀταξίαν τινὰ ἰδεῶν, μὲ φανεράν ἀποστροφήν, ἀλλ' ἐπίσης μὲ μεγάλην πεποίθησιν νομοταγίας. Οἱ πρῶτοί του λόγοι ἀπέβλεπον συγχρόνως τὴν ἀναρμοδιότητα τοῦ ἀνακριτοῦ καὶ τὴν τοῦ στρατιωτικοῦ δικαστηρίου ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἠξίουσαν νὰ τὸν εἰσαγάγῃσι.

«Δὲν εἶμαι ὑπόχρεως, εἶπε, νὰ σᾶς ἀποκριθῶ δὲν δύναμαι νὰ δικασθῶ ἀπὸ στρατιωτικὴν ἐπιτροπὴν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν βουλὴν τῶν πατρικίων. Βλέπω καλῶς ὅτι ἔχετε στολὴν τῶν βασιλικῶν ἀρχῶν ἀλλὰ τίποτε δὲν ἀποδεικνύει ὅτι εἴσθε διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας. Εἶμαι ἔτοιμος νὰ ἀπαντήσω εἰς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις, νὰ ἀναιρέσω ὅλας τὰς συκοφαντίας καὶ νὰ εἶπω πράγματα τὰ ὁποῖα θὰ ἐκπλήξωσι πολλοὺς ἀνθρώπους. Θέλω ἐν πρώτοις νὰ μάθω διατὶ μὲ ἔθεσαν εἰς ἓνα κατάλογον ὅπου μὲ καλοῦσιν ἀπλῶς Νεῦ! Ἐὰν ἐλάβανον γνῶσιν τῆς διαταγῆς τοῦ βασιλέως, θὰ μετέβαινον εἰς Παρισίους. Ἐκρατήθη παρὰ τοὺς κειμένους νόμους.»

Ἐπειτα ὁ στρατάρχης ἠνῆθη θετικῶς ὅτι εἶχε προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι τῷ εἶχεν ὑποσχεθῆ πίστιν. Ἀπέκρουσε πρὸ πάντων ἐπιμόνης τὴν κατηγορίαν ὅτι ἔλαβε χρήματα ἀπὸ τὸν βασιλέα. Ὁ ὑπουργὸς μόνον εἶχεν ἐκ-

δώσει ὑπὲρ αὐτοῦ ἔνταλμά τι 25,000 φράγκων πρὸς τὸν ταμίαν τοῦ Βεζανῶν εἰς λογαριασμόν τῶν 40,000 φράγκων τὰ ὁποῖα εἶχε νὰ λάβῃ ἐκ καθυστερουμένων μισθῶν.

«Εἶπον εἰς τὸν βασιλέα, προέθεσεν ὁ στρατάρχης, ὅτι ὁ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου μὲ εἶχε διατάξει νὰ μεταβῶ εἰς τὴν θέσιν μου καὶ ἐζήτησα παρ' αὐτοῦ τὰς τελευταίας του ὁδηγίας. Ἡ μεγαλειότης του μὲ ἀπεκρίθη ὅτι ὁ Βοναπάρτης εἶχεν ἀποβιβάσθῃ, μὲ παρήγγειλε νὰ λάβω τὰ ἀναγκαῖα μέτρα διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσω νὰ προχωρήσῃ. Νομίζω ὅτι τῷ ἀπεκρίθην ὅτι τὸ βῆμα τοῦτο τοῦ Βοναπάρτου ἦτο ἄφρον καὶ ὅτι ἂν οὗτος συνελαμβάνετο ἔπρεπε νὰ ὁδηγηθῆ εἰς Παρισίους ἐντὸς σιδηροῦ κλωβοῦ. Δὲν ἐνθυμούμαι καλὰ τί εἶπον ἠξέυρω ὅτι ἐπρόφερα τὰς λέξεις σιδηροῦς κλωβός. Ὑπῆρχον κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν πολλοὶ ἄνθρωποι πλήσιον τοῦ βασιλέως, καὶ μεταξύ ἄλλων, καθόσον ἐνθυμούμαι, ὁ κύριος πρίγκηψ Ποᾶ, ὁ δούξ τοῦ Γραμμὸν, ὁ πρίγκηψ τοῦ Νεοκαστελλίου καὶ τέσσαρες πέντε ἄλλοι. Εἶπον ὡσαύτως ὅτι ὁ Βοναπάρτης ἑπτὰ μιστοὺς μεγάλως κατ' ἐμὲ δραπετεύσας, εἶπον ὅλα ταῦτα εἰς τὸν ἴδιον ἀκολουθῶν ὅταν τὸν εἶδον, καὶ ἐγέλασε.

«Διεδόθη εἰς τὸ κοινὸν ἡ φήμη ὅτι εἶχον φιλήσει τὴν χεῖρα τοῦ βασιλέως, τοῦτο εἶναι ψεῦδος· δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ κάμω διαβεβαίωσεις πίστεως διότι ἡ πρόθεσίς μου ἦτο νὰ τὸν ὑπηρετήσω τιμίως, καὶ θὰ τὸν ὑπηρετῶν τῶνόντι ἐὰν ἔβλεπα ὅτι τοῦτο ἦτο κατορθωτόν.»

Ἀνακαλῶν ὅμως τὰς ἀναμνήσεις του, ὁ στρατάρχης εἶπε: «Τῶνόντι ἐφίλησα τὴν χεῖρα τοῦ βασιλέως, ὅταν ἡ μεγαλειότης του ἔτεινεν αὐτὴν πρὸς ἐμὲ εὐχόμενός με καλὸν ταξιδίδιον. Ἡ ἀπόβασίς τοῦ Βοναπάρτου μοῦ ἐφαίνετο τόσον ἀλλόκοτος ὥστε ὠμίλησα περὶ αὐτῆς μετ' ἀγανακτήσεως καὶ μετεχειρίσθην ἀληθῶς τὴν ἔκφρασιν ταύτην τοῦ σιδηροῦ κλωβοῦ.»

Ὁ στρατάρχης ἐξέθεσεν ἔπειτα μερικὰς λεπτομερείας περὶ τῶν παρ' αὐτοῦ ληφθέντων μέτρων διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ναπολέοντα νὰ προβῆ. Διεμαρτυρήθη περὶ τῆς

πίστεώς του καὶ τῆς ἀφοσιώσεώς του εἰς τὸν βασιλέα μέχρι τῆς 13 μαρτίου. Τότε μόνον ἔλαβε τὴν προκήρυξιν, τὴν ὑπέγραψε καὶ τὴν ἐδημοσίευσε.

«Λέγω τὴν προκήρυξιν καὶ ὄχι τὴν προκήρυξίν μου, διότι ἐστάλη εἰς ἐμὲ συνταταγμένη παρὰ τοῦ Βοναπάρτου καὶ μοὶ ἐνεχειρίσθη παρὰ ἰδιαιτέρου τινὸς πράκτορος καὶ παρ' ἐνὸς ἀξιωματικοῦ τῆς φρουρᾶς. Ἀπὸ τῆς προτεραίας, εἰς ἄλλος ἀξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς τὸν ὁποῖον ἐνθυμοῦμαι καθὼς μονόχειρα, εἶχεν ἐπιστρέψει ἀφοῦ εἶδε τὸν Ναπολέοντα· εἶχεν ἀποσταλῆ ἀπὸ τὸ Μέτς, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν τοῦ σώματος τούτου διὰ νὰ ἐρωτήσῃ τὸν Βοναπάρτην εἰς ποῖον μέρος ἔπρεπε νὰ συνενωθῶσι. Πρὶν ἀναγνώσω τὴν προκήρυξιν εἰς τὰ στρατεύματα, τὴν ἐκοινοποίησα εἰς τοὺς στρατηγοὺς Βουρμὸντ καὶ Δεκούρβ καὶ τοὺς συνβουλευθῆν τι ἔπρεπε νὰ πράξω. Ὁ Βουρμὸντ μὲ ἀπεκρίθη ὅτι ἔπρεπε νὰ συνενωθῶμεν μὲ τὸν Ναπολέοντα, ὅτι οἱ Βουρβόνοι εἶχον κάμει πολλὰς ἀνοησίας καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐγκαταλείψωμεν. Ὅθεν τὴν 14 περὶ τὴν μεσημβρίαν ἢ ὀλίγον βραδύτερον ἀνέγνωσα τὴν ῥηθείσαν προκήρυξιν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Λόνς-δε-Σωλιε' ἀλλ' ἡ προκήρυξις ἦτο ἤδη γνωστὴ. Ἀπεσταλμένοι ἐλθόντες ἐκ τοῦ στρατοπεδάρχείου τοῦ Βοναπάρτου τὴν εἶχον διασκορπίσει εἰς τὴν πόλιν. Νομίζω μάλιστα ὅτι εἶχον φέροι καὶ ἀστύς.»

Ἐκτὸς τούτων ὁ στρατάρχης ἐδήλωσέν ὅτι δὲν εἶχεν ἀνταποκριθῆ μὲ τὸν Ναπολέοντα πρὸ τῆς 15. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχε στείλει πρὸς αὐτὸν τὸν ὑπασπιστὴν του Δεβὸρ, τὸν συνταγματάρχην Πασίγκερ καὶ ἓνα στρατοπεδάρχην τοῦ ὁποίου δὲν ἐνθυμοῖτο τὸ ὄνομα.

Ὁ στρατάρχης ὠμίλησεν ἐν ἐκτάσει καὶ μετ' εὐχαριστήσεως περὶ τῶν ἀποδείξεων τοῦ ζήλου τὰς ὁποίας πρὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης εἶδειε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως. Εἶχε στείλει χωροφύλακας μετενδεδυμένους διὰ νὰ συναρξῶσι πληροφορίας περὶ τῆς πορείας τῶν δυνάμεων καὶ περὶ τῶν σκοπῶν τοῦ αὐτοκράτορος. Εἶχε συγκαλέσει τοὺς ἀξιωματικοὺς ἐκάστου συντάγματος καὶ ὑπομνήσει εἰς αὐτοὺς ζῶον

πῶς τὰ καθήκοντά των πρὸς τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα. Εἶχε μάλιστα ἀνακράξει παρορμῶν τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας: «Ἄν παρατηρήσω δισταγμὸν τινα εἰς τὸν στρατὸν, θὰ λάβω μόνος μου τὸ ὄπλον τοῦ πρώτου ἐπιλέκτου διὰ νὰ τὸ μεταχειρισθῶ καὶ νὰ δώσω τὸ παράδειγμα εἰς τοὺς λοιπούς.»

Ἄλλὰ, ἀντεῖπεν ὁ Κ. Δεκάτζ, πῶς θὰ ἐξηγήσετε τὴν μεταβολὴν ἣτις ἐγένετο ἔπειτα εἰς τὰς διαθέσεις σας; Πῶς θὰ δικαιολογήσετε τὴν διαγωγὴν σας κατὰ τὴν 14 μαρτίου; Τὰ καθήκοντά σας κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν ἦσαν πλέον τὰ αὐτά;

— Ἐχετε δίκαιον, ἀπεκρίθη ὁ στρατάρχης, παρεσύρθη... ἔσφαλα... δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία.

Ὁ Κ. Δεκάτζ. Καὶ ποῖος τάχα σὰς παρέσυρε; Δὲν εἶσθε σεῖς ἐκεῖνος; ὅστις παρεσύρατε διὰ τοῦ λόγου σας καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός σας τοὺς ὑπὸ τὰς διαταγὰς σας ἀξιωματικοὺς καὶ τὸν στρατὸν;

Ὁ στρατάρχης. Δὲν παρέσυρα κανένα. Ὁ συνταγματάρχης Δουβαλὲν τοῦ 64^{ου} ὑπῆρξεν ὁ μόνος διαμαρτυρηθεὶς: ἦλθε καὶ μὲ εἶπεν ὅτι, ὀμόσας ὄρον πίστεως εἰς τὸν βασιλέα, ἤθελε ν' ἀποσυρθῆ. Τῷ ἐπέτρεψα νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ διέταξα νὰ μὴ τὸν συλλάβωσιν. Ὁ ὑπασπιστῆ μου Κλουὲ μὲ εἶπεν ὅτι δὲν ἐνέκρινε τὴν διαγωγὴν μου καὶ μοῦ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Παρισίους. Τὸν παρεκίνησα νὰ περιμείνῃ ὀλίγας ἡμέρας χάριν τῆς ἰδίας του ἀσφαλείας· καθόσον δ' ἀφορᾷ ἐμὲ προσωπικῶς, ἐπέισθη νὰ κηρυχθῶ ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος φοβούμενος τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ πειθόμενος εἰς τοὺς λόγους τῶν πρακτόρων αὐτοῦ οἵτινες διετεινόντο ὅτι αἱ σύμμαχοι δυνάμεις ἦσαν μετ' αὐτοῦ σύμφωνοι, ὅτι ὁ βαρῶνος Κόλερ, στρατηγὸς αὐστριακός, εἶχεν ὑπάγει πρὸς ἀντάμωσιν τοῦ Βοναπάρτου εἰς τὴν νῆσον Ἐλβαν διὰ νὰ τῷ εἰπῆ ἐκ μέρους τῶν δυνάμεων ὅτι οἱ Βουρβόνοι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ βασιλεύσωσιν· ὅτι ἡ Εὐρώπη τὸν παρεκίνει ν' ἀποβιβάσθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ μὴ πολεμήσῃ ποτὲ ἐκτὸς τῆς Γαλλικῆς χώρας· ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ρώμης καὶ ἡ μήτηρ του ἤθελον μείνει ὡς ἄμνηστοι

εἰς τὴν Βιέννην μεχρισοῦ ὁ Βοναπάρτης δώσει φιλελεύθερον σύνταγμα εἰς τὴν Γαλλίαν· ὅλα δὲ ταῦτα μὲ τὰ ἐπανάλαβεν ὁ ἴδιος ἀκολούθως ὅταν τὸν εἶδον εἰς Ὠσέρην.

Οἱ στρατηγοὶ Βουρμόντ καὶ Λεκουῶρ δὲν ἔκαμαν πρὸς ἐμὲ μήτε παρατηρήσεις μήτε ἀντιρρήσεις. Ὁ Βουρμόντ εἶδε τὸν Βοναπάρτην καὶ ἀμέσως ἔλαθεν ὑπηρεσίαν παρ' αὐτοῦ. Παρατηρῶ ὅτι ἡ εἰς ἐμὲ ἀποδιδόμενη προκήρυξις τὴν ὁποίαν δὲν ἐδημοσίευσα εἰμὴ τὴν 14 ἤτο γνωστὴ ἀπὸ τῆς 13 ἐν Ἐλβετία, ὅτι ἀπέρρεεν ἀπὸ τὸν Βοναπάρτην ὅστις τὴν εἶχε πέμψει εἰς τὸν Ἰωσήφ καὶ εἰς τὸν Πρανζέν. Ἡ τοιαύτη τακτικὴ ἤτο συνήθης εἰς τὸν Βοναπάρτην ὅστις ἄλλοτε κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πρὸς τὴν Ῥωσίαν πολέμου εἶχε καταχωρίσει ἐν τῷ Μονύτορι ἐπιστολὴν τινα ἐν τῇ ὁποίᾳ παριστανόμην ὡς ὀμιλῶν μὲ τρόπον πολὺ ἀπρεπῆ περὶ τῶν Ῥώσων καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Δὲν ἔμαθον τοῦτο εἰμὴ τὴν ἐπιούσαν ὅτε μὲ εἶπεν ἐν εἶδει ἀστεϊότητος ὅτι μὲ εἶχε παραστήσει εὐφυῶς εἰρωνευόμενον. Τῷ παρεπονέθη διὰ τοῦτο σφοδρῶς, πλὴν τὸ πρᾶγμα εἶχε γίνεσι. Τὰ αὐτὰ εἶχε πράξει ὁ Βοναπάρτης καὶ ὡς πρὸς τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον καὶ ὡς πρὸς τὸν Δαβού. Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη ὅτι μὲ εἶχε μνηύσει, διὰ νὰ μὲ πείσῃ ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ τὸν ἐπροστάτευον, ὅτι ὀκτῶ ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπὸ τὴν νῆσον Ἐλβαν εἶχε γευθῆ ἐπὶ πολεμικοῦ τινος ἀγγλικοῦ πλοίου, ὅτι ὁ συνταγματάρχης ἢ στρατηγὸς Κέμπελ ὅστις ἤτο ἀγγλικὸς ἐπίτροπος ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκεῖθεν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν καὶ ἐπομένως ὅτι αὐτὸς εἶχε δυνηθῆ νὰ κάμῃ τὰς προπαρασκευὰς του καὶ ν' ἀποπλεύσῃ.

Ε. Τὰ στρατεύματα εἶχον φανερώσει πρὸ τῆς προκηρύξεώς σας κακὰς διαθέσεις κατὰ τοῦ βασιλέως;

Α. Ὑπῆρχε θεοῦός τις ὑπόκωφος, ἀλλ' αἱ κακαὶ διαθέσεις τῶν στρατευμάτων ἦσαν γνωσταί. Ἐνόμισα ὅτι ἠδυνάμην νὰ τὰς μεταβάλω διατάττων νὰ συλληφθῆ τὴν 13 τὸ πρῶτ' ἀξιοματικὸς τις τὸν ὁποῖον ὁ στρατηγὸς Βουρμόντ πρέπει νὰ γνωρίζῃ καὶ ὅστις εἶχε τὴν πρόθεσιν ν' αὐτομολήσῃ

πρὸς τὸν Βοναπάρτην. Διέταξα τὸν στρατηγὸν Βουρμόντ νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὸ φρούριον τοῦ Βεζανσῶν.

Μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Βοναπάρτου πολὺ ὀλίγον τὸν εἶδον. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην προκήρυξιν τῆς 14 δὲν ἔζων πλέον· δὲν ἐπεθύμουν εἰμὴ τὸν θάνατον, καὶ ἔπραξα πᾶν ὅ,τι ἠδυνήθην διὰ νὰ εἶρω αὐτὸν εἰς τὸ Βατερλώ. Ὅταν ἐπέστρεψα ἀπὸ τὸ κτήμά μου διὰ νὰ παρευρεθῶ εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ Μαΐου, ὁ Βοναπάρτης μὲ εἶπε: — Σὰς ἐνόμιζα μεταναστεύσαντα. — Ἐπρεπε νὰ πράξω τοῦτο ἐνωρίτερον, τῷ ἀπεκρίθην, ἀλλὰ τώρα εἶναι πολὺ ἀργά.

Πρέπει νὰ εἶπω ὡσαύτως ὅτι εἶχον οἰκιακὰς δυσαρεσκείας. Ἡ σύζυγός μου ἐνόμιζεν ἀδιστακτικῶς ὅτι ἐβάδιζα κατὰ τοῦ Βοναπάρτου, καὶ τοῦτο τὴν ἐλύπει. Ἐπεπλήχθην πολὺ παρ' αὐτοῦ καθὼς καὶ ἡ σύζυγός μου, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν μὲ ὑπέβλεπον μεγάλως. Δὲν ἤθελε νὰ παρουσιασθῆ ἐνώπιόν του ἡ σύζυγός μου, ἐγὼ δὲ τὸν ἠρώτησα διὰ ποῖον λόγον ἤτο ὠργισμένος κατ' αὐτῆς. Αὐτὸς δὲ μὲ ἀπεκρίθη ὅτι ἡ σύζυγός μου εἶχεν ὀμιλήσει ἀπρεπῶς. Πολλάκις ἐπεθύμησα ν' αὐτοχειριασθῶ, πλὴν δὲν τὸ ἔπραξα διότι ἤθελα νὰ δικαιολογηθῶ. Γνωρίζω ὅτι οἱ τίμιοι ἄνθρωποι θὰ μὲ μεμφθῶσι· μέμφομαι αὐτὸς ἐμαυτὸν· ἔσφαλα, καὶ μέμφομαι ἐμαυτὸν διὰ τοῦτο· ἀλλὰ δὲν εἶμαι προδότης, παρεσύρθη καὶ ἠπατήθη.

Ε. Τὴν ἡμέραν τῆς εἰς τὴν πρωτεύουσα ἀφίξεώς σας, ὁ στρατάρχης Σούλτ, ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν, δὲν σὰς παρεκίνησε νὰ μὴ παρουσιασθῆτε εἰς τὸν βασιλέα;

Α. Ὅταν εἶδα τὸν ὑπουργόν, μὲ εἶπεν οὕτως: Ὁ Βοναπάρτης ἀπέβη εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐγὼ δὲ τῷ ἀπεκρίθην: Τώρα τὸ ἔμαθα, εἶναι παραφροσύνη, τί πρέπει νὰ πράξω; Ὁ ὑπουργὸς μὲ ἀπεκρίθη ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Βεζανσῶν ὅπου εἶχε στείλει τὰς πρὸς ἐμὲ ὀδηγίας. — Ἀλλὰ τί θὰ κάμω ὅταν φθάσω ἐκεῖ; Πρέπει νὰ συναζῶ τὰ στρατεύματα; πρὸς ποῖον σημείον νὰ διευθύνω ταῦτα; — Θὰ τὸ μάθετε, μὲ ἀπεκρίθη ἀποτόμως, ἀναγινώσκων τὰς ὀδηγίας σας. Ὀμίλησα πρὸς αὐτὸν

περὶ τῆς ἐπιθυμίας μου νὰ ἴδω τὸν βασιλέα. — Μὴ ὑπάγετε εἰς τὸν βασιλέα, με εἶπε με τὸν αὐτὸν τόνον, ἡ μεγαλειότης του πάσχει καὶ δὲν δέχεται. Ἀφῆκα τὸν ὑπουργὸν λέγων πρὸς αὐτόν: Δὲν θὰ μ' ἐμποδίσετε νὰ ἴδω τὸν βασιλέα.

Ε. Ἐννοεῖτε ποῖον τάχα νὰ ἦτο τὸ αἷτιον διὰ τὸ ὁποῖον ὁ στρατάρχης Σουλτ σὰς ἀπέτρεπε νὰ ἰδῆτε τὴν μεγαλειότητά του;

Α. Ὅχι, δὲν δύναμαι νὰ μαντεύσω. Τὸν διηρέθισα παντοιοτρόπως διὰ νὰ τὸ μάθω καὶ διὰ νὰ πληροφορηθῶ ὡσαύτως πόσα στρατεύματα ἔμελλα νὰ ἔχω εἰς τὴν διοίκησίν μου· ἀλλὰ δὲν κατῴρθωσα νὰ λάβω παρ' αὐτοῦ καμμίαν ἐξήγησιν. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι, ἂν εἶχα ἀκολουθήσει τὰς ὁδηγίας μου, δὲν ἤθελα κινήσει διόλου τὰ στρατεύματα τὰ ὑπὸ τὴν διοίκησίν μου καὶ θὰ ἔμενα μόνος εἰς τὸ Βεζανών. Πῶς συνέβη ὥστε ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Σουλτ νὰ ἔλθῃ νὰ διασκορπίσῃ τὰ στρατεύματα ταῦτα ἀντὶ νὰ τὰ συναθροίσῃ; Ἄν ἤθελα νὰ προδώσω θὰ ἔδίδα ψευδεῖς εἰδήσεις εἰς τὸν Σουσὲ καὶ εἰς τὸν Οὐδινῶ καὶ δὲν θὰ τοὺς παρεκίνουν νὰ βαδίσωσιν ἐμπρός. Ὁ Σουσὲ με ἔγραψεν ὅτι τὰ στρατεύματά του ἦσαν ἤδη εἰς ἀναβρασμόν· ὁ Ζερὰρ ὅστις ἐδυσπίστει πρὸς τὸν Σουσὲ ἐπεθύμει νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν. Ὁ στρατηγὸς Βερτρὰν εἶχε στείλει παντοῦ γράμματα καὶ προκηρύξεις. Ὁ Βοναπάρτης μὴ βλέπων νὰ φθάνωσιν ὁ Βουρμόντ, ὁ Λεκούρβ, ὁ Λαζενετιερ, ὁ Δουβαλὲν καὶ ἄλλοι τινὲς ἀξιοματικοὶ, διέταξε νὰ τοὺς συλλάβωσι καὶ τοιχοκολλήσωσι τὰ ὀνόματά των εἰς τὰς πόλεις, ἀλλ' ἀνεκάλεσε τὴν διαταγὴν του κατὰ τὴν εἰς Παρισίους ἀφίξίν μου καὶ ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Μερμέ ὡς στρατιωτικὸν ἀρχηγὸν εἰς τὸ Βεζανών.

Ἴδου ἐν συνόψει ἡ πρώτη ἐξέτασις· εἰς τὴν δευτέραν συνεδρίασιν ὁ Κ. Δεκάζ ἐνδιέτριψεν εἰς τὴν ὑποτιθεμένην συνωμοσίαν καὶ εἰς τὸ δῆθεν ἀνεξήγητον μετατροπῆς τὴν ὁποῖαν κανεῖς δὲν ἐνόει κάλλιον τοῦ ἐπιτηδειοτάτου τούτου ἐξεσταοῦ.

Ε. Ἰσχυρίζεσθε ὅτι μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς εἰς Λὸν-δε-Σωλνιὲ ἀφίξεώς σας δὲν

διδενοήθητε καὶ δὲν ἐσχεδιάσατε νὰ λειποτακτῆσθε καὶ νὰ ἐγκαταλείπετε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ βασιλέως.

Α. Βεβαίωτατα. Δὲν ἐγνώριζον τί ἔπραξαν τυχὸν ὁ κόμης Ἐρλὸν, ὁ Λεφρέρ Δενουὲτ καὶ οἱ ἄλλοι. Δύνασθε νὰ ἐρωτήσατε τὸν Κολβέρ, τὸν Σεγκιούρ καὶ αὐτὸν τὸν Λεφρέρ Δενουὲτ τί τοὺς εἶπα πρὸ τῆς ἐκ Παρισίων ἀναχωρήσεώς μου, καὶ ἂν δὲν τοὺς παρεκίνησα νὰ μείνωσι πιστοὶ εἰς τὸν βασιλέα.

Ε. Ἐάν δὲν εἴχετε συλλάβει πρὸ τῆς εἰς Λὸν-δε-Σωλνιὲ ἀφίξεώς σας τὸ σχέδιον τοῦ νὰ συνενωθῆτε μετὰ τὸν Βοναπάρτην καὶ νὰ ταχθῆτε μετὰ τῶν στρατευμάτων σας εἰς τὰς διαταγὰς του, πῶς ἠδυνήθητε ν' ἀποφασίσετε τόσοον ταχέως νὰ μεταβάλλετε διαγωγὴν καὶ γνώμην;

Α. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ὁμοιάζει με αἰφνιδίαν διάρρηξιν προχώματος... Ὁμολογῶ ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι δυσεξήγητον, προήλθε δὲ ἐκ τῶν ποικίλων διαβεβαίωσεων τῶν πρακτῶρων τοῦ Βοναπάρτου. Ὁ νομάρχης τοῦ Βούργου εἶχε δεῖξει εἰς ἐμὲ μέγαν τρόμον, ἡ δὲ καταστροφὴ ἐφαίνετο γενικὴ. Ἐν τούτοις δὲν ἔκαμα καμμίαν μεταβολὴν μέχρι τῆς ἀναγνώσεως τῆς προκηρύξεως εἰς τὰ στρατεύματα. Δὲν εἶχα λάβει καμμίαν ἐπιστολὴν τοῦ Βοναπάρτου καὶ κανεῖς ἀπεσταλμένος δὲν ἦλθε πρὸς ἐμὲ πρὸ τῆς νυκτὸς τῆς 13 πρὸς τὴν 14 μαρτίου· δὲν ἤμην εἰς σχέσεις μετὰ κανένα, δὲν εἶχον μάθει τίποτε ἐξ ὧσιν εἶχον συμβῆ προγενεστέρως. Ἐσφαλα βεβαίως ἀναγνώσας τὴν προκήρυξιν ἀλλὰ παρεούρθην ὑπὸ τῶν περιστάσεων. Ἡ ἀπόδειξις ὅτι ἀκόμη καὶ τὴν 13 ἡμην πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τὰς ὁποίας ἔγραψα κατ' ἐκείνην τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς τοὺς στρατάρχας Σουσὲ καὶ Οὐδινῶ ἢ πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον ἐπιστολὴ μου ἐγράφη τὸ ἑσπέρας καὶ πιστεύω ὅτι γίνεται μνεία τούτου ἐν αὐτῇ. Νομίζω ὅτι ἄλλοι στρατηγοὶ ἔλαβον γράμματα τοῦ Βερτρὰν, ἀλλ' ὅτι δὲν ἐτόλμησαν νὰ τὰ δεῖξωσι.

Ε. Δὲν ἐλάβατε καὶ σεῖς ἐπιστολάς ἀπὸ αὐτόν, ἢ δὲν σὰς ἀνεκοίνωσαν τὰς παρὰ τῶν στρατηγῶν ληφθείσας; Δὲν σὰς εἶπαν τοῦλάχιστον τί περιεῖχον αὐταί;

Α. Ὅχι, δὲν ἀνεκοινώθη εἰς ἐμὲ καμμία ἐπιστολή. Ἐλαβον ἐπιστολὰς τοῦ Βερτρὰν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 13 πρὸς τὴν 14 μὲ ἀντίτυπα τῆς προκηρύξεως. Νομίζω ὅτι καὶ ἄλλοι ἔλαβον, ἀλλὰ δὲν τὰς εἶδον. Ὁ Βουρμόντ ἔλαβε καὶ αὐτὸς μίαν διὰ τῆς ὁποίας διετάττετο νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸ Μακῶν. Νομίζω ὅτι αὕτη ἦτο γεγραμμένη ἐκ Τούρνου, ὑπὸ χρονολογίαν 13 ἢ 14.

Ε. Τί περιεῖχεν ἡ ἐπιστολή τὴν ὁποίαν ἐλάβετε παρὰ τοῦ Βερτρὰν;

Α. Τὴν διαβίβασιν ἀπλῶς τῆς προκηρύξεως, καὶ τὴν πρόσκλησιν νὰ τὴν διαδώσω καὶ νὰ διευθύνω τὰ στρατεύματά μου πρὸς τὸ Διζῶν.

Ε. Δὲν ἐλάβετε ὡσαύτως πρὸ τῆς 13 μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Βοναπάρτου;

Α. Δὲν ἔλαβον ἐπιστολὴν παρ' αὐτοῦ εἰμὴ τὴν νύκτα τῆς 13 πρὸς τὴν 14. Πρέπει νὰ εὐρίσκειται εἰς τὰ ἔγγραφα μου. Μὲ διέταττε νὰ βαδίσω πρὸς τὸ Μακῶν ἢ τὸ Διζῶν καὶ νὰ ἔχω κατόπιν μου πολὺ πυροβολικόν. Μὲ ἔλεγε: Πρέπει νὰ ἔχετε ἕκατὸν τηλεβόλα' ἂν σὰς λείπουν, εὔρον ἐγὼ πεντακάσια εἰς τὴν Γρατιανούπολιν. Δὲν μὲ ἀνέφερε τίποτε περὶ τοῦ βασιλέως· μὲ ἔδιδε διαταγὰς ὅπως ἤθελε πράξει ἐν ἔτος πρότερον, καὶ ὡς ἐάν ἡ ἀμοιβαία ἡμῶν θέσις δὲν εἶχε μεταβληθῆ ποτέ. Οἱ πράκτορές του μὲ εἶχον εἰπεῖ ὅτι ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ ἐν Παρισίοις ἂν ἤθελε τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν καθόσον ἀνήγγελλον εἰς αὐτὸν οἱ θιασῶταί του. Τὰ αὐτὰ μὲ ἐπανάλαβεν ὁ ἴδιος κατὰ τὴν πρώτην μας συνέντευξιν. Μὲ ἐπεφόρτισε μάλιστα εἰς τὸ Διζῶν νὰ γράψω πρὸς τὸν Μαρέ ὅτι ἦτο περιττὸν νὰ γράψῃ τίποτε ἐν Παρισίοις καὶ ὅτι ὁ θρίαμβός του ἦτο ἀναπόφευκτος· ἔγραψα λοιπὸν κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοϊαν πρὸς τὸν Μαρέ δούκα τοῦ Βασσάνου, συγγενῆ αὐτοῦ, κατοικοῦντα εἰς Διζῶν, ἐγγεγραμμένον εἰς τὴν ἐθνοφυλακὴν καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι καὶ οἰκονομικὸν ἐπιθεωρητὴν. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἐπιστολή τὴν ὁποίαν ἔγραψα πρὸς τὸν Μαρέ, καὶ τοῦτο κατὰ διαταγὴν.

Ε. Δὲν ἐλάβετε καὶ ὑμεῖς ἐπιστολὴν τινα τοῦ ἀρχαίου τούτου ὑπουργοῦ;

Α. Ὅχι, δὲν ἔγραψα πρὸς τὸν Μαρέ

εἰμὴ κατὰ συνέπειαν διαταγῆς τὴν ὁποίαν εἶχον λάβει παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος δι' ἐπιστολῆς διευθυνθείσης πρὸς ἐμὲ παρὰ τοῦ ἰδίου εἰς Διζῶν. Αὐτὸς εἶχεν ἤδη προχωρήσει καὶ φθάσει μάλιστα νομίζω εἰς τὸ Φοντενεβλό.

Ε. Πῶς γίνεται, ἐνῶ αὐτὸς ἦτο πολὺ πλησιέστερον ὑμῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, νὰ σὰς ἐπεφόρτισε νὰ γράψετε εἰς τὸν Μαρέ; Ἡ ἐπιστολή σας πρέπει νὰ ἔφθασε μετ' αὐτόν.

Α. Ὑποθέτω ὅτι τῷ ἔγραψε καὶ ὁ ἴδιος καὶ ὅτι μὲ ἐπεφόρτιζε νὰ τῷ γράψω ἀπλῶς πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειαν. Πλὴν ἡ ἐπιστολή μου πρέπει νὰ ἔφθασε πρὸ αὐτοῦ, διότι ὁ Βοναπάρτης ἦτο ἐμπρὸς μου μόνον κατὰ μιᾶς ἡμέρας πορείαν.

Ε. Εἰξέυρετε τοῦ ἔλαβε τὰ πρῶτα γράμματα τὰ σταλέντα πρὸς αὐτὸν ἐκ Παρισίου;

Α. Ὅχι.

Ε. Ὁ Σαβαρῆ δὲν ἦτο ἤδη πλησίον του ὅταν τὸν συνητήσατε;

Α. Ὅχι. Καθ' ὅσα ἤκουσα, ὁ Σαβαρῆ εἶχε μείνει εἰς τὰ περίεξ τῶν Παρισίων καὶ ἔτρεχεν εἰς τοὺς ἀγρούς. Νομίζω ὅτι συνητήσατε τὸν Ναπολέοντα εἰς Παρισίους.

Ε. Ὁ Βοναπάρτης δὲ, σὰς ἀνεκοίνωσε τὰς σκευωρίας αἰτινες εἶχον προπαρασκευάσει καὶ διευκολύνει τὴν ἐπάνοδόν του;

Α. Μὲ ὠμίλησε περὶ τῆς συνεντεύξεώς του μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Κόλερ, περὶ τοῦ γεύματός του ἐπὶ ἀγγλικῷ τινος πλοίου. ἤμεθα περίπου δεκαπέντε εἰς τὴν τράπεζαν. Ἀνήγειλεν ὅτι τὸ ἔργον ἦτο πρὸ πολλοῦ παρεσκευασμένον. Ὁ Καμβρόν, ὁ Λαβδουῆρος, ὁ Βερτρὰν, ὁ Δρουῦ, ὁ Βουγέ, συνταγματάρχης τις τοῦ πυροβολικοῦ ὅστις εἶχε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πυροβολικοῦ τῆς φρουρᾶς καὶ ὠνομάζετο νομίζω Ἀλιζ, καὶ εἰς συνταγματάρχης Πολλωνὸς παρεύρισσοντο εἰς τὸ γεῦμα ἐκεῖνο. Μὰς ὠμίλησε λεπτομερῶς περὶ ὅσον εἶχον συμβῆ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του, καὶ συνδιελέχθη μετ' ἡμῶν περὶ τῶν μεγίστων πραγμάτων ὡς καὶ περὶ τῶν ἐλαχίστων. Ἠξέυρε, π. χ., τί εἶχε συμβῆ εἰς τὸ ἐν τῷ Δημαρχεῖῳ βασιλικὸν γεῦμα, καὶ ἔκαμε τὴν παρατήρησιν ὅτι οἱ στρατάρχαι δὲν εἶχον δι' ἑαυτοὺς

ἐκεῖ θέσεις προσδιωρισμένας· με εἶπε μάλιστα ὅτι ἡ σύζυγός μου δὲν εἶχε προσκληθῆ, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ἀληθές· τὸ μόνον ἀληθές, εἶναι ὅτι δὲν εἶχεν ὑπάγει, διότι εἶχε λάβει τὴν πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως εὐρισκομένη εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ὁ Βοναπάρτης με ἠρώτησε περὶ πολλῶν προσώπων. Νομίζω ὅτι αὐτὸς με ἐγνωστοποίησε τὴν κατὰ τοῦ Σούλτ δυσμένειαν καὶ τὴν ἐγχειρίσιν τοῦ ζήφους του εἰς τὸν βασιλέα.

Ἦτο κάλλιστα πληροφορημένος περὶ ὅλων ὅσα συνέβαινον καὶ εἶχον συμβῆ ἐν Παρισίαις· ἀνέφερε πολλὰς γυναῖκας στραταρχῶν μὴ προσκληθείσας εἰς τὸ ἐν τῷ Δημαρχεῖῳ γεῦμα.

Ὡμίλησε περὶ τῆς ἐπικηδείου τελετῆς τῆς 21 ἰανουαρίου· με ἠρώτησε τί ἔκαμνεν ὁ Σούλτ, καὶ διατί ὁ ὑπουργὸς οὗτος εἶχε κόψει τὰς στρατιωτικὰς μοίρας εἰς δύο στέλλων δύο ἀντιστρατήγους δι' ἐκάστην μοῖραν, εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστος αὐτῶν ἀνταπεκρίνετο ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ ὅστις κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶχεν ἀνθρώπους εἰς αὐτὸν ἀνήκοντας καὶ ἄλλους ἀνήκοντας εἰς τὸν βασιλέα. Οὕτω φθάσας εἰς τὸ Βεζανσὼν, εὗρον τὸν στρατηγὸν Μερμέ ὅστις συνεμερίζετο ἐν ἀγνοίᾳ μου πρὸ εἴκοσι ἡμερῶν τὴν ἀρχηγίαν τῆς μοίρας μετὰ τοῦ Βουρμόντ. Ὁ Μερμέ εἶχε τὴν ἔδραν του εἰς τὸ Λὸνς-Λε-Σωλιγιέ, καὶ ὁ Βουρμόντ εἰς τὸ Βεζανσὼν.

Ε. Ὁ Βοναπάρτης δὲν σὰς ἀνεμίμησεν ἐν τῇ ἐπιστολῇ του τῆς 13 τὰς ἀρχαίας σχέσεις σας, καὶ δὲν μετεχειρίζετο τὸ σὺ ὀμιλῶν πρὸς ὑμᾶς;

Α. Ὅχι, ποτὲ δὲν με εἶπε σὺ. Με ὠμίλει μόνον περὶ τῶν ἐστρατειῶν μου, με ἔλεγεν ὅτι ἐνθυμεῖτο πάντοτε μετ' εὐχαριστήσεως τὰ κατορθώματά μου καὶ νομίζω ὅτι με ὠνόμαζεν ἀνδρείον μετὰ τῶν ἀνδρείων, ὅπως συνείθιζεν ἐνίοτε.

Ε. Καθ' ὅσα ὠμολογήσατε εἰς τὴν πρώτην σας ἐξέτασιν, φαίνεται ὅτι εἶχετε διατηρήσει μέχρι τῆς 13 τοῦ ἑσπέρας τὴν ἐλπίδα τοῦ ὅτι τὰ στρατεύματά σας ἤθελον βράδισαι κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὅτι δὲν ἐλάθετε ἀφορμὴν νὰ τιμωρήσετε καμμίαν ἀνυποταξίαν τῶν ὑφ' ὑμᾶς ἀνδρῶν.

Α. Δὲν ἐλάβον ἀφορμὴν νὰ τιμωρήσω

εἰμὴ ἓνα μόνον ἀξιωματικὸν καθὼς σὰς εἶπον. Ἡ ἀποσύνθεσις δὲν ἐγένεν εἰμὴ τὴν 14 τὸ πρωί· πρότερον ὑπῆρχε μόνον ἀναβρασμός. Ὁ νομάρχης ἤλθε καὶ μοὶ ἀνήγγειλε μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς προκηρῦξεως ὅτι, ὀρκισθεὶς εἰς τὸν βασιλέα, ἤθελε νὰ μείνῃ πιστὸς καὶ ἀπεσῦρετο. Τῷ ἐπέτρεψα ν' ἀποσυρθῆ εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ἄς τὸν ἐρωτήσουν ἂν ἐζήτησα νὰ τὸν ἀποτρέψω ἀπὸ τὴν ἀπόφασίν του. Αὐτὸς μόνος καὶ ὁ συνταγματάρχης Δουβαλὲν με ἔκαμαν παρατηρήσεις καὶ ἔδειξαν ἀντίστασιν.

Ὁ στρατάρχης εἶπεν ἐπὶ τέλους· Ἐπεθύμουν νὰ ἡδύνασθε νὰ ἀκυρώσητε ὅσα εἶπον εἰς τὴν τελευταίαν μου ἐξέτασιν περὶ τοῦ Ζεράρ, Βουρμόντ καὶ ἄλλων στρατηγῶν. Δὲν θέλω νὰ καταγγείλω κανένα, ἐπιθυμῶ μόνον ν' ἀποδείξω εἰς τὸν βασιλέα ὅτι δὲν ἐσκόπευα νὰ τὸν προδώσω· ὅταν τὸν ἀπεχαιρέτισα, ἀνεχώρησα μετὰ τὸν σκοπὸν νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου δι' αὐτόν. Ὅσα ἔπραξα ἔπειτα, εἶναι μέγα δυστύχημα· ἡ κεφαλὴ μου παρεζαλίσθη, ἀλλὰ ποτὲ δὲν συνέλαβα τὸ σχέδιον νὰ προδώσω τὸν βασιλέα. Ἠδυνάμην νὰ δραπέτεύσω εἰς τὴν Ἀμερικὴν, πλὴν ἔμεινα μόνον διὰ νὰ σώσω τὴν τιμὴν τῶν τέκνων μου. Εἶχον ἀναγγείλει ἀναχωρῶν ἐκ Παρισίων ὅτι ἤμην ἔτοιμος νὰ θέσω ἐμαυτὸν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ βασιλέως. Δὲν φροντίζω διὰ τὴν ζωὴν μου, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν τιμὴν τῶν τέκνων μου.

Εἰς τὴν τρίτην ἐξέτασιν, ὁ Κ. Δεκαζ ἠρώτησε τὸν στρατάρχην: Γνωρίζετε διατί συνελήφθητε;

Α. Δὲν ἔμαθον τὸ αἴτιον τῆς συλλήψεώς μου εἰμὴ εἰς τὸ Ὀριλιάκ, ἐν τῷ νομῷ Καντάλ, ὅπου ἐκοινοποιήθη εἰς ἐμὲ τὸ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 24 τοῦ παρελθόντος ἰουλίου.

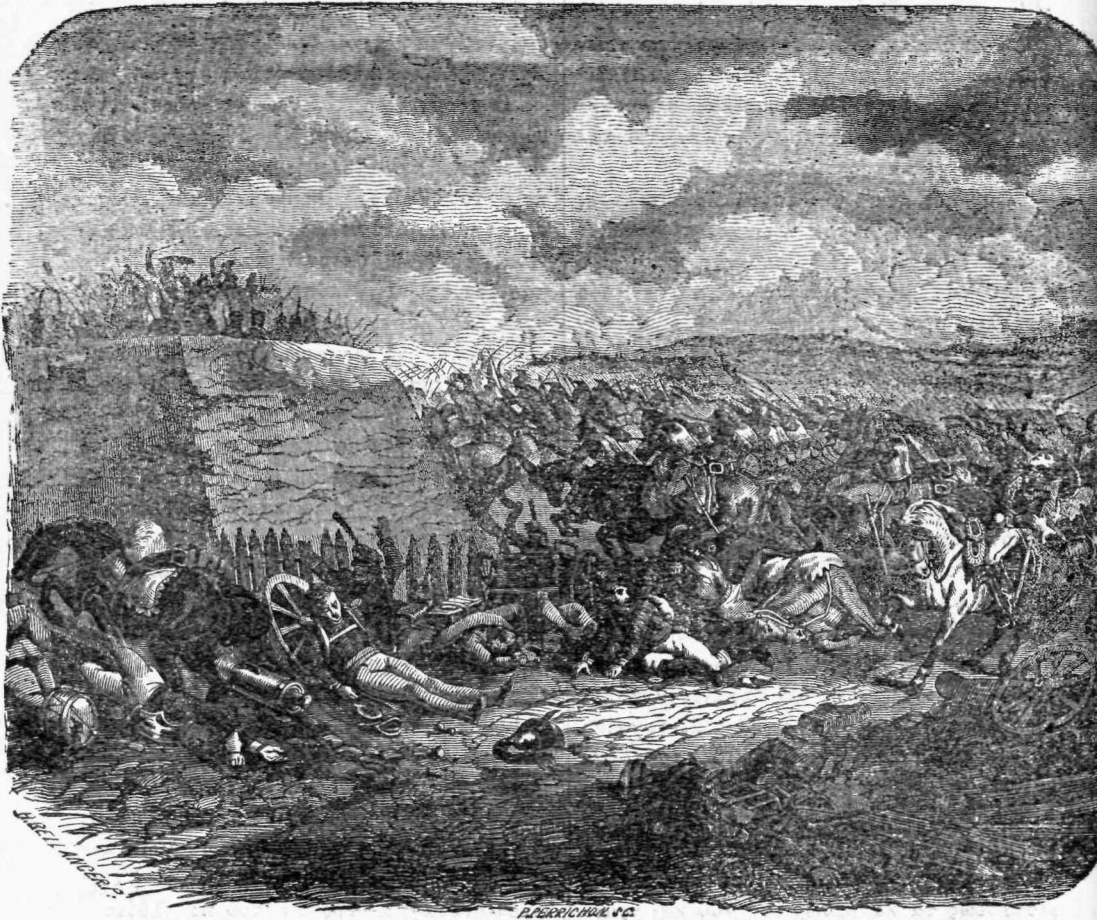
Ε. Ποῦ συνελήφθητε, καὶ κατὰ συνέπειαν τίνος διαταγῆς;

Α. Συνελήφθη ἐν τῇ ἐξοχικῇ κατοικίᾳ τοῦ Βεσσονίς, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Λῶ, κατὰ διαταγὴν τοῦ Λωκάρδ νομάρχου τοῦ Καντάλ τὴν 5 τοῦ παρελθόντος ἀπριλίου ὑπὸ ἐνὸς μοιάρχου, ἐνὸς ὑπομοιάρχου καὶ δεκατεσσάρων χωροφυλάκων οἵτινες παρευθῶς με ὠδήγησαν εἰς τὸ Ὀριλιάκ.

Ε. Διατί κατά τήν 3 αὐγούστου εὐρίσκεισο εἰς τόν νομόν τοῦ Λώ;

Α. Ἄνεχώρησα ἐκ Παρισίων τήν 6 ἰουλίου κατά τήν εἴσοδον τῶν συμμάχων εἰς τήν πρωτεύουσαν. Ἡ πρόθεσίς μου ἦτο νά μεταβῶ εἰς Ἐλβετίαν εἶχον διαβατήριον τοῦ ὑπουργοῦ τῆς γενικῆς ἀστυνομίας καί ἀπεριόριστον ἄδειαν παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ

τῶν στρατιωτικῶν ὅστις με ἐπέτρεπε νά ὑπάγω εἰς τήν χώραν ἐκείνην διὰ νά ἀναλάβω τήν ὑγείαν μου. Εἶχον μάθει καθ' ὁδόν ὅτι ὁ Λουκιανὸς Βοναπάρτης ὅστις εἶχε διαβῆ ἀπὸ τῶ Λυών, εἶχε γευματίσει εἰς τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ κόμητος Βούβνα, καί ὅτι ἴσως κατὰ συνέπειαν εἰδοποιήσεως αὐτοῦ, ὁ

Ἡ μάχη τῆς Μοσκόβας

Λουκιανὸς εἶχε συλληφθῆ εἰς Τουρίνον. Ὁ γενικὸς ἀστυνόμος τοῦ Λυών, ἐλθὼν νά με ἐπισκεφθῆ, με εἰδοποίησεν ὅτι ὅλοι οἱ πρὸς τήν Ἐλβετίαν δρόμοι ἐφυλάττοντο ὑπὸ Αὐστριακῶν, ὅτι ἦτο φόβος μὴ συλληφθῶ παρ' αὐτῶν καί με συνεβούλευσεν ἢ νά ζητήσω παρ' αὐτῶν διαβατήρια, ἢ νά ὑπάγω

εἰς τὰ μεταλλικὰ ὕδατα τοῦ Σαίτ Ἀλβάνου πλησίον τῆς Ῥοάνης μεχρισοῦ ἐλθῶσι νεώτεροι εἰδήσεις ἐκ Παρισίων. Εἰς ταῦτα ἀπεκρίθην ὅτι ἂν δὲν ἠδυνάμην νά ὑπάγω ἀσφαλῶς εἰς τήν Ἐλβετίαν, ἐπροτίμων νά ὀπισθοδρομήσω εἰς τὰ Παρίσια. Τὸ διαβατήριον τὸ ὅποιον ἔφερα, ἐπεθεωρήθη ὑπὸ

τοῦ γενικοῦ τούτου ἀστυνόμου διὰ τὴν εἰς Παρισίους ἐπιστροφήν μου. Ἐν τούτοις ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω προσωρινῶς εἰς Σαιντ Ἀλβάν μαθὼν ὅτι τὸ Μουλὲν καὶ ἄλλαι πόλεις γειτονικαὶ κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Ἐκεῖ, εἰς τὸ Σαιντ Ἀλβάν, πιστὸς τις ἄνθρωπος τῆς κυρίας στραταρχίδος Νεύ, σταλεῖς ὑπ' αὐτῆς πρὸς ἐμὲ μὲ παρεκίνησε νὰ ὑπάγω εἰς ἐντάμωσίν της εἰς τὴν ἐξοχικὴν κατοικίαν τοῦ Βεσονίς, ἀνήκουσαν εἰς μίαν τῶν συγγενῶν τῆς κυρίας στραταρχίδος· καὶ τῶντι ἐφθασα ἐκεῖ τὴν 29 Ἰουλίου καὶ ἔμεινα μέχρι τῆς 5 αὐγούστου ὅτε συνελήφθη. Ὁδηγηθεῖς, ὡς προεῖπον, εἰς τὸ Ὀριλιὰν τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως, ἔμεινα ἐκεῖ μέχρι τῆς 15 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ὅτε ἡ διαταγὴ νὰ ὀδηγηθῶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκομίσθη ὑπὸ τοῦ μοιράρχου Ζωμάρ καὶ ἐνὸς ὑπομοιράρχου οἵτινες μὲ συνώδευσαν καὶ μὲ ὠδήγησαν εἰς τὸ ἐνταῦθα κεντρικὸν δεσμοτῆριον ὅπου ἐφθασα τὴν 19 τὸ πρῶτ.

Ε. Ἐγγράψετε εἰς τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην, ἐνῶ ἦτο εἰς τὴν Ἐλβαν, ἢ εἰς τινὰ τῶν περὶ αὐτόν;

Α. Ὅχι.

Ε. Πρὸ τῆς εἰς Γαλλίαν ἐπανόδου τοῦ Ναπολέοντος, μήπως ἐλάβετε εἰδοποιήσεις τινὰς περὶ τῆς μελετωμένης ἐπιστροφῆς του;

Α. Ὅχι, δὲν ἐγνώριζα τίποτε περὶ τῶν σχεδίων του.

Ε. Ποῦ ἦσθε ὅταν ὁ Βοναπάρτης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Γαλλίαν;

Α. Ἦμην εἰς τὸ ἐν Κουδρῶ κτήμμά μου, πλησίον τοῦ Σατωδῶν, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἐρελοάρ.

Ε. Πῶς ἐμάθετε τὴν εἰσβολὴν ταύτην;

Α. Δὲν τὴν ἔμαθον εἰμὴ κατὰ τὴν εἰς Παρισίους ἀφίξίν μου τὴν 7 μαρτίου παρὰ τοῦ συμβολαιογράφου μου Βαταρδῆ.

Ε. Διατί κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀνεχώρησατε ἀπὸ τὸ ἐν Κουδρῶ κτήμμά σας;

Α. Κατὰ συνέπειαν τῶν διαταγῶν τοῦ Κ. δουκὸς τῆς Δαλματίας, ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν, αἵτινες ἐκομίσθησαν πρὸς ἐμὲ διὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ του, ἔφερον δὲ χρονολογίαν τῆς 7 καὶ ἐνεχειρίσθησαν εἰς

ἐμὲ τὴν 6 μ. μ. Εἰδοποιούμην δι' αὐτῶν ὅτι, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως, ὠφείλον νὰ μεταβῶ παρευθὺς εἰς τὴν ἐν Βεζανσῶν θέσιν μου, ὅπου ἤθελον λάβει νέας διαταγὰς. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Δαλματίας ἔδωκα διαταγὰς διὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, καὶ ἐκίνησα τὸ ἐσπέρας διὰ τὴν πρωτεύουσαν ὅθεν ἔπρεπε νὰ διαβῶ διὰ νὰ λάβω στολὰς τινὰς καὶ ὅπου ἠλπίζον νὰ μάθω τὸν λόγον τῶν τοιούτων μέτρων καθότι ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ὑπουργοῦ δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ μὲ δώσῃ περὶ τούτου καμμίαν πληροφορίαν. Φθάσας εἰς Παρισίους ὑπῆγον εἰς τὴν Αὐτοῦ Ὑψηλότητα τὸν Δούκα τοῦ Βερόι ὅστις ἐπεβεβαίωσεν εἰς ἐμὲ τὴν εἰδήσιν τὴν ὅποιαν εἶχα μάθει ἤδη παρὰ τοῦ συμβολαιογράφου μου καὶ μὲ ἠρώτησεν ἐὰν γνωρίζω τὸν συνταγματάρχην Λαβεδοῦρον. Τῷ ἀπεκρίθην ὅτι οὗτος ἦτο ἄλλοτε ὑπασπιστὴς τοῦ πρίγκηπος Εὐγενίου. Πιστεύων ὅτι δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸν βασιλέα πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου, ἐπειδὴ εἶχον μάθει ὅτι ἡ Μεγαλειότης του ἔπασχε, παρεκάλεσα τὴν Αὐτοῦ Ὑψηλότητα νὰ εὐαρεστηθῇ νὰ προσφέρῃ τὰ σεβάσματά μου εἰς τὸν βασιλέα καὶ νὰ τὸν βεβαιώσῃ ὅτι ἤθελον ἐκπληρώσει τὰ καθήκοντά μου μετὰ πολλοῦ ζήλου. Ἡ Ὑψηλότης του εὐηρεστήθη νὰ μὲ ὑποσχεθῇ ὅτι ἤθελε πράξει τούτο, ἐγὼ δὲ ἐξερχόμενος τοῦ Κεραμεικοῦ μετέβην εἰς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν τὸν ὅποιον ἠρώτησα ἐὰν ἠδύνατο πρὸ τῶν ὀδηγιῶν τὰς ὁποίας ἔλεγεν ὅτι ἤθελον εὐρεῖ εἰς τὸ Βεζανσῶν, νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς ἐμὲ τὸ σύνολον τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν μέτρων τῶν ἀποφασισθέντων πρὸς ματαίωσιν τῶν σχεδίων τοῦ Βοναπάρτου. Ὁ ὑπουργὸς δὲν ἠθέλησε νὰ ἐξηγηθῇ λέγων ὅτι ἤθελον λάβει τὰς ὀδηγίας μου φθάνων εἰς τὴν θέσιν μου, ὅτι ὁ Κ. στρατηγὸς Βουρμόντ, διοικητὴς τῆς ἐκτῆς στρατιωτικῆς μοίρας, εἶχεν ἤδη λάβει διαταγὰς τὰς ὁποίας ἤθελε μὲ κοινοποιήσῃ κατὰ τὴν εἰς Βεζανσῶν ἀφίξίν μου.

(Ἐνταῦθα ὁ στρατάρχης λέγει ὅτι δὲν δύναται νὰ δώσῃ ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τῶν διαταγῶν τὰς ὁποίας ἔλαβε φθάνων εἰς Βεζανσῶν, καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ

τῶν στρατευμάτων τὰ ὅποια ἔθεσαν εἰς κίνησιν. Ἐχει ἀνάγκη, λέγει, διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ δώσῃ περὶ τούτου σαφεῖς ἐξηγήσεις, νὰ παρατηρήσῃ τὰ ἔγγραφα του, ἄλλως δὲ παραπέμψει εἰς τὰ ἀντίγραφα αὐτῶν τὰ ὅποια πρέπει νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν.)

Ε. Εἰς ποῖον μέρος καὶ ποῖαν ἡμέραν συνήνθητε μὲ τὰ στρατεύματά σας;

Α. Εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλιε τὴν 12 μαρτίου. Τοῦτο ἦτο τὸ μέρος τῆς συναθροίσεως τὸ ὁποῖον εἶχον προσδιορίσει κατὰ συνέπειαν τῶν εἰδήσεων τὰς ὁποίας μὲ εἶχε φέροι τὴν 40 εἰς τὸ Βεζανσὼν ὁ Κ. Μαγέ, πρῶτος εὐπατριδῆς τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως, συνοδεύσας αὐτὸν εἰς Λυὼν καὶ παρὰ τοῦ ὁποίου ἔμαθα κατὰ πρῶτον τὴν εἶδησιν τῆς κυριεύσεως τῆς Γρατιανουπόλεως παρὰ τοῦ Βοναπάρτου, τῆς ἀποσικιρτήσεως τῶν στρατευμάτων καὶ τῆς ὀπισθοχωρήσεως τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν Ροάννην. Ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω εἰς συνάντησιν τῶν στρατευμάτων τὰ ὅποια ἐβάδιζον πρὸς τὸ Λυὼν κατὰ διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ Βουρμὼντ καὶ ἐπεφόρτισα τὸν Κ. Μαγέ, μέλλοντα νὰ ἐπανέλθῃ πλησίον τοῦ κόμητος τῆς Ἀρτεσίας, νὰ παρακινήσῃ αὐτὸν νὰ δρίσῃ συνέντευξιν τινα μετ' ἐμοῦ καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ μᾶς συναντήσῃ μετὰξὺ Ὠξόνης καὶ Βεζανσῶν. Τὰ στρατεύματα ἐβάδισαν κλιμακοειδῶς ἀπὸ τὸ Βουργὼν μέχρι τοῦ Σαιντ Ἀμοῦρ, τοῦ Λόνς-Λε-Σωλιε καὶ τοῦ Πολινὸ, ἐκτὸς τοῦ ἑκτου συντάγματος τῶν οὐσάρων τὸ ὁποῖον ἐκ Δόλης ἐστάλη εἰς Ὠξόνην.

Ε. Πότε ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης συνήντησε τὰ στρατεύματα ταῦτα καὶ ποίας πληροφορίας ἔλαθε περὶ τῶν διαθέσεών των διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν βασιλέα;

Α. Μὲ ἐσθθαίωσαν ὅτι αἱ διαθέσεις των ἦσαν πολὺ κακαὶ, καὶ, διὰ νὰ κατορθώσω νὰ κρατήσω αὐτὰ εἰς ὑποταγὴν, συνήθροισα πανταχοῦ τοὺς ἀξιωματικοὺς, καθ' ὅσον ἀπὴντων συντάγματα καθ' ἑδὼν, διὰ νὰ ὑπομνήσω εἰς αὐτοὺς τὸ καθήκον των καὶ τὴν πίστιν τὴν ὁποίαν ὄφειλον εἰς τὸν βασιλέα. Οἱ στρατηγοὶ Βουρμὼντ καὶ Λεκουρβὲ ἦσαν παρόντες, καὶ δύνανται νὰ

μαρτυρήσωσι πᾶν ὅ,τι εἶπον καὶ ἔπραξαν διὰ νὰ ἐμπεδώσω τοὺς ἀξιωματικοὺς εἰς τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντός των.

Αἱ πρῶται αὐτὰ ἀνακρίσεις ἐχρησίμωσαν ὡς βάσις τῆς διαδικασίας. Ὁ στρατάρχης, κατὰ τὰς τρεῖς πρῶτας ἐβδομάδας τῆς ἀνακρίσεως διέμεινεν ἐκτὸς πάσης συγκοινωνίας. «Τὸ δεσμοκτήριόν του, λέγει ὁ Κ. Βολαβέλ, κείμενον εἰς τὸ βάθος σκοτεινοῦ διαδρόμου, ἦτο μακρὸν καὶ στενὸν, καὶ εἰς τὸ ἄκρον εἶχεν εἰδός τι παραθύρου κλειομένου ἔξωθεν διὰ ξυλίνου φραγμοῦ τοῦ ὁποίου τὸ ἀνοιγμα κατὰ τὸ ἄνω μέρος δὲν ἄφινε νὰ εἰσέρχεται ἀρκετὸν φῶς ὥστε ὁ δέσμιος νὰ δύναται νὰ ἀναγινώσκῃ. Κύρια ὀνόματα καὶ ἀναφωνήματα ἀπελπισίας χαραραγμένα δι' ἄνθρακος ἐπὶ τῶν τοίχων ἦσαν τὸ μόνον κόσμημα τῆς θλιβεράς ἐκείνης κατοικίας· ἀχρεῖόν τι κλινόξυλον, μία παλαιὰ τράπεζα, ἐν κάθισμα καὶ δύο δυσώδη ἀγγεῖα ἀπετέλουν ὅλην τὴν διακόσμειν αὐτοῦ. Ὁ στρατάρχης ἔμεινεν ἐκεῖ ἕνα μῆνα. Μεταφερθεὶς ἔπειτα ἄνωθεν τοῦ δεσμοκτηρίου, ὅπου ἐφυλάττετο ὁ κόμης Λαβαλέτ, εἰς δωμάτιόν τι ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ γραμματέως τῆς φυλακῆς, ὅπου ἔθεσαν καὶ μίαν θερμάστραν διὰ νὰ τὸν προφυλάττωσιν ἀπὸ τὸ ψύχος, δὲν εἶδε νὰ μεταβληθῶσιν ἐκ τούτου οἱ τραχεῖς τρόποι τῶν δεσμοφυλάκων του· ὁ κατασκοπικὸς καὶ βάνουσος δεσποτισμὸς των τὸν παρηνόχλει καὶ ἐκεῖ εἰς τὰς ἀθωοτέρας διασκεδάσεις· ὁ στρατάρχης ἔπαιξε πολὺ καλὰ τὸν αὐλὸν· ἐπὶ τινος ἡμέρας ἐπροσπάθησε νὰ διασκεδάσῃ τὴν ὀχληρίαν τῆς θέσεώς του δι' αὐτοῦ τὸ ὄργάνου, ἀλλὰ καὶ ἡ παρηγορία αὐτῆ τῷ ἀφῆρέθη ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τοὺς κανονισμοὺς τῆς φυλακῆς. Ἀπ' ἄλλου μέρους ἐπέτρεπον εἰς αὐτὸν νὰ κάμῃ καθ' ἡμέραν δύο συντόμους περιπάτους ἐντὸς στενῆς τινος αὐλῆς ὅπου δύο σκοποὶ μὲ τὸ ὄπλον ἐπὶ βραχίονος ἰστάμενοι ὑπὸ κεκαλυμμένην τινὰ σοάν σχηματίζουσιν μίαν τῶν πλευρῶν τῆς αὐλῆς τὸν παρεφύλαττον διαρκῶς. Ἡ αὐστηρά αὐτῆ ἐπιτήρησις δὲν ἔπαυε ποτέ· ἡμέραν καὶ νύκτα τρεῖς σκοποὶ, συνήθως φέροντες στολὴν χωροφυλάκων ἢ ἐπιλέκτων πεζῶν καὶ ἱππέων τῆς πρώην αὐτοκρατορικῆς

φρουράς, ἐφύλαττον ὑπὸ τὰ παράθυρά του καὶ εἰς τὴν θύραν του ἡ ἀστυνομία δυσπιστοῦσα εἰς τοὺς ἐν τῷ παλαιῷ στρατῷ ὑπηρετήσαντας στρατιώτας, δὲν ἀνέθετε τὴν λυπηρὰν ταύτην ὑπηρεσίαν εἰμὴ εἰς ἀνθρώπους δεδοκιμασμένης ἀφοσιώσεως, εἰς βασιλικούς ἐθελοντάς, εἰς παλαιούς συντρόφους τῶν ἀνταρτῶν τῆς Βρετανίας καὶ τῆς Βανδέας, καὶ εἰς σωματοφύλακας κρυπτομένους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὰς προμνηθεύσας στολάς.»

Μετὰ τὴν εὐγενῆ ἀποποίησην τοῦ στρατάρχου Μονσέ, τὸ στρατιωτικὸν συμβούλιον εἶχε συγκροτηθῆ ἄλλοις ὡς ἐφεξῆς :

Πρόεδρος ὁ στρατάρχης κόμης Ζουρδάν· δικασταὶ οἱ στρατάρχαι Μασένας, Μορτιέ, Ὀζερὸ καὶ οἱ ἀντιστράτηγοι κόμης Μαιζών, Κλαπαρέδ καὶ Βιλάτ· βασιλικὸς ἐπίτροπος ὁ Ζοανβίλ· εἰσηγητὴς ὁ στρατοπεδάρχης κόμης Γρόνδλερ.

Ὁ στρατηγὸς Μαιζών κατώρθωσε ἡ ἀπαλλαχθῆ τῶν δυσαρέστων τούτων καθιζήτων παρατηρήσας ὅτι ὁ στρατηγὸς κόμης Γκαζάν ἦτο ἀρχαιότερός του κατὰ τὸν βαθμὸν, ὅθεν ὁ τελευταῖος οὗτος τὸν ἀντικατέστησε.

Τὴν 3 νοεμβρίου τὸ στρατιωτικὸν συμβούλιον συνεδρίασε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ δικαστικοῦ καταστήματος ὅπου συνήθως συνεδριάζει τὸ κακουργοδικεῖον.

Ἀπὸ πρῶτας πλήθος ἄπειρον συνωθεῖτο εἰς τὰς πύλας τοῦ δικαστηρίου, ἐντὸς δ' αὐτοῦ αἱ πλείοτεραι θέσεις κατεῖχοντο ἤδη ὑπὸ πολυαριθμῶν προνομιούχων. Ἐκεῖ παρετήρει τις, ὡς εἰς τὴν δίκην τοῦ Λαβεδουέρου, ἀριθμὸν τινα θεατῶν ἐφελκυσθέντων ὑπὸ ἐχθρικῆς περιεργείας, μετανάστρας, κυρίας τῆς αὐλῆς, ξένους, τὸν πρίγκηπα Αὐγουστον τῆς Πρωσσίας, τὸν λόρδον καὶ τὴν λέδην Κάστελριγ, τὸν πρίγκηπα Μέττερνιχ. Ἀλλὰ τὰ ἐχθρικά αἰσθήματα τοῦ μέρους τούτου τῆς ἡμετέρας ἀντεσταθμίζοντο εὐρυχώρως ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων τῆς πλειοψηφείας τῶν θεατῶν οἵτινες ἦσαν φίλοι τοῦ στρατάρχου.

Ἡερίξ τοῦ δικαστηρίου, πορυάριθμα ἀποσπάσματα τῆς ἐθνοφυλακῆς, ἡ χωροφυλακὴ σχεδὸν ὅλη καὶ μέγα μέρος τοῦ σώμα-

τος τῶν πυροσβεστῶν ἐφύλαττον διὰ τὴν εὐτάξιαν. Ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ἡ ἐθνοφυλακὴ καὶ οἱ ἀπόμαχοι ἐξετέλουν τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὁ στρατάρχης Ζουρδάν ἤνοιξε τὴν συνεδρίασιν κατὰ τὴν δεκάτην ὥραν καὶ ἡμίσειαν. Πρῶτόν τι παρεμπύπτον ἐβράδυνε τὴν πρόδον τῆς δίκης· ὁ Μασένας, ἐπιθυμῶν ἡ ἀποφύγη τὴν ἀτιμίαν τὴν ὁποίαν ὁ Μονσέ τόσον εὐθαρσῶς εἶχεν ἀπομακρύνει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐπρότεινε τὴν ἐξαιρέσιν του ἕνεκα ἀρχαίων δυσαρεσκίων αἵτινες ἐν Ἰσπανίᾳ εἶχον ἀναφυῆ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Νέυ. Τὸ συμβούλιον ἐρωτήθη ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ δὲν ἐνόμισεν ὅτι τοιαῦτα δυσαρεσκίαι ἠδύναντο νὰ ἐπιβρέασωσι τὴν συνείδησιν τοῦ δικαστοῦ καὶ ἀπέκρουσε τὴν ἐξαιρέσιν του.

Ὁ κατηγορούμενος δὲν παρευρέθη εἰς τὴν πρῶτην ταύτην συνεδρίασιν. Ὁ γραμματεὺς ἀνέγνωσε τὰς ἐξετάσεις τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας, ἔπειτα δὲ τὰς ἀνακριτικὰς ἐκθέσεις· μεταξὺ τούτων αἱ ὑπὸ τοῦ κόμητος Γρόνδλερ γερόμεναι ἐξετάσεις συναδεύοντο ὑπὸ τῆς ἐξῆς διαμαρτυρήσεως :

«Κηρύττω διὰ τῆς παρουσίας ὅτι ἀρνούμαι τὴν ἀρμοδιότητα παντὸς πολεμικοῦ συμβουλίου διὰ νὰ μὲ δικάσῃ συμφώνως μὲ τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως ὑπὸ χρονολογίαν 24 τοῦ παρελθόντος ἰουλίου. Ἐν τούτοις, σεβόμενος τοὺς κυρίους στρατάρχας τῆς Γαλλίας καὶ τοὺς ὑποστρατήγους τοὺς συγκροτοῦντας τὸ πολεμικὸν συμβούλιον, εἶμαι ἔτοιμος ἡ ἀπαντήσω εἰς τὰς ἐρωτήσεις τὰς ὁποίας ὁ στρατοπεδάρχης κύριος κόμης Γρόνδλερ (ἐκπληρῶν καθήκοντα εἰσηγητοῦ) εὐαρεστηθῆ ἡ ἀποτείνῃ πρὸς ἐμέ.

«Ἐν τῷ κεντρικῷ δεσμοτηρίῳ τὴν 14 Σεπτεμβρίου 1815.

«Ὁ στρατάρχης πρίγκηψ τῆς ΜΟΣΚΟΒΑΣ.»

Εἰς τὰς ἐξετάσεις ταύτας τῆς ἐνώπιον τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου διαδικασίας αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Νέυ εἶναι ἀκριβέστεραι, σαφέστεραι, τακτικώτεραι. Εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταφέρωμεν ἐδῶ τὰ οὐσιωδέστερα αὐ-

τῶν μέρη, καθότι αὐται ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τῆς δίκης.

Ε. Βίπατε ὅτι εἶδατε κατὰ πρόωτον τοὺς πράκτορας τοῦ Βοναπάρτου τὴν νύκτα τῆς 13 πρὸς τὴν 14 μαρτίου. Διατί λοιπὸν ἡ προκήρυξις σας φέρει χρονολογίαν 13 μαρτίου;

Α. Κατὰ λάθος φέρει τὴν χρονολογίαν ταύτην, εἶναι δὲ πραγματικῶς τῆς 14. Τὴν ἀνέγνωσα μόνος μου εἰς μέρος τι τῶν στρατευμάτων, τὰ δὲ ἄλλα ἔλαβον γνῶσιν αὐτῆς διὰ τῆς διαταγῆς τῆς ἡμέρας.

Ὁ στρατάρχης ὁμολογεῖ ὅτι ἔλαβε γνῶσιν πλὴν μόνον διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ ὄχι ἐπισήμως τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος κηρύττοντος τὸν Βοναπάρτην προδότην καὶ ἀντάρτην καὶ παραγγέλλοντος πάντας τοὺς πολίτας νὰ τρέξωσι κατ' αὐτοῦ. Μέγα μέρος τῶν στρατευμάτων, λέγει, εἶχεν ἤδη ἐγκαταλείπει τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως πρὶν αὐτὸς δημοσιεύσῃ τὴν προκήρυξιν. Δύο τάγματα τοῦ 76^{ου} συντάγματος εἶχον μάλιστα τολμήσει νὰ κρατήσωσι δέσμιον εἰς τὸ Βουργον τὸν στρατηγὸν τῶν Γωτιέ· ἐπειδὴ ὅμως αἱ κακαὶ διαθέσεις τῶν στρατευμάτων δὲν δύνανται νὰ τὸν δικαιολογήσωσιν ὅτι ἠνώθη μὲ τὸν Βοναπάρτην, ἀποδίδει πᾶν ὅ,τι ἡ διαγωγή του ἔχει ἐγκληματικὸν εἰς τὴν ἀκάθεκτον φορὰν τῶν περιστάσεων καὶ εἰς τὸν φόβον τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

—Οἱ πράκτορες τοῦ Βοναπάρτου, εἶπεν, εἶχον ἤδη κατορθώσει νὰ ἐπιβρᾶσωσιν ὅλα τὰ στρατεύματα. Ἦδη ἀπὸ τῆς 10 καὶ τῆς 11 μέγα μέρος τῶν στρατιωτῶν ἤρχιζον νὰ συζητῶσι, πάμπολλοι ἀφανεῖς καὶ ἀγνωστοὶ πράκτορες εἶχον ἀναμιχθῆ μεταξὺ αὐτῶν ἔμαθον ἀκολούθως ὅτι δύο ἀετοφόροι σημαῖαι εἶχον δοθῆ κρυφίως εἰς τοὺς στρατιώτας. Ὁ ἐρεθισμὸς ἦτο μέγιστος· σιγῇ φανερὰ ἀνήγγελλον ὅτι τὰ στρατεύματα ἤσαν ἔτοιμα νὰ ὑψώσωσι τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας· οἱ στρατιῶται ἠπειλοῦν νὰ μὲ φονεύσωσι, καθὼς ἔμαθον παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Βουρμόντ καὶ πολλῶν ἄλλων στρατιωτικῶν. Ἦμην τετραγαμῆνος καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος διὰ τὴν φρικώδη θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Γαλλία ἔμελλε νὰ εὐρεθῇ

καὶ παρεσύρθη μᾶλλον ἀπὸ τὸν χεῖμαρρον, πλὴν δὲν ἔδωκα τὸ παράδειγμα.

Τὴν πρῶταν τῆς ἡμέρας ὅτε ἀνέγνωσα τὴν προκήρυξιν εἰς τὰ στρατεύματα, ἐκάλεσα πλῆσιν μου τοὺς στρατηγούς Λεκούρβ καὶ Βουρμόντ καὶ τοῖς ἀνέγνωσα τὴν προκήρυξιν· προσεκάλεσα δὲ συγχρόνως τὸν Βουρμόντ νὰ μὲ εἰπῇ εἰς τὴν τιμὴν του τί ἐφρόνει περὶ αὐτῆς. Ἀμφότεροι ἐνέκρινον τὸ περιεχόμενον τῆς καὶ μὲ συνώδευσαν εἰς τὴν πλατεῖαν ὅπου ὁ Βουρμόντ εἶχε διατάξει νὰ συναθροισθῶσι τὰ στρατεύματα.

Ε. Ὅταν ἀπεφασίσατε νὰ συνενωθῆτε μὲ τὸν Βοναπάρτην, ἐγράψατε εἰς τοὺς στρατάρχας Σουσὲ καὶ Οὐδινῶ εἰδοποιῶν αὐτοὺς περὶ τῆς ἀποφάσεώς σας;

Α. Ὅχι. Νομίζω ὅτι τοῖς ἔγραψα μετὰ τινος ἡμέρας διαβιβάζων εἰς αὐτοὺς τὰς διαταγὰς τὰς ὁποίας εἶχα λάβει παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Βερτρᾶν.

Ε. Ποῦ συνητήσατε τὸν Βοναπάρτην;

Α. Εἰς τὸ Ὠξέρ πρὸς τὸ ὁποῖον μὲ εἶχεν εἰδοποιήσει ὅτι ἔμελλον νὰ βαδίσωσι τὰ στρατεύματα.

Ε. Ἐλάθετε μεταξὺ τῆς 13 καὶ 14 μαρτίου διαταγὰς παρὰ τῶν ὑπουργῶν τοῦ βασιλέως;

Α. Ἐλαβον ἐπιστολὴν τινα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν εἰς Βεζανσὸν διὰ τῆς ὁποίας ἀνηγγέλλοντο πρὸς ἐμὲ αἱ στρατιωτικαὶ κινήσεις αἱ παραγγελλθεῖσαι εἰς τοὺς στρατάρχας Σουσὲ καὶ Οὐδινῶ, πλὴν δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς τὴν χρονολογίαν τῆς.

Ε. Δὲν διατάξατε νὰ συλλάβουν πολλοὺς στρατηγούς καὶ ἀνωτέρους ἀξιωματικούς ἔχοντας θέσεις εἰς τὸν νομὸν σας, μεταξὺ δὲ ἄλλων τοὺς στρατηγούς Βουρμόντ, Λεκούρβ, Δελῶρ, Ζαβέρν, τὸν κόμητα Σὲ, νομάρχην τοῦ Δουβ καὶ τὸν Κ. δήμαρχον τῆς Δόλλης;

Α. Μάλιστα, κατὰ τὴν διαταγὴν τὴν ὁποίαν ἔλαβον παρὰ τοῦ Βοναπάρτου τοῦτο ἦτο μέτρον προσωρινὸν τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἐνόμιζεν ὠφέλιμον, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον δὲν τοὺς ἐβλαψε καθότι οἱ περισσότεροι αὐτῶν εἶχον φθάσει εἰς τὰ Παρίσια συγχρόνως σχεδὸν μὲ τὸν Βοναπάρτην· ἔμαθον

ἀκολούθως ὅτι δὲν ἠνωχλήθησαν καὶ ὅτι εἶχε σταλῆ διαταγὴ εἰς τὸν στρατηγὸν Μερμέ διοικητὴν τοῦ Βεζανσῶν ν' ἀποφυλακίσῃ ὅλους τοὺς συλληφθέντας ἐκτὸς τοῦ Νομάρχου τοῦ Βεζανσῶν ὅστις ἀπέμψθη ἐκ τῆς πόλεως.

Ε. Γνωρίζετε τὸν Κ. Καϊρὼλ, ἀξιωματικὸν ἐπὶ τῶν τροφίμων;

Α. Μάλιστα.

Ε. Διατὶ τὸν ἐφυλακίσατε εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλιε;

Α. Δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ ἔδωκα τοιαύτην διαταγὴν. Νομίζω ὅτι τὸν ἐπέπληξα μόνον διότι δὲν ἔλαβεν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν διατροφὴν τῶν στρατευμάτων, καὶ τὸν διέταξα νὰ ὑπάγῃ εἰς Βεζανσῶν νὰ φροντίσῃ περὶ τούτου.

Ε. Φθάνων εἰς τὸ Βεζανσῶν διατάξατε ν' ἀφοπλίσῃ τὸ φρούριον;

Α. Ὅχι.

Ε. Ἡξέυρετε ἂν ὁ διευθυντὴς τοῦ πυροβολικοῦ ἀπέσυρε τηλεβόλα ἀπὸ τῶν προμαχῶνων καὶ κατὰ ποίαν διαταγὴν;

Α. Δὲν ἔμαθον περὶ τούτου τίποτε. Δύναται δὲ νὰ ζητηθῆ λόγος ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Βουρμόντ διὰ νὰ γνωσθῆ ἂν ὑπῆρχον περὶ τούτου διαταγαί.

Ε. Ἐνθυμείσθε νὰ ἐζητήσατε διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου σας δεκαπέντε χιλιάδας φράγκων παρὰ τοῦ νομάρχου τοῦ Βεζανσῶν;

Α. Ὅχι.

Ε. Παρὰ τίνος ὁ στρατηγὸς Γωτιέ διετάχθη νὰ ὀπισθοχωρήσῃ πρὸς τὸ Βούργον μετὰ τοῦ 76^{ου} συντάγματος;

Α. Ὑποθέτω ὅτι διετάχθη παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Βουρμόντ.

Ε. Παρὰ τίνος ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ἔμαθε τὴν ἀνταρσίαν τοῦ 76^{ου} συντάγματος καὶ τὴν συνεννόησιν του διὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ συνενωθῆ μετὰ τὸν Βοναπάρτην;

Α. Παρὰ τοῦ νομάρχου τῆς Αἰνῆς καὶ δύο ἄλλων ἀνθρώπων ἐρχομένων ἐκ Λυῶν.

Ε. Ποίας δυνάμεις εἶχετε ὑπὸ τὰς διαταγὰς σας εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλιε πεζικοῦ ὡς καὶ ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ;

Α. Εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλιε εὐρίσκοντο τὸ 60^{ον} καὶ 77^{ον} σύνταγμα τῆς γραμμῆς, τὸ 8^{ον} τῶν ἀεροβολιστῶν καὶ τὸ 5^{ον} τῶν

δραγόνων, τὸ δὲ πυροβολικὸν δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη.

Ε. Πόθεν ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης περιέμενε τὸ πυροβολικὸν τῆς;

Α. Ἐκ Βεζανσῶν. Ὁ στρατηγὸς Μονζεναι εἶχε διαταχθῆ νὰ τὸ διευθύνῃ εἰς Λόνς-Λε-Σωλιε. Νομίζω ὅτι ἐφθασεν ἐκεῖ μία κανονοστοιχία τὴν 15· ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω τοῦτο διότι εἶχα ἤδη ἀναχωρήσει ἐκ τῆς ῥηθείσης πόλεως.

Ε. Ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ἔγραψε τὴν 13 ἐκ Λόνς-Λε-Σωλιε ἐπιστολὴν τινα πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν διὰ τῆς ὁποίας τῷ ἐγνωστοποιεῖ τὴν συγκρότησιν τῶν δύο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς μοιρῶν. Τὰ στρατεύματα ταῦτα λοιπὸν ἦσαν εἰς τὸ Λόνς-Λε Σωλιε ἢ εἰς τὰ πέρα;

Α. Σᾶς ἀπήντησα ἤδη ὅτι δύο συντάγματα ἦσαν εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλιε, ὁ λοιπὸς στρατὸς ἦτο κατεσκευασμένος εἰς τὰ πέρα ἐκτὸς τοῦ 3^{ου} συντάγματος τῶν οὐσσάρων τοῦ ὁποίου μέγα μέρος εἶχεν ἤδη αὐτομολήσει πρὸς τὸν Βοναπάρτην, τοῦ 6^{ου} ἐπίσης τῶν οὐσσάρων τὸ ὁποῖον εἶχα διευθύνει πρὸς τὴν Ὀζόννην καὶ τοῦ 76^{ου} εὐρίσκομένου εἰς Βούργον, τὸ δὲ πυροβολικὸν δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη ὅλον καὶ αἱ μοῖραι τῶν ὁποίων εἶχα γνωστοποιήσει τὴν συγκρότησιν εἰς τὸν ὑπουργὸν δὲν θὰ ἐδύναντο νὰ συσσωματωθῶσι πρὸ τῆς 15.

Ε. Ἀπὸ τί συνέκειντο αἱ πολεμικαί σας προμήθειαι εἰς τὸ Λόνς-Λε-Σωλιε;

Α. Δὲν δύναμαι νὰ ἀπαντήσω ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην. Γνωρίζω μόνον ὅτι τινὰ τῶν συνταγμάτων τοῦ πεζικοῦ ἐμελλον νὰ ἔχῃσι πεντήκοντα πυριτοβολὰς κατ' ἄνδρα, ἄλλα δὲ συντάγματα δὲν εἶχον παντελῶς τοιαύτας. Μετὰ τὴν ταχύτητα εἶχον ἐξαποσταλῆ τὰ στρατεύματα, ὥστε ὁ στρατηγὸς Βουρμόντ εἶχε λησμονήσει νὰ διανεμῇ πυριτοβολὰς εἰς τινὰ τῶν συνταγμάτων. Κατὰ τὴν εἰς Βεζανσῶν ἀφιξίν μου δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη εἰς μόνος ἵππος διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ στρατοῦ μου καὶ ἠναγκάσθη νὰ στειλῶ ἐκ Λόνς-Λε-Σωλιε εἰς Βεζανσῶν ἕνα ἀξιωματικὸν τοῦ ἐπιτελείου τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ πολέμου φθάνοντα ἐκ Λυῶν μετὰ τοῦ Κ. Σορράν διὰ νὰ ζητήσω παρὰ τοῦ διευθυν-

τοῦ τοῦ πυροβολικοῦ νὰ πέμψῃ πυριτοβολὰς ταχυδρομικῶς.

Ε. Ὁμιλήσατε ἐμπιστευτικῶς μετὰ τοῦ Κ. Πρεσάμ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου σας περὶ τοῦ σχεδίου σας τοῦ νὰ συνενωθῆτε μὲ τὸν Βοναπάρτην;

Α. Ὁχι.

Ε. Δύνασθε νὰ μᾶς παρουσιάσετε καὶ τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν ἐλάβετε παρὰ τοῦ Βερτρὰν ἐκ μέρους τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τὴν νύκτα τῆς 13 μαρτίου καὶ τὸ πρωτότυπον τῆς προκηρῦξεως τὴν ὁποίαν ἀνεγνώσατε εἰς τὰ στρατεύματα καὶ ἦτις, ὡς λέγετε, ἦτο ἐπισυνημμένη εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ στρατηγοῦ Βερτρὰν;

Α. Τὰ δύο ταῦτα ἔγγραφα πρέπει νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸ γραφεῖόν μου.

Ε. Ἐνθυμείσθε νὰ εἶπατε ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Ἀὐγ-Ἀε-Σωλνιέ, εἰς τὰ περιστοιχοῦντα ὑμᾶς πρόσωπα, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς προκηρῦξεως, ὅτι ἡ ἐπάνοδος τοῦ Βοναπάρτου εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο παρεσκευασμένη πρὸ τριῶν μηνῶν καὶ ἐπέκεινα;

Α. Ὁχι, δὲν ἐνθυμοῦμαι τοιοῦτό τι.

Ε. Δὲν εἶπατε εἰς τὸν φροντιστὴν Καϊρώλ: «Πρὸ τριῶν καὶ ἐπέκεινα μηνῶν ἐγνώριζα τοῦτο ἐκ τῆς νήσου Ἐλβης;»

Α. Ὁχι.

Ε. Διετάξατε ἐν Δόλῃ νὰ τυπωθῆ καὶ τοιχοκολληθῆ καμμία προκηρῦξις;

Α. Δὲν ἐνθυμοῦμαι.

Ε. Εἶπατε τὴν 15 μαρτίου εἰς τὸν δὴμαρχον Δόλης, παρόντος καὶ τοῦ ἐπάρχου, ὅτι πρὸ τριῶν μηνῶν οἱ ΚΚ. στρατάρχει τῆς Γαλλίας εἶχον συλλάβει τὸ σχέδιον ν' ἀνατρέψωσι τὴν κυβέρνησιν τῶν Βουρβόνων καὶ ὅτι πρὸ ἐνὸς μηνὸς τὸ σχέδιον τοῦτο εἶχε κατασταθῆ ὀριστικὸν καὶ ἀμετάκλητον;

Α. Τοῦτο εἶναι ψεῦδος. Δὲν ἐγνώριζα τὸν δὴμαρχον τῆς Δόλης, νομίζω ὅτι τὸν εἶδον κατὰ τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης διάβασίν μου, ἀλλὰ δὲν τῷ εἶπον μήτε ἐμπιστευτικῶς μήτε ἐπισήμως τίποτε ἐξ ὅσων ἀναφέρει εἰς τὴν κατάθεσίν του.

(Μετὰ τινὰς ἡμέρας ὁ κόμης Γκρόνδλερ ἔφερε πάλιν τὸν λόγον εἰς τὰ δύο ἔγγραφα τῆς 13 μαρτίου.)

Ε. Παρηγγείλατε νὰ ζητηθῶσι τὰ δύο ἔγγραφα τῶν ὁποίων σᾶς προσεκάλεσα νὰ μᾶς παρουσιάσετε τὸ πρωτότυπον, δηλαδὴ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Βερτρὰν καὶ ἡ προκηρῦξις ἦτις κατὰ τὴν βεβαιώσιν σας ἦτο προσηρημένη εἰς ταύτην;

Α. Ἐζήτησα τὰ ἔγγραφα ταῦτα παρὰ τῆς κυρίας στραταρχίδος καὶ μὲ ἀπεκρίθη ὅτι ἅμα ἔμαθε τὴν σύλληψίν μου καὶ τὴν θανάτωσιν τοῦ συνταγματάρχου Λαβεδούρου, πρῶτόν τι ὄρηγμα ἀνησυχίας τὴν ὥθησεν εἰς τὸ νὰ διατάξῃ τὸν ἐν Κουδρῶ ἐπιστάτην τῆς νὰ καύσῃ ὅλα τὰ ἔγγραφα ὅσα εὑρίσκοντο εἰς τὸ κτήμά μου μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ τὰ δύο ζητούμενα ἔγγραφα. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐξετελέσθη.

(Εἰς μίαν ἄλλην ἀνάκρισιν, ὁ στρατάρχης ἐξιστορεῖ ὡς ἐφεξῆς τὴν ἀποστολὴν ἦτις τῷ ἐδόθη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τὴν ἐξ Ἐλβης ἐπάνοδον.)

— Ἀνεχώρησα ἐκ Παρισίων τὴν 23 μαρτίου κατὰ διαταγὴν τοῦ Βοναπάρτου διὰ νὰ μεταβῶ εἰς Αἴλλην. Ἐκεῖ εὑρισκόμενος, ἔλαβον διεξοδικωτάτην αὐτοῦ ἐπιστολὴν, τὴν 25 ἢ τὴν 26, ἐν τῇ ὁποίᾳ μὲ παρηγγέλλε νὰ διατρέξω ὅλον τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ ἀρκτικὸν σύνορον τῆς Γαλλίας, ἀπὸ τῆς Αἴλλης μέχρι τοῦ Λανδώ, νὰ ἐπιθεωρήσω τὰ στρατεύματα, καὶ νὰ ἐπισκεφθῶ τὰ φρούρια, καὶ νὰ βεβαιωθῶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ὀχυρωμάτων, τῶν πολεμφοδίων καὶ τῶν τροφῶν, καθὼς καὶ τὰ στρατιωτικὰ νοσοκομεία.

Κατὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην τὴν ὁποίαν ἐξεπλήρωσα ὡς ἐκτακτος ἐπίτροπος, ἤμην πρὸς τούτοις ἐπιφορτισμένος νὰ δίδω πληροφορίας περὶ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, νὰ τοὺς παύω προσωρινῶς ὡς αἰετὸν ἤθελον κρίνει τοῦτο ὠφέλιμον καὶ νὰ προτείνω τὴν ἀντικατάστασιν των. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἐξήσκησα τὴν ἐξουσίαν ταύτην μετὰ μεγίστης περισκέψεως καὶ ὅτι κανεὶς δὲν ἐπαύθη ὑπ' ἐμοῦ. Ὅταν ἔφθανα εἰς τὰς πόλεις, αἱ πολιτικαὶ καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ἤρχοντο νὰ μὲ ἐπισκεφθῶσιν. Ἐπληροφοροῦμην παρ' αὐτῶν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, τοῖς ἐγνωστοποιῶν τὰς

διαταγὰς μου καὶ τὴν εἰς ἐμὲ διαπιστευθεῖσαν ἐξουσίαν. Ἦτο φυσικώτατον νὰ ὁμιλῶ εἰς τὰς περιστάσεις ἐκείνας κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς τότε κυβερνήσεως, πλὴν ἀρνούμαι ἀπολύτως ὅτι ἐξέφερα ὅποιουσδήποτε ἐξυβριστικούς λόγους κατὰ τοῦ βασιλέως ἢ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του· αἱ ὁδηγίαι μου ῥητῶς παρήγγελλον νὰ διακηρύττω πανταχοῦ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἤθελε καὶ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ πολεμήσῃ ἐκτὸς τῶν συνόρων τῆς Γαλλίας, κατὰ τὰς συμβάσεις τὰς γενομένας ἐν "Ἐλβη μεταξὺ αὐτοῦ, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Αὐστρίας· ὅτι ἡ Αὐτοκράτειρα Μαρία Λουίζα καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ῥώμης ἤθελον μείνει ἐν Βιέννῃ ὡς ὄμηροι μέχρις οὗ ὁ αὐτοκράτωρ δώσει εἰς τὴν Γαλλίαν φιλελεύθερον σύνταγμα καὶ ἐκτελέσει ὅλους τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης, μετὰ δὲ ταῦτα ὅτι ἡ αὐτοκράτειρα ἤθελον ἔλθει μετὰ τοῦ υἱοῦ του νὰ τὸν εὔρη εἰς τοὺς Παρισίους. Εἶχον, ἐκτὸς τούτου, διαταγὴν, ἂν τυχὸν ὁ βασιλεὺς ἢ μέλη τινὰ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἐπιπτον εἰς χεῖράς μου, νὰ μὴ πράξω τίποτε διὰ νὰ τοὺς παρεμποδίσω, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀφήσω νὰ ὑπάγουν ὅπου ἤθελον ἐγκρίνει καὶ νὰ προστατεύσω μάλιστα τὴν ἐκ τῆς γαλλικῆς χώρας ἐξοδον. Ὄφειλον νὰ δίδω λόγον καθ' ἑκάστην εἰς τὸν ἴδιον Βοναπάρτην.

(ἐκκολουθεῖ.)

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΔΟΥΛΟΙ

ΚΑΙ

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος ἴδε φυλλ. β')

Πλὴν τῆς τῶν γεωργῶν καὶ τῶν δούλων, καὶ ἄλλης τινὸς πολυαρίθμου τάξεως τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ὄχλου ἡ διαγωγὴ πρὸς τοὺς κήρυκας τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι ἀξία ἰδιαιτέρας μελέτης.

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἡ Ῥώμη καταστᾶσα ὁ ὁμφαλὸς ὀλοκλήρου σχεδὸν τῆς οἰκουμένης συνεδέετο μετὰ τῶν ὑποτελῶν αὐτῇ ἐθνῶν διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν καὶ ἀπεράντων ἐκείνων λεωφόρων, ὧν τὰ λείψανα κινουσι σήμερον ἔτι τὴν ἐκπλήξιν τοῦ θεα-

τοῦ. Ἐξ ἐκάστης δὲ αὐτῶν συνέβησαν εἰς Ῥώμην καθ' ἡμέραν καὶ κατὰ σμῆνη ξένοι παντοιοὶ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν περᾶτων τῆς Αὐτοκρατορίας. Ὡς σήμερον ἐν Παρισίοις, οὕτω καὶ τότε ἐν τῇ αἰωνίᾳ πόλει πλειοτέρους ἀπῆντα τις Γερμανοὺς, Γαλάτας, Ἕλληνας, Αἰθίοπας καὶ Συρίους ἢ Ῥωμαίους. Ὁ τοιοῦτος πληθυσμὸς καθίσα ἀναγκαῖον ἀνάλογον πληθὺν ξενοδοχείων, ὧν ὁ ἀριθμὸς κατήντησεν ἐπὶ τῶν τελευταίων αὐτοκρατόρων νὰ ὑπερβῇ τὰς ὑπὸ Ῥωμαίων πολιτῶν κατοικουμένας οἰκίας. Οὐδεμία ἄλλη γλῶσσα εἶναι πλουσιωτέρα τῆς παρακμαζούσης λατινικῆς λέξεων σημαίνουσῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ παρέχειν ἐπὶ μισθῷ εἰς τοὺς προσερχομένους κατοικίαν, τροφήν, οἶνον, θερμὰ ποτὰ, λουτρά, ἐταίρας, κύβους καὶ πᾶν ἄλλο χρήσιμον ἢ εὐάρεστον. Οἱ φιλόλογοι καταρρέονται ὑπὸ ἀφθόνου ἰδρώτος ζητοῦντες νὰ ἐξακριβώσωσι ποία ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ *μαρσιοναρίων*, *φρουμενταρίων*, *καουοπόνων*, *παρόχων*, *κοπιαρίων*, *στραβουλαρίων*, *ποπῶν*, *ταβεραρίων*, *θερμοπωλῶν*, *βοτουλαρίων* καὶ *μυρίων* ἄλλων καπῆλων, εἰς ὧν τοὺς ὄνυχας ἐνέπιπτον οὐ μόνον οἱ ξένοι, ἀλλὰ καὶ πλείστοι τῶν Ῥωμαίων πολιτῶν, οἵτινες παρὰ τοῦ Νέρωνος καὶ Καλιγούλα εἶχον μάθει νὰ καταλίπωσι τοὺς ἐφραστίους θεοὺς χάριν τῶν καπηλείων. Ὁ πληθυσμὸς τῶν τοιούτων ξενοδόχων κατήντησε τοσοῦτος, ὥστε ν' ἀποτελεῶσιν ἐν τῷ ὄχλῳ κράτος ἐν κράτει. Ἄλλ' ἂν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦτο μέγας, τὸ ποῖον αὐτῶν ἦτο αἰσχιστον. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν συγχρόνων συγγραφέων πάντες οἱ κάπηλοι οὗτοι οὐ μόνον ἦσαν κλέπται καὶ προαγωγοί, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀπαγωγὰς καὶ δηλητηριάσεις καὶ δολοφονίας παρεῖχον προθύμως τὴν βοήθειάν των. Ἄλλ' ἀφίνοντες ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰς ἄλλας αὐτῶν κακίας, θέλομεν περιορισθῆ νὰ ἐξετάσωμεν πῶς καὶ οὗτοι προσηνέχθησαν πρὸς τοὺς χριστιανούς, ἵνα οὕτω καταστήσωμεν πλήρη τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ συρφετοῦ, εἰς ὃν ἐνασμενίζονται τινὲς, στρεβλοῦντες τὴν ἀλήθειαν χάριν κομματικῶν συμφερόντων, ν' ἀποδίδωσι τὴν τιμὴν τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐγκαιθιδρύσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ πλείστοι τῶν παντοίων τούτων καπήλων ἤσκουσι δύο συγχρόνως ἐπαγγέλματα. Τὰ καταστήματα αὐτῶν ὑφίσταντο συνήθως πλησίον τῶν ναῶν ἢ τῆς ἀμφιθεάτρων, καὶ ὁ κάπηλος πλὴν τῆς καπηλικῆς τέχνης ἦτο προσέτι καὶ ἱεροθύτης (victimarius) ἢ θηριοφύλαξ (bestiarius). Ὅσάκις εὐσεβεῖς τινες εἰδωλολάτραι ἐπεθύμουν νὰ προσφέρωσιν εἰς τινα τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου πρόβατον ἢ μοσχάριον, ὁ κάπηλος ἐνεδύετο τὰ ἱερτικὰ αὐτοῦ κοσμήματα καὶ ἐτέλει τὴν θυσίαν ἐν τῷ ναῷ· εὐθὺς δ' ἔπειτα μετὰ τὴν τελευτήν μετέφερε τὸ ζῶον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον καὶ μεταμορφούμενος εἰς μάγειρον παρεσκευάζεν αὐτὸ πρὸς εὐωχίαν εἰς τοὺς προσερχομένους τὴν θυσίαν. Ἄν δὲ πάλιν ἦτο θηριοφύλαξ προσέφερεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τοὺς θαμῶνας τοῦ ἐσιατορίου του, οἵτινες συνήθως ἀνῆκον εἰς τὰς κατωτάτας καὶ λιμωτούσας τάξεις τοῦ ὄχλου, τὰ πτώματα τῶν ἐν ταῖς μάχαις τοῦ ἀμφιθεάτρου πιπτόντων ζῶων. Ὁ ναὸς λοιπὸν καὶ τὸ ἀμφιθέατρον ἦσαν ἢ συνήθως ἀγορὰ, ἔνθα οἱ κάπηλοι ἐπρομηθεύοντο εὐθηνὰ τὰ παρατιθέμενα ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτῶν κρέατα. Τοῦτο δὲ συνέφερον οὐ μόνον εἰς τοὺς καπήλους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς αὐτῶν πελάτας, οἵτινες ἠδύνατο οὕτω ἀντὶ ὀλίγων λεπτῶν νὰ ἐμπλησθῶσι κρεάτων παντοίων. Ἴνα δὲ ἔχωσι καὶ τὸν οἶνον εὐθηνόν, οἱ καλοὶ οὗτοι ξενοδόχοι συνείθιζον νὰ διαφθείρωσι τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὰς οἰκίας τῶν πατρικίων μεταφέροντας αὐτὸν ἀγροκόμους καὶ ἀμαξηλάτας, λαμβάνοντες παρ' αὐτῶν ἀντὶ τῆς ἀπολαύσεως ἀθλίου δειπνῶν καὶ αἰσχροῦς τινοῦ ἐταίρας λάγνηνον ἐκλεκτοῦ οἴνου τῆς Σαβίνης ἢ τοῦ Φαλέρνου, ὃν ἀντικαθίστων ἐν τῷ βαρελίῳ, ἵνα καλυφθῇ ἢ ἔλλειψις, δι' ὕδατος τοῦ Τιβέρεως ἢ ἀρεψήματος κυδωνίων. Οὕτω δὲ οὐ μόνον τὸν κλοπιμαῖον οἶνον ὠφελοῦντο, ἀλλὰ καὶ τὴν φήμην προσεκτύωντο ὅτι ὁ οἶνος τῶν καπηλείων εἶναι καθαρώτερος τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης τῶν πλουσίων. Ἐκ τούτων βλέπει ὁ ἀναγνώστης ὅτι αἱ τρεῖς πηγαι εἰς ὧν οἱ μὲν κάπηλοι ἠντλοῦν ἀφθονα κέρδη ὁ δὲ ὄχλος τῆς Ῥώμης εὐθηνὰς εὐω-

χίας ἦσαν: α) αἱ εἰδωλολατρικαὶ θυσίαι, β) αἱ σφαγαὶ τοῦ ἀμφιθεάτρου, γ) ἡ κλοπή. Περιττὸν μετὰ τούτου νὰ μακροηρόσωμεν περιστῶντες τίνος ὑποδοχῆς ἔτυχε παρά τοῖς ἀνθρώποις τούτοις ὁ Χριστιανισμὸς, ὁ ἐρχόμενος νὰ στειρεύσῃ τὰς πηγὰς ταύτας. Ἐκ πάντων τῶν ἀντιπάλων τοῦ εὐαγγελικικοῦ κηρύγματος οἱ ἀγριώτεροι ὑπῆρξαν οἱ Ῥωμαῖοι κάπηλοι καὶ οἱ παρ' αὐτοῖς φοιτῶντες. Ἡ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Χριστιανῶν πάλη ἤρξατο ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου· σύνθημα δὲ αὐτῆς ὑπῆρξεν ἀδέσποτον τι οἰκόπεδον, ὅπερ οἱ χριστιανοὶ κατέλαβον πρὸς ἀνέγερσιν ἐκκλησίας, τὸ δὲ σωματεῖον τῶν καπήλων ἀντεποιεῖτο ἀγνοοῦμεν ἐπὶ τίνι δικαίωματι. Ἡ ἔρις ἔλαβε τοιοῦτον ὄγκον, ὥστε αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη νὰ μεσολαβήσῃ δι' ἀποφάσεως ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν, ἣν διετήρησεν ἡμῖν ὁ Δαμπρίδιος ἔχουσαν οὕτω «*Προτιμότερα εἶναι ἢ ἀνέγερσαι ναοῦ εἰς θεόν τινα οἰοῦν ἢ καπηλείου*». Ἐπὶ τοῦ οὕτω παρχωρηθέντος γηπέδου ἀνῆγέρθη ὁ ναὸς τῆς Ἁγ. Μαρίας τοῦ Τιβέρεως, ἡ πρώτη ἐν Ῥώμῃ χριστιανικὴ ἐκκλησία, δι' ἧς αἱ τελευταὶ τῆς νέας θρησκείας ἀνέβησαν ἀπὸ τῆς κατακόμβης εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς¹.

Ἐκτοτε ὁ μεταξὺ χριστιανῶν καὶ καπήλων πόλεμος ὑπῆρξεν ἀδιάλλακτος· σύμμαχοι δὲ τούτων πιστοὶ πλὴν τῶν χωρικῶν καὶ τῶν δούλων διέμειναν μέχρι τέλους οἱ κρεπωπῶλαι, οἱ ἐργολάθοι λουτρῶν, οἱ προαγωγοὶ, οἱ πλάνητες μεταπράται καὶ βραδύτερον οἱ μικροέμποροι καὶ τεχνῖται καὶ πάντα ἐν γένει τὰ κατώτερα στρώματα τῆς Ῥωμαϊκῆς κοινωνίας, ὧν τὸ χριστιανικὸν δόγμα κατέστρεψε τὰ συμφέροντα καὶ κατεδίκαξε τὰς ἐρέξεις. Καὶ πῶς τῷ ὄντι ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ μισήσωσιν οἱ κάπηλοι καὶ οἱ λαίμαργοι ἐκκλησίαν ἣτις ἐν πληθούσῃ συνόδῳ ἀνεθεμάτιζε πάντας τοὺς εἰσερχομένους εἰς ἐστιατόριον ἐν ᾧ

¹ Κατὰ τὸν Εὐσέβιον αἰτία τῆς τοιαύτης ἐπιμονῆς τῶν Χριστιανῶν πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πρώτης αὐτῶν ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ γηπέδου τούτου, ἦτο παράδοσις τις, καθ' ἣν ἐνὸς ἐγεννᾶτο ὁ Σωτὴρ ἐν Ἰουδαίᾳ ἀνεπηῆδα ἐν τῷ παρὰ τὸν Τιβέριν ἐκείνῳ γηπέδῳ ἄφθονος πηγὴ ἐλαίου.

παρετίθεντο κρέατα προσερχόμενα ἐκ θυσιῶν; Μετ' ὀλίγον οἱ κήρυκες τοῦ χριστιανισμοῦ κατεδίκασαν ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος καὶ αὐτὰ τὰ πρᾶ τῶν χριστιανῶν συνήθη ἐπικήδεα συμπόσια, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγα κέρδη ἐκαρποῦντο οἱ ξενοδόχοι. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ περὶ τὰ φαγοπότια αὐστηρότης τῆς τότε Ἐκκλησίας, ὥστε ὁ Καρχηδόνιος Πουβλικόλας, χριστιανὸς νεομύητος καὶ ἀπλοῦς τὸ πνεῦμα, ἐνόμισε σκόπιμον ν' ἀποταθῆ εἰς τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνον, ζητῶν παρ' αὐτοῦ νὰ τὸν φωτίσῃ ἐπὶ τῶν ἐξῆς ἐρωτημάτων:

α. Χριστιανὸς ἐξηνητημένος ἐκ πολυμέρου ἀσιτίας καὶ μὴ δυνάμενος νὰ προμηθευθῆ ἄλλην τροφήν πλὴν κρέατος ἐκ θυσιῶν, τί πρέπει νὰ προτιμῆσῃ: ν' ἀποθάνῃ τῆς πείνης ἢ νὰ φάγῃ ἐξ αὐτῶν;

β. Χριστιανὸς προσκληθεὶς εἰς τράπεζαν φίλου καὶ φαγῶν ἐν ἀγνοίᾳ κρέας προσερχόμενον ἐκ θυμάτων ἀμαρτάνει θανασίμως;

γ. Δύναται χριστιανὸς νὰ φάγῃ λάχανα ἢ ὀπώρας ἐξ ἀγροῦ ὅπου ὑπάρχει ἄγαλαμα θεοῦ πινος τῶν ἐθνικῶν;

δ. Ἐπιτρέπεται εἰς χριστιανὸν νὰ πῆ ὕδωρ ἐκ φρέατος ἢ νὰ λουσθῆ ἐν ὕδατι ἐξ οὗ ἔπιον ἢ ἐν ᾧ ἐλουσθησαν εἰδωλολάτραι;

Καὶ ἄλλας τοιαύτας ἐρωτήσεις, τὰς ὁποίας παραλείπομεν, νομίζοντες ἱκανὰς τὰς παρατεθείσας πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐπικρατούσης τότε παρὰ τοῖς χριστιανῶν αὐστηρότητος εἰς τὴν τήρησιν τῶν κανόνων τῆς ἐγκρατείας. Αἱ ἀπαγορεύσεις αὗται ἐξηγρῶν ἔτι μᾶλλον τὴν κατὰ τῶν χριστιανῶν λύσσαν τῶν καπῆλων, οἵτινες ἔβλεπον καθεκάστην μειούμενα τὰ κέρδη καὶ καταστροφομένην τὴν βιομηχανίαν των. Καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν αὐτοὺς ἐν σωτηρίῳ ἔτει 390, μετὰ τὸν τελικὸν θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ, μένοντας ἀραδάντως προσηλωμένους εἰς τὰ καταπεσόντα εἰδῶλα, ἐγείροντας μνημεῖον εἰς τὸν Λούκιον Ἀράδιον Βαλέριον Πρόκουλον Augur pontifex minor, καὶ παρέχοντας τὴν αἴθουσαν τοῦ ξενοδοχείου των εἰς τοὺς διωχθέντας ἐκ τῶν κλεισθέντων ναῶν τελευταίους ἱερεῖς τῆς Ῥέας καὶ τῆς Νεμέσεως, τοὺς Γάλλους καὶ κιναιδοὺς ἐκείνους, περὶ ὧν ὁμιλήσαμεν ἀνωτέρω. Τὰ καπηλεία ὑπῆρξαν τὸ ὕστατον καταφύγιον τῶν ἠττηθέντων ἀρχαίων

θεῶν, αἱ κατακόμβαι, οὕτως εἰπεῖν, τῆς εἰδωλολατρίας· ἐκείθεν δὲ ἐδίωξαν αὐτοὺς οὐχὶ πλέον οἱ κήρυκες τοῦ εὐαγγελίου διὰ τῆς θείας εὐγλωττίας των, ἀλλ' οἱ κλητῆρες τῶν χριστιανῶν ἤδη αὐτοκρατόρων διὰ βάβδων καὶ πελέκων.

Μεταξὺ τῶν ἐχθρικῶς διακειμένων πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τάξεων τοῦ βωμαϊκοῦ ὄχλου ἠριθμήσαμεν ἀνωτέρω καὶ τὴν τῶν μεταπρατῶν καὶ μικρομπόρων. Αἰτία τῆς ἀποστροφῆς ταύτης ἦτο οὐ μόνον ὅτι ὁ ἀρχαῖος χριστιανισμὸς, κηρύττων τὴν λιτότητα καὶ οὐδεμίαν οὐδ' ἐν αὐταῖς ταῖς τελευταῖς ἀποδεχόμενος τότε ἐπίδειξιν κατέστρεψε πλῆθος βιομηχανιῶν¹, οἷον ἐρμογλύφους, κηροπλάστας, ἀρωματοπώλας, χρυσοχοοὺς, κομμωτῆρας καὶ ἄλλους τοιοῦτους θεράποντας τῆς ἐθνικῆς πολυτελείας, ἀλλ' ἀκόμη διότι οἱ τότε ἱερεῖς, πτωχοὶ ὄντες καὶ μὴ θέλοντες νὰ πληρόνωνται διὰ τὰς ἱερατικὰς αὐτῶν ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαῖκῆς ἐκκλησίας ὤφειλον νὰ προσφέρωσιν ἀμισθί, κατέφευγον ἵνα πορίζωνται τὰ πρὸς ζῆν εἰς τέχνην τινὰ ἢ ἐμπορικὴν βιομηχανίαν. Τίμιμοι ὄντες εἴκλουν τοὺς ἀγοραστάς διὰ τῆς εὐθηνείας τοῦ ἐμπορεύματος· πολὺ δὲ μᾶλλον ἀφοῦ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἐξ ὑπερβολικοῦ ἴτως ζήλου ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας ἀπήλλαξε τὰ ὑπ' αὐτῶν πωλούμενα εἶδη παντὸς φόρου καὶ τέλους εἰς τὸ δημόσιον. Ἡ ἀτέλεια αὕτη κατέστησε τὸν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς διαγωνισμὸν ἀδύνατον, ἐπενεγκούσα βαθμηδὸν τὴν καταστροφὴν τῶν εἰδωλολατρικῶν ἐπιτηδευμάτων (artes gentilitiae). Ἐντεῦθεν τὸ ἄσπονδον μῖσος τῶν Ῥωμαίων μεταπρατῶν κατὰ τῆς νέας θρησκείας· τὸ δὲ μῖσος τοῦτο ἐκορυφώθη

¹ Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐπίσκοποι τοσοῦτον ἀπεστρέφοντο πᾶσαν ἐπίδειξιν ἐν ταῖς τελευταῖς, ὥστε κατεδίκαζον ὡς εἰδωλολατρικὴν καὶ αὐτὴν τοῦ θυμιάματος καὶ τῶν λαμπάδων τὴν χρῆσιν, βλ. Τερτουλ. Ἀπολ. § Α, Λακταντ. Inst. Div. II, 20. Κατὰ δὲ τὸν Μινούτιον Φήλικα «εἶναι γελοῖον νὰ προσφέρῃ » τις εὐτελῆ κηρία εἰς τὸν πλάσαντα τὸν ἥλιον καὶ » τοὺς ἀστέρας, ὡς οἱ εἰδωλολάτραι εἰς τοὺς θεοὺς » αὐτῶν, οἵτινες ὄντες θεοὶ τοῦ σκοτεινοῦ ἔχουσι ἀνάγκη κηρίων ἵνα βλέπωσιν.»

ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος μὴ ἀρκούμενος εἰς ταῦτα, ἀπηγόρευσε καὶ τὰς κατ' ἔτος τελομένηας δι' ἐράνου εὐωχίας τῶν διαφόρων ἐν Ῥώμῃ συντεχνιῶν, δημεύσας τὰ πρὸς τοῦτο ταμεία καὶ σφραγίσας τὰς θύρας τῶν συσσιτίων. Ἐκ τούτων δύναται τις εὐλόγως νὰ εἰκάσῃ ὅτι ὁ τότε χριστιανισμὸς οὐ μόνον δὲν ἐδημοκράτει, οὐ μόνον δὲν ἐθεράπευε τὰς παρεκτροπὰς τοῦ ὄχλου, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας οὐδεμιᾶς ἡμέλει εὐκαιρίας ἵνα ἐπιδείξῃ τὴν πρὸς τὰς κτηνώδεις αὐτοῦ δρεξέεις ἀποστροφὴν.

Οἱ ὑποσηρίζοντες τὴν ὀχλοκρατικὴν καταγωγὴν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Ῥώμῃ προβάλλουσιν ὡς ἐπιχείρημα καὶ τὴν αὐθόρμητον προσέλευσιν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ τῆς Ἀγ. Ἀφφρης, τῆς Ἀγ. Ἀγλαίας, τοῦ Ἀγ. Γινέστου τοῦ ὑποκριτοῦ, τῆς Ἀγ. Φλώρας καὶ Ἀγ. Ἐλένης τῶν ἑταιρῶν, ζητοῦντες ν' ἀποδείξωσι διὰ τῶν μεμονωμένων τούτων παραδειγμάτων ὅτι ὁ χριστιανισμὸς προσηλύτιζεν οὐ μόνον τὸν ὄχλον ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰ αἰσχροῦ ἐπαγγέλματα μετερχομένους. Ἀλλ' οὗτοι λησμονοῦσι, φαίνεται, ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οἱ ὑποκριταὶ καὶ αἱ ἐταῖραι δὲν ἦσαν ὄχλος. Ἡ αἰσχροτής τοῦ ἐπαγγέλματος οὐδόλως ἐκώλυεν αὐτὰς νὰ συγκαταλέγωνται ἐν τῇ ἀριστοκρατίᾳ ἐκείνῃ, ἧς ἔμβλημα εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς διανοίας. Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα ἡ μεταξὺ τοῦ ἐπονειδίστου τῆς κοινωρικῆς θέσεως καὶ τῆς διανοητικῆς ὑπεροχῆς πηγάζουσα ἀντίθεσις ἐπόμενον ἦτο νὰ ὠθήσῃ τὰς μαγδαληνάς ταύτας εἰς τοὺς κόλπους τῆς θρησκείας ἐκείνης, ἧτις μόνῃ ἠδύνατο νὰ ἐξαγνίσῃ τὸν ῥύπον ἐπαχθοῦς παρελθόντος.

Ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ ἐπιθεωρήσει οὐδεμίαν, νομίζομεν, παρελείψαμεν νὰ μνημονεύσωμεν τῶν τάξεων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ὄχλου. Εἶδομεν τοὺς γεωργοὺς, τοὺς δούλους, τοὺς ἀπελευθερούς, τοὺς ἐργάτας, τοὺς καπήλους καὶ πᾶσαν ἐν γένει τὴν καλουμένην τότε «*vilis plebicula*» ἀγρίως καταδιώκουσαν ἐν τῇ γενέσει αὐτῆς τὴν νέαν θρησκείαν, ἧτις οὐ μόνον τὰ ἀρχαῖα αὐτῆς εἶδωλα ἤρχετο νὰ κρημνίσῃ καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ νὰ καταστρέψῃ, ἀλλὰ καὶ τὰς δρεξέεις ἐκείνας νὰ καταδικάσῃ ὡν

ὁ κορεσμὸς εἶναι τὸ μόνον ἐπὶ γῆς εὐτύχημα τοῦ ἀμοιρήσαντος ἐλευθερίου ἀγωγῆς. Ὁ χριστιανὸς ἀπόστολος ὁ κηρύττων «*Μακάριοι οἱ πεινῶντες*» καὶ «*Ἀγάπα τὸν πλησίον ὡς σεαυτὸν,*» ἀδύνατον ἦτο νὰ τύχῃ καλῆς ὑποδοχῆς παρ' ὄχλου ὅστις οὐδὲν ἄλλο παρὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ ἐζήτηε ἢ «*Panem et Circenses*»¹ ἤγουν εὐωχίας καὶ παραθέσεις ἀνθρώπων εἰς τοὺς τίγρεις ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ. Πάντες οἱ εὐσυνειδήτως γράφαντες περὶ τῆς τότε ἐποχῆς μυρία ὅσα ἀναφέρουσι γεγονότα ἀριδῆλως ἀποδεικνύοντα τὴν ἐχθροπάθειαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ὄχλου κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ ἐπὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ Κωνσταντίνου. Τὰ χωρία ταῦτα οὐχ ἦτον καταφανῶς ἀποδεικνύουσι καὶ πόσον ἐπιπόλοιοι ἢ ἀσυνειδήτοι εἶναι οἱ δημαγωγοὶ καὶ σοφισταὶ ἐκεῖνοι, οἱ τολμῶντες νὰ παραβάλλωσιν ἑαυτοὺς πρὸς τοὺς κήρυκας τοῦ χριστιανισμοῦ, ἰσχυρίζομενοι ὅτι ὡς οἱ ἀπόστολοι οὕτω κακεῖνοι ζητοῦσι τὴν διὰ τοῦ ὄχλου, τῆς πηγῆς ταύτης πάσης προόδου, ἀνάπλασιν τῆς κοινωρίας.

EMM. A. ΡΟΪΔΗΣ

ΚΑΠΙΤΩΛΙΟΝ

Ἀπέναντι τῆς αἰωνιότητος τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι μηδέν' μία ἑκατονταετηρὶς ἰσοδυναμεῖ μὲ μίαν ὥραν, χίλια δὲ ἔτη μὲ μίαν ἡμέραν' διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ ἔλεγε. «*Χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου, Κύριε, ὡς ἡμέρα ἢ χθὲς ἧτις διήλθεν.*» Καὶ τὰ ἀντικείμενα λοιπὸν, ἢ τὰ προτόντα τῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς ἢ

¹ Διὰ τῆς λέξεως «*Panem*» ὁ ὄχλος τῆς Ῥώμης δὲν ἐζήτηε ξηρὸν ἄρτον, ἀλλὰ τράπεζαν πλουσιοπάροχον. Πλὴν τοῦ ἄρτου διενέμετο δωρεὰν τὸ ἔλαιον καὶ τὸ χεῖρειον κρέας. Μετ' ὀλίγον ὁ ὄχλος ἀπήτησε καὶ τὸν οἶνον ἀπληρωτῆ, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Δύρηλιανὸς ἐνομοθέτησε ν' ἀγορασθῶσιν ὑπὸ τοῦ δημοσίου αἱ μέχρι τῶν θαλασσίων Ἀλπεων ἐκτεινόμεναι πεδιάδες πρὸς καλλιέργειαν ἀμπέλων, ἵνα τὸ προῖον ἤθελε διανεμεσθαι καθ' ὅρισμένης ἡμέρας εἰς τὸν ὄχλον τῆς Ῥώμης.

διανοίας, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι χαρακτηρίζομεν διὰ τῆς λέξεως ἀρχαιότης, δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ἢ κατάστασις τῆς χθῆς. Πάντα δὲ τὰ προϊόντα τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἐποχῆς τὰ ὁποῖα συνήθως τιτλοφοροῦμεν διὰ τῶν ἐπιθέτων μέγα καὶ ὑψηλόν οὐδὲν ἄλλο ἀποτελοῦσι παρὰ ἓν σημεῖον, τὸ ὁποῖον διαδέχονται ἄλλα τοιαῦτα. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ πᾶν γήινον μεγαλεῖον εἶναι μόνον φασματικὸν καὶ ἀπατηλόν, ἂν καὶ εἰς τὸ ἄπειρον διάστημα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κρουσιασθῇ τι ὡς ἀπολύτως μέγα, ἐκτὸς τοῦ ἀπείρου αὐτοῦ καὶ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, μολαταῦτα ἔγκειται εἰς τὴν μυστηριώδη φύσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀναζητῇ εὐχαρίστως ἐν τῇ σμικρότητι τοῦ ατόμου τὸ μέγα καὶ νὰ πανηγυρίζη ἐν τοῖς πεπερασμένοις ἔργοις τῶν χειρῶν του τὴν ἀποθέωσίν του.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡμεῖς οἱ μεταγενέστεροι ἐξετάζομεν καὶ θαυμάζομεν τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος· μὲ μέγα δὲ ἐνδιαφέρον καὶ ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν ἐνασχολοῦνται πολλοὶ εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτῶν καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν, καθόσον μάλιστα τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἐτέθησαν ὑπὸ τοῦ χρόνου ὡς ἐπὶ κοθόρου. Αἱ χιλιετηρίδες πρόκεινται ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πράξεών των, ἐπὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν γεγονότων ὡσεὶ μεγεθυντικοὶ φακοὶ μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἢ ἐπὶ τούτων ὀπτική ἀπάτη ἐνεργεῖ κατ' ἀντίστροφον ἀναλογίαν, ὕπερ βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰ προϊόντα τοῦ παρόντος.

Ἡ ἐπιθυμία τῆς μελέτης καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος παραινεῖ πρὸ πολλῶν ἐτῶν τοὺς ἐπιστήμονας καὶ ἔραστὰς τοῦ καλοῦ καὶ ἄλλους ματαίους Εὐρωπαίους νὰ ἐγκαταλείπωσι τὰς πατρίδας καὶ τὰς ἀναπαύσεις των καὶ νὰ ἐπισκέπτωνται τὰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχουσι τοιαῦτα. Χιλιάδες περιηγητῶν ἐπεσκέφθησαν καὶ ἐπισκέπτονται καθ' ἑκάστην τὴν πατρίδα ἡμῶν, πολὺ δὲ περισσότεροι μεταβαίνουσιν εἰς τὰς διαφόρους τῆς Ἰταλίας πόλεις καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ῥώμην, εἰς τὰ διάφορα μουσεῖα τῆς ὁποίας φυλάττονται πλεῖστα καὶ ὠραιότατα προϊόντα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, καὶ ὅπου διετηρήθησαν

ἀκεραιότερα διάφορα ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα, ἐπειδὴ οἱ βάρβαροι ἐπιδρομεῖς τοῦ μεσαιῶνος καὶ τῆς νεωτέρας ἐποχῆς δὲν ἐπήνεγκον τοσαύτας εἰς τὴν Ἰταλίαν ὕσας εἰς τὴν Ἑλλάδα καταστροφάς.

Ἡμεῖς ὅμως οἱ Ἕλληνες καίτοι λεγόμενοι ἀπόγονοι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τὰ ἔργα τῶν ὁποίων θαυμάζει ὁ νεώτερος κόσμος, καίτοι κατοικοῦντες τὴν χώραν εἰς τὴν ὁποίαν παρήχθησαν καὶ πλεῖστα τῶν ὁποίων κοσμοῦσι ταύτην, καίτοι ἔχοντες αὐτὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, εἴμεθα τὸ μόνον ἴσως ἐκ τῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης, ὅπερ δὲν κατώρθωσεν εἰσέτι νὰ ἀποκτήσῃ πραγματικὸς ἐπιστήμονας εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, ἢ ἐκτιμητὰς τοῦ ἐν τοῖς ἔργοις τούτοις καλοῦ. Ἐχομεν τὰς ἀρχαιότητας χάριν τῶν ὁποίων ὁ πολιτισμένος κόσμος μνημονεύει καὶ τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἄλλοι ὅμως βάνδαλοι τὰς καταστρέφομεν καὶ τὰς ὀλιγοροῦμεν, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται πωλοῦντες αὐτάς εἰς τοὺς ξένους νὰ ἀποκτήσωμεν εὐτελὲς ἀργύριον. Τίς δὲ ὁ αἷτιος τῆς τοιαύτης καταστάσεως, δὲν εἶναι οὔτε τοῦ παρόντος χρόνου οὔτε τῆς παρούσης πραγματείας ἔργον, ἀρκεῖ ὅτι οἱ πάντες ἀναγνωρίζουσιν αὐτήν. Διὰ τοῦτο ἐμνημονεύσαμεν αὐτῆς ἀπλῶς παρακινήθεντες ἐκ τοῦ εἶδους τῆς ἀρχαιολογικῆς πραγματείας μας.

Ὁ φιλόκαλος ἐκδότης τοῦ Παρθενῶνος ἐπιθυμῶν νὰ εὐχαριστήσῃ πολλαχῶς τοὺς συνδρομητὰς του ἐφρόντισε νὰ ποιικίλλῃ αὐτὸν καὶ δι' ὠραίων εἰκονογραφιῶν συνοδευομένων ὑπὸ διατριβῶν, εἰς ταύτας ἀναφερομένων, οἷα ἢ ὅπισθεν, δι' ἧς ἀπεικονίζεται τὸ Καπιτώλιον τῆς Ῥώμης, ὁποῖον σήμερον εἶναι.

Ὁ Λούκιος Ταρκύνιος Πρίσκος μαχόμενος κατὰ τῶν Σαβίνων νύχθη εἰς τὸν Δία, τὴν Ἥραν καὶ τὴν Ἀθηνᾶν τὴν ἀνέγερσιν κοινοῦ αὐτοῦ ναοῦ, νικήσας δὲ τούτους ἀνήγειρε πραγματικῶς ἐπὶ τοῦ Ταρπηίου λόφου τὸ μετὰ ταῦτα τοσοῦτον γνωστὸν γενόμενον Καπιτώλιον. Περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ σώζεται μῦθος τις, τὸν ὁποῖον ἀναφέρομεν ἐνταῦθα χωρὶς βεβαίως νὰ συνιστῶμέν τι νὰ τὸν πιστεύσῃ. Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον, ὅτε ἀνωρτύτοντο τὰ θε-

μέλια τοῦ ναοῦ εὐρέθη κεφαλή ἀνθρώπου πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐκεῖ ἐνταφιασθέντος. Ἡ κεφαλή αὕτη διετηρεῖτο ἐντελέστατα καὶ μάλιστα ἔφερον εἰσέτι πρόσφατα τὰ ἴχνη τοῦ αἵματος καὶ τοὺς χαρακτῆρας τόσο ἐνδιαικρίτους, ὡς ἂν πρὸ ἐλίγου εἶχεν ἐκεῖ ἀποτεθῆ. Οἱ μάντιες ἠρμήνευσαν τὸ σημεῖον τοῦτο ὡς λίαν εὐνοϊκόν, εἰπόντες ὅτι ἡ Ῥώμη γενήσεται ποτε ἡ κεφαλή ἀπάσης τῆς Ἰταλίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνθρώπος ὅστις εἶχε ποτε ἐκεῖ ταφεῖ ὠνομάζετο Τόλος (Tolus), διὰ τοῦτο ἀπεδόθη εἰς τὸν λό-

φον πρὸς μνήμην τοῦ σπουδαίου τούτου θαύματος τὸ ὄνομα (caput Tolus Capitol) Καπιτώλιον. Ὅτι ὁ μῦθος οὗτος εἶναι προῖον τῆς συνθέσεως τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ ὅτι ἐπενοήθη βραδύτερον ὑπὸ τινος ἐκ τῶν ἀρεσκομένων εἰς τὸ πλάττειν τοιούτου εἶδους θαύματα, τοῦτο εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας. Τοιούτων μύθων παραδείγματα διέσωσεν ἡμῖν ἄπειρα ἡ ἀρχαία μυθολογία.

Ἡ λέξις Καπιτώλιον κυρίως εἶναι κατηγορηματικὴ, ὅπως αἱ ἀντίστοιχοι ταῦτα

Τὸ Καπιτώλιον τῆς Ῥώμης

ἑλληνικαὶ καὶ σημαίνει πᾶσαν ἀκρόπολιν ὥστε τὸ Καπιτώλιον ἦτο κατ' ἀρχάς ἡ ἀκρόπολις τῆς Ῥώμης καὶ μάλιστα ἡ ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ὡς τοιαύτη δὲ ἐχρησίμευσε πάντοτε, καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὅτε λέγεται ὅτι διὰ προδοσίας κατέλαβον αὐτὴν οἱ Σαβῖνοι, ὡς τὴν σπουδαιότεραν θέσιν τῆς πόλεως, καὶ εἰς τοὺς ἱστορικούς, καθ' οὓς ἀπειλούμενης τῆς πόλεως οἱ κάτοικοι τῆς κατέφευγον εἰς αὐτὴν ὡς τὸ δχυρότερον μέρος. Καὶ κατὰ

τοὺς ἐμφυλίους δὲ πολέμους ἡ νίκη ἦτο πάντοτε ὑπὲρ ἐκείνου, ὅστις κατελάμβανε αὐτήν.

Ὁ λόφος ἐφ' οὗ κεῖται τὸ Καπιτώλιον, ἀποτελεῖται ὑπὸ δύο κορυφῶν ἐπὶ τῆς μιᾶς τούτων τῆς πρὸς Β. καὶ ὑψηλότερας ὅπου σήμερον κεῖται τὸ ἀνάκτορον Καφαρέλη καὶ τὸ κατὰστημα τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐκεῖτο ἡ ἀρχαία ἀκρόπολις, ἣτις ἐκαλεῖτο arx Saturnia ὅτε ὅμως οἱ Σαβῖνοι ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως

των Τίτου Τατίου ἐπὶ ἄλλων κατὰ τῆς Ρώμης, διὰ δὲ τῆς προδοσίας τῆς θυγατρὸς τοῦ φρουράρχου, οὕτως εἶπεν, τῆς ἀκροπόλεως ταύτης Σπουρίου Ταρπηίου, Ταρπηίας κατελήφθη παρ' αὐτῶν, ὃ μὲν λόφος ἐπωνομάσθη *Ταρπηίος*, ἡ δὲ ἀκρόπολις *Ταρπηία* ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς προδότιδος. Ἡ Ταρπηία αὕτη δελεασθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ἀριστερῷ τῶν Σαβίνων βραχίονι χρυσῶν κοσμημάτων ἐπεθύμησε τούτων. Ἐξελθοῦσα λοιπὸν τῆς ἀκροπόλεως μετέβη πρὸς τοὺς Σαβίνους, ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς μεταφορᾶς ὕδατος, ἐκεῖ δὲ ὑπεσχέθη αὐτοῖς ὅτι θὰ ἀφήσῃ ἀνοικτὰς τὰς πύλας τῆς ἀκροπόλεως ἐὰν τῇ δώσωσιν ὡς ἀντάλλαγμα τῆς προδοσίας ταύτης τὰ ἐν τοῖς βραχίονσι τῶν χρυσᾶ κοσμήματα. Οἱ Σαβίνοι ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν καὶ οὕτω κατέλαβον τὴν ἀκρόπολιν. Τὴν προδότιδα ἐν τούτοις ἐφόνευσαν ρίψαντες ἐπ' αὐτῆς τὰς βαρεῖας αὐτῶν ἀσπίδας.

Ἡ προδότις ὅμως αὕτη Ταρπηία κατὰ τοὺς χρονογράφους ἀντὶ νὰ μισῆται ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὴν πράξιν τῆς ταύτης, ἀπ' ἐναντίας ἐτιμᾶτο καὶ ἐλατρεύετο ὑπ' αὐτῶν εἶχεν ἀξιωθῆ τάφου κατέχοντος τὸν ἱερώτατον τῆς πόλεως λόφον, ἐφ' οὗ ἐπετελοῦντο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν κατὰ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασέα χοαί, ὥστε ἡ Ταρπηία κατὰ ταῦτα ἦτο θεὸς τις ἢ νύμφη αὐστηροῦ χαρακτῆρος καὶ διὰ τοῦτο ἐξιλεοῦτο διὰ τῶν χοῶν. Ἀποδείκνυται δὲ τοῦτο ἐτι μᾶλλον ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐκ τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ ἐδείκνυτο ὁ τάφος τῆς, ἐκρημνίζοντο οἱ μακροὶ, ἐπωνομάσθη δὲ οὗτος *Saxum Tarpeium* (Ταρπηία λίθος), ἡ δὲ παρ' αὐτῷ εὑρισκομένη πύλη *Pandana* διετέλει πάντοτε ἀνοικτή.

Ὅταν ὅμως ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης ἠκοδομήθη ὁ ναὸς τοῦ Διὸς, καὶ ἡ ἀκρόπολις, καὶ ὁ ναὸς καὶ ἅπασα ἡ περιοχὴ ἐπωνομάσθησαν *Καπιτώλιον* ὑπὸ τὴν στενωτέραν τῆς λέξεως σημασίαν. Κατὰ τινὰς ὅμως τοπογράφους τῆς Ρώμης ὁ ναὸς οὗτος ἐκεῖτο ἐπὶ τῆς ἄλλης κορυφῆς τοῦ λόφου ἐπὶ τῆς ὁποίας σήμερον κεῖται ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου *Ara Coeli*. Αἱ μαρτυρίαι ὅμως πολλῶν συγγραφέων, τὰ

περισωθέντα λείψανα, καὶ ἀρχαία τις ἐγχωρία παράδοσις δὲν ἀφίνουσιν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἐκεῖτο ἐπὶ τῆς πρὸς δυσμὰς κορυφῆς. Ἀνηγέρθη δὲ ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Ταρκυνίου Πρίσκου πρὸς τιμὴν τῶν τριῶν θεῶν τοῦ Διὸς, τῆς Ἥρας καὶ τῆς Ἀθηνᾶς. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο τοῦ λεγομένου τυρρηνικοῦ ρυθμοῦ, ἐπειδὴ κατὰ τὸν Λίβιον προσεκλήθη ἐκεῖθεν ὁ ἀρχιτέκτων πρὸς κατασκευὴν του· εἶχε τρεῖς συνεχεῖς σηκοὺς, ἀποτελοῦντας μίαν ὄροφον καὶ ἐν ἀέτωμα· καὶ ὁ μὲν μεσαῖος ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὸν Δία, ὁ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ ὁ πρὸς τὰ ἀριστερὰ εἰς τὴν Ἥραν. Οὕτω δὲ παρίσταται καὶ ἐπὶ νομισμάτων (*Eckel D. N. VI p. 326* ἐπ.) καὶ ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οἵτινες λέγουσιν ὅτι ἐκ δεξιῶν ἴδρυνται ἡ Ἀθηνᾶ. *Proximos illi (Jovis) tamen occupavit Pallas honores.* (*Horat. carm. I, 42*) παρίσαντο δὲ οἱ θεοὶ καθήμενοι ἐπὶ θρόνου.

Τὸ ἀρχαιότατον ἄγαλμα τοῦ ναοῦ τούτου εἶχε κατασκευάσει Τυρρηνὸς καλλιτέχνης ἐκ πηλοῦ, ἐκράτει δὲ εἰς τὴν δεξιᾶν τὸν κεραυνὸν, ὅπως τὰ ἀρχαιότερα ἑλληνικὰ εἰδῶλα, ἅτινα κατὰ τὰς ἐορτὰς ἀπήλαυνον ἰδιαίτερας περιποιήσεως, καὶ ἠλείφοντο εἰς τὸ πρόσωπον μὲ μίλτον.

Τὸ ἀρχαῖον ὅμως τοῦτο *Καπιτώλιον* ἐκάθη, ἀνωκοδομήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Σύλλα χωρὶς ἄλλην τινὰ ἀρχιτεκτονικὴν μεταβολὴν παρὰ τὴν τῶν κίωνων, τοὺς ὁποίους ἀντικατέστησεν ὁ κορινθιακὸς ρυθμὸς, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν Πλίνιον κατακομισθέντων ἐξ Ἀθηνῶν τῶν κίωνων τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ὧν ἱκανὰ λείψανα σώζονται εἰσέτι μαρτυροῦντα τὴν ὑπαρξίν των. Ὁ ναὸς εἶχε σχῆμα παραλληλογράμμου ἔχοντος τὸ αὐτὸ μῆκος καὶ πλάτος. Τριπλῆ σειρὰ κίωνων ὑπεστήριζε τὴν ὄροφον, ἑτέρα δὲ διπλῆ ἀπετέλει στοὰν ἐκατέρωθεν. Τὸ ὀπίσθιον μέρος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ἐστραμμένον πρὸς τὴν πόλιν, δὲν εἶχε κανένα κίονα. Τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ ναοῦ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διάταξις διετηρήθησαν κατὰ τὸν Τάκιτον μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Βεσπασιανοῦ, ὡς ἀποδείκνυται καὶ ἐκ τινος ἀνα-

γλύφου ἐπὶ τῆς θριαμβευτικῆς ἀψίδος τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, δι' οὗ παρίσταται ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος θύων πρὸ τοῦ ναοῦ.

Ἀπειρος πλῆθὺς ἀναθημάτων καὶ ἄλλων καθιδρυμάτων ἐκόσμου τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἔπασαν αὐτοῦ τὴν περιοχὴν.

Τὰ ἀναθήματα δὲ ταῦτα καὶ δῶρα δὲν ἦσαν μόνον προϊόντα τῆς εὐλαβείας καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἐν τούτῳ λατρευομένην τριάδα τῶν θεῶν τῶν κατοίκων τῆς Ῥώμης καὶ τῆς πολιτείας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ξένων ἦσαν δὲ ποικίλα καὶ πολυτελέστατα ὧν τὰ πλεῖστα ἀνῆκον εἰς τὰ συνοδούντα τὰς παραστάσεις τῶν λατρευόμενων θεῶν σύμβολα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ συρροὴ αὐτῶν ἦτο μεγάλη καὶ ὡς τὰ πολλὰ ἐκ πολυτίμων μετάλλων ἐχωνεύοντο καὶ ἐχρησίμευον εἰς ἄλλας ἀνάγκας· διὰ τοῦτο ἐν τῷ ναῷ ὑπῆρχεν ἰδιαιτέρον τοῦ Διὸς θησαυροφυλάκιον, ὅπερ ἔκειτο κάτωθεν τοῦ θρόνου του, καὶ διεφυλάχθη ἀσφαλὲς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς δημοκρατίας μεχρὶ σοῦ πυρποληθέντος τοῦ ναοῦ διηρηπᾶγη ὑπὸ τῶν ἀρπάγων στρατηγῶν.

Ἐκτὸς ὁμοῦ τῶν θρησκευτικῶν ἀναθημάτων εἰς τὸν ναὸν τοῦτον ἀνετίθεντο καὶ ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν καὶ ὑπὸ τῆς πολιτείας διάφορα ἄλλα μνημεῖα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ῥώμης ἢ τῶν ἀνδραγαθημάτων τῶν διαφόρων αὐτῆς διακεκριμένων πολιτῶν· ἐπιγραφαί, τιμητικαὶ ἀσπίδες, τρόπαια, Νίκαι καὶ ἄλλα ὅμοια ἐπλήρουν τοὺς κίονας τοῦ ναοῦ, ὥστε ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἠναγκάζοντο νὰ ἀφαιρῶσιν αὐτά, ἐπειδὴ δὲν ἔμενε θέσις κενὴ διὰ τὰ νέα. Αἱ ἱστορικῶς περιεργοὶ ἐπιγραφαί, αἰτινες ὑπῆρχον ἐνταῦθα, ἦτο ἀληθῆς θησαυρὸς διὰ τοὺς πατριώτας· ἐπειδὴ οἱ στρατηγοὶ πρὶν θριαμβεῦσιν ἐσυνεθίζον νὰ ἀναγράφωσιν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ τὰς πράξεις των διὰ σατουρνίων στίχων ὧν ἱκανὰ παραδείγματα διέσωσαν ἡμῖν οἱ συγγραφεῖς, ὡς τοὺς τοῦ Κινκινάτου, ὅστις κατὰ τὰ 380 π. χ. ἐνίκησε τὴν Πραινέστην.

Ἡ ἀπλὴ ὁμοῦ αὕτη ἐπίδειξις προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπεχώρησεν εἰς τὴν πομπώδη, τὴν ὁποίαν ἡ Ῥώμη ἐδιδάχθη ἀπὸ ἡττηθέντας ἐχθροῦς της. Ἀντὶ τῶν προτέρων ἐκείνων ἀσπίδων, ἀνετίθεντο κατὰ τὸ πα-

ράδειγμα τῶν Καρχηδονίων χρυσαὶ καὶ ἀργυραὶ μὲ ἐγκεκαραγμέναις εἰκόνας, ὧν τινες παρίστων καὶ μάχας. Εἰς μεταγενεστέρους δὲ χρόνους ἀνετίθεντο καὶ χρυσαὶ Νίκαι τροπαιοφόροι, αἵτινες ἐπολλαπλασιάσθησαν ἀφ' οὗτου ἐδόθη μεγίστη σημασία εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος ἀποσταλεῖσαν πρὸς τιμὴν τῆς Γερουσίας. Καὶ τὰ τρόπαια δὲ, ὧν ἱκανὰ σώζονται εἰσέτι ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου, ἄτινα ἀνεγείροντο δὲν ἦσαν ὀλίγα. Ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου γενομένης ἀρχῆς ἐπὶ τῆς κρηπίδος τοῦ Καπιτωλίου ἐφθασαν ἐπὶ Νέρωνος μέχρι τῆς κορυφῆς αὐτοῦ.

Τοῦ χρόνου προϊόντος ἀνεγείροντο ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου κατὰ μικρὸν καὶ ἄλλοι ναοὶ καὶ θεῶν ἀγάλματα, εἰκόνας καὶ ἀνδριάντες ἐπισήμων ἀνδρῶν, διάφοροι ἀρχαῖοι νόμοι καὶ διατάξεις ἀναγεγραμμένοι εἴτε εἰς ἰδιαιτέρους χαλκίους κίονας, εἴτε ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ ναοῦ καὶ τῶν ἄλλων μνημείων· ἐπὶ τέλους πλῆθὺς ἀπειρος ὠραίων ἀγαλμάτων τῆς ἑλληνικῆς τέχνης τὰ ὁποῖα οἱ νικηταὶ μετεκόμιζον εἰς Ῥώμην. Μεταξὺ τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν ἄξιον μνήμης ἱστορικῶς εἶναι τὸ τοῦ Διὸς, ὅπερ ἀφῆρῶσε κατὰ τὸ 293 π. Χ. ὁ νικητὴς τῶν Σαμνιτῶν Σ. Καρβίλιος Μάξιμος, καὶ τὸ ὁποῖον εἶχε τοσοῦτον ὕψος, ὥστε διεκρίνετο εὐκρινῶς κατὰ τὸν Πλίνιον ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἀλθανοῦ λόφου· καὶ τὸ ἐπὶ στήλης ἱστάμενον, οὐτινος μνημονεύει καὶ ὁ Κικέρων λόγον ποιούμενος περὶ τῶν συμβεβηκότων τοῦ ἔτους 65 π. Χ. καθ' ἃ ἡ ἐπελοθούσα τρικυμία ἐπήνεγκε τοσαύτας καταστροφὰς ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου, ὥστε οἱ ἀνθρωποὶ ἤρχισαν νὰ ἀπελπίζωνται. Καὶ ἄλλα ἀγάλματα εἶχον μετακομισθῆ ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὸ Καπιτώλιον. Τὸ τοῦ Διὸς Οὐρίου ἐκ τῆς Μακεδονίας, τὸ ὁποῖον ἀφαιρῶσας ὁ Φλαμίνιος ἐπωνόμασε τὸν Δία Αὐτοκράτορα (Jupiter Imperator), τὸ τριακοντάπηχυ ἀγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ ὁποῖον ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Λούκουλος ἐκ τῆς κατὰ τὸν Εὐξείνιον πόντον Ἀπολλωνίας καὶ διάφορα ἄλλα ἀγάλματα τοῦ Ἄρεως, τοῦ Ἡρακλέους κλπ., ὧν μνημονεύουσιν οἱ Ῥωμαῖοι συγγραφεῖς, ἰδίως δὲ ὁ Κικέρων καὶ ὁ Πλίνιος. Πολυαριθμότεροι ὁμοῦ ἦσαν

οἱ ἀνδριάντες τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν, ἐπειδὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας ἐθεωρεῖτο ὡς ἕξοχος τιμὴ τὸ νὰ δυνηθῆ τις νὰ ἀνεγείρῃ τὸν ἀνδριάντα τοῦ πλησίον τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διὸς *Optimi Maximi*. Ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν ἀνδριάντων τῶν ἐπτὰ Βασιλέων ὑπῆρχε καὶ ὁ τοῦ Βρούτου, πλησίον τοῦ ὁποίου μετὰ ταῦτα ἐτέθη καὶ ὁ τοῦ Καίσαρος, ὅστις λέγεται ὅτι ἠρέθισε τὸν τότε Βρούτον τὸν φονέα τοῦ Καίσαρος εἰς τὸ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν συνωμοσίαν. Ἐκτὸς τῶν ἀνδριάντων τούτων ὑπῆρχον καὶ πλείστοι ἄλλοι ἐπισήμων ἀνδρῶν μὲ καταλλήλους ἐπιγραφάς. Ὁ τοῦ Α. Καικιλίου Μετέλλου, ὅστις ὡς ποντίφηξ ἔσωσε τὸ ἀγαλμα τῆς Ἑστίας, ὁ τοῦ Μ. Αἰμιλίου Λεπίδου, ὅστις ὡς μειράκιον διεκρίθη εἰς τὴν μάχην, ὁ τοῦ Σκηπίωνος Ἀφρικανοῦ, καὶ ὁ τοῦ ἀδελφοῦ του Λουκίου, ὅστις εἶχεν ἀπεικασθῆ ἐν ἑλληνικῇ ἐνδυμασίᾳ, ὁ τοῦ Κοίντου Μαρκίου βασιλέως καὶ πολλῶν ἄλλων, ὥστε ὁ Αὐγουστος, ἐπειδὴ εἶχε καταληφθῆ ὅλος σχεδὸν ὁ χῶρος ἠναγκάσθη μέγαν ἀριθμὸν τούτων νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου εἰς τὸ πεδῖον τοῦ Ἀρεως. Ἰδιαιτέρας ὅμως τιμῆς ἔτυχεν ὁ Σκηπίων ὁ Ἀφρικανὸς ὁ πρεσβύτερος, ἐπειδὴ οὐ μόνον ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ ὑπῆρχεν ὁ ἀνδριάς του, ἀλλὰ καὶ δεύτερος ἐκ κηροῦ ἐντὸς τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τοῦ Διὸς, τὸν ὁποῖον κατὰ τὸν Λίβιον παρελάμβανεν ἡ οἰκογένεια τῶν Κορνηλίων, ὡσάκις ἐνήργει νεκρικὴν τινα πομπήν.

Ὁ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἀρχαῖος ναὸς διετηρήθη ὑπὲρ τὰ 400 ἔτη, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς δημοκρατίας μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους αὐτῆς. Κατὰ τὴν 5 Ἰουλίου ὅμως τοῦ 83 π. Χ. διαρκούντος τοῦ μεταξὺ Μαρίου καὶ Σύλλας ἐμφυλίου πολέμου ἐξεβράγη πυρκαϊά, ἣτις ἀπετέφρωσε καὶ τὸν ναὸν αὐτόν. Καὶ ἔσπευσε μὲν ὁ Σύλλας νὰ τὸν ἀνοικοδομήσῃ, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐμνημονεύθη, δὲν κατάρθρωσεν ὅμως νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον του, ἐπειδὴ ἡ συμπλήρωσις τούτου ἐγένετο βραδύτερον κατὰ τὸ 78 π. Χ. ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Κ. Λουτατίου Κατούλου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἐτέθη ἐν τῷ ἀετώματι τοῦ ναοῦ παρὰ τῷ τοῦ Διὸς.

Κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν διετηρήθη τὸ ἀρχαῖον σχέδιον, μεγαλοπρεπέστερον ὅμως ἐπεξεργασμένον· τὸ ἐν τῷ ναῷ ἀγαλμα τοῦ Διὸς μετεβλήθη ἤδη ἐντελῶς, ἀποῦ μάλιστα ὁ Α. Αἰμίλιος Παῦλος ὁ νικητὴς τοῦ Περσέως ἰδὼν τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀγαλμα τοῦ Διὸς ἐθεώρησε τοῦτο ὡς τὸ πραγματικὸν πρότυπον τοῦ καπιτωλίου Διός. Ἀνακρινισθέντος λοιπὸν ἐντελῶς τοῦ ναοῦ, προσεκλήθη πρὸς κατασκευὴν τοῦ ἀγάλματος ὁ Ἕλληνας καλλιτέχνης Ἀπολλώνιος, ὅστις κατεσκεύασεν ἀγαλμα ὅμοιον μὲ τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ τοῦ Διὸς ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος μὲ πολυτελεστάτην ἐνδυμασίαν.

Ὀλίγον βραδύτερον ὁ Αὐγουστος μεταβρυθμίσας τὴν λατρείαν τῶν Θεῶν ἐν Ῥώμῃ ἐφρόντισε καὶ διὰ τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὴν ἀνακρίσιν τοῦ Καπιτωλίου. Ἐκτὸς τῶν διαφόρων ἄλλων μεταβολῶν ἠκοδόμησε νέον τοῦ Διὸς ναὸν ὑπὸ τὴν ἑπωνυμίαν *Tonans* (βροντῶν), παρακρινηθεὶς εἰς τοῦτο ἐκ τινος περιστατικοῦ ὕπερ συνέβη εἰς αὐτὸν τὸ 26 π. Χ. εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἰσπανίας ἐκστρατείαν του. Ἐν ᾧ ὠδοιπόρει ἐν καιρῷ νυκτὸς κατέπεσε πλησίον τοῦ ἀμαξίου, ἐν ᾧ εὐρίσκετο, ἀστραπὴ μετὰ κεραυνοῦ, ἐξ ἧς αὐτὸς μὲν ἐθαμβώθη, ὁ δὲ παρ' αὐτῷ δούλος ἐφονεύθη· πρὸς ἀνάμνησιν λοιπὸν τῆς σωτηρίας του ἠκοδόμησε τὸν μνησθέντα ναὸν. Ὁ ναὸς οὗτος ἐνεκαινιάσθη κατὰ τὸ ἔτος 22, ἐπεσκέπτοντο δὲ αὐτὸν τόσοι πολλοὶ προσκνηταί, ὥστε ὁ ἀρχαῖος Ζεὺς παρουσιασθεὶς καθ' ὕπνον εἰς τὸν ἰδρυτὴν αὐτοῦ παρεπονέθη, διότι ἡμελεῖτο· τότε οὗτος διέταξε καὶ ἐτέθησαν ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τοῦ νέου ναοῦ μικροὶ κώδωνες, θέλων διὰ τούτου νὰ δείξῃ ὅτι ὁ νέος οὗτος Ζεὺς *Tonans* εἶναι μόνον πυλωρὸς ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τοῦ ἀρχαίου Διός. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἀποδείκνυται ὅτι δὲν ἦτο ὀρθὴ ἡ γνώμη τοπογράφων τινῶν τῆς Ῥώμης, οἵτινες θέτουσι τὸν ναὸν αὐτόν εἰς τοὺς πρόποδας καὶ ἐπὶ τῆς ἀνόδου εἰς τὸ Καπιτώλιον.

Καὶ ὁ νέος οὗτος ναὸς ἐपुरπολήθη κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Τακίτου τὸσον λεπτομερῶς περιγραφομένην εἰσβολὴν τῷ Βιτελλιανῶν, ὥστε οἱ Βεσπασιανοὶ τοποθετηθέντες ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου ἀνήγειραν ὕψισθεν τῶν

θωρών του διὰ τῶν ἀνδριάντων δούρωμα πρὸς φύλαξίν των. Ὁ Βεσπασσιανὸς ἐπεχείρησε τὴν ἀνοικοδόμησίν του, κατὰ τὴν συμβουλήν δὲ τῶν ἱεροσκόπων κατὰ τὸ ἀρχαῖον σχέδιον, μόλις ὁμοῦ εἶχεν ἀνεγερθῆ καὶ νέα πυρκαϊὰ κατὰ τὸ ἔτος 80 ἐπὶ Τίτου ἀπετέφρωσεν αὐτόν· τότε ἀπετελείωσε πάλιν αὐτὸν ὁ Δομητιανὸς κατὰ τὸ ἔτος 82, ὅπως παρίσταται εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ κοπέντα νομίσματα, ὧν ἀνωτέρω ἐποιησάμεθα μνησίαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος παρεκινήθη προσέτι εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τούτου, ἐπειδὴ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Βιτελλικῶν εὕρισκόμενος ἐν τῷ Καπιτωλίῳ μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῆ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ πατρὸς του εἶχεν ἀνεγείρει εἰς τὴν θέσιν ἐν ἣ ἐκρύφθη, ναῖσκον τοῦ Διὸς Σωτῆρος μὲ βωμὸν, τὰ ἀνάγλυφα τοῦ ὁποῦ παρίστων εἰκονικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας του· γενόμενος δὲ αὐτοκράτωρ ἀνήγειρε ναὸν μέγαν καὶ πολυτελεῖ τοῦ Διὸς φύλακος, ὅπου παρίστατο ὡς προστατευόμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Δομητιανὸς διέταξε καὶ νέους καπιτωλίους ἀγῶνας, ὧν γίνεται συχνὰ μνηία ὑπὸ τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν τῆς ἐποχῆς του· συνίσταντο δὲ εἰς ἀγῶνας μουσικῆς, ἵπποδρομίας καὶ γυμναστικῆς. Ἡδύναντο δὲ οἱ ἀγωνιζόμενοι εἰς τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας νὰ παρουσιάσωσιν ἔργα ποιητικὰ ἢ περὶ εἰς Λατινικὴν ἢ Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἐν τούτοις ἂν καὶ ἐπῆλθον πολλαὶ θρησκευτικαὶ καὶ πολιτικαὶ μεταβολαί, ἡ δὲ λατρεία τοῦ Διὸς συμβαδίζουσα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καθίστατο καὶ αὕτη τὸ ἀπεικόνισμα τῶν ἐπικρατουσῶν κατὰ ταύτην ἰδεῶν, ὁ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ Ζεὺς ἔμεινε πάντοτε ὁ ἀνώτατος ἀντιπρόσωπος τῆς μεγαλειότητος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὀνόματος καὶ τῆς πολιτείας· δὲν κατώρθωσεν ὁμοῦ μ' ὄλην του ταύτην τὴν ἐπιβροήν νὰ ἐξασκήσῃ ἀπόλυτον δικτατορίαν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ. Τῆς ἀνθρωπότητος ἡ χαμέρπεια καὶ ὁ ἐξουτελισμὸς, ὅστις βεβαίως δὲν εἶναι μόνον τῆς παρούσης ἐποχῆς τὸ διακριτικὸν γνώρισμα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων τιμῶν ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας καὶ θείας.

ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἀνιδρυθέντων ἀνδριάντων τῶν διατάχθη, ὡς ἀναφέρει ὁ Σουετόνιος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ὀκταβίου, νὰ τελῶνται εἰς τὸ Καπιτωλίον προσευχαὶ καὶ θυσίαι πρὸς τιμὴν τῶν Αὐτοκρατόρων κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκάστου νέου ἔτους, κατὰ τὰ γενέθλια τῆς μεγαλειότητός των, κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεώς των, καὶ κατὰ διαφόρους ἄλλας περιπτώσεις. Τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ ἐπληρώθη ἤδη ἀνδριάντων τῶν Αὐτοκρατόρων, ἔνιοι τῶν ὁποίων ἦσαν ἀργυροὶ καὶ χρυσοί, ὡς ὁ τοῦ νικητοῦ τῶν Γότθων Κλαυδίου, ὅστις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ὀροσίου καὶ Τρεβελλιανοῦ, εἶχεν ὕψος 10 ποδῶν. Οἱ Αὐτοκράτορες ἀναχωροῦντες εἴτε ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν Ῥώμην ἐπεσκέπτοντο πρῶτον τὸ Καπιτωλίον πορευόμενοι εἰς αὐτὸ ἐν μεγάλῃ πομπῇ ἀκολουθουσῶν τῶν διαφόρων τάξεων τοῦ λαοῦ μέγα μέρος τοῦ ὁποῦ ἐλαμπαδοφόροι. Ἐπειδὴ δὲ αἱ εἰς τὸν Δία ἀποδιδόμεναι τιμαὶ ἀντενακλῶντο καὶ ἐπ' αὐτῶν, ἐφρόντιζον διὰ τοῦτο νὰ ἐπιτείνωνται αὐταὶ ὅσον τὸ δυνατόν περισσώτερον· ἀνεκέρουζαν λοιπὸν τὸν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ Δία ὡς τὸν ἀνώτατον θεὸν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἑαυτοὺς δὲ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πραγματικοὺς αὐτοῦ ἀντιπρόσωπους. Διὰ τοῦτο ὁ Διοκλητιανὸς ἐκάλει ἑαυτὸν *Jovium*, ἀπετύπου δ' ἑαυτὸν εἰς τὰ νομίσματά του φέροντα διάφορα σύμβολα ἀναφερόμενα εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διὸς. Ἡ δὲ τοιαύτη τοῦ Διὸς λατρεία ἐξηπλώθη εἰς τὰς περισσοτέρας καὶ κυριωτέρας τῆς Αὐτοκρατορίας ἐπαρχίας, ὥστε τὸ ὄνομα τοῦ Καπιτωλίου κατήντησε νὰ γίνῃ τὸ σύμβολον τῆς πολιτικῆς τῶν Ῥωμαίων θρησκείας, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δὲ ταύτην ἀπαντᾶται συνήθως εἰς τὰ περὶ τῶν μαρτύρων τοῦ χριστιανισμοῦ μυθολογούμενα. Οὐχὶ δὲ μόνον ναοὺς τοῦ Διὸς ὁμοίους τῷ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἀνήγειρον εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐν τούτῳ λατρευομένων θεῶν· διὰ τοῦτο ὁ Ζεὺς τοῦ Καπιτωλίου κατήντησε νὰ θεωρῆται ἐπὶ τέλους ὡς ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς εἰδωλολατρείας, καθὼς δὲ λέγει ὁ Τερτουλιανὸς τὸ Καπιτωλίον ἦτο ὁ ναὸς

ἔλων τῶν δαιμόνων. *Capitolium omnium daemonum templum.*

Καὶ μετὰ τὴν ὑπερίσχυσιν τοῦ χριστιανισμοῦ τὸ Καπιτώλιον ἐξηκολούθει ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ὑπάρχον καὶ ἐν μεγάλῃ τιμῇ ὡς ἀποδείκνυται καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Δομητιανοῦ ἀνακαινίσσεως αὐτοῦ. Ὅταν ὅμως καὶ ἡ Ῥώμη ἐπὶ τέλους ἐχρησίμευσεν ὡς στάδιον τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῶν λεηλασιῶν τῶν διαφόρων βρβάρων φυλῶν τότε καὶ τὸ Καπιτώλιον ἐγένετο ἀντικείμενον τῆς ἐξασκήσεως αὐτῶν. Ὁ Στηλίων ἀφῆρεσε τὰς καλυπτούσας τὰς θύρας του χρυσῆς πλάκας, ὁ Γενσέρικος πολλὰ αὐτοῦ κοσμήματα, ὁ δὲ πάπας Ὀνόριος τὰ ὑπὸ τῶν βρβάρων ἀπολειφθέντα. Μέχρι τῆς ἐνάτης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀνευρίσκει τις τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ναοῦ ἀναφερομένην, τὰ περὶ τούτου ὅμως λεγόμενα καθὼς καὶ τὰ περὶ τῶν λοιπῶν τῆς Ῥώμης ναῶν εἶναι περιβεβλημένα τὸν πέπλον τοῦ μύθου· ἐπὶ τέλους δὲ γίνεται αὐτοῦ μνεῖα ὡς ἐρεπίου καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ μεσαιῶνος, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι Βαρῶνοι μετέβαλον τὰς ἀρχαίας οἰκοδομὰς εἰς φρούριάτων, ἔκτοτε δὲ παύει πᾶσα ἐπιτόπιος καὶ περὶ τούτου παράδοσις.

Τὸ ἐπὶ τῶν ἐρεπίων τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομηθὲν κατὰ τὸν μεσαιῶνα νέον Καπιτώλιον εἶναι τὸ διὰ τῆς εἰκόνης παριστάμενον. Ἀνέρχεται τις εἰς αὐτὸ διὰ βαθμίδων· εἰς τὸ κατώτατον μέρος τῶν ἑποίων κἀθηνται δύο ἐκ βασάλτου λέοντες, ἐκ τοῦ στόματος τῶν ὁποίων ῥέει ἐντὸς λεκανῶν ὕδωρ. Οἱ λέοντες οὗτοι μετηνέχθησαν ἐνταῦθα κατὰ διαταγὴν τοῦ πάπα Πίου Δ' κατὰ τὸ 4560 ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Στεφάνου del Cacco. Ἡ πρὸς ἀριστερὰ κλίμαξ, ἣτις φέρεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου Araceli, ἐκτίσθη κατὰ τὸ 4348, ἡ δὲ ἐν τῷ μέσῳ, ὑπὸ τοῦ πάπα Παύλου Γ' κατὰ τὸ 4536 ὅτε εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Ῥώμην καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ Καπιτώλιον ὁ Κάρολος Ε'. Κατὰ δὲ τὸ 4692 ὁ πάπας Ἰνοκέντιος Β' διέταξε τὴν κατασκευὴν τῆς πρὸς τὰ δεξιὰ ἀνάδου εἰς τὸ Καπιτώλιον. Τὸ νέον Καπιτώλιον ἔχον ἐστραμμένον τὸ μέτωπον πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος, εἶναι, ὡς ἐλέχθη, οἰκοδόμημα

μεσαιωνικόν, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν διὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς Γερουσίας καὶ πρὸς κατοικίαν τοῦ ἀνωτέρου διοικητικοῦ τῆς Ῥώμης ὑπαλλήλου τοῦ Senator· ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ φυλακὴ μὲ πύργον ὑψηλὴν εἰς ἃν εὕρισκετο κώδων κρούμενος μόνον ὅτε ἀπέθνησκον οἱ πάπαι, καὶ ὅτε ἀνήγγελλε τὴν ἐναρξίν τῶν ἀποκρέω. Ἐκατέρωθεν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου κεῖνται δύο ἄλλα δημόσια οἰκοδομήματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐν χρησιμεύει ὡς πινακοθήκη ἐντὸς τῆς ὁποίας φυλάττονται διάφοροι εἰκόνας καὶ τινες ἀρχαιότητες, τὸ δὲ ἕτερον ὡς γλυπτοθήκη, τὸ Museo Capitolino, ἐντὸς τοῦ ὁποίου φυλάττονται αἱ ὠραιότεραι καὶ περισσώτεραι ἀρχαιότητες τῆς Ῥώμης. Τὸ μουσεῖον τοῦτο ἀνῆγειρεν ὁ πάπας Ἰνοκέντιος Γ', ἐπλούτισαν δὲ οἱ πάπαι Κλήμης Β', Βενέδικτος Δ' καὶ Κλήμης Γ'.

Ἀνερχόμενός τις εἰς τὸ Καπιτώλιον διὰ τῆς μεσαιῶν κλίμακος ἀπαντᾷ πλατεῖαν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας κεῖται ὁ χαλκοῦς ἀνδριὰς τοῦ Αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐρηλίου ἐφίππου, ὅστις ὅμως ὡς προῖον τῆς κατὰ τὸν Ἀδριανὸν ἐποχῆς δὲν διακρίνεται πολὺ διὰ τὴν καλλιτεχνίαν του, ἀν καὶ ἐχρησίμευεν ὡς πρότυπον τῶν ἐφίππων ἀνδριάντων τῆς νεωτέρας ἐποχῆς δι' οὗ παρίσταται ὁ ἵππος ἡσυχάζων. Ὁ ἀνδριὰς οὗτος εὕρισκετο εἰς τὸ λατερανὸν μέγαρον καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ πάπας Παῦλος Γ' διέταξε τὴν εἰς τὴν εὕρισκεται σήμερον τοποθέτησίν του· κατὰ δὲ τὸ 4538 ἐτέθη ἐπὶ βάσεως ἐκ μαρμαροῦ τῆς τραϊανείου ἀγορᾶς σχεδιασθείσης ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ἐκτὸς τοῦ ἀνδριάντος τούτου ἑκατέρωθεν τῆς εἰς τὴν πλατεῖαν εἰσόδου ἴστανται τὰ ἀγάλματα τῶν Διοσκουρῶν κρατούντων τοὺς ἀφηνιασμένους ἵππους των. Οἱ Διόσκουροι ἐλατρεύοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων ὡς θεοὶ προστάται τῆς υγείας, διὰ τοῦτο ἀπεικονίζοντο συχνὰ ἀμφότεροι συμμέτρως ἀπέναντι ἀλλήλων τοποθετούμενοι· οὗτω δὲ ἴσταντο κατὰ τὸν Δίωνα καὶ Σουετόνιον ἐν βίῳ Καλιγούλα ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ναοῦ τοῦ Διὸς Tonantis (βροντῶντος), οὗτινος ἀνωτέρω ἐγένετο μνεῖα. Ἐκατέρωθεν τῶν

δύο τούτων ἀγαλμάτων τῶν Διοσκούρων ἴστανται ἀνά ἓν τρόπιαιον.

Ἐπὶ τοῦ ἄλλου λόφου κεῖται μία τῶν ὠραιότερων ἐκκλησιῶν τῆς Ῥώμης ἡ Basilica d'Araceli τῆς Θεοτόκου, εἰς ἣν ἀνέρχεται τις δι' 124 βαθμίδων, ὠκοδομηθῆ δ' αὕτη ἐπὶ τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας.

Τοιαῦται λοιπὸν αἱ τύχαι καὶ αἱ περιπέτειαι τοῦ Καπιτωλίου, τὸ ὁποῖον ὡς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἔργα ὑπέστη τὰς μεγαλειτέρας καὶ ποικιλωτέρας μεταβολὰς, καὶ τὸ ὁποῖον ἴσως ἤδη χρησιμεύσει διὰ τὰς συνεδριάσεις τῶν νομοθετικῶν σωμάτων τῆς Ἰταλίας.

Σ. ΛΟΓΙΩΤΑΤΙΑΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΠΛΟΥΣΙΟΥ ΝΕΟΥ

I

ΤΟ ΔΕΙΠΝΟΝ

Ἀπόψε μὴ σταματήσης πρὸ τοῦ μεγάλου τῆς ὑποκομῆσεως Αὐρηλίας μάλιστα καλῶς τοὺς ἵππους καὶ καλπάζων διευθύνθητι πρὸς τὸ ἀγροκῆπιον τοῦ Ἀρθούρου. — Ταῦτα εἰπὼν ὁ οὕτω λαλήσας νέος, εἰσηλθεν εἰς τὸ κομπὸν ὄχημά του, ἤναψε τὸ σιγάρον καὶ ἐβυθίσθη ἐντὸς τινος γωνίας τῆς ἀμάξης.

Οἱ ἵπποι ἐπέτων ὥστε ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ὁ νέος ἔφθασεν εἰς τὸ τοῦ Ἀρθούρου οἴκημα. Ταχὺς καὶ ἐλαφρὸς κατέβη τῆς ἀμάξης, ἔδωκε τὰς δεούσας διαταγὰς πρὸς τὸν ἡνίοχον, ἔπειτα ἐπισήμως εἰσηλθεν ἐν τῇ λαμπρῶς φωταγωγημένῃ αἰθούσῃ ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἐπιδεικτικῶς ἔκειτο τράπεζα πλουσίας παρεσκευασμένη.

Τῆν ἐσπέραν ἐκείνην ὁ Ἀρθούρος ἐώρταζε δι' ἐνὸς δεῖπνου τὴν ἐπέτειον ἐορτὴν του. Γυναῖκες δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ ἦτο δεῖπνον, ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἡ ἔκφρασις, νέανδρον, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα κατ' ἔτος δίδουσιν οἱ ἀποστρεφόμενοι τὸ εὐγενὲς φύ-

λον, ἐξ ὧν πράγματι ἦτο ὁ Ἀρθούρος.

Ὁ Ἐρνέστος προὔπανθηθεις ὑπὸ τοῦ Ἀρθούρου παρουσιάσθη πρὸς τοὺς συνδαιτημόνας. Δὲν ἦτο μὲν ὠραῖος, ἐνεδύετο ὄμως κομπῶς, καὶ ἐν συνόλῳ ἠδύνατό τις νὰ χαρακτηρίσῃ αὐτὸν ὡς κενόδοξον καὶ ἐλαφρόνοα. Κάτοχος γνώσεών τινων, τὸ πᾶν κατεφρόνει, τὸ πᾶν ἐχλεύαζε· οὐδὲν δι' αὐτὸν ἦτο ἀκατόρθωτον, πᾶσα ἐρωτικὴ συνάντησις ἀδύνατον νὰ μὴ τῷ ἐπετύγχανεν. Ἐκαυχᾶτο ἐπὶ κατακτήσεσιν ἀγνώστοις, ἐνίοτε δὲ ἐκομπορῶρημόναι ἐκθέτων τὸ ὄνομα ἀξιοσεβάστου τινὸς κυρίας· ἡ διαγωγὴ του αὕτη κατέστησεν αὐτὸν μισητὸν εἰς πολλοὺς, καὶ ἀπείρους τῷ ἐπέσυρον ἐχθροὺς.

Ἐκάθησαν λοιπὸν οἱ νέοι εἰς τὴν τράπεζαν· αἱ συζητήσεις αὐτῶν διάφορα εἶχον θέματα, μέχρις οὗ μετὰ τὴν ἐκπωμάτισιν τῶν φιαλῶν τοῦ καμπανίτου ἐστράφησαν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου Γυναῖκες. Τότε αἱ φαντασίαι ἐξήφθησαν, ἤρχισαν αἱ διαφωνίαι, καὶ αἱ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ὀηκτικαὶ ἐκείναι γλώσσαι ἐκοψαν ὅσα ἠδυνήθησαν ἐπὶ ταύτης ἢ ἐκείνης.

II

ΤΟ ΣΤΟΙΧΗΜΑ

Τὸ δεῖπνον ἐτελείωσεν.

Ὁ Ἐρνέστος τὴν ὀδοντογλυφίδα διὰ τῶν χειλέων ἔχων, τὸν ἀντίχειρα ἐν τῷ θυλακίῳ τοῦ περιστηθίου, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μελαγχολικῶς ὑψωμένους ἐπὶ τῆς ὀροφῆς, ἐξέχεσε, κατὰ τὸ σύνθηδες, τὴν εἰρωνίαν καὶ κακολογίαν του ἐνώπιον τῆς φαιδρᾶς συντροφίας. Αἱ γυναῖκες ὅλαι τῆς μικρᾶς πόλεως βαρβάρως προσηνέχθησαν ὀλοκαύτωμα εἰς τὴν ἀφρόντιδα κενόδοξίαν του. Οὔτε καλλονὴ, οὔτε κοινωνικὴ θέσις, οὔτε πλοῦτος ἠδυνήθησαν νὰ χαλιναγωγῆσωσι τὸν ἀδυσώπητον τοῦτον Ἄδωνιν.

Προεφέρθη παρὰ τινος τῶν προσκεκλημένων ὄνομα τι.

Ἦτο τὸ ὄνομα νεονύμφου περικαλλοῦς καὶ πλουσίας, ἧτις πρὸ ὀλίγων μόνον μητῶν κατόκει ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, καὶ κατὰ τῆς τιμιότητος τῆς ὁποίας ἡ κακολογία

ἢ τοσοῦτω ἐφευρετικῇ περὶ τὸ πλάττειν, δὲν ἠδυνήθη ἀκόμη ν' ἀνοίξῃ ῥῆγμα.

— Πᾶ! — εἶπεν ὁ Ἐρνέστος ἐνῶ διὰ φιλοσοφικωτάτης χειρονομίας ἐπλησίαζε τὸ σιγάρον εἰς τὴν φλογίδα τοῦ λαμπτήρος, — Πᾶ! Αὐτῇ, ὡς τόσαι ἄλλαι, θὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ χερᾶκια ταῦτα.

— Τὸ νομίζετε; . . . εἶπε χλευαστικῆς τις φωνή.

— Δὲν τὸ νομίζω, ἀλλ' εἶμαι βέβαιος. . . . Καὶ στοιχηματίζω, κύριοι, ὅτι πρὶν παρέλθωσι δύο μῆνες θὰ σᾶς παρέξω τὰς ἀποδείξεις, διὰ νὰ σκέπτεσθε καὶ ὑμεῖς ὡς ἐγώ.

— Δεκτὸν τὸ στοίχημα, ἀνέκραξαν ἐν χορῷ οἱ προσκεκλημένοι.

III

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Μετὰ βραχυχρόνιον πολιορκίαν τῆς ἐν λόγῳ κυρίας, ὁ Ἐρνέστος ἐπεφάσισε νὰ τῇ πέμψῃ τὴν ἐπομένην ἐπιστολήν:

«Κυρία,

«Εἶναι ἴσως ἀνάγκη ἵνα ἡ γραφίς μου ἐπαναλάβῃ ἐνταῦθα ὅ,τι διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μου, τῆς συμπεριφορᾶς μου, τῶν περιποιήσεών μου καὶ τῆς ἀμηχανίας μου ἐξέφρασα ὑμῖν ἤδη; πρὸ τριῶν ἐβδομάδων προσεκολλήθη ἐἰς τὰ ἴχνη σας, καὶ ὡς σκιά ὑμῶν παντοῦ σᾶς ἀκολουθῶ. Δὲν ζῶ ἢ δι' ὑμᾶς, δὲν ἐλπίζω ἢ ἐν ὑμῖν. Ὁραία ὡς ἄγγελος τοῦ Ἰψίστου, δι' ἐμὲ εἶσθε ὁ ἀκτινοβόλος ἀστὴρ ὁ φωτίζων τὴν ἐρεβώδη ὑπαρξίν μου, καὶ ἐγὼ εἶμαι ὁ δορυφόρος πλανήτης τὸν ὁποῖον ὕπισθεν ὑμῶν σύρετε κατὰ τὴν λαμπρὰν πορείαν σας.

«Μὴ λοιπὸν αὐστηρὸν τὸ βλέμμα στρέψετε ἐπ' ἐμοῦ, καὶ μάθετε ἅπαξ ὁποῖον θησαυρὸν ἀφοσιώσεως καὶ ἔρωτος κλείει ἡ αἰέποτε δι' ὑμᾶς πάλλουσα αὕτη καρδιά.

«ΕΡΝΕΣΤΟΣ.»

Ἡ ἀπάντησις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὑπηρετῆς ἐδίδε τῷ Ἐρνέστῳ τὸ ἐπόμενον γραμματίον:

«Κύριε,

«Ἡ διαγωγή σας μὲ προσβάλλει, αἱ κοῦφοι προθυμῖαι σας μὲ ἐνοχλοῦσιν, ὁ ἔρωσ σας μοι ἀπαρέσκει. Μίαν χάριν μόνον ἐπικαλοῦμαι παρ' ὑμῶν δηλ. νὰ μὲ ἀφήσῃτε ἡσυχον διότι μοι εἴσθε πολὺ ἀηδής.

«Κ.»

— Ἀπήντησεν! ἀνέκραξεν ὁ Ἐρνέστος δεχόμενος τὴν ἐρωτικὴν ταύτην ἐπιστολήν. Τέλος θὰ γίνῃ ἰδική μου.

IV

Η ΣΥΝΝΕΤΕΥΞΙΣ

Μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας, ὁ Ἐρνέστος ἔλαβε διὰ τοῦ ταχυδρομείου ἄλλην ἐπιστολήν περιέχουσαν τὰ ἐξῆς:

«Κύριε,

«Μὴ σπεύσητε πρὸς παρεξήγησιν τοῦ διαβήματός μου τούτου. Τὰ ἐντιμότερα αἰσθητάτα μὲ ἀναγκάζουσι νὰ σᾶς γράψω. Πρέπει νὰ σᾶς ὀμιλήσω εἰς τὰς ἐννέα μ. μ. σᾶς περιμένω πρόκειται περὶ τῆς ἡσυχίας μου, περὶ τῆς ζωῆς μου.»

— Τὸ καυμένο τὸ περιστρᾶκι! εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Ἐρνέστος ποιῶν νεῦμα ἀνεκφράστου θριάμβου.

V

Η ΦΡΕΝΑΠΑΤΗ

— Θὰ σᾶς ἀκολουθῆσω, ἔλεγεν ἐν παρφορᾷ ὁ Ἐρνέστος.

— Ω! Κύριε, ἀπεκρίνετο ἡ Κλοτίλδη, καὶ ἐν τῇ φωνῇ αὐτῆς ὑπῆρχε τόνος ἀδιοράτου εἰρωνίας, ὃ Κύριε, καὶ δὲν κατεστήσατε τὴν ὑπαρξίν μου φρικώδη; ὁ σύζυγός μου ἀνεκάλυψε τὰς πρὸς ἐμὲ ἀσχολίας σας καὶ κατέλαβε τὰς ἐπιστολάς σας. Ἀνάγκη νὰ μοι ὑποσχεθῆτε ὅτι θὰ παραιτηθῆτε τοῦ ἄφρονος τούτου πάθους πρὸς χάριν μου ἀπομακρυνθῆτε, φύγετέ με, δὲν

γνωρίζετε ὅποιος μετέρχεται βίας ὁ σύζυγός μου, καὶ εἰς τίνος ὑπερβολᾶς δύναται νὰ τὸν φέρῃ ἢ ὀργή. Λάβετε οἶκτον, σᾶς ἰκετεύω, δι' ὑμᾶς καὶ δι' ἐμὲ, μὴ ρίψετε ἐπὶ τῆς ἐνώσεώς μας ταύτης τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν καταστροφὴν ἀποβάλετε τὰς κινδυνώδεις ταύτας ἐλπίδας, εὐσπλαγχνισθῆτέ με.

— Τί θέλετε, τί ἀπαιτεῖτε παρ' ἐμοῦ; ἐπανελάθει ἐπὶ τὸ δραματικώτερον ὁ Ἐρνέστος, διατὶ οἱ ἄλογοι οὗτοι φόβοι; ὁ ἔρωσ μου θέλει εἶσθαι ὁ ὑμέτερος πρόμαχος, θὰ σᾶς ὑπερασπίσω ἐναντίον ἀναξίου συζύγου, καὶ θὰ ἐμποδίσω τὴν παράλογον ταύτην ἀναχώρησιν.

— Ἀλλὰ τὸ βλέπετε, Κύριε, ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἀναχωροῦμεν, δὲν ἔχω νὰ ἐτοιμάσω ἢ τὸ κιβώτιον τοῦτο.

Καὶ ἡ κυρία Κλοτίλδη ἐδείκνυεν ὑψηλόν τε καὶ μακρὸν κιβώτιον ἐν μέσῳ τοῦ δωματίου κείμενον.

VI

Ο ΣΥΖΥΓΟΣ

Ἐν τούτοις διεκρίθη θόρυβος ἀμάξης ἥτις ἐσταμάτησεν εἰς τὴν θύραν τῆς εἰσόδου. Ὁ Ἐρνέστος φρικωδῶς ὠχρίασεν.

Εὐθὺς ἠκούσθη τις ἀναβαίνων τὴν κλίμακα . . . . . Ὁ Ἐρνέστος πελιδνὸς ὑπὸ τοῦ τρόμου, ὡς ἀληθῆς μεγαλορῆμων, ἔρριψε περὶ ἑαυτοῦ βλέμμα ἀπελπι . . . . .

— Κρύφθητε, Κύριε, κρύφθητε, ἐκράυγασεν ἡ ἀτυχῆς γυνὴ, εἶναι ὁ σύζυγός μου ἂν σᾶς εὔρη ἐδῶ ἐχάθημεν καὶ οἱ δύο.

— Ποῦ νὰ φύγω; ποῦ νὰ κρυθῶ; ἐτραύλισεν ὁ Ἐρνέστος . . . . . πῶθεν νὰ ἐξέλθω; . . . . . τί νὰ κάμω; καὶ οἱ ὀδόντες του συνεκρούοντο ὑπὸ τοῦ τρόμου.

Μειδίαμα ἀνεκφράστου περιφρονήσεως ἐπλανήθη ἐπὶ τῶν χιλιῶν τῆς νεαρᾶς συζύγου. Ὁ θόρυβος τῶν βημάτων ἐπλησίασε.

VII

ΤΟ ΚΙΒΩΤΙΟΝ

— Ὁ σύζυγός μου, ὁ σύζυγός μου, κύριε, ἀνέκραξεν ἡ δυστυχῆς Κλοτίλδη, σεῖς

μὲ ἀφανίζετε· κρύφθητε, κύριε, κρύφθητε διὰ τὸν Θεόν! . . . .

— Ἀλλὰ ποῦ νὰ κρυφθῶ, Θεέ μου, ποῦ . . . . ἐπιθύρυσεν ὁ ἄθλιος Ἐρνέστος, περιστρέφων βλέμματα δεξιῶδη σχεδὸν ὑπὸ τοῦ τρόμου κατασταθέντα.

— Ἀ! ἐκεῖ . . . εἰς τὸ κιβώτιον ἐκεῖνο, εἶπεν ἡ Κλοτίλδη δεικνύουσα τὸ μέγα κιβώτιον ὅπερ ἔκειτο δλάνοικτον ἐν μέσῳ τοῦ δωματίου ταχύντα, σᾶς παρακαλῶ, σπεύσατε. Ἐγὼ θὰ ἀπομακρύνω μὲ τρόπον τὸν σύζυγόν μου, θὰ βραδύνω τὴν ἀναχώρησίν μας . . . . θὰ ὑποκριθῶ τὴν ἀσθενῆ . . . . ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν κάμετε γρήγορα . . . . .

Καὶ ἰδοὺ ἡ θύρα ὠθεῖται, ἀνδρική δὲ φωνὴ ἐρωτᾷ— Διατὶ εἶσαι κλεισμένη, Κλοτίλδη; ἀνοιξον, ἀνοιξον, ἐγὼ εἶμαι.

Καιρὸς βραδύτητος δὲν ἦτο πλέον· ἐν μέρει δι' ἔρωτα, ἐν μέρει διὰ φόβον, ὁ Ἐρνέστος ἐξηπλώθη ἐν τῷ κιβωτίῳ καὶ τὸ πῶμα ἐκλείσθη ἐπ' αὐτοῦ.

VIII

Η ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ

Ἀφήκαμεν τὸν ἡμέτερον ἦρωα καθ' ἣν στιγμὴν ὑπέικων εἰς αἰσθήματα πράγματι ὀλίγον ἡρωϊκᾶ, παρεδέχετο νὰ κλεισθῇ ἐν τῷ κιβωτίῳ. Μόλις λοιπὸν τὸ πῶμα ἐπεσεν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἡ θύρα ἠνοιχθη.

— Καὶ πῶς δὲν ἐτοιμάσθης ἀκόμη, εἶπεν ὁ κύριος Γεώργιος, σὲ μόνον περιμένουσιν ἔμπρὸς, Κλοτίλδη, πηγαίνομεν.

— Ἀγαπητέ μοι Γεώργιε, εἶμαι τόσον ἀδιάθετος . . . . δὲν δύναμαι . . . . .

— Τί, ἔχομεν πάλιν καμμίαν νέαν φαντασιοπληξίαν; ἐπανελάθει ὁ σύζυγος δι' ἀγροίκου φωνῆς, νομίζεις ὅτι πάντοτε θὰ ἦμαι τὸ παίγιον τῶν ὑποκριτικῶν ἀδιαθεσιῶν σου; Ποτὲ δὲν σε εἶδον τόσον εὐδιάθετον ὅσον τώρα. Θὰ ἀναχωρήσωμεν, καὶ θὰ ἀναχωρήσωμεν ἀμέσως, εἰς τὴν στιγμὴν, ἂν δὲν θέλῃς νὰ πιστεύσω τὰς ἀνοήτους ἐκείνας φωνασιᾶς τοῦ εὐήθους Ἐρνέστου.

Καὶ ἄνευ προσθήκης ἐτέρας λέξεως, ὁ κύριος Γεώργιος διὰ διπλῆς στροφῆς ἐκλείδωσε τὸ κιβώτιον τὸ κλειὸν τὸν οἰηματίαν

Ἐρνέστον. Καλέσας ἔπειτα δύο εὐρώστους ὑπηρετάς διέταξεν αὐτοὺς νὰ μεταφέρωσι τὸ ὀγκῶδες δέμα (collo) καὶ μετ' αὐτῶν κατέβη τὴν κλίμακα ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς Κλοτίλδης.

Μετ' οὐ πολὺ τὸ κιβώτιον ἐτέθη ὀπισθεν βαρεῖας ὀδοιπορικῆς ἀμάξης, ἥτις ἀνεχώρησε κατεσπευσμένως, προσκόπτουσα ἐπὶ τοῦ ἀτάκτου λιθοστρώτου τῆς μικρᾶς πόλεως.

IX

ΟΔΟΠΟΡΙΑ ΚΙΒΩΤΙΟΥ

Μέχρι τοῦδε ὁ Ἐρνέστος δὲν ἀντελήφθη τῆς οἰκτρᾶς θέσεως αὐτοῦ. Ἄλλ' αἰσθανόμενος ὅτι τὸν ἀνήγειρον, καὶ ἐννοῶν ὅτι τὸ κιβώτιον προσεδέθη ὀπισθεν ὀδοιπορικῆς ἀμάξης, ἐθλίβη τὴν καρδίαν ὑπὸ φρικώδους ἀδημονίας. — Ποῦ ἐπορεύετο; ποῦ τὸν μετέφερον; πῶς θὰ ἐξήρχετο τοῦ τάφου ἐκείνου, ὅπου ζῶν ἐκλείσθη; τί θὰ ἀπεγίνετο ἐὰν δὲν ἀπέθνησκε πρότερον ὑπὸ τρόμου καὶ καταπονθήσεως;

Κατεχόμενος ὑπὸ τῶν ἀνιερῶν τούτων ἀκέψων συνεστρέφετο ὁ δυστυχὴς ἐπιπόνως ἐντὸς τοῦ ὄχληρου περικαλύμματός του· ἐντρομος δὲ διὰ τῶν χειρῶν διηρνούσα τὰς πλευρὰς τῆς εἰρκτηῆς αὐτοῦ. Ἐκαστος τιναγμὸς τῆς ἀμάξης τῷ ἀπέσπα στεναγμὸν, καὶ Κύριος οἶδεν, ἐὰν ἡ ἀθλία ἄμαξα ὑφίστατο ἢ ὄχι τιναγμούς.

Τοὺς νεφροὺς οἰκτρῶς ἔχων πεπισμένως ὑπὸ τῆς προσψύσεως τῆς σανίδος, τὴν κεφαλὴν συγκεχυμένην καὶ βαρεῖαν, τὰς πλευρὰς τεθλασμένας, ὁ Ἐρνέστος ἔταξεν εἰς πάντας τοὺς ἀγίους, καὶ μετεμελεῖτο, σὰς τὸ δοκίζομαι, μετελεῖτο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν διὰ τοὺς κομπασμούς του καὶ διὰ τὴν φήμην του περὶ τὰ ἐρωτικὰ κατορθώματα.

Ἡ ἄμαξα ἐξηκολούθει τρέχουσα.

X

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΟΔΟΠΟΡΙΑΣ

Ἐνόησεν εὐθὺς ὁ Ἐρνέστος ἐκ τῆς ὀμικτωτέρως κινήσεως τῆς ἀμάξης, ὅτι ἐγκα-

τέλειπον τὸ λιθόστρωτον, καὶ ἔτρεχον ἐπὶ τῆς λεωφόρου. Ἰπῆρξεν στιγμὴ ἀναψύξεως καὶ παρηγορίας διὰ τὸν πολυπαθῆ νέον· πλὴν ἡ εὐτυχία αὕτη ὀλίγον διήρκεσεν. Οἱ μαστισμοὶ τοῦ ἡνιόχου καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀναπηδήσεις τῆς ἀμάξης τὸν ἔκαμον νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἔλαβον πλαγίαν ὁδὸν, εἰς τὰς τροχιάς τῆς ὁποίας μὲ φρικώδεις τιναγμούς οἱ τροχοὶ ἐβυθίζοντο.

Ἄνυπόφορος κατέστη ἡ βάσανος, ὃ δὲ Ἐρνέστος καταβλήθεις ὑπὸ τοῦ ἄλγους, τῆς ἀπελπισίας καὶ τοῦ τρόμου ἔχασε τὰς αἰσθήσεις.

XI

ΤΟ ΤΕΝΑΓΟΣ

Ἄσυνήθης θόρυβος ἀπέσπασε τὸν Ἐρνέστον ἀπὸ τῆς ὀδυνηρᾶς καρώσεως. Ἦσαν κρυγαί, ὄρκοι, μαστισμοὶ, ὀλολυγμοὶ, κατάραι, δυνάμεναι νὰ καταπλήξωσιν ὀλόκληρον τάγμα πυροβολικοῦ. Ἡ ἄμαξα εἶχε σταματήσει.

Ὁ Ἐρνέστος ἠκροάσθη.

— Ἀνόητε! ἐκραύγασεν ὁ κύριος Γεώργιος, ἐλησμονήσας τὸν βάλλον.

Ἡ ἄμαξα ἐπανελάθε βραδέως τὸν δρόμον της, καὶ ὁ Ἐρνέστος ἀδημονῶν ἤκουσε τὸν φλοῖσθον τῶν ὑδάτων ποταμοῦ, τὰ κύματα τοῦ ὁποίου ἐπλησσον αὐτήν. . .

Κατόπιν νέας προσπαθείας τοῦ ἡνιόχου ἡ ἄμαξα ἐβυθίσθη ἐπὶ μᾶλλον, καὶ τὸ ὕδωρ εἰσῆλασεν εἰς τὸ κιβώτιον.

Ὁ Ἐρνέστος ἐνόμισεν ἑαυτὸν ἀπολεσθέντα.

Καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ φόβου ἐλειποθύμησε

XII

ΚΕΝΑΙ ΕΛΠΙΔΑΣ

Τὸ ἀπροσδόκητον λουτρὸν τὸ ἀμισθὶ χορηγηθὲν, οὐδὲν ἄλλο δυσάρεστον ἐπέφερε τῷ Ἐρνέστῳ ἢ πολὺ ζωηρὰν αἴσθησιν ψυχούς. Εἰς ἀμοιβὴν δὲ ἡ ὑδρορροὴ ἐκείνη κατ' ἀντίστροφον ἔνοιαν, ἀνακαλοῦσα αὐτὸν εἰς τὴν ζῶν τὸν ἔκαμεν ἵνα μὲ ψυχραιμίαν θεωρήσῃ ἀπ' εὐθείας τὸ ἀληθῶς ἄτοπον τῆς δυσχεροῦς θέσεώς του! Ἐλεγε δὲ

καθ' ἑαυτὸν, ὅτι ἐπὶ τέλους ἡ Κλοτίλδη ἦτις τὸν ὑπεδέχθη μὲ τινα εὐμένειαν δὲν θὰ ἐπεθύμει τὴν ἀπώλειάν του.

Ἀφ' ἑτέρου ἢ ἐν τῷ κιβωτίῳ παρουσία τοῦ Ἑρνέστου καθήπτετο τῆς ὑπολήψεως τῆς νεαρᾶς συζύγου ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ὑπῆρχεν ἀμβολία ὅτι αὕτη ἤθελε μεταχειρισθῆ πᾶν μέσον ὅπως τὸν λυτρώσῃ.

Παρηγορηθεὶς ὀλίγον ὑπὸ τῶν παραμυθητικῶν τούτων σκέψεων ὁ Ἑρνέστος, ὑπέικων ἀκαριαίως εἰς τὰς συνήθεις μεγαλαυχίας του, συνεπέραναν ὅτι ἡ Κλοτίλδη ἤθελεν ἐκτιμῆσαι τὴν ἀνοχήν του δι' ὅσα ὑπὲρ αὐτῆς ὑπέμενε. Ἄδεν ἦτο ἀρκοῦσα ἀπόδειξις τοῦ πρὸς αὐτὴν διακαοῦς ἔρωτός του; Αἱ δὲ γυναῖκες δὲν εἶναι πάντοτε διατεθειμέναι πρὸς ἀμοιβὴν ἔρωτος διὰ πραγματικῶν θυσιῶν ἐκδηλουμένου;

XIII

Η ΕΦΘΑΟΣ

Οὕτω λοιπὸν ὁ Ἑρνέστος ἐγκατελείπετο εἰς τοὺς διαλογισμούς του, ὅτε συμβᾶν ἀπροσδόκητον ἦλθεν ἵνα καὶ πάλιν τὸν ρίψῃ εἰς νέας ἀμηχανίας καὶ νέας ἀγωνίας.

Φωνὴ βροντώδης ἔκραξε· — Σταθῆτε.

Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἄμαξα προσέβη, ὁ Ἑρνέστος ἤκουσε κρότον πυροβόλου ὄπλου.

Ἡ ἄμαξα αἴφνης ἐστάθη.

Ἐπὶ στιγμὴν ἠκούετο πάλιν ἔπειτα κραυγαί, στεναγμοί, βλασφημίαι, ἔπειτα τίποτε πλέον . . .

Ὁ Ἑρνέστος ἔφριττεν ὑπὸ τοῦ τρόμου.

Ἡ ἀπαυδήσασα ὑπὸ τῶν συμβαμάτων τῆς ἐσπέρας κεφαλὴ του ἐταράσσετο. Ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο παίγιον φρικαλέου ὄνειρου καὶ μὲ ἰσχυρὰς κραυγὰς ἐπεκαλεῖτο τὴν ἀφύπνωσιν.

Ἡ ἀπάτη αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ τὰ σχοινία δι' ὧν ἦτο προσδεδεμένον τὸ κιβώτιον ἐν τῇ ἀμάξῃ ἐκόπησαν, καὶ ἀγροίκως ἀφῆθεν ἔπεσε κάτω. Οἱ δὲ λησταὶ μετὰ ταῦτα συνέστησαν συμβούλιον ἐὰν ἀμέσως ἔπρεπε νὰ μεταφέρωσι τὴν λείαν.

Εἰς τὰ ὧτα τοῦ Ἑρνέστου ἔφθασαν αἱ φοβεραὶ αὐταὶ λέξεις·

— Ὁ Κύριος ἐξέφυξεν, ἡ νέα κυρία ἀκόμη θὰ ζήσῃ, ἀλλ' ὁ ἡνίοχος ἐσώθη, καὶ εἰμπορεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ ἐδῶ μὲ βοηθούς. Ἄς μεταφέρωμεν τὰ σκεῦη εἰς τὸ σπήλαιόν μας ὅπου οὐδεὶς δύναται νὰ ταράξῃ τὰς ἀσχολίας μας.

XIV

ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟΝ

Οἱ λησταὶ ἀνήγειρον τὸ κιβώτιον καὶ βαδίσαντες ἐπὶ τινα λεπτά, ἐσταμάτησαν καὶ ἀπέθεσαν τὸ βαρὺ φορτίον.

— Καπετάνιε, εἶπεν εἰς τούτων, εἰς τὴν ἄμαξαν τὴν ὁποίαν ἐπροσβάλαμεν δὲν ἦτο παρὰ ἐν κιβώτιον, ἀλλὰ μὰ τὸν ἅγιόν μου, ἔχει ἕνα βάρος διαβολευμένον, καὶ θὰ μᾶς ἀνταμείψῃ διὰ τοὺς κόπους μας. Μὰ τί κιβώτιον! μοῦ ἔκοψε τοὺς ὦμους!

— Καὶ τὸν ὄδιπόρον τί τὸν ἐκάματε;

— Τὸν ῥονεῦσαμεν.

— Καὶ τὴν γυναῖκα.

— Ἡ γυναῖκα, καπετάνιε μου, φαίνεται πῶς δὲν εἶναι τόσῳ κακὴ ἡ Μαρία-Ἰωάννα τῆς δίδει νὰ μυρίσῃ ξεῖδι διὰ νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὴν λειποθυμίαν. Αὐταὶ αἱ κυρίαὶ εἶναι πολὺ λεπταὶ καὶ πάντα κατὰ ταῖς χρειάζονται.

— Σῶπα . . . φλύαρε, ἐπανέλαβεν ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχιληστοῦ, ἄνοιξε τὸ κιβώτιον, καὶ τελείωσε μὴ μιά φορά.

— Καπετάνιε μου, δὲν εὔρηκα τὰ κλειδιά.

— Ἀνόητε, πάρε ἕνα πέλεκυν καὶ κάμε γρήγορα.

XV

Η ΛΥΣΙΣ

Παραλείπομεν τὴν περιγραφὴν τῶν ὀδυνηρῶν βασιάνων αἵτινες κατεσπάρτατον τὸν ἀτυχεῖ Ἑρνέστον εἰς τὸ βάθος τῆς κρύπτῃς αὐτοῦ. Πόσον γλυκὺν, πόσον φιλόξενον τῷ ἐφαίνετο τότε τὸ κιβώτιον ὅπερ ἠτοιμάζοντο νὰ ἀνοίξωσιν οἱ λησταί.

Θὰ προστίμα νὰ τὸν ἐξρίπτουν καὶ πάλιν εἰς τὰ ὀπίσθια τῆς ἀμάξης, παρὰ νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἀθλιῶν ἐκείνων τῶν μὴ ἔχοντων οὐδὲ πίστιν, οὐδὲ νόμον, καὶ οἵτινες προσμένοντες χρυσὸν καὶ τιμαλφεῖς

λίθους, ἀπ' ἐναντίας ἤθελον εὐρεθῆ κατὰ πρόσωπον μετὰ τοῦ κατατεθλιμμένου Ἑρνέστου.

Ἄδεν ἤθελον οὗτοι ἐκδικηθῆ ἐπ' αὐτοῦ διὰ τὴν τοιαύτην διάψευσιν τῶν ἐλπίδων των; — Ἀλλὰ τί νὰ πράξῃ; τί νὰ ἀποφασίσῃ;

Ἐν τῷ μεταξὺ δεινὸς κτύπος πελέκεως ἤχησεν ἐπὶ τοῦ κιβωτίου· μία δὲ τῶν πλευρῶν του ἐπέταξε μεταβληθεῖσα εἰς σχίζας· τὸ πῶμα ἠνοίχθη . . . . καὶ ὁ Ἑρνέστος ὀρμητικῶς ἐγερεθεὶς ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα, καὶ συνάπτων τὰς χεῖρας, ἀνέκραζε μὲ φωνὴν ὑπὸ τοῦ τρόμου πεπνιγμένην· — ὦ! ἔλεος! . . . . ἔλεος! . . . .

XVI

ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

Ἀπλετος καὶ γενικὸς γέλως ἀπεκρίθη εἰς τὸν θοῆνον τοῦ δυσυχοῦς. Ὁ Ἑρνέστος τρέμων ὑψώθη τοὺς ὀφθαλμούς· ἕκαστος δὲ δύναται νὰ συμπεράνῃ ὅποια ὑπῆρξεν ἡ ὀργή του, ἡ μανία του ὅτε ἐν τῇ ταπεινωτικῇ ἐκείνῃ θέσει — γονυπετῆς καὶ μὲ συνημμέναις τὰς χεῖρας — εὐρέθη ἐν τῇ ὥραιότερᾳ αἰθούσῃ οἰκίας τῆς πατρίδος του, περικυκλωμένος ὑπὸ πάντων τῶν γνωρίμων του, ὑπὸ πάντων τῶν φηνοῦντων αὐτὸν, ὑφ' ὄλων τῶν κομψῶν κυριῶν, ὑφ' ὄλων τῶν νέων τοὺς ὁποίους ὑπερέβη κατὰ τὴν λαμπρότητα τῆς ἀπεράντου φήμης του.

Καὶ ἐκ τοῦ στόματος ὄλων ἐκείνων τῶν ὑπ' αὐτοῦ πρότερον χλευασθέντων, ἐξήρχοντο σαρκασμοὶ, σκώμματα, ἐπιγράμματα, καὶ πᾶν βλέμμα ἦτο ὀφθαλμοβολὴ εἰρωνείας καὶ χλεύης.

Ὁ Ἑρνέστος ἠγέρθη φλόγας ἐκπέμπων ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν, μὲ τὴν κόμην ἀνωρθωμένην ἐπὶ τοῦ μετώπου, τοὺς ῥώθωνας ἐξωγκωμένους, μὲ τὴν ἀπειλὴν εἰς τὸ στόμα καὶ . . . ἔφυγεν.

Ἀπειρος θόρυβος παρηκολούθησε τὴν ἀναχώρησίν του.

Ἐκτοτε ὁ Ἑρνέστος δὲν ἐφάνη πλέον εἰς τὴν μικρὰν πόλιν τοῦ ***. Λέγεται δὲ ὅτι κατέφυγεν εἰς τὸ δμιχλῶδες Λονδίνον.

(Ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ)

Γ. Κ. ΣΦΙΚΑΣ

Ο ΚΟΜΗΣ ΙΒΑΝΟΦΣΚΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

(Συνέχεια ἴδε φυλλ. 8'.)

— Κύριε κόμη . . .

— Λησμονεῖτε, κυρία, διέκοψεν ἀποτόμως ὁ ἄνθρωπος πρὸς ὃν ἐδόθη ὁ τίτλος οὗτος πλῆττων τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ ποδοῦ, λησμονεῖτε ὅτι ἐνώπιον ἄλλων δὲν πρέπει νὰ με ἀποκαλῆτε οὕτω; . .

— Κύριε, ἐξηκολούθησεν ἡ κυρία Πέτκωφ λαβοῦσα ὕφος σοβαρὸν, τώρα, ὅτε ἀπόλεσα τὸν προσφιλέ μου σύζυγον, ἐπιθυμῶ νὰ μὴ ἔρχεσθε πλέον εἰς τὴν οἰκίαν μου. . .

— Κυρία, ἴσως δὲν συνέθε τοῦτο ὅπερ ὑμεῖς παραδέχεσθε ὡς γεγονός.

— Εἶθε νὰ ἦναι ἀληθές . . . ἀλλὰ κατὰ τὰ φαινόμενα . . . προσέθηκεν ἡ ἀτυχῆς γυνὴ μόλις κρατοῦσα τὰ δάκρυά της. Ἀλλὰ περὶ τούτου, κύριε κόμη, μὴ φροντίζετε. Σᾶς ἱκετεύω νὰ ἐκτελέσητε τὴν παράκλησίν μου ταύτην· μὴ ἔλθετε πλέον.

Ἡ προσβολὴ αὕτη δις ἐπανελαμβάνετο· ὁ κόμης συνωφρυνόθη πλέον ἢ τὸ πρῶτον. Οἱ ὀφθαλμοὶ του ἀπήστραψαν ὑπὸ ἐκδικήσεως καὶ ἠκόντισε κατ' αὐτῆς βλέμμα ἐπενεγκλὸν αὐτῇ ἕγιός τι ἀκούσιον . . .

— Ἀλεξάνδρα, εἶπε, μετὰ τρεῖς ἡμέρας θὰ μοι ἐπιτρέψητε νὰ σᾶς ἐπισκεφθῶ . . . ἢ ἐπίσκεψίς μου ἐκείνη θὰ ἦναι ἴσως ἡ τελευταία ἢ θὰ . . . .

Ὁ κόμης δὲν ἐτόλμησε ν' ἀποπερατώσῃ τὴν φράσιν του.

— Ὑγιαίνετε! προσέθηκε καὶ ἐξῆλθε τοῦ δωματίου.

Ἡ κυρία Πέτκωφ ἄμα ἰδοῦσα αὐτὸν ἐξεληθόντα ἀφῆκε τὸν ῥοῦν τῶν δακρῶν της ἐλεύθερον. Ἐκρατεῖτο μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης μὴ θέλουσα νὰ δώσῃ εἰς τὸν κόμητα αἰτίαν νὰ παρατείνῃ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ διαμονὴν του.

— Ἀθλία! ἐψιθύριζεν ὁ κόμης πλήρης ὀργῆς καὶ μίσους καταβαίνων τὴν κλίμακα, τοιαῦται περιφρονήσεις δὲν θὰ μείνουν ἄνευ ἐκδικήσεως. Σὲ ἠγάπων, ἤδη δὲν σὲ ἀγαπῶ . . . σὲ ἀποστρέφομαι! σὲ μισῶ! . . .

Εἶτα δέ·

— Κύριε κόμη, προσέθηκεν αποτεινόμενος πρὸς ἑαυτὸν, ὑπομονή· τρεῖς ἡμέραι θὰ παρέλθωσιν ὡς στιγμή, καὶ ἔπειτα . . .

Γ'.

Ἴνα ἐννοήσωσι καλῶς οἱ τιμῶντες ἡμᾶς διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῆς παρούσης ἀφηγήσεως ἀνάγκη ν' ἀναδράμωμεν ἔτη τινα πρὸς τὰ ὀπίσω.

Πρὸ τεσσάρων ἐτῶν εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὴν αὐλὴν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ρουμανίας Κούζα Ρῶσος τις εὐγενής, οὐτινος ὅμως τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς οὐδεὶς ἐγίνωσκεν. Ἄπαντες ἐγνώρισαν αὐτὸν μετ' ὀλίγον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ κόμητος Ἰβανόφσκην. Ὁ Κούζας θέλων νὰ τιμῆσῃ τὸν ξένου του, ὃν περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο, ἔδιδε χορὸν ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐσπέραν τινα, ἀφοῦ ἐπὶ ὄλην σχεδὸν τὴν ἡμέραν ἦτο κεκλεισμένος μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ γραφείῳ του. Πάντες οἱ κάπως ἰσχύοντες παρὰ τῷ ἡγεμόνι ἐνόησαν ἐκ τῆς συνεργασίας ταύτης αὐτοῦ μετὰ τοῦ κόμητος ὅτι προέκειτο περὶ σπουδαίου τινὸς καὶ ὅτι ὁ κόμης Ἰβανόφσκην δὲν ἦλθε μόνον πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν τόπων ἐκείνων, ὡς ἔλεγεν, ἀλλ' ἐπιφορτισμένος δι' ἰδιαιτέρας ἀποστολῆς.

Παρακαλοῦμεν τοὺς ἀναγνώστας ὅπως ἐπιτρέψωσιν ἡμῖν νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς ἐκείνα μόνον τοῦ χοροῦ, ἅτινα συνδέονται στενῶς μετὰ τῆς παρούσης διηγήσεως. Τὸ ἐσπέρας ἐκεῖνο ἐν μόνον ἦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς ὀμιλίας ἀπάντων τῶν ἐν τῷ χορῷ προσκεκλημένων ἐπισημοτήτων.

Νεανίς τις συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς ἐνὸς τῶν μεγαλειτέρων ἐν Ρουμανίᾳ ἀποκατεστημένων Ἑλλήνων κτηματιῶν, ὃν ὁ ἡγεμὼν ἐτίμα διὰ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ εὐνοίας.

Ἐν ταῖς Παραδουναβίαις Ἡγεμονίαις ἔνθα τὰ ἔθνη εἰσι τοσοῦτῳ ἀνεμιμένα καὶ ἔνθα ἡ διαφθορὰ ἐπιπολάζει μᾶλλον ἢ ἀλλαχοῦ ἦτο ἐπόμενον ὅτι ἡ καλλονὴ ἐκείνη θὰ ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν ἀπάντων καὶ ἀπασῶν, μάλιστα δὲ τῶν τῆς ὑψηλοτέρας περιωπῆς κυριῶν.

Τὸ ὄραϊον πανταχοῦ ζηλεύεται καὶ

φθονεῖται, ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ ζήλοτυπία καὶ ὁ φθόνος ἦτο ἐπόμενον νὰ ἦναι εἰς ὑπατον βαθμὸν.

Μετ' ὀλίγον εἰσηλθε καὶ ὁ ἡγεμὼν, μόλις πρὸ τινων ὠρῶν περατώσας τὴν μετὰ τοῦ κόμητος συνομιλίαν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ξένου του. Τότε ἅπαντες, ἡ κάλλιον ἅπασαι, ἐστράφησαν ὅπως ἴδωσι τὸν συνοδευόμενον τὸν ἡγεμόνα Ἰβανόφσκην.

Ὁ κόμης ἦτο πρότυπον βορείας καλλονῆς.

Ὁ ἐπὶ τῶν προσώπων ἀπάντων ζωγραφηθεὶς θαυμασμὸς ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν καὶ αὐτῷ τῷ ἡγεμόνι, ὥστε καὶ οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ ψιθυρίσῃ εἰς τὸ οὖς τοῦ κόμητος μειδιῶν·

— Κύριε κόμη, τὴν ἐσπέραν ταύτην σὰς ὑπόσχομαι πολλὰς κατακτήσεις . . .

Γινώσκων δὲ ὅτι καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς ἡγεμονίδος, τῆς ὑψηλοτάτης συζύγου του — ἃς τὴν καλέσωμεν οὕτω — δὲν ἦτο τόσῳ ἄξιος πίστεως, ἀνεξήτησεν αὐτὴν ἵνα παρατηρήσῃ ἂν καὶ εἰς αὐτὴν ἐπενήργησεν ἡ ὠραιότης τοῦ συνοδευόμενου αὐτὸν ξένου. Εἶδεν αὐτὴν ἐρχομένην πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ὑπομειδιῶσαν συγχρόνως πρὸς τινὰ ὑπολογαγὸν τοῦ ἱππικοῦ διαγγελέα τοῦ ἡγεμόνος.

Ὁ κόμης καὶ χωρὶς τῆς ὑποσχέσεως τοῦ ἡγεμόνος ἐγίνωσκε τὴν ἀξίαν τοῦ ἀφοῦ δὲ πρῶτον ὁ ἡγεμὼν παρουσίασεν αὐτὸν εἰς τοὺς πλείστους τῶν παρευρισκομένων, ἐκάθησεν εἰς τὸ μέρος, ὁπόθεν περιέφερον, ὡς ἐμπειρότατος στρατηγὸς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, τὸ βλέμμα, ὅπερ συνήνησε τὸ τῆς ῥηθείσης νεανίδος.

— Ὁραιοτάτη, ἐψιθύρισε, καὶ ἔστρεψεν ἀλλαχοῦ τοὺς ὀφθαλμούς.

Εἶπομεν ὅτι ὁ κόμης ἦτο ὠραιότατος τῶντι ἦτο τοιοῦτος, ἀλλ' ἐν τῷ βλέμματι αὐτοῦ ἐνουπήρχε τι ἀνεξήγητον. Οἱ ὀφθαλμοὶ του καίπερ ὠραῖοι δὲν εἶχον τὸ διαφανές ἐκεῖνο τοῦ γλαυκοῦ, ἀλλ' ἦσαν ὅμοιοι μὲ τὸ γλαυκὸν τῆς θαλάσσης, ὅπερ δὲν ἀρίνει νὰ μαντεύσῃς τὸ βάθος αὐτῆς.

Ἦσαν ἄβυσσος.

Ὁσάκις δὲ παρετήρει τις αὐτοὺς μετὰ προσοχῆς καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἐλησμένει, ὡς εἰπεῖν, τὸν ἑαυτὸν του, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ καταληφθῇ ὑπὸ ῥίγους.

Ἐξηκόντιζον, ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἡ ἔκφρασις, φλόγας κακίας καὶ ἐκδικαιτήσεως.

Ἡ νεάνις ἰδοῦσα τὸ βλέμμα ἐκεῖνο καὶ τὸ ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ κόμητος διαγραφὸν ἐλαφρὸν μειδίαμα εὐαρεστήσεως ἐνόησε τὴν προσβολὴν καὶ κύβασα τὴν κεφαλὴν ἔμεινε ἐπὶ τινὰ λεπτὰ ἀκίνητος, ὡς μαγνητισθεῖσα ὑπὸ τινος τῶν ὄψεων ἐκεῖνων οἷτινες, ἂν πρέπη νὰ πιστεύσωμεν εἰς τοὺς περιηγητὰς, ἔχουσι τὴν δύναμιν τοῦ μαγνητίζεσθαι. Τοῦτο ἐγένετο αἰτία νὰ ψιθυρίσῃ καὶ πάλιν ὁ κόμης·

— ὦ! μοὶ φαίνεται ὅτι δυσκόλως τὸ πτηνὸν τοῦτο θὰ συλληφθῆ εἰς τὴν παγίδα... Πόσον εἶναι δειλή!.. κακῶς λοιπὸν μοὶ παρέστησαν τὰς ἐνταῦθα γυναῖκας· εἶναι περισσότερον τίμιαι ἢ ὅσῳ ἐνόμιζον· ἀλλ' ἴδωμεν...

Παρεκάλεσεν αὐτὴν ὅπως δεχθῆ νὰ χορεύσῃ μετ' αὐτοῦ τὸν ἐπόμενον χορὸν· ἡ νεάνις ἐδέχθη μετὰ προθυμίας προσποιητῆς μὴ θέλουσα νὰ δείξῃ τὴν δυσαρέσκειάν της.

— Ἐκάμομεν τὸ πρῶτον βῆμα, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ κόμης μετὰ τὸ τέλος τοῦ χοροῦ.

Ἡμέρας τινὰς μετὰ ταῦτα κατώρθωσε διὰ τινος τῶν φίλων του νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πλουσίου Ἑλληνοσ, ἐν ἧ ἠλπίζεν ὅτι θὰ τὸν ὑπεδέχοντο, ἢ, διὰ νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν, θὰ τὸν ὑπεδέχτο μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως.

— Τί διάβολο! ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν ἀναβαίνων τὴν κλίμακα, ὅπου καὶ ἂν ὑπάγω, μὲ ὑποδέχονται μὲ τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χεῖλη... Ἄ! μὰ τὴν ἀλήθειαν αἱ γυναῖκες τοῦ Βουκουρεστίου εἶναι αἱ μόναι αἱ γινώσκουσαι τὸν προορισμὸν τοῦ φύλου των...

Ἡ ὑποδοχὴ, ἧς ἔτυχεν, ἐγένετο μετὰ τῶν προσηκουσῶν φιλοφρονήσεων· ἀλλ' ὁ κόμης δυσηρεστήθη ἐνδομύχως, διότι δὲν εὔρεν ἐκ μέρους τῆς δεσποινίδος τοῦλάχιστον, οἶαν προσεδόκα. Ἐν τούτοις ἐξηκολούθει ἐπισκεπτόμενος τὴν οἰκίαν ταύτην πολλῶ μάλλον τῶν ἄλλων μεθ' ὧν εἶχε σχετισθῆ. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῶν ἐπισκέψεων του ἦτο ὅτι ἤρξαντο ὑποδεχόμενοι αὐτὸν μετὰ τινος ψυχρότητος. Ὁ κόμης ἐφρούαττεν.

— Οὐδὲν φρούριον, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν

[ΠΑΡΘΕΝΩΝ—ΕΤΟΣ Α'.]

ἄμεταχειριζόμενος τὴν στρατιωτικὴν ταύτην ἔκφρασιν, χωρὶς νὰ παραδοθῆ· ἀλλ' ἐνταῦθα βλέπω γενναϊοτάτην ἀντίστασιν· ἔχουσι δίκαιον οἱ λέγοντες ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν ἀμύνη εἶναι ἀκαταμάχητοι, φοβεροί. Ἄλλ' ἐμπρός! ἐμπρός! ἄς μὴ ἀπαυδῶμεν τόσῳ ταχέως· chi dura vince, λέγουσιν οἱ γενναῖοι Ἴταλοί. Πλὴν, διάβωλε, ἐξηκολούθησε καταληφθεὶς ἀνεπαισθήτως ὑπὸ σκέψεώς τινος, αἰσθάνομαι τι ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ὅπου μέχρι τοῦδε δὲν ἠσθάνομαι πολὺ ἀστείον θὰ ἦτο, ἂν τὴν ἠγάπων μὲ τὰ σωστά μου... Ἄλλὰ μὰ τὸν Ἐρωτα καλὸν θὰ ἦτο νὰ τὴν ζητήσω σύζυγον· εἶναι ωραιότατον τὸ διαβολάκι!.. τί κάμνεις ὅμως μὲ τοὺς ἐν Πετροπόλει; θὰ μὲ λιθοβολήσουν. Ἐγὼ ἄνθρωπος εὐγενῆς νὰ νυμφευθῶ τὴν θυγατέρα ἐμπόρου, κτηματίου τυχαίου... ἀδύνατον!

Ἐν τούτοις πάντοτε ἔρριπτε λέξεις τινὰς ἐνώπιον τῆς νεάνιδος, ἧτις ὅμως πάραυτα ἔστρεψε τὸν λόγον πρὸς ἄλλα ἀντικείμενα, παρασάγγας ὅλας ἀπέχοντα τῶν προθέσεων τοῦ κόμητος. Προσεπάθει καθ' ἐκάστην σχεδὸν νὰ τὴν εὖρη μόνην ἵνα τῇ ὁμιλήσῃ, ἀλλ' αὕτη πάντοτε εὐρίσκετο μετὰ τοῦ πατρός της ἢ, ἐν ἐλλείψει ἐκείνου, μετὰ τῆς θαλαμηπόλου ἢ ἄμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ κόμητος προσεκάλει χάριν ὑπηρεσίας δῆθεν.

Μεθ' ἡμέρας τινὰς ὁ κόμης λαβὼν διαταγὴν ἐκ τῆς αὐλῆς, ἐξ ἧς εἶχεν ἀποσταλῆ, νὰ ἐπανέλθῃ, ἀπῆλθε καταλιπὼν τὰ ὠραῖα σχέδια τῆς πολιορκίας ἀποτυχόντα.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ διαμονῆς αὐτοῦ οἱ θηρεύοντες τὰ ὑπουργικὰ χαρτοφυλάκια εὐρίσκοντο εἰς πυρετώδη ἀνησυχίαν. Ἄπαντες ἐξήγουν κατὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον τὴν ἀποστολὴν ταύτην τοῦ κόμητος καὶ ἠλπίζον...

Μετὰ τινὰ χρόνον ἠγέρθη ἡ φοβερά καὶ λυσσώδης ἐκείνη καταδίωξις κατὰ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἐναντίον ὅλου τοῦ ἐν Βλαχίᾳ ἐλληνισμοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἐλληνικῶν μοναστηριακῶν κτημάτων.

Ἴδου τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μακρᾶς ἰδιαιτέρας συνδιαλέξεως τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ρουμανίας μετὰ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσιῶν, ὅστις ὑπι-

σχνεῖτο αὐτῷ διὰ τοῦ ἀπεσταλμένου του ἐκείνου νὰ δώσῃ πᾶσαν συνδρομὴν τῇ Ρουμουνίᾳ, ἥρκει μόνον νὰ καταστραφῇ πᾶρ ἑλληρικῶν.

Καὶ ἐν τούτοις ὑπάρχουσιν, ὡς μὴ ὄφειλεν, ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν τινες τὰ πάντα ἐκ τῆς δυνάμεως ταύτης, τῆς ὀρθοδόξου καὶ ὁμοδόξου Ρωσίας, προσδοκῶντες! . . .

Ὀλίγοι μόνον μῆνες παρήλθον καὶ ὁ ἡγεμὼν ἐκεῖνος, ὁ καταστροφεὺς καὶ ἄγριος τοῦ ἑλληνισμοῦ διώκτης ἐν ταῖς Παραδουναβίαις Ἡγεμονίαις, προσετέθη εἰς τὴν χορείαν τῶν πεπτωκυῶν *Μεγαλειοτήτων* καὶ *Υψηλοτήτων*.

Οὕτως ἡ θεία Πρόνοια τιμωρεῖ τοὺς ἀδίκους.

Δ΄.

Ἡ αὐλὴ τῆς Ρωσίας ἰδοῦσα τὸ σχέδιόν της στεφθεὶν ὑπ' ἐντελοῦς ἐπιτυχίας ἐνόμισε καλὸν νὰ πέμψῃ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς Ἀδριανούπολιν ἵνα ἐκεῖθεν ὡς ἐκ κέντρου ἐκτείνη τὰς ἐνεργείας του ἐφ' ὅλης τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας.

Γνωστὴ τοῖς πᾶσιν ἡ φοβερὰ πάλιν ἦν ἀνέλαθεν ὁ ἑλληνισμὸς εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καθ' ὅλου τοῦ ὄγκου τοῦ Πανσλαβισμοῦ θλιβερὰ ὅμως ἀφ' ἐτέρου καὶ ἡ μεγίστη ἀδράνεια μεθ' ἧς ὁ τε ἐλεύθερος καὶ δούλος ἑλληνισμὸς ὑπεδέχθη τὴν πάλιν ταύτην.

Μετ' ὀλίγον ἰδοὺ ὁ αὐτὸς ἀπόστολος τοῦ Πανσλαβισμοῦ, ὁ κόμης Ἰβανόφσκης, φθάνει εἰς τὴν Θράκην· πρὶν ὅμως ἀποκατασταθῆ ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπεφάσισε νὰ σπουδάσῃ τοὺς κατοίκους τῶν ἐπὶ τοῦ Αἴμου χωρίων, ὧν τὰ πλεῖστα κατοικοῦνται ὑπὸ Βουλγάρων.

Ἐπάρχει Τις ὅμως ἐφορῶν τὰ πάντα, ὑπερασπιζόμενος τοὺς ἀδίκως πάσχοντας, σώζων τοὺς καταδιωκόμενους. Ἡ φωνὴ αὐτοῦ·

— Νήπιε! ἔκραζε, σὺ ὁ γινόμενος ἔργανον ἀδίκου, σὺ ὁ κατεχόμενος ὑπὸ τῆς ἐλπίδος ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξοντωθῇ λαὸς, εἰς τὸν ὅποιον ὁ κόσμος τὰ πάντα ὀφείλει, θὰ εὕρῃς τὸν τάφον σου ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐπιχειρήσεώς σου καὶ καθ' ἣν στιγ-

μὴν νομίζεις ὅτι θὰ δρέψῃς τοὺς καρπούς τῶν μύχθων σου.

Εἶπεν Ἐκεῖνος καὶ θὰ τελεσθῶσιν.

Ἐν τούτοις ὁ κόμης ἐξηκολούθει τὴν περιήγησίν του. Ἡμέραν τινὰ περὶ τὴν 4 μ. μ. δύο μῆνας περίπου πρὸ τῶν ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τῆς παρούσης διηγήσεως ἐκτεθέντων γεγονότων εἰσήρχετο εἰς Καζανλίκιον συνοδευόμενος ὑπὸ δύο ἀκολούθων καὶ δύο κυνῶν. Ὁ κρότος τῶν ποδῶν τῶν ἵππων συνήγαγε πολλοὺς τῶν χωρικῶν εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ πολλὰς σφριγώσας καὶ ῥοδοχρόους νεάνιδας καὶ γυναῖκας εἰς τὰ παράθυρα.

Ὁ κόμης περιέφερε τὸ βλέμμα ἀπὸ παραθύρου εἰς παράθυρον· εἰς ἕν τούτων τὰ βλέμματά του συνήντησαν μορφήν τινα γνωστὴν εἰς αὐτὸν, τοῦτο δὲ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ στραφῇ ἀλλαχοῦ.

— Κάπου εἶδον τὴν γυναῖκα ταύτην, ἐπιθύρισε.

Καὶ συγχρόνως ἐπετάχυνε τὸ βῆμα τοῦ ἵππου του. Ὁ κόμης, παρελθὼν νὰ εἴπωμεν τοῦτο ἀνωτέρω, περιηγεῖτο ἄγνωστος, ὥστε ἀπέφευγε πᾶσαν ἀρχαίαν γνωριμίαν. Μόλις ὅμως ἀπεμακρύνθη δεκάδας τινὰς βημάτων ἀπὸ τῆς οἰκίας, εἰς τὸ παράθυρον τῆς ὁποίας εἶδε τὴν γυναῖκα, ἀνήγειρε τὴν κεφαλὴν καὶ πλήττων τὸ μέτωπον διὰ τῆς χειρὸς·

— Ἄ! ἀνόητος ἐγώ! εἶπεν· εἶναι ἡ τοῦ Βουκουρεστίου . . .

Τοὺς λόγους τούτους, φαίνεται, ἀπήγγειλεν ὑψηλοφώνως, διότι ὁ εἰς τῶν ἀκολούθων του προσδραμών·

— Μὲ ζητεῖτε, κύριε; ἠρώτησε νομίσας ὅτι ὁ κύριός του εἶχεν ἀνάγκην αὐτοῦ.

— Ὁχι, ἀνόητε! ἀπήντησεν οὗτος μετὰ τινος ὀργῆς, ἐπειδὴ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐτόλμης νὰ διακόψῃ τὰς σκέψεις του.

Τὸ πνεῦμα τοῦ κόμητος κατεῖχετο τὴν στιγμὴν ἐκεῖνην ὑπὸ τινος ἰδέας· πῶς νὰ μείνῃ ἐν τῷ χωρίῳ ἐκεῖνῳ ἵνα καὶ τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεώς του ἐκτελῇ καὶ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἐν Βουκουρεστίῳ πολιορκίαν νὰ ἀναλάβῃ. Ἐζήτησε λοιπὸν οἰκίαν τινὰ, ἐν ἣ ἡδύνατο νὰ κατοικῇ διαρκῶς, καὶ εὕρων τοιαύτην ἀφίππευσεν· εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ δι' αὐτὸν ὠρισμένον δωμάτιον

διέταξε τούς ἀκολούθους του νὰ τὸν ἀφήσωσι μόνον.

— Αἴ! τέλος πάντων, εἶπε μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτῶν, ἰδοὺ καὶ πάλιν αὐτὴ ἐνώπιόν μου . . . καὶ πταίω ἐγὼ, ἂν δοκιμάσω καὶ πάλιν τὴν τύχην μου . . . Ἴσως μάλιστα τὴν φορὰν ταύτην ἐπιτύχω, καὶ πιστεύω ὅτι θὰ τὸ κατορθώσω . . . Ἐν Βουκουρεστίῳ, εἶναι ἀληθές, ἀπέτυχον· ἀλλ' ἐκεῖ ἦτο διάφορον τὸ πρᾶγμα. Ἦτο κόρη, ἦτο ἄνευ συζύγου, ἐδῶ δὲ βεβαίως θὰ ἔχη τοιοῦτον· διότι τίς ἢ ἀνάγκη νὰ ἀφήσῃ τὸ Βουκουρέστιον; . . . Τότε εἶχε δικαίον ὁ προσφιλέτης μου ἄγγελος νὰ προφυλάσσει, ἀλλ' ἤδη εἶναι γυνή . . . μεταξὺ δὲ κόρης καὶ γυναικὸς μικρὰ μὲν ἡ διαφορὰ, ἀλλ' ὅμως καὶ μεγάλη ἐν ταύτῳ. Ἀλλὰ πῶς διάβολο νὰ κατορθώσω νὰ μείνω ἐνταῦθα . . . ;

Ὁ κόμης ταῦτα εἰπὼν ἔκαμε βήματ' αἷνα ἐν τῷ δωματίῳ σκεπτόμενος. Εἶτα·

— Ἀ! ἀνόητος ποῦ εἶμαι! ἀνέκραξε καὶ ἔκρουσε τὸν κώδωνα.

Ὁ εἰς τῶν οἰκετῶν πάραυτα ἐνεφανίσθη.

— Φέρε μοι τὰ πρὸς γραφὴν ἀναγκαῖα, εἶπε πρὸς αὐτόν.

Ὁ ἀκόλουθος ἐξελθὼν ἐπανῆλθε φέρων τὰ ζητηθέντα.

— Ἀφῆσέ με μόνον μέχρι νεωτέρας διαταγῆς.

Ὁ οἰκέτης ἐξῆλθεν, ὁ δὲ κόμης ἔσυρε τὸ κάθισμά του πλησίον τῆς τραπέζης. Μετ' οὗ πολὺ εἶχεν ἀποπερατώσει τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν:

«Κύριε Παρόξενε,

Βεβαίως ἡ ἐκ Πετροπόλεως ἀναχώρησις μου, ὡς καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς μου ἐγένοντο ὑμῖν γνωστὰ καὶ ὑπὸ τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως τοῦ Αὐτοκράτορος. Εἶχον διαταγὴν νὰ ἔλθω εἰς Ἀδριανούπολιν, ἀφοῦ διαμείνω ἐνταῦθα ἐπὶ τινὰ χρόνον καὶ σπουδάσω τὰ πνεύματα τῶν κατωίκων τῶν μερῶν τούτων. Ἀλλ' ἤδη ἐσκέφθην ἄλλο τι καλλίτερον καὶ περὶ τούτου θὰ γράψω καὶ εἰς τὴν Σεβαστὴν ἡμῶν Κυβέρνησιν· ἐσκέφθην δηλαδὴ ὅτι πολὺ προτιμότερον θὰ ἦτο, ἐὰν ἕμενον διαρκῶς ἐνταῦθα· διότι εἶναι ἀδύνατον ἢ ἐν Ἀδρια-

νουπόλει παρουσία μου νὰ μὴ διεγείρῃ ὑπονοίας καὶ ἐπομένως καταστῆ ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ συμφέροντα ἡμῶν. Μολονότι εἰμι πεπεισμένος ὅτι γινώσκετε ὅποιαν ὀδὸν πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃτε ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, τῆς ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξοντώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῆς κατ' ὀλίγον ἐπικρατήσεως τοῦ Σλαβισμού, κρίνω ὅμως ὠφέλιμον νὰ εἶπω ὑμῖν ἤδη ὀλίγα τινά, ἐπιφυλασσόμενος νὰ ἀναπτύξω ἐν ταῖς κατόπιν ἐπιστολαῖς μου, ἐὰν παραμείνω ἐνταῦθα, ἢ προφορικῶς, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἐπιμείνῃ νὰ κατέλθω εἰς Ἀδριανούπολιν, τὴν πορείαν ἡμῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ. *Δολία πολιτικὴ* ἔστω τὸ σύνθημα ἡμῶν. Τὴν πολιτικὴν ταύτην ἀκολουθήσασα ἀπὸ μεγάλου Πέτρου ἢ Ρωσίας εἶδε τούς σκοποὺς αὐτῆς ἐπιτυγχάνοντας. Γινώσκετε ὅποιαν τυφλὴν ἀφοσίωσιν τρέφουσι πρὸς ἡμᾶς οἱ ὑπὸ τὴν δουλείαν λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνες. Κολακεύετε, περιποιεῖσθε αὐτοὺς ὅσον δύνασθε προφανῶς καὶ μετ' ἐπιδειξέως. Ζητοῦσι συνδρομὴν τινὰ χάριν ἑλληνικοῦ τινος κοινωφελοῦς οἰκοδομήματος, σχολείου π. χ. συντρέχετε ἀφειδῶς, ἀλλὰ μὴ παραλείπητε νὰ παριστάνητε εἰς τούς ὑπαλλήλους τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τὴν βλάβην, ἣν τοῦτο δυνατόν ἐν ἐπενέγκῃ τῷ ὀθωμανικῷ κράτει· λαμβάνουσιν ἀνάγκη οἱ αὐτόθι Ἕλληνες, προσφέρετε μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως τὴν συνδρομὴν σας ἀλλὰ μὴ λησμονῆτε νὰ ὑποσκάπητε αὐτοὺς κρύφα· ἀλλὰ προσοχή! μὴ φωραθῆτε ἐνεργῶν οὕτως, ἣδη μάλιστα, ὅτε κυφορεῖται ἐπίσημον συνοικέσιον . . . Εἰμι μᾶλλον ἢ βέβαιος, ὡς καὶ ἡ κυβερνήσις τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὅτι ὁ γάμος οὗτος θὰ ἐπιδράσῃ λίαν ἐπὶ τῶν πνευμάτων τῶν εὐπίστων καὶ μαρῶν ἐπιδόξων διαδόχων τῆς Ἀνατολῆς· προσέτι δὲ θὰ διεγείρῃ ἐναντίον αὐτῶν τὴν κοινὴν τῆς Εὐρώπης γνώμην, ὅπερ συμφέρει λίαν τῷ ἡμετέρῳ κράτει. Γινώσκετε πόσον κερδίζομεν παριστῶντες τούς Ἕλληνας εἰς τούς ὀφθαλμούς τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων τυφλά ὄργανα τῆς ἡμετέρας Κυβερνήσεως. Τὰ αὐτὰ περίπου θέλω γράψαι καὶ ταῖς λοιπαῖς συναδέλφοις ὑμῶν.

Πέμπω ὑμῖν πρὸς τούτοις κιβώτιον πλήρες πολυτίμων ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν, ἵνα διανεμίητε αὐτὰ εἰς τὰς αὐτόθι ἐκκλησίας.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαίρετου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου μεθ' ἧς διατελῶ

ὅλος ὑμέτερος

«Κόμης ΙΒΑΝΟΦΣΚΗΣ»

Καζανλίκιον 22 Ὀβρίου 1863.

Σφραγίσας δὲ καὶ ἐπιγράψας τὴν ἐπιστολὴν, «Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Προξενεῖον τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσιῶν, εἰς Ἀδριανούπολιν,» ἐκάλεσε τὸν ὑπηρετὴν.

— Ἀναχώρησον ὅσον τάχιστα, εἶπε πρὸς αὐτὸν εἰσελθόντα, καὶ φέρε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καὶ τὸ κιβώτιον ὅπου δεῖ. Αἴ! ἂν δύναταί τις, προσέθηκε τρίβων τὰς χεῖράς του, ἅμα τοῦ ὑπηρετοῦ ἐξελθόντος, ἅς εἶπη ὅτι δὲν εἶμαι εὐφυής! . . . Ἴδου καὶ τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεώς μου θὰ ἐκτελῶ καὶ τὴν ὥραίαν μου θὰ βλέπω. . .

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, τὸ κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ μῖσος τοῦ κόμητος ἦτο μέγιστον. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ του, ἐξ ἧς ἔλλειπει παντελῶς ἡ λεπτότης καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ αὐτῆς τὰ ῥωσικὰ διπλωματικά ἐγγραφα ἀβροφροσύνη, ἐκφράζεται λίαν καθαρῶς καὶ εὐκρινῶς περὶ τῶν σκοπῶν τῆς ῥωσικῆς διπλωματίας. . .

Ε'.

Ἄμεσως τὴν ἐπιούσαν ἐρώτησε τίς ἦτο ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἐκείνης, ἐν ἣ εἶδε τὴν γνωστὴν αὐτῷ γυναῖκα. Ἐμαθεν ὅτι ἐκαλεῖτο Πέτκωφ, ὃν πάραυτα ἐνεθυμήθη, ἐπειδὴ πολλάκις εἶχεν ἰδῆ αὐτὸν ἐν Βουκουρεστίῳ, ἔνθα διέμεινε χάριν τῶν ἐμπορικῶν αὐτοῦ ὑποθέσεων. Ἐμαθε προσέτι ὅτι εἶχε νυμφευθῆ νεάνίδα τινα, ἧς ὁ πατήρ, διωχθέντος τοῦ Κούζα ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου τῆς Ρουμανίας, ἀπώλεσε τὸ πλεῖστον τῆς ἑαυτοῦ ὑπολήψεως, διότι ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἐκείνου δι' ἰδιαιτέρας εὐνοίας. Ζητήσας δὲ καὶ λαθὼν τὴν

ἄδειαν ἐνεφανίσθη τὴν ἐπιούσαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κυρίου Πέτκωφ, ἔνθα ἐγένετο δεκτὸς, ὡς ἀρχαῖος φίλος τῆς οἰκογενείας. Μετὰ τὰς συνήθεις φιλοφρονήσεις

— Τώρα θὰ σὰς παρακαλέσω, εἶπε, νὰ μὴ γνωσθῆ εἰς οὐδένα τὸ ἀληθὲς ὄνομά μου ἢ μᾶλλον ὁ τίτλος μου· διότι περιηγοῦμαι ἄγνωστος.

— Μπᾶ! ἀληθῶς; ἠρώτησεν ὁ κύριος Πέτκωφ.

— Ναί, φίλε μου.

— Καὶ δυνάμεθα νὰ μάθωμεν τὸ αἴτιον;

— Ὑποθέσεις τοῦ Κράτους, φίλτατε κύριε, ὑποθέσεις τοῦ Κράτους! εἶπεν ὁ κόμης μειδιῶν. Εἰς πάντα τυχὸν ἐρωτῶντα περὶ ἐμοῦ, εἶναι Ῥώσος ἔμπορος, λέγετε, μετὰ τοῦ ὁποίου εὐρίσκομαι εἰς διαπραγματεύσεις. . .

— Μάλιστα, μάλιστα, εὐχαρίστως ἰδοὺ καὶ ἡμεῖς χωρὶς νὰ θέλωμεν θὰ συνδράμωμεν τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους, ὑπέλαβεν ὁ κύριος Πέτκωφ μειδιῶν ὡσαύτως.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο ἡ κυρία Πέτκωφ ἐκάθητο σύννους καὶ σιωπηλή.

Συμβαίνει πολλάκις νὰ αἰσχνώμεθα διὰ σφάλματα ἅπερ δὲν ἐπράξαμεν.

Ἄμα ἰδοῦσα αὐτὸν ἢ ἀτυχῆς γυνὴ ἀνεμνήσθη σκηνῶν τινων γενομένων μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ κόμητος, ἀνεμνήσθη τῶν λόγων οὓς οὗτος πρό τινος χρόνου ἀπέτεινε πρὸς αὐτὴν, καὶ τῶν προσπαθειῶν ἅς κατέβαλε τότε ὅπως ἐπιτύχῃ αὐτὴν μόνην, καὶ, ἂν θέλητε, ἠσχύνθη, διότι συνήτησεν ἐν τῷ βίῳ τῆς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον. Ἦδη δὲ ἐπανιδούσα αὐτὸν κατενόησεν ὅτι ὁ κακὸς αὐτῆς δαίμων ἐπανῆλθεν.

Ἐπάρχουσι στιγμαὶ τινες καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος ἔχει τι τὸ προφητικόν! Ἐξ ἐνὸς βλέμματος, ἐκ μιᾶς λέξεως, ἐκ μιᾶς ἀπλῆς κινήσεως σχηματίζει τις τὴν περὶ τοῦ ἄλλου ἰδέαν του.

Ἐν ταῖς στιγμαῖς ἐκείναις ἠγάπησάς τινα, παρέσχες αὐτῷ μέρος τῆς καρδίας σου; Ἄδύνατον, ἵνα μὴ εἶπω δύσκολον, νὰ τὸν ἀποβάλλῃς ἐξ αὐτῆς! Ἐμίσησάς τινα; Εἶναι δυσχερὲς νὰ τὸν ἀγαπήσῃς ἢ τοῦλάχιστον νὰ θεωρῆς αὐτὸν δι' ἀδιαφόρου βλέμματος.

Ἡ κυρία Πέτκωφ, ὅτε τὸ πρῶτον εἶδε

τὸν κόμητα ἐν Βουκουρεστίῳ, ἠσθάνθη διέγειρομένην ἐν τῇ καρδίᾳ της ἀποστροφὴν τινα, μίσος ἀόριστον κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου... Τὰ κατωτέρω θὰ δεῖξωσιν ἡμῖν κατὰ πόσον εἶχε δίκαιον.

Ὁ κύριος Πέτκωφ ὅμως, ὅστις, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, εἶχε γνωρίσει τὸν κόμητα ἐν Βουκουρεστίῳ, ἠγάπα αὐτόν. —

Ἡ ὠραιότης συνήθως ἐμπνέει ἐμπιστοσύνην, ὃ δὲ κόμης ἦτο εὐειδέστατος καὶ ἐκτὸς τούτου ἐδείκνυε πρὸς αὐτὸν ἰδιαιτέραν εὖνοιαν καὶ φιλίαν. Ἐγνώριζεν ὅτι ἵνα κατορθώσῃ ὅ,τι ἐπεθύμει, ὤφειλε πρῶτον νὰ ἐπισύρῃ τὴν ἐμπιστοσύνην του.

Καθ' ἐκάστην σχεδὸν, εὐρίσκων αἰτίαν τὴν ἔλλειψιν ἐκλεκτῆς συναναστροφῆς ἐν τῷ χωρίῳ, ὃ κόμης ἐπεσκέπτετο τὸν κύριον Πέτκωφ οὐτινος ἢ σύζυγος ἐνίστε μόνον ἐφαίνετο προφασίζομένη ὅτε μὲν ὑπηρεσίαν τῆς οἰκίας, ὅτε δὲ ἀδιαθεσίαν. Πολλάκις ὃ σύζυγος αὐτῆς ἦτο ἀπὼν καὶ τότε αὕτη ἐκοῦσα ἄκουσα ἠναγκάζετο νὰ τὸν ὑποδέχεται.

Ἐξ ὅλων τούτων τῶν συμπτωμάτων ὃ κόμης κατενόησεν ὅτι ἔπρεπε καὶ πάλιν νὰ κοπιᾷσῃ.

Ἡμέραν τινα κατεχόμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας ταύτης κατήρχετο τὴν κλίμακα τῆς οἰκίας, ἔνθα συνήντησε τὴν θαλαμηπόλον τῆς κυρίας Πέτκωφ, νεάνιδα ἐγγύριον ὠραίαν καὶ ἀνθηρὰν, ὡς ῥόδον τοῦ Μαΐου.

Ἄστραπή της πάρευτα ἀκαριαία ἐφώτισε τὸ πρόσωπον του.

— Ἴδου ὠραία νεᾶνις! εἶπε καθ' ἑαυτόν ἃς δοκιμάσωμεν τοῦλάχιστον αὐτήν, ἀφοῦ ἡ κυρία δὲν ἔχει τόσην ὄρεξιν... Καὶ ὕστερον, ὕστερον ἐγὼ δὲν ἔχω σκοπὸν νὰ παραιτηθῶ ἐκείνης! τίς οἶδεν... Εἶμαι πανοῦργος... θὰ ἔλεγέ τις ὅτι εἶμαι ὃ Σατανᾶς ἐνσεσαρκωμένος. Ἴσως δὲ... δὲν ἐτόλμα οὐδὲ καθ' ἑαυτὸν νὰ ἐξενέγκῃ τὴν σκέψιν του ταύτην. Ἴσως ἡ ὠραία αὕτη νέα μοι χρησιμεύσῃ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν καταχθονίων σχεδίων ἅτινα ἐν ἀνάγκῃ θὰ μεταχειρισθῶ, ἐὰν ἡ κυρία Πέτκωφ ἐξακολουθῇ ἀρνούμενη. Ὁ δαίμων μου τέλος πάντων ὃ ἀγαθὸς μοι παρουσιάζει ἐν ὄργανον... δὲν τὸ ἀπορρίπτω!

Ἐνῷ ἐτελείετο τὰς σκέψεις του ταύτας,

ἡ νεᾶνις εὐρίσκετο σχεδὸν ἐνώπιόν του.

— Πόσον ὠραία νέα! εἶπε μετὰ προσποιημένης ἐκπλήξεως. Ὅποσον θησαυρὸν, ὅποσον ἄγγελον κρούπτει ἡ οἰκία αὕτη, προσέθηκε θωπεύων τὴν ὠραίαν θαλαμηπόλον.

— Κύριε!... ἐψέλλισεν ἡ κόρη.

— Ἄ! μὴ φοβῆσαι, ὠραία μου, μὴ συστέλλεσαι! μήπως εἶναι ἐντροπὴ νὰ λέγῃ τις ὅτι εἶσαι ὠραία;

Σκεφθεὶς δὲ ὅτι ταῦτα ἦσαν ἀρκετὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπῆλθε.

Τὴν ἐπιούσαν κατερχόμενος τὴν κλίμακα συνήντησε καὶ πάλιν τὴν νεάνιδα εἰς τὸ αὐτὸ μέρος.

— ὦ! μᾶς περιμένει καὶ πάλιν ὃ ἄγγελός μας, εἶπε καθ' ἑαυτόν. Ἄ! σήμερον ἀρκεῖ ἐν μειδιάμα μόνον ἃς περιμεινῶμεν μέχρις οὔ διαδοθῇ ἡ φλόξ εἰς ὅλην τὴν καρδίαν...

Ὁ κύριος κόμης, ὡς βλέπετε, ἦτο ὃ Φάβιος Μάξιμος τοῦ ἔρωτος. Δὲν ἔκαμνεν ἔφοδον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ κατεπόλεμει αὐτὸν διὰ τῆς βραδύτητος.

Τοῦτο ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας. Ἡ ἀγνή καὶ ἀθῶα κόρη — ἦτο τεσσαρακαιδεκαέτις — πάντοτε εὐρίσκετο εἰς τὴν κλίμακα. Ἠγνῶει καὶ αὕτη τὸ αἴτιον ὅπερ ἠνάγκαζεν αὐτὴν νὰ εὐρίσκηται ἐπὶ τῆς κλίμακος, ἀλλ' κῦχαριστεῖτο ἐνδομύχως, διότι κατώρθωσε νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τοῦ κομψοῦ καὶ εὐγενοῦς ξένου. Ὁ κόμης, ἀφοῦ ἐνόμισεν ὅτι ἱκανὸν πῦρ ἦναψεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς νεάνιδος, ἔκρινε καλὸν νὰ ἐπαυξήσῃ αὐτὸ δι' ἀπουσίας τινῶν ἡμερῶν, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν ὁποίων ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου Πέτκωφ.

Ἡ ἀτυχῆς θαλαμηπόλος, ἥτις εἶχε καταντήσει εἰς ἀπόγνωσιν ἕνεκα τῆς ἀπουσίας τοῦ κόμητος, ἐβρίσθη πρὸς τὸ σῆθηδες μέρος, ἅμα ἀκούσασα τὰ βήματα τοῦ κόμητος, ἅτινα ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ μετὰ τῶν βημάτων χιλίων ἄλλων ἀνθρώπων. Περιέμενεν ἡ δυστυχῆς, αἰ δὲ ὦραι, καθ' ἃς ὃ κόμης διέμεινε παρὰ τῷ κυρίῳ Πέτκωφ, ἐφαίνοντο εἰς αὐτὴν ὡς αἰῶνες. Ἀκούσασα δὲ αὐτὸν κατερχόμενον ἠσθάνθη τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας της διπλα-

σιαζομένους· ἀφεύκτως θὰ ἐπιπτεν ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ κόμητος, ἐὰν ὁ ὄπισθεν αὐτῆς τοῖχος δὲν εὐρίσκατο πρὸς ὑποστήριξίν της Ὁ κόμης ἰδὼν τὴν κατάστασιν ταύτην τῆς νεάνιδος κατενόησεν ὅτι ἐπῆλθεν ἡ στιγμή τῆς προσβολῆς.

— Τί κάμνεις, κόρη μου; ἠρώτησεν αὐτήν.

Τοσαύτη μέριμνα ὑπῆρχεν ἐν τῇ φωνῇ τοῦ κόμητος, τοσαύτη πατρικὴ, οὕτως εἰπεῖν, στοργή, ὥστε ἡ ἀτυχὴς νεάνις ἐνόμισεν ὅτι ἡ ἐρώτησις αὕτη τοῦ κόμητος ἐγένετο, διότι οὗτος εἶχεν ὑπὲρ αὐτῆς μέγα τι ἐνδιαφέρον.

— Μόνη ἐγὼ τὸ ἡξέω... ἐψέλλισεν αὕτη μετὰ τινος στιγμᾶς δισταγμοῦ.

Ὁ κόμης ἐκ τῆς ἀορίστου αὐτῆς ἀπαντήσεως τῆς νεάνιδος ἐνόησεν ὅποιον πάθος ἐπάφλαξεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς ἀτυχοῦς κόρης.

— Μήπως πάσχεις, ὠραία μου; ἠρώτησεν ἐξηγῶν, ἢ μᾶλλον θέλων νὰ ἀποσπάσῃ ἐκ τῶν χειλέων τῆς νεάνιδος τὴν ἐξηγήσιν τῆς ἀμφιβόλου ταύτης φράσεως.

— Ναί... ὄχι... δὲν... πρῶτην φορὰν μοῦ συμβαίνει τοῦτο, κύριε... ἀπήντησεν ἡ νεάνις μετὰ τινος συστολῆς. Ἄμα ἀκούσω τὰ βήματά σας, αἰσθάνομαι νὰ πάλλῃ σφοδρῶς ἡ καρδία μου... Πράγμα τὸ ὅποιον καὶ ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω μὲ σύρει πάντοτε εἰς τὴν κλίμακα... Νομίζω, κύριε, ὅτι...

— Τί νομίζεις, Μαρία μου; ὑπέλαθεν ὁ κόμης μειδιῶν μειδιάμα ὅπερ καὶ τὸν Ἄσμοδαῖον αὐτὸν θὰ ἠπάτα.

— Νομίζω ὅτι... σὰς ἀγαπῶ, κύριε.

— Ἀλήθεια! μὲ ἀγαπᾶς; ἄ! ὅποια χαρά! ἀνεκράξεν ὁ κόμης, ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνακραῖξῃ τις εὐρισκόμενος εἰς τὴν κλίμακα ξένης οἰκίας.

— ὦ! ναί... ἀλλὰ σεῖς... δὲν θὰ καταδεχθῆτε βεβαίως νὰ...

— Νὰ σὲ ἀγαπήσω! αἶ; δὲν εἶναι ἔτσι; καὶ διατί, Μαρία μου; καὶ διατί ἄγγελέ μου; εἶπε περιλαμβάνων τὴν ἀτυχῆ νεάνιδα εἰς τὰς ἀγκάλας του.

Ἀκτις χαρᾶς διέλαμψεν ἐπὶ τῆς μορφῆς του.

— Ἐπὶ τέλους τὸ κατωρθώσαμεν! τὸ πτηνὸν ἠλώθη... εἶπε καθ' ἑαυτὸν. Καὶ διὰ νὰ σοὶ ἀποδείξω πόσον σὲ ἀγαπῶ, προσέθηκεν

ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν νεάνιδα, σὲ παρακαλῶ νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν μου διὰ νὰ σοὶ προσφέρω ἐν δῶρον λαμπρὸν!

Ἡ νεάνις συγκατετέθη...

Ἄθῶα κόρη! εἰς ποίου δαίμονος ἀγκάλας ἐγκατέλιπες σεαυτήν!

Μετὰ τινος ὥρας ἡ μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀγνή, ὡς ἄγγελος, νεάνις ἐπανήρχετο ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ κόμητος. Ἀπερίγραπτος χαρὰ διεχύνετο ἐπὶ τοῦ προσώπου της.

— Τῶντι λαμπρὰ δῶρα προσφέρει ὁ κύριος οὗτος, εἶπεν εἰσελθοῦσα εἰς τὸ δωμάτιόν της καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ θυλακίου της χρυσοκέντητον βαλάντιον. Ἄ! εἶναι χρυσά! προσέθηκεν ἄς τὰ μετρήσω ἐν, δύο, τρία... ὦ! πολλὰ, πολλὰ, ἐξηκολούθησεν ὑπολογίζουσα τὸ χρυσίον ποτὲ δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ συναθροίσω τόσα ἐκ τοῦ μισθοῦ μου... Ἄλλὰ τὸ ἄλλο δῶρον... ὦ! τὸ ἄλλο ἦτο ἀσυγκρίτως καλλίτερον... καὶ ἐγὼ ἡ ἀνόητος νὰ μὴ τὸ ἡξέω ἕως τώρα. Ἄ! ὁσάκις μὲ προσκαλεῖ ὁ κύριος οὗτος, θὰ πηγαίνω ἴσως μοῦ δῶση καὶ ἄλλο τι καλλίτερον...

Ὀλίγα μόνον ἡμέραι παρήλθον, καὶ ἡ νεάνις κατέστη παράφρων διὰ τὸν κόμητα· παρημέλησεν ὅλας τὰς ὑπηρεσίας τῆς οἰκίας, ἕνεκα δὲ τούτου καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἡκουε τὰς ἐπιπλήξεις τῆς κυρίας της· παρετήρει πότε θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τύχῃ καταλλήλου στιγμῆς ὅπως πορευθῆ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κόμητος ὅστις, ἄς τὸ ὁμολογήσωμεν, ἤρξατο αἰσθανόμενος πληξίν, ἕνεκα τῶν συχνῶν ἐπισκέψεων τῆς θαλαμηπόλου ὥστε, ἐὰν δὲν ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ εἶχεν ἀνάγκην αὐτῆς, τοῦτο δὲ ἐνόει ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν τρόπων τῆς κυρίας Πέτκωφ, βεβαίως θὰ τὴν ἀπεδίωκε τῆς οἰκίας.

Ὅσάκις εὕρισκε μόνην τὴν κυρίαν Πέτκωφ, ἐπεδαψίλευεν αὐτῇ ἀπάσας τὰς φιλοφρονήσεις, πάντας τοὺς περιποιητικοὺς τρόπους, ἔσθ' ὅτε δὲ ἐρρίπτε καὶ λόγους τινὰς ἀορίστους μὲν κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐκφραστικοὺς καὶ καταληπτοὺς εἰς τὴν κυρίαν.

Ἡρυθρία ἡ ἀτυχὴς καὶ ἐσιώπα.

Πολλάκις ἐν τῇ ὀργῇ της ἀπεφάσισε νὰ ὁμολογήσῃ τὰ πάντα εἰς τὸν σύζυγόν της,

νά τῷ εἶπῃ ὁποῖον φίλον ὑπεδέχετο ἐν τῇ οἰκίᾳ. Εἶτα ὅμως σκεπτομένη·

— ὦ! διατί νά τῷ εἶπω, ἔλεγε καθ' ἑαυτήν ὁ κόμης χωρὶς ἄλλο θά ἀναγκασθῇ νά παραιτηθῇ ἅμα ἐννοήσῃ τὸ μάταιον τῶν λόγων του.

Πρὸς τούτοις ἡ κυρία Πέτκωφ ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ σύζυγός της ἐξετίμα καὶ ἡγάπα τὸν κόμητα, ὥστε ἦτο λίαν πιθανὸν νά μὴ γείνη πιστευτὴ, ἢ νά ὑποθέσῃ ἄλλο τι ἢ, ὑπερ τὸ πιθανώτερον, νά διεγείρῃ τὴν ζήλοτυπίαν τοῦ συζύγου της.

— Ἐπειτα, ἔλεγεν ἐξακολουθοῦσα τὰς σκέψεις της, ὁ κόμης εἶναι ἄνθρωπος εὐγενῆς, οὐδέποτε δὲ ἀνὴρ τοιαύτης περιωπῆς εἶναι δυνατὸν νά προεῖῃ εἰς τοσοῦτον ἀναιδεΐας.

Τοιαῦτά τινα σκεπτομένη ἡ ἀτυχῆς γυνὴ κατεδάμαζε τὴν ὀργὴν της καὶ ἠλπίζεν ὅτι ὁ κόμης ὀρθῶς σκεπτόμενος θά παρητεῖτο. Ἄλλ' ὅπόσον ἠπατάτο, νομίζουσα ὅτι ἡ εὐγένεια ἀποκλείει τὴν ἀναιδείαν!

Ἐπὶ τέλους ὁ κύριος Πέτκωφ ἀνεχώρησεν, ὁ δὲ κόμης ἐνόμισεν ὅτι παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν εὐκαιρία καλλίστη. Ὅθεν τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀναχωρήσεως ἐπανῆλθεν.

— Ἐμαθὸν ὅτι ὁ σύζυγός σας ἀνεχώρησε, κυρία, εἶπε.

— Μάλιστα, ἀπήντησεν αὐτὴ ψυχρῶς.

— Θά ἐπανέλθῃ ταχέως;

— Ἴσως μετὰ μίαν ἐβδομάδα, ἐὰν τελειώσῃ τὰς ὑποθέσεις του· πιστεύω δὲ ὅτι θά τὸ κατορθώσῃ· διότι προσεγγίζουσιν αἱ ἑορταὶ καθ' ἃς ὁ πατὴρ καὶ σύζυγός ὀφείλει νά εὐρίσκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ του.

— Ὁ πατὴρ καὶ σύζυγός! ἐψιθύρισεν ὁ κόμης μετὰ τινος πικρίας. Εὐτυχῆς ὁ σύζυγός ὁ ἔχων τοιοῦτον ἄγγελον ὡς ὑμᾶς.

— Κύριε κόμη! ἐκραύγασεν ἡ κυρία Πέτκωφ, διότι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὑπερηκόνησεν ἤδη πᾶν ὄριον αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης.

Ἀποτροπιαζόμεθα τῇ ἀληθείᾳ νά περιγράφωμεν τοιοῦτον χαρακτήρα, ἀλλ' ἀνάγκη νά πράττωμεν τοῦτο. Ἐν πολλοῖς ἐπιθυμοῦμεν ἀπὸ καρδίας νά παρατρέχωμεν πολλὰ ἀπὸ τὰ αἴσχη τοῦ Ῥώσου, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου νομίζομεν προτιμότερον νά ὀμιλῶμεν ἐκτενῶς ἵνα μείζων ἐκ τούτου προκύπτῃ ὠφέλεια. Πολλὰ τοῦ θά παρετή-

ρησαν καὶ θά παρατηρήσωσι προσέτι ὅσοι τιμῶσιν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀναγνώσεώς των ὅτι ἐνίοτε ὑπερβαίνομεν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τὰ ὅρια τῆς ἠθικῆς, ἀλλ' ἄς σκεφθῶσιν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νά πράξωμεν ἄλλως, ἀφοῦ ὁ ἥρωάς μας εἶναι τοιοῦτος.—Ἐπειτα δὲν εἶναι δυνατὸν νά ὑπάρξῃ τέλειον ἐν τῇ φαυλότῃτι;—

Πᾶν οἰονδήποτε ἔργον νομίζομεν ὅτι πρέπει νά ἔχῃ σκοπὸν τινα καὶ ὅτι σὺν τῇ τέρψει ὀφείλει νά παρέχῃ καὶ τινα ὠφέλειαν καὶ διδασκαλίαν. Δὲν ἔχομεν τὴν ἰδέαν ὅτι καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα νά πράξωμεν τοῦτο, νά διδάξωμεν δηλαδὴ τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν· ἀφ' ἐτέρου ὅμως σκεπτόμεθα ὅτι, ἀφοῦ ἅπαξ γράφωμεν, διατί νά μὴ προσπαθῶμεν νά πράξωμεν καὶ τοῦτο καὶ περ ἀφανεῖς καὶ σμικροί.

Ἀναγνώσται, ἰδίως δὲ πρὸς ὑμᾶς, ἀναγνώστριαι, ἀποτεινόμεθα. Ἐχετε πρὸ ὑμῶν δύο χαρακτῆρας· ἰδοὺ ἀφ' ἐνὸς ἄκαμπτος, ὡς βράχος, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ σωφροσύνη τοῦ ἐνός· ἰδοὺ καὶ ἡ κακία τοῦ ἄλλου ἀφ' ἐτέρου. Ἐκλέξατε...

— Ἀφήσατέ με, κυρία, ἐξηκολούθησεν ὁ κόμης, ἀφήσατέ με νά σᾶς εἶπω πᾶν ὅ,τι τοσοῦτον ἤδη χρόνον κρατῶ ἐν τῇ καρδίᾳ μου...

— Κύριε!...

— ὦ! μὴ, κύριε! ἀφήσατε τὸ τετριμμένον τοῦτο φιλοφρονητικὸν ἐπίθετον· ὦ! εἶπατέ μοι ἄλλην τινὰ λέξιν· ἀναζητήσατε αὐτὴν ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ ἔρωτος, ἀναζητήσατε... ὦ Ἀλεξάνδρα, ὦ προσφιλέ μου κυρία, τοσοῦτος χρόνος παρήλθεν, ἀφ' ὅτου σᾶς εἶδον καὶ ἐν τούτοις δὲν σᾶς ἐλησμόνησα... Ἐν τῷ μέσῳ τοσοῦτων ὀραιοτήτων τῆς αὐτῆς εὐρισκόμενος ὑμᾶς μόνον εἶχον ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ὑμᾶς μόνον εἶχον ἐν τῇ ἀναμνήσει μου, ὑμᾶς μόνον, Ἀλεξάνδρα μου. Τοσαῦται γυναῖκες βλέπουσαι με προσεμειδίων, μοὶ ἀπηύθυνον χαιρετισμοὺς ἔρωτος, ἀλλ' ἐγὼ εἰς πᾶν μειδίαμα αὐτῶν ἔστρεφον τὸν νοῦν μου πρὸς ὑμᾶς καὶ ἐψέλιζον τὸ ὄνομά σας.

Ἡ κυρία Πέτκωφ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο προσέβλεπε τὸν κόμητα μετὰ περιφρονήσεως καὶ οἴκτου.

— Μὴ μὲ οἰκτείρετε, κυρία, ἐξηκολού-

θησεν ὁ κόμης ἐννοήσας τοῦτο, μὴ μὲ περρονητέ! ἀλλὰ λυπηθῆτέ με . . .

Καὶ γονυπετήσας ἔλαβεν αὐτὴν ἐκ τῆς χειρὸς· ἡ ἐνάρετος γυνὴ ἠθέλησε νὰ τὴν ἀποσύρη, ἀλλ' ὁ κόμης·

(ἀκολουθεῖ)

Α. Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΑΙΡΙΑ «ΠΡΟΝΟΙΑ»

Ἡ κατ' αὐτάς καταρτισθεῖσα νέα ἑταιρία, ἡ καλουμένη *Πρόνοια*, ἤρξατο ἤδη τῶν ἔργων αὐτῆς.

Ἡ ἑταιρία δανείζει πρὸς τοὺς ἑταίρους αὐτῆς, καὶ πρὸς ἄλλους τῆ τῶν ἑταίρων ἐγγυήσει, πρὸς δέκα τοῖς ἑκατόν.

Ὁ ἑταῖρος δὲν δύναται νὰ δανεισθῆ, οὐδὲ δύναται νὰ παραχωρήσῃ εἰς ἄλλον πλεόν τῶν τριῶν τετάρτων τῶν ἐν τῇ ἑταιρίᾳ χρηματικῶν αὐτοῦ καταβολῶν.

Τὰ κεφάλαια τῆς ἑταιρίας ὠρίσθησαν εἰς διακοσίας χιλιάδας δραχμῶν νέων διαιρεθέντα εἰς δισχιλίαις μετοχὰς ἑκατοντάδραχμους.

Τὴν μετοχὴν αὐτοῦ συμπληροῖ ὁ μέτοχος ἢ διὰ μιᾶς, ἢ κατὰ μικρὸν, ἀλλ' ἐντὸς ἔτους. Δύναται δὲ ὁ μέτοχος νὰ συμπληρώσῃ τὴν μετοχὴν αὐτοῦ καὶ ἄλλως, ἤτοι καταβάλλων τὸ τέταρτον αὐτῆς, τὰ δὲ τρία τέταρτα κρατῶν ἐν εἴδει δανείου ἐπὶ τόκῳ.

Ἡ ἑταιρία δέχεται καὶ ἀποθησαυρίσματα· ἤτοι δέχεται κατ' ἐποχὰς τακτὰς χρήμα τακτῶν καὶ ὑπόσχεται ν' ἀποδώσῃ ἐν χρόνῳ ὠρισμένῳ ἢ κεφάλαιον ὠρισμένον, ἢ σύνταξιν ὠρισμένην.

Ἡ ἑταιρία δέχεται καὶ χρηματικὰς παρακαταθήκας, δέχεται καὶ πτωχῶν ἀποταμιεύματα ἐπὶ τόκῳ.

Ἄμα συμπληρωθῶσι τὰ τρία τέταρτα τῶν μετοχῶν, ἡ ἑταιρία σκοπεύει νὰ ἐπιχειρήσῃ ἢ δάνειον ἐπὶ ἐνεχύρῳ μετὰλλων πολυτίμων, ἢ βιομηχανίαν νέαν ἐν τῷ τόπῳ.

Οἱ διοικοῦντες τὰ τῆς ἑταιρίας οὐδεμίαν λαμβάνουσιν ἀμοιβήν· τουτέστι, καὶ ἂν δὲν ὠφελήσωσι τὴν ἑταιρίαν, βεβαίως οὐδὲλως θέλουσιν αὐτὴν βλάψει.

Ἐν διαστήματι ἡμερῶν ὀλίγων διετέθησαν πεντακόσαι καὶ ἐπέκεινα τῆς ἑταιρίας μετοχαί· τὸ δὲ χρῆμα αὐτῆς τὸ διαθέσιμον κατατίθεται εἰς τὴν ἐθνικὴν τράπεζαν ἐπὶ τόκῳ.

Τουτέστιν, ὅπως τὰ τῆς ἑταιρίας ἐκωνοίσθησαν, οὐδένα τὸ χρῆμα πρέχει κίνδυνον, διότι οὐδεμίαν ἢ διαχειρίσις αὐτοῦ ἐπάγει δαπάνην. Καὶ δὲν ὑπόσχεται μὲν ἡ ἑταιρία κέρδη μεγάλα, θησαυροὺς, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ζημίαν φοβεῖται, διότι προετιμήθη, ἀντὶ τοῦ μεγάλου κέρδους, ἡ ἀσφάλεια καὶ τὸ ἀκίνδυνον. Ἰδοὺ δὲ τοῦτου ὁ λόγος.

Ὁ ἤδη πνέων ἐν Ἑλλάδι ἄνεμος φέρει καὶ τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους πρὸς τοὺς συνασπισμοὺς, πρὸς τὰς ἑταιρίας. Καλὸν δὲ καὶ σοφὸν τὸ συνασπίζεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ κοινῷ ἀγαθῷ καὶ κοινῷ συμφέροντι. Διὰ τοῦτο ἐν πάσῃ τοιαύτῃ ἐπιχειρήσει μεγάλη ἀπαιτεῖται φρόνησις, μεγάλη φειδῶ, καὶ δόσις εὐθύτητος ἀφρονος· διότι ἂν ἑταιρία τις ὀλισθήσῃ, βλάπτει οὐχὶ μόνον ἑαυτὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον, τὴν ἰδέαν τοῦ συνασπίζεσθαι ὡς πονηρὰν ἐξελέγγουσα.

Ἀρχομένη δὲ ἤδη τῶν ἔργων αὐτῆς ἡ ἑταιρία *Πρόνοια*, πρῶτον καὶ μέγα αὐτῆς κατόρθωμα νομίζει τὴν τοῦ χρήματος συνάθροισιν· διότι ἐν τῷ χοικῷ τούτῳ κόσμῳ χρήματα, χρήματ' ἀνὴρ. Παντὶ δὲ τῷ χρήματι ἔχοντι δοθησεται καὶ περισσευθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος ἀφαιρηθήσεται καὶ ὃ ἔχει. Μέγα δὲ νομίζεται ἔργον ἢ τοῦ χρήματος συνάθροισις, καὶ δι' ἄλλον λόγον· διότι ἀποτελεῖ αὐτὴ τὸ πρῶτον τῆς ἑταιρίας βῆμα. Ἐν παντὶ δὲ πράγματι ἀνθρωπίνῳ τὸ πρῶτον βῆμα εἶναι μὲν τὸ ἀκλεέστατον, ἀλλὰ καὶ τὸ δυσκολώτατον.

Τούτων πληροφοροῖται πλειότεραι δίδονται ὑπὸ τοῦ κυρίου Π. Πανουργιά ἐν τῷ καταστήματι τοῦ κυρίου Π. Φ. Χάγερ, παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῆς δικαιοσύνης.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς ἑταιρίας)